Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/matthiefofhellof0000vari

מאָטקע גנב

פון

שלום אַש

פיערטע אויסגאַבע

ארויסגעגעבען פון „פאָרווערטס"
175 איסט בראדוויי, ניו יארק
1918

אינהאלטס־פערצייכניס

ערשטער טהייל.

1. וויא אזוי דער מאטע האט חתונה געהאט מיט דער מאמען 3
2. וויא אזוי מאטקע גנב איז אויף דער וועלט געקומען 10
3. מאטקע וויל נים דיא שמאטקע זויגען 19
4. מאטקע קריעגט צייהנער 28
5. מאטקע געהט אין חדר 35
6. מאטקע האט א חבר 42
7. מאטקע לערנט א מלאכה 48
8. דיא ערשטע שטראף 56
9. מאטקע זוכט זיך אליין אויס א פרנסה 64
10. דער קעניג פון דיא הינד 72
11. דיא „בלינדע פעריל" 77
12. א אידישער לאמבארד 83
13. א גנב! א גנב! 89
14. ארעסטאנטען 97
15. מאטקע נעהמט זיך אן פאר דער מאמען 104
16. דער ערשטער פריהלינג 109
17. מאטקע נעהמט נקמה 114

צווייטער טהייל.

1. „דאס ניהנום" 120
2. מאטקע ראטעוועט זיך פון „גיהנום" 131
3. קאטארינשטשיקעס 139
4. מאטקע ווערט א קונצענמאכער 146
5. מאטקע ווערט א וועלט בעריהמטער שפאנישער „טשאמפיאן" . . . 153
6. ביי דיא ליכט פון דיא שטערן 162
7. דער „קעניגליכער" האטעל 170
8. דער קאמפף פאר דיא דראטען־געהערין 179
9. א פאס איז דא? 186
10. מאטקע ערקלעהרט קריעג דער וועלט 191
11. דער משפט איבער מאטקע'ן 200
12. מאטקע פערלאזט דיא קאטארינשטשיקעס 209
13. וויא אזוי פון „מאטקען" ווערט „קאנאריק" 216

דריטער טהייל.

1. דיא אלטע שטאדט 223
2. דער „דירעקטאר" 233
3. קיינעמס פרנסה קומט נישט אן גרינג 242
4. אין דיא נעבעלדיגע אבענדען 249
5. וויא מען בעדיענט מאטקע'ן 259
6. מאטקע וויל זיך אנווארימען 267
7. מאטקע וויל א חתן ווערען 271
8. מאטקע שרייבט א בריוועל צו דער מאמען 278
9. דער פאלקאווניק קאמיסאר כוואסטאוו 284
10. מאטקע בענקט 291
11. דער מענשען־מארק 299
12. מאטקע ווערט א סטאטיק 305
13. מאטקע ווערט א חתן 312
14. מאטקע איז זיך מתודה פאר זיין כלה 319
15. אוים מחותנים־שאפט מיט מאטקען 326
16. מאטקע האט א גוטען שוטף־מלאך... 331
17. חנה'לע, פאר וואס?.. 341

Copyright 1916
by
SHOLEM ASH
(All rights reserved)

.1

ווי אזוי דער טאטע האט חתונה געהאט מיט דער מאמען.

דער פאטער זיינער, „דער בלינדער ליב“, האט חתונה געהאט מיט זיין מוטער, „די רויטע זלאטקע“, אויף אזא אופן:

דער בלינדער ל י ב איז געווען א יונג, מיט וועלכען דאס שטעדטעל האט געקלונגען. ער האט געארבייט ביי זעליג דעם שוסטער, (ביי דעם, וואס האט יעדעס יאהר א קינד). און ארבייטער איז דאס געווען איינער אין דער וועלט. גאלדענע הענד, געקענט אויפנייהען א פאר קאמאשען טאפעל־גענייהט, דאס הייסט איין זויל האט זיך געלייגט אויף דער צווייטער ווי א טרעפ. איין טרעפ האט ער בענייהט געל און די צווייטע שווארץ, (דאס איז געווען זיין מאדע, וועלכע ער האט ערפונדען), און אז דער יונג איז אין די ערשטע טעג פסח אויף דער גאס ארויסגעקומען מיט אזא פאר קאמאשען, איז מען געקומען אויף וואונדער קוקען. אלע יונגען האט די נכפה גענומען און אלע האבען דוקא געוואלט האבען אזא פאר קאמאשען — „טאפעל־גענייהט, איין טרעפ געל און איין טרעפ שווארץ“. נאר קיינער האט עס נישט געקענט נאכמאכען. דער יונג האט פאר קיינעם נישט געוואלט אויפנייהען אזעלכע קאמאשען, כאטש בעגולד איהם, „דאס האב איך פאר מיר אליין געמאכט, און קיינער טאר ניט האבען אזעלכע שיך, ווי איך האב“. נור וואס קומט ארויס, — אז ער איז א „טויבען־כאפער“ און וויל נישט ארבייטען. אין מיטען דער בעסטער ארבייט, פאר פסח אדער פאר סוכות למשל, דאס שטיקעל ארבייט ברענט אונטער די הענד, איז גענוג אז ליב זאל דערהערען א פייפען פון הינטען פענסטער, האט ער שוין דעם קאפ אין פענסטעריל און דער אויג דערזעהט, אז דער גוי'אישער בעקער לאזט ארויס זיינע טויבען, ווארפט ער שוין די ארבייט און לאזט זיך אויפ'ן דאך ארויף צו זיין טויבען־שלאק, און אט שטעהט שוין ליב אויף די דע־

ווי אוועק דעם יונג. און מאקע האָט מען אונטער זלאטקע'ס קישען געפונען איינגעוויקעלט אין פּאַפּיער פרישע הינדעלעך, אַ שטיק פיש אָדער די בעסטע קיכעלעך. נור קיינער האָט דאָך אין דער שטאָדט נישט געגלויבט, אַז ליב וועט חתונה האָבען מיט זלאטקען. נישט איין בעל־הבית'טע האָט איהר נביאות געזאָגט, אַז דער יונג וועט זי אוועקשיקען מיט „אַ פּעקעל", און אלע בעלי־בתים האָבען געזעהן, ווי ליב מאכט אונגליקליך אַ יתומה (ווארים די רויטע זלאטקע איז געווען אַ יתומה פון טאַטע־מאמע), אָבער קיינער קען גאָר נישט העל־פען: ווער וועט זיך געהן דאָס לעבען איינשטעלען און זאָגען עפּעס דעם יונג? טראַכט זיך ליב: דערפאר וואָס די שטאָדט האַלט מיך אַזוי, אַז איך וועל זי אונגליקליך מאַכען, וועל איך זיי ווייזען, וואָס ליב קען. אין אַ שבת־צו־נאַכט איז ער אריין צום רב און געזאָגט:

„רבי! איך וויל אייך געבען אַ תקיעת־כף, אַז איך וועל חתונה האָבען מיט זלאַטען, אַזוי גיך ווי איך וועל נאָר פריי ווערען פון מי־ליטער". זאָגט דער רב: — „וואָס טויג מיר דיין תקיעת־כף? ווייסטו וואָס דאָס הייסט, אַז אַ איד גיט אַ תקיעת־כף? און מאָמער, חלילה, האַלסט דו דאָס נישט?"

האָט זיך ליב געשוואוירען ביי זיין פאָטער'ס קבר און ביי זיין קראַנקער מאַמע. האָט מען איהם געגלויבט. האָט דער רב געשיקט נאָך בעריש דעם קצב, דער יתומה'ס אַ פעטער, און מען האָט שבת־צו־נאַכט תנאים געשריבען, טאַקע ביי'ם פעטער בעריש אין הויז און דער רב אליין איז געקומען צו די תנאים.

אויפ'ן צווייטען שבת, אַז ליב איז ארויס מיט זיין כלה איבער דער גאַס שפּאַציערען (ער האָט דענסטמאָל אויפגעניהט צוויי פּאָר קאַמאַשען מיט דריי טרעפּען יעדע: איינע געל, איינע רויט און איי־נע שווארץ, פאר זיך מיט זיין כלה), האָט שוין קיינער קיין וואָרט נישט גערעדט, אדרבה, דאָס שטעדטעל האָט זיי צוגעשיקט פריינד־ליכע גריסען, מען האָט ליב'ן „גוט שבת" געבאָטען ווי אַן אָרענט־ליכען בעל־הבית, און איינער האָט געזאָגט צום אנדערען: „זעהט איהר, וואָס ער איז, איז ער, אָבער אַן עהרליכער יונג איז ער דאָך, ער האָט חתונה מיט דער יתומה".

נור עס איז נישט אויסגעגאַנגען קיין פיער וואָכען, און ליב האָט געבראָכען די שבועה, וואָס ער האָט געגעבען דעם רב „ביי דער קראַנ־

כער פון שטערטעל מיט א גרויסען שטעקען אין האנד און טרייבט די טויבען אונטער הימעל, וואס ציהט זיך רוהיג איבער'ן שטערטעל אריבער. און טאמער זאגט איהם עפעס דער בעל־הבית, ווארפט ער דעם קאמאש וואס איז אין דער ארבייט אין פנים אריין, ווארפט אראב פון זיך דעם שערץ, און ער איז שוין נישט דא. ער איז נאך איין מאל נישט אויסגעוועזען א זמן, אמאל שוין א מייסטער צו־שלאגען אויך. האבען חברה שוסטערס זיך געמאכט א יד אחת, ליב'ן ניט צו צולאזען צום פאך. איז נישט אויסגעגאנגען קיין וואך — און ליב האט שוין געארבייט ביים „געלען זעליג“. „וואס זאל מען טהאן? — האט דער געלער זעליג גע'טענה'ט פאר דער חברה, — אז דער יונג איז דאך דער בעסטער בעל־מלאכה אין שטאדט, און טאמער דארף מען אן איידעל שטיקעל ארבייט, וועט עס קיינער דיר נישט אזוי אויפנייהען ווי ליב. אז ער וויל, גיט ער דיר א גוס אב א קאמאשעל, נור נאך ווארשא איהם אוועקצושיקען, אין שוי־פענסטער ארויסצושטעלען, — נא, זעה, דאס קאמאשעל טאנצט אליין“ — האט זיך דער געלער זעליג בעלעקט פאר נחת, ווען ער האט גערעדט וועגען ליב'ס מלאכה, ווארים ער איז געווען א מבין דערויף.

דענסטמאל טאקע איז ליב א חתן געווארען פאר דער רויטער זלאטקע, געגאנגען שפאצירען איז ער שוין לאנג מיט איהר, אין די שבתים האט מען זיי שטענדיג געטראפען אין די סעדער, אויף די וועגען, הינטער דער שטאדט שפעט אין דער נאכט. די רויטע זלאט־קע האט נים געקענט קריגען קיין שטעלע צוליעב ליב'ן, ווארים האט זיך ליב'ן פערגלוסט, איז ער זיך אין מיטען העלען טאג געקומען צו זיין כלה און זי ארויסגערופען פון דער קיך און אוועק־געגאנגען מיט איהר אויף א גאנצען טאג אין די סעדער אריין. אין דער היים איז די מילך געלאפען, דאס געפעס איז נישט געווען גע־וואשען, קיין מיטאג ניט צוגעשטעלט, די בעל־הבית'טע איז שיער נים אוועקגעפאלען פאר קרענקונג, „וואס א מויד קען“. — און אז די רויטע זלאטקע איז אהיים געקומען האט זי שוין געפונען איהר קאסטען ארויסגעשטעלט אין הויז אריין: „געה זוך דיר אן אנדערע שטעלע“. און נאך האט מען געזאגט אין שטערטעל, אז די רויטע זלאטקע גנב'עט ארויס פון דער קיך די בעסטע ביסענס און טראגט

אז מענשען זיינען געקומען, האבען זיי געפונען דעם יונג ליגען מיט א פערברענטען פנים, בלינד, מיט א פערברענטען אנצוג אין די דריי טרעפעדיגע קאמאשען, הינטער דער טהיר פון דער שניידערקע, און די רויטע זלאטקע האט געקניעט נעבען איהם און זיך געוו'יסען די האאר פון'ם קאפ, זיך געשלאגען מיט די פויסטען אין דער ברוסט אריין און געשריען: „מענשען, העלפט איהם, זעהט, וואס איך האב איהם געטהאן, זעהט!“

עס איז געקומען דער דאקטאר, מען האט ליב'ן צוגענומען אין האספיטאל. די רויטע מויד האט איהם נאכגעטראגען דעם הוט מיט דעם קראגען און זיך געריסען די האאר פון'ם קאפ און האט געשריען איבער דעם גאנצען וועג: „זעהט וואס איך האב געטהאן, זעהט!“

מען האט זי גענומען אויף א פאר טעג אין דער פאליציי אריין, לאנג האט מען זי נישט געהאלטען. אז מ'האט זי ארויסגעלאזט, איז זי באלד געלאפען צום האספיטאל, וואו ליב ליגט — מען האט זי אבער נישט צוגעלאזט, האט זי זיך ארומגעדרעהט ארום דעם האס־פיטאל ווי א פערשטויסענער הונד. דערנאך האט זי זיך אוועקגע־שטעלט דיענען אויף א שטעלע און האט פאר דעם יונג הינדעלעך גע־קאכט און יעדען פארנאכט צו איהם אין האספיטאל געטראגען. דער וועכטער האט עס ביי איהר צוגענומען און זי האט מען אלץ נישט צוגעלאזט צו דעם יונג: ער וויל זי נישט זעהן, — האט מען איהר געזאגט. אבער זי האט נישט אויפגעהערט צו טראגען אין האספיטאל די יאכעלעך, די געבראטענע הינדעלעך.

און אמאל האט זי דעם וועכטער א גילדען געגעבען אז ער זאל זי אריינלאזען. זי איז אריין אין האספיטאל. אז זי האט איהם דערזעהן איז איהר נישט גוט געווארען. דער יונג איז געווען מיט א פנים נישט פון קיין מענשען, נור עפעס א מין ווילדע בעשעפעניש מיט פערקלעפטע אויגען איז געלעגען אויפ'ן בעט. זי האט זיך גע־געבען א ווארף פאר'ן בעט און ארומגענומען די פיס פון'ם יונג און איינגעגראבען אין זיי איהר פנים און געקושט זיי און געוויינט.

צוערשט האט דער יונג גאר נישט גערעדט, נישט גערירט זיך. דערנאך האט ער אנגעהויבען צו שטאמלען צו איהר, אז זי זאל צו־געהן נעהענטער. זי איז צוגעקומען נעהענטער צום בעט און זיך אוועקגעלעגט פאר איהם ווי א הונד. דער יונג, וויפיעל כר ער האט

קער מאמען און ביי׳ם טאטען׳ס קבר״: ער האט אנגעהויבען אריינ־שטעלען א פיסעל צו באשע די שניידערקע. געזאגט האט מען דער־נאך אז דער יונג איז ניט שולדיג געווען: דאס האט איהם די טויבע יעכע, דער שניידערקע׳ס מוטער, אזוי אריינגעצויגען צו דער מויד, ווארים עס האט זי געקרענקט, וואס איהר טאכטער, וועלכע איז נישט קיין דיענסט, נאר א שניידערקע, זיצט אין געהאקטע וואונדען, און א ליאדע יתומה קריגט אזא חתן (ווארים ליב האט נאך די תנאים אוועקגעווארפען די טויבען און זיך גענומען פעסט צו דער ארבייט). דער יונג איז ביי דער שניידערקע אבגעזעסען גאנצע פרייטאג־צו־נאכטס און גאנצע שבתים. ביי דער שניידערקע האט מען געלעזען ביכלעך און ראמאנען, און די יונגען מיט די מוידען זיינען זיך דארט צוזאמענגעקומען שבת און האבען ליעדער געזונגען, אמאל געטאנצט, — האט עס איהם אהין געצויגען. (ארויסצוגעהן שפאציערען האט ער זיך נאך געשעהמט, — האבען זיי זיך בעהאלטען אין דער היים). די רויטע זלאטקע איז גאנצע שבתים אבגעזעסען אין דער קיך ביי דער בעל־הבית׳טע אן אנגעטהאנענע און געווארט אויף ליב׳ן. זי האט זיך געבעך בחנם די אויגען אויסגעוויינט, עס האט איהר גאר נישט געהאלפען. אין שטאדט האט מען שוין גערעדט דערפון און די בעל־הבית׳טע האט גע׳טענה׳ט אז זי האט איהר באלד אזוי פאראויס גע־זאגט, אז זי זאל זיך נישט אריינלאזען מיט דעם יונג אין קיינע גע־שעפטען, ווארים איהר סוף וועט אזוי זיין. און די רויטע זלאטקע זאגט גאר נישט און שווייגט.

דעם ערשטען טאג שבועות איז עס געווען, האט זי דעם יונג אב־געווארט אין פינסטערען קארידאר הינטער באשע דער שניידערינס טהיר, און ווען דער יונג איז אריין אין הויז האט זי דערזעהן דורך א ליכטיגען שפאלט די קאמאשען מיט די דריי טרעפ גענייהט — „איינע געל, איינע רויט און איינע שווארץ״, וואס ער האט זיך געמאכט צו די תנאים, האט עס איהר געגעבען אזא שטאך אין הארצען, אז זי האט דעם יונג בעגאסען דאס גאנצע פרצוף מיט דער פלאש וויט־ריאל, וואס זי האט געהאלטען הינטער דעם שערץ. דער יונג, א פער׳שרפה׳טער, האט געגעבען א פאל אויף דר׳ערד, זי איז אבער ניט אנטלאפען, זי איז אליין ארוים אין הויף און געמאכט א געוואלד און צונויפגערופען מענשען צו הילף.

איבער זיך, האָט ער דעם קאָפּ אין דער הויך געריסען. דענסטמאָל האָט ער בלינדערהייד עפּעס געטאַפּט, געזוכט מיט די הענד. זלאַטקע האָט געוואוסט וואָס ער וויל — און זי האָט אונטערגעשטעקט דאָס פּנים אונטער דעם יונג'ס פויסט און דער יונג פלעגט זי שלאָגען מיט די פויסטען וואוהין ער טרעפט...

אין א פּאָר חדשים ארום האָט מען פון דעם יונג'ס פּנים אראָבגענומען דעם פלאַסטער, דאָס פּנים איז איהם געווען אָבגע'שרפה'ט, מיט א רויהער רויט־פלייש בעוואַקסען איבער'ן גאַנצען פּרצוף. איין אויג איז איהם אויסגעברענט, דאָס צווייטע האָט מען געראַטעוועט, ער האָט קוים אויף דעם געזעהען, און פון דענסטמאָל אָן רופט מען איהם: „דער בלינדער ליב". דערנאָך האָט ער געשטעלט א שטילע חופּה מיט זלאַטקען. קיינער איז אויף דער חתונה ניט געווען, דער אַלטער דין האָט קדושין געגעבען, און דער פעטער בעריש האָט א ריפּ פלייש געבראַכט פון יאַטקע און א פעטען מיטאָג אָבגעקאָכט. דערנאָך האָבען זיי זיך געדונגען א שטיבעל פּאַר א יאָהר, דער פעטער בעריש האָט א פּאָר זאַכען געשענקט אין בעל־הבתישקייט אריין. צו דער ארבייט איז שוין ליב ניט געגאַנגען — ער האָט געזאָגט, אז ער האָט פארגעסען די מלאכה — האָט ער זיך אין גאַס ארומגעדרעהט פּוסט און פּאַס. זלאַטקע האָט זיך געשטעלט דיענען ווי פריהער און דעם יונג אהיים געבראַכט עסען. און ער האָט נאָך פערטרונקען דאָס ביסעל וואָס זלאַטקע האָט אָנגעקליעבען איבער'ן זמן. דערנאָך, אז זלאַטקע איז געקומען אין די הויכע חדשים אריין און האָט שוין ניט געקענט ארבייטען, האָט דער יונג אָנגעהויבען אין גאַס צו פערדיענען; ער איז געוואָרען א טרעגער.

פון דער טאַטע־מאַמע איז ארויסגעקומען מאַטקע גנב.

נעהאט האט געקלאפט מיט זיין פויסט איבער איהר קאפ. זי האט ארונטערגעשטעקט אונטער זיין פויסט איהר קאפ, איהר פנים, כדי עס זאל איהם זיין לייכטער צו שלאגען און נאך יעדען קלאפ וואס זי האט נעקראגען האבען איהרע אויגען געגאסען מיט טרעהרען און איהר פנים האט געלויכטען פון שמחה.

באלד איז דער וועכטער אריין און דערזעהן די סצענע, האט ער זי ארויסגעיאגט, נור די רויטע זלאטקע האט נישט קיין איין טאג פארפעהלט צו לויפען אין האספיטאל אריין און טראגען די יאכע־לעך. ווען זי האט נור צייט נעהאט איז זי שוין געשטאנען הינטער די פענסטער, דעם וועכטער אויסנעפרעגט, דעם דאקטאר נאכגעלא־פען און די הענד געקושט. נאך די קלעפ איז זי שוין דרייסטער אריין צו איהם, — און יעדעס מאל האט זיך ווידער אבגעשפיעלט די זעל־בע סצענע וואס פריהער.

אין א פאר וואכען ארום האט מען ליב'ן פון דעם האספיטאל אויסגעשריבען. דאס פנים איז נאך געווען פערקלעפט מיט פלאס־טערס און די אויגען פארבונדען. די רויטע זלאטקע האט אבער איהר גאנצען אויסשטייער פארקויפט: דעם קאסטען וועש וואס זי האט זיך געהאט אנגענייהט און דאס בעטגעוואנד, וואס די מוטער האט איהר איבערגעלאזט. אליין האט זי נאך א פאר גילדען געהאט אבגע־שפארט פון דער שטעלע, אויף וועלכער זי איז געווען דורך דער צייט, וואס דער יונג איז געלעגען אין האספיטאל, און זי האט זיך מיט דעם יונג אריינגעצוינגען אין שכנות צו א שניידער; דארט האט זי גע־קאכט פאר איהם יאכעלעך און געבראכט איהם צושלעפען פון די בעל־הבית'טעס, וואו זי האט אמאל געדיענט, איינגעמאכטס. פאר־נאכט האט מען געזעהן אין שטעדטעל ווי זלאטע פיהרט ארום דעם בלינדען יונג פאר דער טהיר, בעט איהם אוים מיט בעטגעוואנד אז עס זאל איהם זיין ווייך צו זיצען, און דערנאך, ווען דער יונג האט שוין געקענט געהן, האט איהם זלאטקע געפיהרט ביי דער האנד א'בער'ן שטעדטעל.

טהייל מאל, ווען עס האט זיך דערהערט א פייפען אין גאס און דער גוי'אישקער בעקער האט זיינע טויבען ארויסגעלאזט פון דעם טויבען־שלאק — די טויבען האבען זיך געדרעהט אין א ראד איבער'ן מארק — און דער יונג האט געהערט דעם רויש פון די טויבען־פליגלען

אריין צו איהם נאָכ׳ן אָנבייסען און ער לערענט זיי לייענען פון צאינה וראינה מיט א גרויסען טייטעל ביים פענסטער. אָבער דערפאר איז ער א בריעפען־שרייבער און צו איהם קומען די ווייבער א בריעף לאָזען שרייבען אָדער איבערלעזען. דענסטמאָל טהוט זיך מאיר אָן די גרויסע ברילען אויף דער נאָז, בויגט צו דעם בריעף צו די פענסטער־לאַך און לייענט פאַר דער אידענע דעם בריעף, און די אידענע וואונ־דערט זיך, ווי אזוי מאיר דער לעהרער קען אלעס פון א שטיקעל פאַ־פיער ארויסלעזען.

דער פערטער שכן, דער וויכטיגסטער פון קעלער, איז געווען דער בלינדער ליב. ער האָט טאקע קיין חזקה נישט געהאַט, נאָר וואָר וועט׳ס זיך שטעלען מיט׳ן בלינדען ליב? האָט ער זיך אמאָל אויפ׳ן ווינטער אריינגעכאפּט מיט זלאטקען און בעלייגט א גאנצע וואנד מיט געלעגערם: דער בלינדער ליב האָט שוין דענסטמאָל געהאַט א גרויס געזינדעל. זלאטקע האָט געקינדעלט, יעדעם יאָהר איינם: ווארים דאָס קינדלען איז געווען איהר הויפּט־פרנסה. זלאטקע איז געווען געדעכענט אין שטאָדט אלס א גוטע אַם, וואָס פון איהר מילך ווערען די קינדער פעט. האָט זי איהר קינד געקאָרמעט נאָכ׳ן אידישען מיט א פלעשעל און אליין געגאנגען פאר אַן אַם. און אזוי ווי דער בלינ־דער ליב האָט בעדארפט יעדעם יאָהר פרנסה, האָט זלאטקע יעדעם יאָהר אָדער יעדעם צווייטע יאָהר געהאַט א קינד, און דאָס איבעריגע האָט שוין דער בלינדער ליב אליין צופערדיענט אין גאַס.

איז עס אמאָל געווען אין א פארנאכט, ווען דער בלינדער ליב איז אהיים געקומען פון גאַס, צו אָסיען, ראש־השנה־צייט, ווען די נעכט רוקען זיך פריהער אָן. דעם קעלער האָט אָנגעפילט א פּארע, וועלכע האָט אפיר געבלאָזען פון אונטער דעם דעכעל, וואָס איז אי־בער׳ן קוימען. א טעם און א ריח פון אָנגערייישעכטס האָט געוואלדען געמאכט אין דער שטוב; עס האָט זיך געדאכט, ווער ווייסט וואָס זלאטקע ריישט דאָרט אָן אין קיך. דערווייל איז עס נאָר געווען פשוט׳ע ציבעלעס, וואָס האָבען אזוי געשריען אויף דער בלעך און פערכאפּט מיט זייערע געוואלדען און ריח די שטוב. דעם בלינדען ליב איז דאָס וואסער געקומען אין מויל אריין, האָט ער זיך צוגעאיילט פלינק און איז ארוים און האָט צוזאמענגערופען זיינע בנים פון דער גאַס. עס זיינען זיך צוזאמענגעלאָפען פון אלע עקען גאַס קינדערלאך פון

.2

ווי אַזוי מאָטקע גנב איז אויף דער וועלט געקומען.

די בשורה פון זיין קומען איז אָנגעזאָגט געוואָרען און איז אויפגענומען געוואָרען מיט נישט קיין איבעריגער שמחה. דאָס איז פאָרגעקומען אזוי:

דער בלינדער ליב (ווי ער האָט שוין דענסמאָל געהייסען) האָט געוואהנט מיט זלאטקען (צו וועלכער עס האָט זיך שוין מעהר גע־פאסט דער נאָמען געלע ווי רויטע) אין דעם „קעלער". אין קעלער האָבען געוואהנט אזעלכע מענשען, וואָס האָבען ניט געצאָהלט קיין דירה־געלד, נור א חזקה געהאט אין איהם. געווען איז דאָס א קעלער אונטער אן איינגעפאלענער חורבה, וואָס אמאָל אין אלטע צייטען איז אין איהם געווען א בעקעריי. איין האלבען קעלער פערנעהמט פייגעלע די אויבסט־הענדלערין מיט איהרע קויבערס, זעק און פוילע ראָגאָזשעס. זי האָט די אמת'ע חזקה אין קעלער — זי האָט דאָ געוואהנט נאָך ווען דער קעלער איז געווען א בעקעריי. די צווייטע העלפט פערנעהמט דער הויכער שפּאָלער. וועלכען די חדר־אינגלאך רופען „גאָן־גאָן", ווייל ער האָט א „גאָנער" אין האלז, און וואָס אלע זומער פאר'ן אָנבייסען ציהט ער אויף זיינע ווייסע פערדים אויפ'ן שפּאָל־ראָד אין געסעל און פערנעהמט א האלבע גאס מיט זייער לענג — און חדר־אינגלאך וואונדערען זיך, ווי אזוי קען זיך דער „גאָן־גאָן" מיט אלע זיינע שפּאָלעס, וואָס פערנעהמען דאָך א האלבע גאס, איינגע־פינען אין קעלער? ! דער דריטער שכן אין קעלער איז געווען מאיר דער ווייבערשער לעהרער, וועלכער איז אליין געווען א שטיק „חזקה", ווייל ער איז געווען פייגעלע דער אויבסט־הענדלערינס אן איידים. ער האָט פערנומען דעם ווינקעל קעלער ביי די פענסטער. רופען רופט מען איהם דער ווייבער לעהרער, אָבער אין אמת'ן איז ער שוין ניט קיין ווייבער־לעהרער, א חוץ נאָר וואָס א פאָר קליינע מיידלעך קומען

— יאָ דער באָבע'ס ירושה, נישט דער באָבע'ס ירושה, אבי גיב עסען, זלאטקע.

זלאטקע האָט דערווייל צוגעטראָגען א גרויסען פּאָלומעשיק מיט אָנגערייסטע קארטאָפעל. זי האָט עס אוועקגעשטעלט אויף א קאסטען, און די קינדערלאַך האָבען דערינען אָנגעהויבען ארומצוזוכען מיט די הענד. דער בלינדער ליב האָט געצויגען מיט א לעפעל און מיט דער צווייטער האנד האָט ער אוועקגעלעגט אן איבערגעדרעהטען קוויבער פאר זלאטקע'ן. זלאטקע איז אויך צוגעקומען, זיך אוועקגעזעצט, גענומען א קארטאָפעל אין האנד, נישט געגעסען, נור געהאלטען אין איין האנד, מיט דער צווייטער האָט זי זיך דעם קאָפּ אונטערגעלעהנט און געקרעכצט.

— וואָס קרעכצסטו, זלאטקע? — מאכט צו איהר דער בלינדער ליב, קייענדיג א הייסע קארטאָפעל, וועלכע ער ווארפט פאר הייסקייט פון דער צונג אויף די צייהן און צוריק — עס וועט צוקומען נאָך א פּופּיק, וועט זיין נאָך פרנסה.

— נאָך פרנסה, — קרעכצט זלאטקע און ווארפט א בייזען בליק אויף איהר מאַן.

דער בלינדער ליב קען זיין זלאטקען און ער ווייסט, אז יעצט איז נישט קיין צייט נעגען איהר זיך צו שטעלען. פרנסה וועט סיי ווי סיי זיין, טראכט ער זיך. עסט ער ווייטער געשמאק זיינע קארטאָפעל און ווארפט זיי פון דער צונג אויף די צייהנער און צוריק.

אין א פּאָר וואָכען ארום האָט יענטעל די מעקלערין, — די איידענע מיט'ן ברייטען קלייד, — וואָס מען זאָגט אויף איהר, אז זי טראָגט א פּאָר פּוד סחורות אונטער'ן קלייד דורכ'ן גרענעץ, — אָנגעטראָפען זלאטקען אין גאס, ווי זי האָט געדונגען ביי א פויערשער פוהר קארטאָפלעס. זלאטקען האָט כ״ה שוין, אָהן עין הרע, גענוג אָנגעזעהן, און אז יענטעל האָט אויף איהר געוואָרפען א שפּארען בליק, האָט זי איבערגעלעקט מיט דער צונג די דארע ליפּעלעך, ווי א קאַץ, און געזאָגט:

— שוין ווידער, זלאטקע, זאָל זיין מיט מזל.

— אז גאָט וויל, — שמייכעלט זלאטקע פערשעהמט.

— שוין ווייט? — ווארפט יענטעל א בליק אויף זלאטקע'ס בויך, ווי א מבין'טע.

פערשיעדענער גרויס, טהייל זיינען נאָך געקראָכען אויף אַלע פיער. זיי זיינען ארויס ווי מייזלעך פון די ווינקלען. דער בלינדער ליב האָט זיי אַלעמען ארומגעקליבען ארום זיך און מיט זיין פאַטשען מיט די הענד זלאַטקען צוגעיאָגט. האָט זיך זלאַטקע צובייזערט:

— וואָס יאָגסטו פון מיר דעם דוך (רוח) ארויס, אזוי קוים וואָס איך שטעה אויף די פיס.

איז דעם בלינדען ליב נישט געפעלען די ווערטער „קוים וואָס איך שטעה אויף די פיס“. ער ווייסט, אז זלאַטקע זאָגט עס נישט יעדע אכט טעג און איז נישט געוואוינט זיך צו קווענקלען. האָט ער געגעבען אַ קוק אויף די קויבער מיט די ציבעלעס, וואָס זלאַטקע טראָגט ארום אין די שטובען, האָט ער געזעהן, אז זיי שטעהען נים אָנגעריהרט, האָט עס איהם געגעבען אַ פּיק אין הארץ. פרעגט ער:

— זלאַטקע, ביזט היינט אין גאַס נישט ארויס?

— עס זאָל דיר אזוי נודיען, ווי עס האָט מיך גענודיעט אַ גאַנצען טאָג; מיט דער גאַל נעשפּיעגען.

— וואָס איז די מעשה, זלאַטקע? — האָט ער געזאָגט, נעהמענדיג איין קינד אויף דער האנד בשעת אַן אנדערס האָט זיך ארומגעהאַלטען ארום זיין שטיוועל.

— וואָס איז די מעשה? גיב נאָר אַ קוק, ליב'עלע ממזר, — זאָגט זי פון דער קיך ארויס און ווארפט אויף איהם אַ גנב'ישען בליק. — ער ווייסט נישט, וואָס די מעשה איז. פרעג דעם זעלנער, וועט ער דיר זאָגען, אז דו ווייסט נישט.

— וואָס, זלאַטקע, אַ נייער ממזר? — מאַכט ליב האַלב טרויעריג און האַלב פערוואונדערט־איבערראַשט.

— אַ בראָך נאָך דיינע יאָהר, אז דער אייגענער טאַטע רופט אָן זיינע קינדער ממזרים — שפּייט זלאַטקע אויס. — טפּוי זאָלסט דו מיר ווערען.

ווערט דער בלינדער מילדער און זאָגט מיט אַ טויטען שמייכעל, וואָס קומט פון זיין אויסגערונען אויג:

— זלאַטקע, וועט צוקומען נאָך אַ פּופּיק? אָך, זלאַטקע, ביזט דו דאָך נאָר אַ מענש.

— עס קאָסט דען דיך אַ סך געזונד, וואָס לייגסטו צו דערצו? דער באָבע'ס ירושה?

זשאַכלינערם ווילען ניט פאַר דער שנור קיין קריסטליכע אַם: דער זוהן איז דאָך פרום, ווייל ער דוקא פאַר דעם קינד אַ אידישע אַם. פון קריסטליכע.אמען, זאָגען זיי, ווערען די קינדערשע קעפּלעך פערשטאָפּט און זיי ווילען דערנאָך נישט לערנען. מען האָט מיר געהייסען שוין פאַר וואָכען ארומזוכען אַ אידישע אַם. זי קען דאָך כאַפּען אַ שעה־נעם גראָשען.

נאָך יענעם טאָג האָט זלאַטקע גענומען האנד־געלד אויף דער מילך, מיט וועלכער די נאַטור האָט זי בעשאָנקען פאַר איהר קינד. און יענעם אבענד האָט דער בלינדער ליב געגעסען פלייש אויף וועטשערע און געקלאַפּט דעם וויב איבער דער פּלייצע און געזאָגט:

— נו, זלאַטקע, האָב איך נישט רעכט? נאָך אַ פּופּיק, מעהר פּרנסה.

זלאַטקע איז עפּעס בייז געווען אַ גאַנצען אבענד. זי האָט אליין נישט געוואוסט פאַר וואָס. האָט זי איהם אָבגעענטפערט:

— אַז אַ ביין זאָל דיר אין האַלז בלייבען שטעקען, טאַטע איינ־ציגער. און זאָלסט נישט אַזוי פיעל ריידען.

דערווייל איז זיך מאַטקע געזעסען גאַנץ רוהיג אין דער מו־טער׳ס בויך, איז מיטגעגאַנגען מיט דער מאַמען אויף אַלע מערק, גע־קראָכען אויף אַלע פוהרען, געשלעפּט מיט דער מאַמען די זעק און די קערב און ווייניג זיך אויסגעמאַכט. וואָס די מאַמע האָט זיין מילך פערקויפט, ווארים עסען האָט ער דערווייל געהאַט: די מאַמע האָט שוין פאַר זיינעטוועגען אַזעלכע זאַפטען אויסגעאַרבייט און דורך דעם נאָפּעל איהם אין זיינע גליעדער אריינגעגאָסען. און וואָס אַארט עס איהם, וואָס אין דרויסען טהוט זיך? דערווייל איז ער נאָך נישט דאָרט...

אַז עס איז געקומען די צייט, אַז מאַטקע זאָל אויף דער וועלט קומען, האָט זיך שוין די אַלטע זשאַכלינערין (ביי וועלכע זלאַטקע האָט איהר קינד׳ס מילך פערקויפט פאַר דער שנור) געמיהט, און די חברה ווייבער, וואָס גיבען זיך אָפּ מיט קינפּעטאָרינס האָבען אונטער זלאַטקע׳ס בעט אַ ריין לאַקען אונטערגעלעגט. די באָבע האָט זיך געפונען צו דער ריכטיגער מינוט; אין אויוועז האָט זיך ווארים וואַ־סער געקאָכט, און אַלעס האָט זיך געפּאָרעט ארום מאַטקע גנב.

— דאכט זיך אין זיבעטען.

— יאָ, עס וועט אזוי זיין — שאָקעלט יענטעל מיט'ן קאָפּ, קור־קענדיג אויף זלאטקען. — איז זי דאָך אין איין צייט מיט דעם זשאָכ־לינער'ס שנור.

— וועגען וואָס מיינט זי דאָס? — פרעגט זלאטקע נייגעריג, כאָטש זי שטויסט זיך שוין אָן, און עס ווערט איהר עפּעס אביסעל פריקרע.

— איך מיין דאָס געגען דעם, אז ביי דעם זשאכלינער וועט איהר גוט זיין, און זיי וועלען איהר צאָהלען א שעהנעם גראָשען און האלטען זי ווי א בכבוד'ע.

— וואָס, דאָס ווייבעל קען נישט אליין שטילען דאָס קינד? א שוואכע?

— יאָ א שוואכע, נישט א שוואכע. זי ווייסט דען נישט? א נגיד'עסטע, מעג זי זיך ערלויבען. וואָס פעהלט איהר? הלואי וואָלט מיר און איהר נישט אזוי געפעהלט, ווי עס פעהלט נישט דעם זשאכ־לינער'ס שנור.

— וואָס מיינט זי דאָס צו צאָהלען?

— מילא, מיר וועלען שוין אדורכקומען. יענע בעטען מיך שוין צייט א חודש, איך זאָל האָבען אויפ'ן זין א גוטע אם. וואָס דאַרף מען א בעסערע ווי זלאטקע? וועגען צאָהלען וועט קיין רייד נישט זיין.

— איך וויים? — זאָגט זלאטקע מיט עניות פערשעהמט, וואָס יענע האָט זי געמאכט פאר א גוטע אם. — מילא, זי קען זיך נאָכ־פרעגען אויף מיין מילך. איך האָב אויסגעזויגען משה פּינשעווער'ס אן אייניקעל און ביי די זילבערבערגס צוויי קינדערלעך, און ביי דער נגיד'עסטע. זיי קענען דאָך פרעגען אויף מיין מילך.

— דאָס ווייסען מיר דאָך טאקע. דורך דעם, זלאטקע, געהערט שוין מעהר מיט קיינעם ניט ריידען דערפון. אָבגעמאכט. איך געה באלד אהין צו די זשאכלינערס און נעהם איך מיט. טהוט איך נאָר אָן א ריינע שערץ, עס וועט באלד זיין האנד־געלד.

— יא א ריינע שערץ, נישט קיין ריינע שערץ, איך בין די זעל־בע זלאטקע.

— ניין, זלאטקע, איך מיין עס אויף אן ערנסט. ווארים די

אפגעגעבען. דער בלינדער ליב האט תמיד ליעב צו זיין א בעל ברית. עפעס ווערט ער דאמאלסט, ווען דאס ווייב געבוירט איהם א זוהן, א גאנצער מורינו. אלע קומען אריין צו איהם: דער דיין און דער מוהל,און שעהנע אידען דרעהען זיך אין זיין קעלער, אין מען רופט איהם „רב ליב“, „דער בעל־ברית“. „בעל־ברית דא, בעל ברית אהער“ — און מען עסט געגזענס, און מען טרינקט ביער, און עס פאסט קיין געלד נישט.

דער בלינדער ליב האט דאס מאל אויך דורך מאטקע גנב גרויס כבוד געהאט. מען האט מאטקען אין א נייעם, איבערגעצויגענעם קי־שען געבראכט צו דער חברה טרעגערס.

סנדק איז געוועזן דער יונגער מאן, דעם זשאכלינער׳ס זוהן, מאט־קע דער, וואס זיין קינד וועט זלאטקע זויגען. ער האט דאס מאטקע׳ן צוגעטראגען און איבערגעגעבען דעם פאטער. דער בלינדער ליב איז געווען איינגעוויקעלט אין א לאנגען ברייטען טלית. ער האט גענומען מאטקע׳ן און אפגעגעבען דעם דיין, וואס איז געזעסען אויף דעם שטוהל. דער בלינדער ליב האט זיך אומגעקוקט און געזעהען זיך צווישען דעם דיין און דעם זיידענעם יונגען מאנטשיק — און גע־פיהלט כבוד.

באלד האט מאטקע געגעבען א קוויטש, אז דאס גאנצע שוהל׳־בעל האט געציטערט: ער האט דערפיהלט די ערשטע עולה, וואס מען טהוט איהם, און נישט פערשטאנען, פאר וואס.

זלאטקע איז געשטאנען אין הויז פון שוהל׳בעל, א בלאסע נאך, און האט געוויינט, — אין איהר ווייסע הויב און ווייסען קאפטען, וואס די זשאכלינערין האט איהר געשענקט און די יום־טוב׳דיגע מינעס ארום איהר, און דער גאנצער כבוד האט זיך גאר נישט געפאסט צו דעם אפגעברענטען, פערהארטעוועטען געזיכט איהרען, וואס איז טונקעל געווען און הארט ווי א זויל, וואס איז גוט אויסגעקלאפט גע־ווארען אויפ׳ן שטיין...

זי איז געשטאנען א צוטראגענע, א פערזארגטע, עפעס איז איהר נישט אנגעשטאנען דער גאנצער כבוד, וואס מען מאכט דא ארום איהר. ווער איז זי, מ׳שטיינס געזאגט? זלאטקע די קוישען־טרע־גערין. און ווי קומט זי צו זיין א מאמע פון א געאידישט קינד? און דער דיין זאגט איהר: „מזל־טוב יולדת“, און דער אלטער זשאכ־

זלאטקע האָט ניט געמאכט קיין לאנגע שהיות, — זי איז געווען נעוואהנט צו די זאכען, — און איידער דער בלינדער ליב איז צוריק־געקומען פון דעם בית המדרש־שמש מיט די קוויטלאך אויסצוקלעפען אויף די ווענט געגען שטן, האָט שוין א מורא'דיגער שרייער דעם גאנצען קעלער אויפגערודערט; דאָס האָט מאָטקע גנב צו וויסען געגעבען: ער איז דאָ!

די ערשטע אכט טעג ביז צום אידישען, איז איהם וואויל געווען אויף דער וועלט. ער איז געלעגען אין א קישען 'איינגעוויקעלט, עס האָבען זיך נאָר ארויסגעוויזען זיינע צוויי שווארצע פינקעלדיגע אוי־געלאך, וועלכע זיינען ארומגעלאָפען איבער דעם גאנצען קליינעם שווארצען פנים'ל, ווי צוויי מייזלאך. יעדען אויגענבליק האָט איהם זלאָטקע צו דער ברוסט צוגענומען. אויף דעם האָט 'יכטונג געגעבען די אלטע זשאכלינערין, אז מאָטקע גנב זאָל א סך זויגען, כדי זלאָטקע זאָל פיעל מילך האָבען פאר איהר שנור'ס קינד. האָט זי זלאָט־קען געבראכט אין דעם קינפעט פון אלעם בעסטען: דאָ א 'איבעל, דאָ אביסעל איינגעמאכטס, דאָ מילך, דאָ אפילו א פלעשעלע וויין. עס איז געווען אי א מצוה — אן אָרימע קינפעטאָרין, אי א נוצען — די מילך פון איהר איניקעל'ס אם זאָל פעט זיין. מאָטקע האָט זיך ניט געלאָזט בעטען, יעדעס מאָל מיט'ן פיסק'ל דער מאַמעס ברוסט געזוכט און געשוויצט אין קישען, ווי אין א באָד, אז אנגסטען האָבען איהם געשלאָגען פון קליינעם שווארצען שטערען, אויף וועל־כען עס האָט זיך שוין געקרייזעלט א נאסע לאָק ווי ביי דעם בלינ־דען ליב.

פיער שיר המעלות'ן אויף די פיער וואנד אויסגעקלעפט האָבען איהם געהיט פאר'ן שטן. יעדען פארנאכט זיינען חדר־אינגלעך אריינ־געקומען צום נייעם גאסט צו בעגריסען און קריאת שמע לייענען פאר זיינעט וועגען.

פרייטאג צו נאכטס איז זיך אויף די חברה טרעגער צוזאמענ־געקומען אין קעלער אריין — דעם קליינעם זכר שלום עליכם אָבצו־געבען. די אלטע זשאכלינערין, וועלכע האָט אָבגעקויפט די מצוה פון סנדק פאר איהר זוהן, האָט א שלום־זכר אָנגעגרייט, מיט ארבעסען, מיט ביער, און חברה טרעגער האָבען אין ווארימען קעלער געשוויצט, ביער געטרונקען, ארבעס געקייט — און דעם בלינדען ליב מזל טוב

.3

מאָטקע וויל ניט די שמאַטקע זוינען.

אין א פּאָר וואָכען ארום, אין א שעהנעם נאָכמיטאָג, אין א זונען־טאָג איז מאָטקע געלעגען אין אן אלטען קויש. אין וועלכע־ פייגעלע די אויבסט־הענדלערין האָט דורכ'ן ווינטער פערפוילטע עפּעל געהאלטען. דער מאַמע'ס אן אלטע טוך אויסגענוצעוועט פון ווינד און רעגען, וואָס די מאמע האָט עס אין אלע וועטערם געטראָגען, האָט מאָטקע'ם יונג לייבעל ארומגעהילט. דאָס מיילכעל זיינס איז גע־ ווען פערשטאָפּט מיט א שטיקעל נאָסע לייוועגד אין וועלכען עס איז געווען איינגעבונדען א שטיקעלע צוקער, און מאָטקע האָט דערפון אָהן אויפהער גענאָגט, געצויגען. די ענערגישע אָדערען ביי דעם קינדערשען מיילכעל האָבען זיך צונויפגעצויגען ארום דעם שטיקעל לייוועגד און געזויגען דערפון דאָס „חיות". זיינע שווארצע אויגע־ לעך זיינען האלב געווען פערשלאָסען, און ווי א חלום האָט זיך דער שלאָף געוועבט איבער זיין ברוינעם יונגען געזיכטעל. די אויי־ בערשטע העלפט פון דעם פּנים: די אויגען מיט דעם קורצען שטע־ רען און מיט די נאָסע שווארצע הערלעך, וואָס האָבען זיך געקלעפּט איבערן שטערען, האָבען דערמאָנט אַן טאַטען — דעם בלינדען ליב; די אונטערשטע העלפט מיט דעם ענערגישען מויל, מיט דער קורצער גאָמבע און דעם ווייכען שמייכעלע, איז געווען עהנליך צו דער מאַ־ מעם — דער געלער זלאטקע. דאָס געזיכטעל איז אזוי רוהיג געווען, אז עס האָט זיך געדאכט: דאָס קינד שלאָפט; דאָך געשלאָפען איז מאָטקע נישט, ווארים ער איז פון צייט צו צייט ארוים מיט א קוויטש, מיט א געוויין, און געשריען אזוי לאנג, ביז דאָס קליינע שוועסטעריל, וואָס איז טהיילמאָל געזעסען לעבען איהם און טהיילמאָל זיך גע־ שפּיעלט מיט די קינדער אין געסעל, איז צוגעקומען צום וויעגעל און מאָטקען צוריק אריינגעשטעקט דאָס שטיקעל לייוועגד אין מויל אריין.

לינער אליין, און דער יונגערמאַן, דעם זשאַכלינער׳ס זוהן, אַלע געהען ארום איהר, הייסען איהר זיצען, מען גיט איהר דאַס קינד אין האַנד אריין, מען ווינשט איהר מזל־טוב! און וואָס איז זי דאַס, מ׳שטיינס געזאָגט, אין גאַנצען?

און דער בלינדער ליב זיצט אויבען אָן, לעבען דיין. מען דער־לאַנגט לעקעך און בראַנפען, אלע טרינקען צו איהם לחיים און רופען איהם „בעל ברית". און ער טראַכט זיך: א וואוילע זאַך א ברית צו מאכען. מען גיט לעקעך און בראַנפען, און נאָך געלד דערצו, און מען ווערט א מענש, מען האָט כבוד. א שאָד, וואָס מען קען ניט יעדען טאָג א ברית מאַכען.

ערשט האָט דער קעלער געשוויגען, דאָס געסעל האָט זיך רוהיג פערהאַלטען צו מאַטקע'ס געשרייען, ווארים מ'איז דאָרט גע־וואוינט געווען, אַז קינדער זאָלען וויינען און שרייען, און דאָס האָט אויף קיינעם קיין איינדרוק נישט געמאכט. אָבער מאַטקע איז גע־ווען אַן אויסנאהם. מאַטקע האָט געוואָלט לאָזען הערען דער וועלט, אַז עס איהם געשעהן אַן אומרעכט. מאַטקע'ס געוואַלדען האָבען קיין ענדע נישט גענומען. דער אַלטער רב מאיר, וואָס איז געזעסען ביי די פענסטערלעך אָנגעטהאָן אין אַ גרויסע פּאָאַר ברילען און האָט פּאַר אַ אידענע אַ בריעף געשריעבען קיין אמעריקאַ, איז געווען דער ערשטער, וואָס האָט זיך אָבגערופען אויף זיינע געוואַלדען. ער האָט פריהער געמיינט, אַז דאָס זיינען די געוועהנליכע געשרייען, וואָס מען הערט אָפּט אין קעלער און אין דעם געסעל — די געשרייען פון די הונגעריגע קינדער, — איז ער צוגעגאַנגען און האָט מאַטקען געגעבען, ווי תמיד, זיין אייגען הענטעל אין מויל אריין. מאַטקע האָט זיך אָבער נישט געלאָזט דאָס מאָל אָבנאַרען: ער האָט שוין דערפיהלט, אַז פון הענטעל קומט גאָר נישט ארויס. רב מאיר האָט איהם געשטעקט די שמאטקע אין מויל אריין, מאַטקע האָט געגעבען אַ פּאָר ציה און דערפיהלט, אַז די שמאטקע גיט גאָר נישט, האָט ער זי ארויסגעלאָזט און ווייטער געשריען. מיט ערשטוינונג האָט דער אַלטער רב מאיר געקוקט אויף איהם און פערוואונדערט זיך אויף מאַטקע'ס געשרייען. צום ערשטען מאָל האָט דער קעלער געהערט אַזעלכע געוואַלדען. ביז איצט, אַז זלאַטקע פלעגט אוועק אַלס אַם און איבערלאָזען אַ קליין קינד אין דער היים, און מ'האָט דעם קליינעם קינד געשטעקט די שמאט־קע אין מויל אריין, האָט דאָס קינד פריהער געשריען, געשריען, ביז עס איז מיעד געוואָרען און גענומען ציהען די שמאטקע. דער סוף איז געווען: אָדער עס איז געשטאָרבען, אָדער עס האָט זיך אדורכ־געצויגען די שלעכטע צייט, ווען עס איז נאָך נישטאָ קיין צייהנער אין מויל און מען קען נישט עסען וואָס אַלע מענשען עסען, און דאָס קינד איז געבליבען ביים לעבען. ד ע ר אָבער וויל גאָר נישט שוויי־גען! בחנם האָט זיך דער אַלטער מאיר געפרופט ווייטער אוועקזעצען צום בריעף, מיינענדיג אַז מאַטקע וועט זיך באַלד איינשטילען. מאַט־קע האָט נישט געשוויגען. מאַטקע האָט נישט געלאָזט ק״ין בריעף שרייבען, נים די מיידלעך לערנען פון צאינה וראינה. דער אַלטער

אמאָל פלעגט דער אלטער רב מאיר זיך אויפהויבען פון זיין אָרט ביי די פענסטערלאך, צוקומען צום קויש און ארייגשטעקען איהם דאָס הענטעל אין מיילכעל אריין, און מאָטקע האָט זיך וויעדער גענומען נאָגען, זויגען פון די הענטעלעך אָדער פון שטיקעל לייווענד, אקוראט ווי מען וואָלט איהם א קוואל פון מילך צום מויל צוגעלעגט.

איך ווייס נישט, אויב מאָטקע האָט ווען עס איז שפעטער, אין זיין בעוועגטען און רעש'דיגען לעבען, צייט געהאט צו קלעהרען וועגען זיך און וועגען זיין גורל. נאָר מיר דאכט זיך, אז יעצט, ווען מאָטקע איז אזוי געלעגען אין דעם אלטען קויש, בעלויכטען מיט די שטראהלען פון דער זון, וועלכע זיינען צוערשט דורכגעגאנגען דעם רינשטאָק פון הויז, נאָכדעם דאָס קעלער־פענסטערעל מיט דער אלטער שמאטע וואָס שטעקט אין דער צובראָכענער שויב ביז זיי האָבען דער־גרייכט צו מאָטקע'ס קויש און געווארעמט זיינע הענטלעך מיט'ן פנימל, — ווען מאָטקע איז געלעגען און הנאה געהאט פון דער ווארימקייט פון דער זון און א פילאָזאָפישע האלב־פערשלאָפענע רוהיגקייט האָט געשוועבט איבער איהם, האָט ער געוויס געקלעהרט וועגען א וויכ־טיגען ענין. געקלעהרט האָט ער, פאר וואָס אמאָל אז ער האָט אזוי געמאכט מיט'ן מיילכעל, איז א פליסיגקייט אריינגעקומען און האָט איהם געזעטיגט, און עס איז איהם גוט געווען אין אלע גליעדערלעך און ווארעם געווען, און יעצט ציהט ער און ציהט, און קיין פליסיגקייט קומט נישט ארויס, און די געדערימלעך בלייבען לעדיג, אין בייכעל ווערט קאַלט, און מען פיהלט זיך עפעס אזוי פערלאָזט, יתום'דיג. אמאָל ווען מען האָט דאָס מיילכעל צוגעדריקט צו דער מאַמע'ס ברוסט, איז אזוי ווארעם געווען, אז מען האָט זיך געפיהלט אזוי נאָהענט, אזוי היימיש. וואו־זשע איז די ווארימקייט אהינגעקומען, וועלכע האָט איהם אזוי נאָהענט צוגענומען צו זיך און אזוי פעסט געהאלמען? וואָס איז געשעהן, וואָס צייט א פאָר טעג איז יענע ווארעמקייט נישט מעהר דאָ? — אזוי האָט געמוזט מאָטקע קלעהרען, נאָגענדיג זיינע הענטלעך.

באלד אָבער האָט ער זיין פילאָזאָפישע רוהיגקייט פערלוירען, און מאָטקע איז ארויס מיט אזא געוואלד, מיט אזא געשריי, אז דער גאנ־צער קעלער האָט זיך אויפגעשטעלט קאפויר, און די גאנצע געגענד איז אויפגערודערט געוואָרען פון די געשרייען. מאָטקע האָט דער־פיהלט, אז עפעס איז געשעהן, מאָטקע האָט געשריען. צו־

לע געבליבען א דערשראָקענע. דאָס ערשטע מאָהל אין איהר פּראַק־טיק טרעפט זיך אַזאַ זאַך, אז א קינד פון קעלער, דער געלער זלאַט־קע'ס א קינד, זאָל נישט וועלען נעהמען דאָס פלעשעלע. זי האָט נישט געוואוסט אליין וואָס צו טהאָן. דאָס קינד האָט געהאלטען אין איין שרייען. זי האָט עס גענומען אויף די הענד, זי האָט עס געוויעגט, זי האָט געזונגען וויעג־ליעדעלעך, — דאָס קינד האלט אין איין שרייען. האָט זי אויך אָנגעהויבען צו שרייען און צו וויינען אין איינעם מיט'ן קינד. עס זעהט אויס, אז זי האָט זיך אויף א מינוט פערגעסען און געמיינט, אז זי איז נאָך אויך א קינד און האָט אויך דאָס רעכט צו וויינען. אָבער דער אלטער רב מאיר האָט זי באלד ארויסגענומען פון איהרע קינדערשע חלומות; ער האָט איהר דער־מאָהנט, ווער זי איז אזעלכע.

— וואָס שטעהסטו ווי א גולם און שרייסט? הינדעלע, וואָס טהוט זיך מיט דיר? ביזט דאָך עפּעס א דערוואקסען מיידעל. די מאַמע וועט דאָך דיר הרג'ענען... וואָס האָסטו דיך גאָר אַוועקגע־שטעלט שרייען?

— איך ווייס ניט וואָס איך זאָל טהאָן. דאָס קינד וויל נישט דאָס פלעשעל, — האָט הינדעלע געהאלטען אין איין כליפּען.

— געה נאָך דער מאַמען: דאָס קינד איז קראַנק, — זאָגט דער אלטער רב מאיר.

הינדעלע האָט זיך פערוואונדערט, פאַרוואָס דאָס איז איהר נישט באלד איינגעפאלען צו געהן נאָך דער מאַמען. דאָך אין הארצען האָט זי עפּעס מורא געהאט צו רופען די מאַמע צום קינד: זי האָט שוין געוואוסט, אז די מאַמע איז פערקויפט פאַר א צווייטע קינד. נאָר דאָך האָט זי געפאָלגט דעם אלטען רב מאיר, געכאַפּט א טיכעל און געלאָפען צו דער זשאַכלינערין נאָך דער מאַמען.

אזוי באלד האָט מען זי צו דער מאַמען נישט צוגעלאָזט. אז זלאַטקע איז אין א רייך הויז און אַם, בעהאנדעלט מען זי גוט, און ביי די זשאַכלינערס האָט מען זי פשוט געהאלטען ווי א קעניגין. גע־שלאָפען איז זי מיט דעם קינד אין דעם גרעסטען צימער פון הויז, מ'האָט געזעהן, אז זי זאָל שטענדיג געהן ריין אָנגעטהאָן, אין א וויי־סען קאָפּטענדעל און א געוואשענע שערץ. און די אלטע זשאַכלינע־רין האָט איהר צוגעטראָגען יעדע מינוט עפּעס אנדערש. האָט מען

מאיר איז ארוים אין געסעל אויפזוכען הינדעלען, מאטקעס עלטערע שוועסטערעל, וועמען די מאמע האט אנפערטרויט מאטקע׳ס ערציהונג.

הינדעלע איז אין גאנצען אלט געוועזן אכט־ניין יאהר. זינט זי איז פיער יאהר אלט געווארען ניאנטשעט זי די קינדער. ווען די מאמע געהט אוועק אין די הייזער אלס אן אם, לאזט זי דאס קליינע קינד אויף הינדעלע׳ס הענד, אז זי זאל עס אויפציהען מיט׳ן פלעשעל און מיט דער שמאטקע. פיער קינדער האט הינדעלע שוין אזוי ער־צויגען: צוויי פון זיי זיינען געשטארבען, און צוויי האבען זיך אדורכגעקארמעט מיט די שמאטקעס און דעם שטיקעל צוקער. הינדעלע איז אבער נאך אליין געוועזן א קינד, און א חוץ דעם וואס זי האט ליעב געהאט צו שפיעלען זיך אין געסעל מיט אנדערע קינדער, האט זי נאך געמוזט זעהן אליין זיך צו דערנעהרען. ווארים דער בלינדער ליב האט געהאלטען די קינדער ווי פויגעלעך, און האט זיי געשיקט, ווי די פויגעלעך, אין געסעל אריין אויפפיקען די אלטע קריי־שעלעך און רעשטלעך ברויט, חלה, פלייש, וואס זיינען איבעריג אין א בעל־הבית׳ישע שטוב און מ׳גיט עס אוועק פאר א שליחות געהען, פאר געפעס וואשען אדער אזוי עפעס פאלגען. הינדעלע האט זיך דאס מאל געפונען ביי בלימעלע די שניידערקע, וואו זי האט דאס געפעס געוואשען פאר א שטיקעל ברויט מיט א טעפעל בארשטש. לאנג האט זי דער אלטער מאיר געזוכט אין געסעל ביז ער האט זי געפונען. ווען הינדעלע האט דערהערט, אז דאס קינד וויינט אזוי, אז דער אל־טער מאיר איז אזש ארויסגעגאנגען זי זוכען, האט זי איבערגעלאזט בלימעלע׳ס געפעס און איז אהיים געלאפען. זי האט זיך נישט וויינ־ציגער געוואונדערט ווי דער אלטער מאיר און געפרופט דאס קינד בערוהיגען מיט די אלטע בעקאנטע מיטלען, וועלכע זי האט אנגעווענ־דעט דורך דער לאנגער צייט פון איהר אלטער פראקטיק ביי קינדער ערציהען: דאס הענטעל אין מויל אריין, דאס שטיקעל שמאטקע מיט צוקער, און צום סוף דאס ראדיקאלסטע מיטעל — דאס פלעשעלע וואסער מיט מילך, צונויפגעגאסען פון דעם, וואס איז איבערגעבליבען אין די טעפלעך אין קיך. אז דאס פלעשעלע האט אבער אויך נישט געהאלפען, און מאטקע האט גארנישט געפרופט נעהמען אין מויל אריין, נאר ארפגעווארפען פון זיך מיטביידע פיסלעך דער מאמע׳ס טוך און געשריען, אז דער באלקען האט זיך געשפאלטען, איז הינדע־

געוויין, ווי זי וואָלט זיך געוואָלט פערענטפערען מיט'ן געוויין, אַז זי איז ניט שולדיג:

— דאָס קינד וויינט, עס וויל ניט נעהמען דאָס פלעשעלע, עס איז קראַנק, מאַמע.

אַז זלאַטקע האָט דערהערט, אַז איהר קינד איז קראַנק, האָט זי פערגעסען, אַז זי איז אַ פערקויפטע, געכאַפּט דאָס טוך איבערן קאָפּ און מיט די אָפענע ארויסהענגענדע בריסטען איבער דעם מאַרק גע־לאָפען.

אין אַ פּאָר מינוט אַרום האָט שוין מאָטקע זיין צוהיצט מיעד פּנים'ל צווישען דער מאַמע'ס ווארימע בריסט איינגעגראָבען, און מיט זיין ענערגיש מייל'כעל האָט ער געצויגען פון זיי, אַהן דעם אָטהעם צו כאַפּען, ווי ער וואָלט געוואָלט אין זיך אריינזויגען די קוואַלען פון לעבען. איבער דעם קערפּעריל איז איהם געקומען יענע ווארימקייט, וואָס ער האָט געפיהלט אין די ערשטע טעג פון זיין קומען אויף דער וועלט...

אָבער לאַנג איז מאָטקע'ן דאָס גליק נישט בעשערט געווען. אין קעלער האָט זיך באַלד געוויזען די אַלטע זשאַכלינערין, אין איהר רייך־בעפּוצטער הויב מיט בענדער, מיט דער גאָלדענער קייט אויף'ן פּע־טען האַלז, וועלכע האָט זיך אַראָפּגעלאָזט און פערדעקט אַ האַלבע ברוסט, און געזאָגט מיט אַ פרום מינעלע, פערגלאָצענדיג די קליינע, קורצזיכטיגע אויגען, מיט אַ פעטען שמייכעלע אויף די שמאַלצעריגע ליפּען:

— וואָס איז דעם קינד? ער איז נישט געזונד?

און זי איז נעהענטער צוגעגאַנגען און געטאַפּט מאָטקע'ס ביי־כעלע מיט איהרע פעטע קורצע פינגער:

— וואָס איז איהם? ער איז קראַנק? — האָט זי איבערגע־חזר'ט די פראַגע מיט איהר פעטען געלעכטערעל.

זלאַטקע איז פערשעהמט געוואָרען פאַר דער אַלטער נגידת'טע. זי האָט מיט געוואַלד ארויסגענומען איהר ברוסט פון מאָטקע'ס נאָ־גענדיגען מויל און געענטפערט מיט אַ פערשעהמטער מינע, ווי זי וואָלט זיך פערענטפערען וועלען:

— עס איז אַ קינד, עס קען זיך נישט צוגעוועהנען צום פלעשעל.

נעקאָכט אין שטוב א פריש יאיכעל, האָט מען נישט פערגעסען אָן דער אַם: „זי זויגט דאָס קינד". און אייגענטליך וואָלט זלאַטקען גאַנץ גוט געווען זייענדיג אַן אַם: דורך דער צייט, וואָס זי האָט געזויגען דאָס פרעמדע קינד, האָט זי זיך אביסעל אָבגערוהט פון טראָגען, פון לויפען איבער די מערק מיט די קוישען, פון כאַפּען פון די פויערשע וועגען. און געגעסען האָט זי גוט, און געשלאָפען איז זי וויפיעל זי האָט געוואָלט. נור עס האָט איהר געוועהטאָגט איהר קינד, וואָס זי האָט איבערגעלאָזט אין דער היים. און יעדעס מאָל, ווען זי האָט גענומען דאָס פרעמדע קינד צו זויגען, האָט זי געקרעכצט... און נישט איינמאָל האָט זי געקלעהרט מיט איהר פּראָסטען שכל, אז עס וואָלט טאקע געווען א גוטע זאך, ווען מען בעהאַנדעלט זי אזוי פיין און מען לאָזט איהר דערביי איהר אייגען קינד זויגען... טהייל־מאָל, ווען די מילך האָט איהר געשטאָכען אין די בריסטען (דאָס פרעמ־דע קינד האָט נישט געקענט אַלעס אויסזויגען, וואָס זלאַטקע'ס קוואַ־לען האָבען געפּלאָסען), און זי האָט געמוזט מיט דער האַנד אליין זיך אָבזויגען און די מילך אויסגיסען — האָט זי דעמסטמאָל נעקלעהרט וועגען איהר מאַטקען אין דער היים און פיינט געהאַט דאָס פרעמדע קינד, און געוואָלט איהם שלעכטס טהאָן...

לאַנג איז הינדעלע געשטאַנען אין קיך און געוואַרט אויף דער־מאַמען. מען האָט זי נישט צוגעלאָזט — די מאַמע האָט פּונקט גע־זויגען דאָס קינד, דער זשאַכלינער'ס אייניקעל — א מיידעלע אין מאַטקע'ס יאָהרען. אז די מאַמע איז פון וואַרימען שלאָפצימער ארויס־געקומען, האָבען די פולע בריסטען איהרע פון אָפענעם קאַפּטענדעל ארויסגעהאַנגען און די מילך האָט נאָך געטריפט פון די פעטע וואַר־צעלעך. א מינוט האָט הינדעלע דער מאַמען נישט דערקענט, קיינ־מאָל האָט זי נאָך איהר נישט געזעהן אזא אויסגעשלאָפענע און אויס־גערוהטע. די באַקען זיינען איהר רויט געווען און פול, אויפ'ן קאָפּ האָט זי געטראָגען א ווייסע הויב, אָנגעטהאָן איז זי געווען אין א ריין ווייס קאַפּטענדעל מיט א ריינע ווייסע שערץ. הינדעלע האָט פאר דער מאַמען מורא געקראָגען און דרך־ארץ געהאַט, און געשעהמט זיך צו זאָגען, נאָך וואָס זי איז געקומען.

— וואָס איז געשעהן? — פרעגט זלאַטקע א דערשראָקענע.

א מינוט האָט הינדעלע געשוויגען, באַלד איז זי ארויס מיט א

שלאָפען, האָבען זיי איהם אריינגערוקט אין מויל אריין די שמאטקע מיט'ן שטיקעל צוקער, און פון דענסטמאָל אָן האט זיך מאָטקע אויס־געלערענט א שמאטקע צו זויגען.

טהיילמאָל האָט איהם הינדעלע געבראכט צו דער מאמען. די מאמע האָט זיך מיט איהם געפרעהט, און אז קיינער איז אין שטוב נישט געווען, האָט זי ארויסגע'גנב'עט איהר ברוסט פון פרעמדען קינד'ס מויל און מאָטקען געגעבען. ער האָט אמאָל שוין דער מאמע'ס ברוסט זויגען נים געוואָלט: ער איז געווען צוגעוועהנט צו דער שמאטקע.

און אז זלאטקע האָט צום ערשטען מאָל דערזעהן, אז איהר קינד וויל נישט זויגען פון איהרע בריסטען, האָבען זיך איהר טרעהרען אין די אויגען געשטעלט.

און איינמאָל, עס איז שוין געווען אין א צייט ארום, מאָטקע איז שוין דענסטמאָל אלט געווען אן אכט־ניין חדשים, האָט איהם הינדע־לע צו דער מאמען געבראכט. די מאמע האָט איהם געהאלטען אויף איין האנד, אויף דער צווייטער האנד האָט זי געהאלטען דאָס פרעמ־דע קינד און געזויגען. מען ווייסט נישט, ווי אזוי עס איז געווען, נאָר מאָטקע האָט זיך גענומען שלאָגען און יענעם קינד דאָס געזיכטעל צו־דראפעט. דאָס קינד האָט געמאכט א געוואלד. די זשאכלינערין מיט דעם גאנצען הויזגעזינד זיינען געקומען צולויפען. ווען די יונגע מאמע האָט דערזעהן דעם רויטען קראץ, וואָס מאָטקע האָט געמאכט איהר מיידעלע אויף'ן פנים, איז זי אין חלשות אוועקגעפאלען. מען האָט מאָטקען פון דענסטמאָל אָן מעהר נישט צו דער מאמען צוגע־לאָזט, דורך דער גאנצער צייט, וואָס זי האָט געזויגען דער זשאכ־לינערין'ס אייניקעל. און געזויגען האָט זי דער זשאכלינערין'ס איי־ניקעל גאנצע צוויי יאָהר. מאָטקע איז דערווייל פון דעם אלטען אויבסט־קאָרב ארויסגעוואקסען. דורך דער צייט, וואָס יענע קינד האָט זיין מאמע'ס מילך געזויגען, האָט ער צייהנער געקראָגען און אָנגע־הויבען זיך אליין צו דערנעהרען. ער האָט אָנגעהויבען צו עסען אלעס, וואָס ער האָט געפונען אונטער דער האנד.

און אויסגיסענדיג איהר ביטער הארץ אויף הינדרעלע'ן האט זי אויף איהר אָנגעהויבען צו שרייען:

— וואָס ביזטו געלאָפען נאָך מיר? פאר וואָס שטילסטו נישט זיין דאָס קינד? וואו לויפסטו ארום? — און האט זיך גענומען הינדרעלען שלאָגען.

די אלטע זשאכלינעריןן האט זי אָבגעהאלטען. זי האט ארויס־גענומען קליין געלד און צוטהיילט צווישען זלאטקע'ס קינדערלעך, וואָס זיינען זיך צוזאמענגעלאָפען פון אלע עקען גאס, ווען זיי האבען דערהערט, אז די מאמע איז געקומען. הינדרעלען האט זי מעהר גע־געבען פון אלע קינדער, — גאנצע פינף קאָפּעקעס, און נעזאָגט צו איהר:

— קום אמאָל מיט'ן קינד אהין צו דער מאמען. ס'שאדט נישט, קום אין קיך אריין. די דיענסט וועט דיר עפּעס געבען. פאר וואָס קומסט דו נישט?

דערנאָך האט זי געשמייכעלט מאָטקע'ן אין פּנים'ל אריין, קיצ־לענדיג איהם מיט איהרע פעטע פינגער אויף זיין בייכעל:

— דו שרייער, דו... דו... אויסגעוואקסען, אָהן עין הרע, א יונג. צוויי מאָל אזוי גרויס ווי אונזערע. (דערביי האט זי איהם געפּאטשט אין געזעסעל אריין). קיין עין הרע זאָל איהם נישט שא־דען, — האט זי געזאָגט צו זלאטקען מיט א שמייכעלע און האט זי מיטגענומען מיט זיך.

הינדרעלע איז אליין איבערגעבליבען מיט מאָטקען. דאָס קינד האט ווידער אָנגעהויבען צו שרייען. זי האט ווידער נישט גע־וואוסט וואָס צו טהאָן: דאָס פלעשעל האט ער ניט געוואָלט נעהמען, נישט דאָס שמאטקע און נישט דאָס הענטעל. אזוי האט ער אָבגע־שריען ביז דער טאטע זיינער, דער בלינדער ליב איז געקומען. דער בלינדער ליב האט נישט געמאכט מיט איהם קיין לאנגע שהיות. ער האט זיך גאנץ גוט אָנגעשריען אויף איהם, און אז מאָטקע האט זיך נישט געוואָלט איינשטילען, האט ער איהם פערדרעהט אויף דער צווייטער זייט און מיט דער האנד איהם אָנגעפּאטשט אויף'ן געזעסעל. א לאנגע ווילע האט מאָטקע נאָך געוויינט ביז זיינע טר'עהרען און געשרייען זיינען פערשטילט געוואָרען אין שלאָף. ווען ע... איז גע־

בארנעלעך, כדי מאַטקע זאָל פון זיי זיין חיונה קענען ציהען. ער האָט זיך פון די פּירות געגעהרט אין די לאַנגע ווינטער־נעכט, ווען דער ווינד האָט געקלאַפּט אויף די פערפרוירענע פענסטער־לאָך.

צום ערשטען מאָל ווען מאַטקע האָט ענטדעקט די קוועלען פון זיין חיונה און האָט זיך מיט זיי גוט אָנגעגעסען, איז ער אזוי קראַנק געוואָרען, אז אלע האָבען געמיינט, אז ער וועט שטאַרבען. מען האָט געבראַכט צו איהם די מאַמען. זלאַטקע האָט איהם די ברוסט אין מויל געשטעקט, מאַטקע האָט ניט געוואָלט זויגען, האָט ניט געוואָלט דאָס פלעשעל נעהמען אין מויל אריין. זלאַטקע איז געזעסען איבער איהם און האָט געוויינט. עס איז געווען נאַכט, אלע אין קעלער זענען געשלאָפען. דעם בלינדען ליב'ס שנאָרכען האָט געפייפט פון ווינקע־לע ארויס. איז זלאַטקע אליין געזעסען ביי איהר קינד און געוויינט. מאַטקע איז געלעגען א צוהיצטער אין זיין קויש, מיט פערמאַכטע אויגען, און האָט שווער אָבגעאָטהעמט. איינמאָל, הערענדיג ווי די מאַמע וויינט, האָט ער די פערגלייזטע הייטלאַך אויפגעעפענט און אָנגעקוקט די מאַמען מיט זיינע שוואַרצע אויגען. עס האָט זיך גע־דאַכט, אז מאַטקע פערשטעהט די מאַמע און ער קוקט זיך אין איהר גוט איין, ער וויל זי דערקענען און געדענקען שפּעטער, ווען ער וועט גרויס ווערען, אז זי האָט אמאָל געוויינט אויף איהם...

נאָר צומאָרגענס איז מאַטקע'ן בעסער געוואָרען, און מאַטקע האָט ווידער אָנגעהויבען צו עסען פייגעלע'ס קוישען. נאָר נישט שוין האָט איהם מעהר געשאַדט. ער האָט שוין געקענט אלעס אויפעסען, אפילו דעם מאַטענ'ס אלטע שטיוועל, און עס וואָלט איהם שוין מעהר נישט אָנגעגאַנגען. זיין מאָגען איז געוואָרען ווי פון אייזען און זיינע געדערים ווי פון שטאָהל.

דאָס איז אלעס געווען ווען דער ווינטער האָט געהערשט אין דרויסען, און מאַטקע איז געווען אָנגעוויזען אויפ'ן בלויזען קעלער. אָבער באַלד איז פריהלינג געוואָרען. די זון האָט אָנגעהויבען אריינ־קומען אין קעלער אריין, געשטעלט זיך אויף די טרעפּלאַך און אריינ־געקוקט מיט איהר שיין אין שטיבעל אריין. אין קעלער האָט מען זיך אָנגעהויבען צו ריכטען אויף פּסח. זלאַטקע, וועלכע האָט שוין דענסמאָל געטראָגען א צווייטען קינד, האָט אָנגעהויבען ארויסשטעלען פון קעלער בעל־הבית'ישקייט אויפ'ן גאַס אריין, אָבשייע־ען און אָב־

.4

מאָטקע קריגט צייהנער.

שלעכט איז געווען מאָטקע'ן, ווען ער איז געלעגען אין קויש און געמוזט ווארטען, ביז דאָס שוועסטעריל אָדער דער אלטער רב מאיר וועלען געדענקען און איהם צוטראָגען דאָס פלעשעלע. ער האָט זיי געמוזט יעדעס מאָהל דערמאָהנען מיט זיין שרייען, אז ער לעבט און בעדארף זיין חיונה. דער קעלער איז שוין אָבער אזוי געוואוינט געווען צו זיינע געוואלדען, אז מען האָט איהם שוין ניט געהערט. קוים אָבער האָט זיך מאָטקע ארויסגעקריגען פון קויש און געקענט אליין קריכען אויף אלע פיער, האָט ער זיך שוין בעזאָרגט אליין זיין חיונה. ער האָט אָנגעהויבען צו עסען אלעס, וואָס ער האָט געפונען אונטער זיין האנד: פון שטיקלאך איבערגעבליבענע ברויט ביז אן אלטען קאַמאש, א קויש, א זאק, אלעס האָט ער געגעסען, וואָס האָט זיך געפונען אין קעלער. אָבער זיין הויפט שפייז־קאמער זיינען געווען פייגעלע'ס קוישען מיט די פערפוילטע ווינטער־עפּעלאך.

אין א ווינקעל קעלער זיינען זיי געשטאנען יאָהר איין, יאָהר אויס, פייגעלע'ס קוישען מיט פאר־א־יאָהריגע עפּעל, לעזעלקעס, פערפוילטע בארנעלעך, פערגליווערטע פלוימען. די קוישען האָבען זיך צונעוואקסען איינס צום צווייטען דורך די לאנגע ווינטער־נעכט, און די אויבסטען, וואָס האָבען געפוילט אין זיי, האָבען אריבערגעיורט פון איין קאָרב אין צווייטען אריין. מען האָט נישט געקענט מעהר וויסען, וואָס פאר א פירות דאָס זיינען געווען: אלע פערדעקט מיט איין שימעל — און דאָס האָט געגעבען פון זיך א געשמאקען ריח, וואָס האָט זיך פערשפרייט איבער דעם קעלער. און געוואַרימט אין ווינטער... אט דאָס פייגעלע'ס ווינקעלע איז געווען מאָטקע'ס שפּייזער. עס האָט זיך געדאכט, אז פייגעלע האָט געזאמעלט די טונען מיט די פערפוילטע „לעזעלקעס", ווינטער־עפּעלאך און פערפוילטע

באלד אָבער רוקט ער זיך אליין צו צום טעלעריל און שטעקט אריין דאָס נעזעל און הויבט אָן מיטצולעקען אוים דעם טעלעריל, ווי א הינטעל. דאָס מיידעל קוקט איהם צוערשט אָן פערוואונדערט, פער־שטעהט נים, וואָס ער טהוט. באלד פאלט זי ארוים אין א גרויס געוויין. די מוטער קומט ארוים פון שטיבעל און דערזעהט, ווי מאָטקע לעקט זיך רוהיג פון איהר קינד'ס טעלעריל ארוים, און איהר קינד זיצט מיט'ן לעפעל אין האנד און וויינט. פאלט זי ארוים מיט א געשריי:

— ווער איז דאָס? ווּעמענס איז דאָס? אוועק פון דאנען!

מאָטקע לאָזט זיך נישט אָבשרעקען פון געשרייען און לאָזט נישט פריהער אָב דאָס טעלעריל, ביז די אידענע רייסט עס נישט ארוים מיט געוואלד.

— א בייזע נאכט אויף מיינע שונאים'ס קעפּ. ווּעמענס איז דאָס?

— עס איז דאָך זלאטקע'ס, דער אינגסטער — זאָגט אָן אנדערע אידענע, וועלכע איז אויף די געוואלדען פון שטיבעל ארויסגעקומען.

— יא, זעהט, דער בלינדער ליב האָט שוין ווּיעדער א נייעם ממזר אין דער גאס ארויסגעשיקט. מען וועט שוין נישט קענען קיין קינד אויף דער שוועל ארויסלאָזען.

— אוועק פון דאנען — שארט איהם די אידענע אָב.

מאָטקע האָט זיך אוועקגערוקט פון דער שוועל. די זון האָט גע־שיינט אין געסעל, עס איז ווארים געווען און גוט געווען, האָט ער געפּרופט ווייטער זיך ריטשען אויף אלע פיער.

אויף א צווייטער שוועל האָט ער אָנגעטראָפען קליינע קינדער פון זיין גרויס זיצען צווישען ארויסגעשטעלטע זאכען, בעטגעוואנד און האלטען בייגעל מיט פּוטער אין דער האנד. איינס פון זיי, גאָר א יונגס, לאָזט דעם בייגעל פון דער האנד ארוים און וויינט. קיינער פערנעהמט נישט דעם קינד'ס וויינען. א מינוט איז מאָטקע ווּיע־דער געשטאנען און אָנגעקוקט מיט פערוואונדערונג די קינדער, דער־נאָך האָט ער גאנץ רוהיג דעם בייגעל אויפגעהויבען פון דער ערד און האָט אָנגעהויבען עסען.

אז דאָס וויינענדיגע קינד האָט דערזעהן, אז מאָטקע עסט זיין

רייניגען אויף פסח. צוזאמען מיט די אלטע שטוב־זאכען פון קעלער האט אויך מאטקע געוואגט אויף אלע פיער זיך ארויסרימשען פון קעלער ארויס. ער איז אויף די טרעפלאך ארויף און ארויסגעקוקט אין גאס אריין, און דערזעהן האט ער, אז די וועלט איז גרעסער פון קעלער.

א פאר מינוט איז ער נאך געשטאנען אויף די טרעפלאך. די זון האט איהם געווארימט, און איהם איז גוט געווען. ער האט גע־קוקט מיט אונצוטרויען אין געסעל אריין און מורא געהאט ארויסצו־קריכען. צווישען דעם קעלער און געסעל איז געווען א ברייטער רינשטאק, וואס מען האט איהם געדארפט איבערשפרינגען, איבער־געהענדיג אויפ'ן ברוק פון געסעל. מאטקע האט איינינע מאל גע־פרופט אריבערצוקריכען דעם רינשטאק און האט ניט געקענט. ער האט געקוקט מיט זיינע אויגען און געווארט, אז אימיצער זאל קומען און העלפען איהם איבערשפרינגען די שוועל פון קעלער. און עס איז מאקע געווען זיין שוועסטעריל, זיין ערציהערין הינדעלע, וועל־כע האט איהם צום ערשטען מאל געהאלפען אריבערגעהן דעם רינ־שטאק, וואס ליעגט פאר דער שוועל פון זיין לעבען... זי האט איהם ביים הענטעל אנגענומען און געבראכט איהם אין געסעל אריין.

אין געסעל האבען זיך געשפיעלט קליינע קינדער. ווייבער האָ־בען געוואשען, גערייניגט די טונען מיט די בענק און דאס ווייסע געהילץ אויף פסח. אין פיעל שטובען האט מען געווייסט אויף יום־טוב און דאס בעל־בתישקיים מיט די קינדערלאך זיינען געווען אויפ'ן גאס. ער איז געקראכען צווישען די אנגעשטעלטע זאכען, צווישען די קינדער, אפטמאל האט מען איהם אנגעטרעטען, א שראנק איז שיער ניט ארויפגעפאלען אויף איהם. ער איז אומעטום געווען, ער האט זיך געפלאנטערט צווישען די פיס און אומעטום דאס נעזעל אריינגעשטעקט.

באלד דערזעהט ער אויף א שוועל פאר א הויז זיצט א קליין מיידעלע און האלט א טעלעריל אין האנד און עסט געשמאק די קליס־קעלעך מיט מילך פון טעלעריל ארוים. מאטקע'ן האט עס אנגעשמעקט, ער האט זיך אויף אלע פיער צוגערוקט צו דער שוועל, אויף וועלכער דאס מיידעלע איז געזעסען. א מינוט האט ער נאך נאכגעקלעהרט און געקוקט מיט קנאה אויף דער מיידעלע, וואס עסט די קליסקעלעך.

ארויסגענומען מאַטקע'ן פון שפּרינצעלע'ס הענד און האָט אַזוי גע־זאָגט:

— וואָס צושרייט זי זיך אַזוי אויפ'ן קינד? נאָ, זעה, דאָס קינד ציטערט דאָך אין גאַנצען. וואָס האָט ער געטהאָן אַזעלכעס? מיין קינד, מיין קרוין — האָט זי מיט אַ מאָל ארומגענומען מאַטקע'ן און צום ערשטען מאָל אין לעבען אפשר הערצליך געקושט איהם.

— נאָ, זעהט, ווי זי קושט איהם נאָך פאַר דער חכמה וואָס ער האָט געטהאָן. אודאי, די מאַמע לערנט איהם אליין. אַ שעהנער גנב וועט דאָס ארויסוואַקסען — האָט שפּרינצעלע נביאות געזאָגט אויף איהם.

— אַז די צונג זאָל איהר ווערען אָבגעביסען, אַז נים דערלעבען זאָל זי דאָס — האָט זלאַטקע זיך אָנגענומען פאַר איהר קינד — אַ רב וועט דאָס זיין — האָט זי געקושט מאַטקע'ן אויפ'ן קעפּ'ל.

מאַטקע האָט איינגעקאָרטשעט זיין קעפּעלע אין די מאַמע'ס אָרעמס און פון דאָרט ארויסגעקוקט מיט זיינע צוויי שוואַרצע פינקעלנ־דע אויגעלאך. ער האָט זיך צוגעהערט צום געשפּרעך, וואָס מען פיהרט איבער איהם, און עס איז איהם גאָר נישט אָנגעגאַנגען. ס'איז איהם גוט געווען אין דער מאַמע'ס אָרעמס, און ער האָט מיט צו־פריעדענהייט גענאָסען.

— אַז דו זאָלסט מיר וואַקסען געזונטערהייד — האָט איהם זלאַטקע געקושט אין קעפּעל און איהם אַוועקגעזעצט אין אַ ווינקעל נעבען זיך — נאָ, זיץ ביי דער מאַמען. ווי זי האָט דאָס נביאות גע־זאָגט אויף איהם. אַז נים דערלעבען זאָל זי דאָס!

נאָר קוים איז דורכגעגאַנגען אַ פּאָר מינוט און די מאַמע איז געווען פערנומען, איז שוין מאַטקע ווידער געווען אויף אַלע פיער אין געסעל. ער האָט דערשמעקט וואו זיין חיונה איז. פון דענסמאָל אָן זוכט מאַטקע זיין פּרנסה אין געסעל. אַלעס איז אָפען געשטאַנען פאַר איהם, און וואָס ער האָט געפונען דאָס האָט ער גענומען. זיך אריינגעגליטשט אין אָפענע טהירען, געפונען עסען אויפ'ן טיש, — אויפגעגעסען. דער־זעהן אַ קינד אין געסעל מיט אַ בייגעל — אַוועקגעכאַפּט און אייפגע־געסען. איז געשטאַנען אַ אידענע מיט אַ קויש עפּעל אין גאַס — צו־געררוקט זיך צום קויש און ארויסגעגעסען. נים איין חרפה איז זלאַטקע

ביינעל, איז עס ארוים מיט אזא ליארם, מיט אזא געשריי, אז מען האט געמיינט עס ברענט.

אויף דער שוועל האט זיך באלד געוויזען דעם קינד'ס מאמע. מאטקע האט אבער דאס מאל אנגעטראפען אויף שפרינצ'עלע די נייטערקע. דאס איז א אידענע מיט א געשליפען מיילכעל, און אז איהר געשעהט אן עולה, דערהערט מען עס שוין אין געסעל. מען היט זיך פאר איהר, ווי פאר פייער. ווארים עס איז געגוג, אז מען זאל איהר געבען נאר די מעגליכקייט אויסצורעדען א ווארט, איז עס ווי א פלאם פייער, וואס כאפט זיך אן און ברענט אלעס אונטער. א אידענע ווי שפרינצעלע, אז זי האט דערזעהן זלאטקע'ס נייעם ממזר, וואס „איז ארוים מענשען צו בעפאלען אין מיטען גאס“, האט זי געמאכט אזא גערודער אין געסעל, אז מען איז זיך צוזאמענגעלאפען.

— זעהט, זעהט, געוואלד, דער יונג עסט מיך אויף! זלאטקע האט ארויסגעשיקט ממזרים אין גאס אריין, קינדער צו בעפאלען אין מיטען העלען טאג.

און זי האט אנגענומען מאטקע'ן ביים הענטעל און צוריקגעבראכט אין קעלער, און אנגעהויבען צו שרייען, ווארפענדיג מאטקע'ן אין קעלער אריין:

— האלט אייך איהם דארט! ארויסגעשיקט א ממזר אין גאס אריין, קינדער צו בעפאלען אין מיטען העלען טאג.

זלאטקע האט פונקט געהאלטען אין וואשען א העמד פאר דעם בלינדען ליב אויף פסח. דערהערט, אז מען שרייט אין קעלער אריין, איז זי ארויסגעקומען מיט די ארויפגעשארטע ארבעל און מיט דעם הייבעל אויף'ן קאפ; דערזעהן מאטקע'ן אין שפרינצעלע'ס הענד, און פון שפרינצע'ס שפיציגע אויגעלאך און בלאען מיילכעל שיט זיך פעך און שוועבעל, האט זי קודם כל געוואלט ארויסנעהמען מאטקע'ן פון איהרע הענד. מאטקע האט אויסגעזעהן אין שפרינצעלע'ס הענד ווי א גנזל, ער האט געציטערט פאר שרעק און ניט פערשטאנען, פארוואס מען שרייט דאס אויף איהם און דערזעהן ד' מאמען — האט ער זיך צואויינט. זלאטקע'ן האט עס געגעבען אזא שטאך אין הארצען. עפעס א רחמנות געפיהל האט זי מיט אמאל געגעבען א נעהם ארום צו איהר קינד און דאס הארץ איז איהר צושניטען געווארען. איז זי צו,

.5

מאטקע געהט אין חדר.

עס איז געווען א קאלטער גרויער ווינטער־מארגען אין קעלער. דער פראסט, וואס האט פערקאוועט די פענסטערלעך פון קעלער אי־בער'ן גאנצען ווינטער, האט זיך אריבערגעצויגען פון טהיר און שויב אויף די וואנד ארויף און אנגעהויבען צו בעפוצען די וואנד פון קעלער מיט זיינע קאלטע שנעע־בלומען. אלעס אין קעלער האט געפרוירען. די קערב מיט די אויבסטען זיינען צוזאמענגעוואקסען און געווארען איין שטיק אייז. אין א ווינקעל שטוב, ביי די פענסטערלעך, האט זיך דער אלטער ר' מאיר איינגעקארטשעט און האט פון דארט ארויס־געמורמעלט זיין תהילים. די אלטע פייגעלע, ארומגעהאנגען מיט איהרע פיעלע יאקען און קאפטענס, איז געזעסען ווי א איינגעמויערטע צווי־שען די טונען מיט אויבסט און האט זיך רוהיג געשיילט קארטאפליעס פון דעם שוים אין טאפ אריין. דער בלינדער ליב, נאר וואס אן אויפגעשטאנענער, מיט א פולען צושויבערטען קאפ פעדערען, האט א ניכטערער געזוכט אין די ווינקעלעך פון שטוב אלטע טונען, רייפען, קערב, וועלכע מען קען צוברעכען אויף געהילץ איינצוהייצען אין אוי־ווענדעל. ער האט געשאלטען, געשריען, ווי תמיד, ווען ער הייבט זיך אויף און איז נאך אויפ'ן ניכטערען מאגען. און זלאטקע, א פערטונ־קענע צווישען די קינדערלאך, איז געלעגען אויפ'ן געלעגער, אנגעדעקט מיט אלטע שמאטעס, פלאכטעס, אלטע קאפאטעס און טיכער, וואס הא־בען זיך נור געפונען אין קעלער. אין דעם איינעם ווינקעל, ביי זלאט־קען אין געלעגער, איז ווארעם געווען, זי האט געהאט נעבען זיך די קינדערלאך, און זיי האבען זי געווארעמט מיט די יונגע לייבלעך, און זי האט זיי ארונטערגענומען אונטער זיך, ווי א הוהן נעהמט ארום די קליינע היהנדעלעך. פון צווישען די קינדערלעך, דורך דער מאמעס אן ארעם, האט מאטקע גנב ארויסגעקוקט מיט זיינע צוויי שווארצע אוי־

אויסגעשטאנענע צוליעב איהם. ניט איין אידענע האט איהם געבראכט צוריקצושלעפען ביי די אויערען אין קעלער אריין און נביאות געזאגט אויף איהם. אין געסעל איז מאטקע געווארען א שרעק, אז מען האט איהם דערזעהען זיך ארויסלאזען אויף אלע פיער פון קעלער, האבען די מאמעס די קינדער בעהאלטען אין די הייזער אריין, טהיר און טויער האט מען פערשלאסען פאר איהם — און, אז מען האט איהם דער־זעהן פון דערווייטענס האט איין שכן'טע דער צווייטער אנגעזאגט און צו וויסען געגעבען, ווי עס וואלט א געוויטער אנגעקומען: „מאטקע געהט", „מאטקע געהט!"

ליגן ביי דער מאמען, — האט איהם זלאטקע נעהענטער צוגערוקט צו זיך, און דער יונג האט בעהאלטען דאס קעפעל אונטער דער מאמע'ס ארעמס, אז מען זאל איהם אין שטוב נים אנזעהן.

— מען וואלט איהם בעדארפט אין א חדר שיקען, אין תלמוד תורה פיהרען, אז דאס זאל זיך אויסלערנען כאטש מודה אני זאגען, א ברכה מאכען. עס וואקסט דאך אויף ווי א גוי, — האט זיך דער אלטער רב מאיר פון זיין ווינקעל ארויסגערופען.

— אז דו וואלסט געווען א טאטע, וואלסט דו זיך וועגען דעם געזארגט, — האט זיך זלאטקע פון בעט ארויסגערופען צום בלינדען ליב.

— טא זאל ער שוין פון בעט ארויסקריכען, איך וועל איהם אין תלמוד תורה פיהרען.

— אדרבה, לאמיך זעהן, זיי א טאטע צו מיינע ארימע קינדער, ס'איז שוין צייט, — האט זלאטקע ארויסגערעדט אין טרעהרען — נו, געה, מאטקעלע, נו, געה פון בעט ארויס, דער טאטע וועט דיך אין חדר פיהרען, — האט איהם די מאמע איבער'ן קעפעל גענלעט.

אזוי לייכט איז איהר דאס נים אנגעקומען. מאטקע האט זיך גאר נים וויסענדיג געמאכט נים פונ'ם טאטענ'ס געוואלדען און נים פון דער מאמע'ס גוטע רייד. ער איז ווייטער געלעגען איינגעגארעט אין דער מאמען אריין און האט זיך נים געלאזט איינריידען. ס'האט גארנים געהאלפען, ביז די מאמע איז אליין נים ארויס פון בעט און דער טאטע האט איהם פון געלעגער מיט'ן פאסעק ארויסגעשמיסען.

באלד האט די מאמע אויסגעזוכט דעם בלינדען ליב'ס אן אלטע וועסט און האט מאטקע'ן דערמיט אויסגעציערט. זי האט איהם אנ־געטהאן איהרע שבת'דיגע קאמאשען, וואס זי האט זיך נעהאט גע־קויפט פאר יום טוב. זי האט געוואלט אריינגעבען מאטקע'ן חשק אין חדר צו געהן. פייגעלע האט איהם גענעבען די שעהנסטע צוויי עפעלעך פון איהר קארב ארויס. הינדעלע, די שוועסטעריל, איז געלא־פען אין געוועלבעל אריין און געבראכט פאר מאטקע'ן צוויי גריסנע־לעך מיט מאהן און קאפער בעשים. דער אלטער רב מאיר האט איהם דאס נייע סדור'ל מיט די גרויסע אותיות געשענקט, וואס ער האט נור געקויפט מיט די מיידעלעך צו לערנען.

געלעך און מיט׳ן אבגעברענטען רונדיגען פנימ׳ל, וועלכעס איז אנ־שמוצט געווען פון די נעכטיגע קארטאפליעס, וואס ער האט געגעסען. עס איז איהם גוט געווען און ווארעם ביי דער מאמען אין בעט.

אין אזא מארגען איז בעשטימט געווארען זיין גורל. ווארים באלד האט איהם דער בלינדער ליב בעמערקט ארויסשיינענדיג פון אונטער דער מאמעס ארעמס, און דער בלינדער ליב האט זיך דערמאנט, אז עס איז צייט צו זארגען וועגען א תכלית פאר דעם יונג. האט ער זיך אזוי אנגערופען:

— גיב נאר א קוק, דער ממזר ליעגט דאך אויך ביי דער מאמען. ארויס פון בעט, געה זוך מיר האלץ, דעם אויווען איינצוהייצען.

דער קליינער מאטקע האט זיך איינגעקארטשעט אונטער דער מאמען און געוואלט זיך בעהאלטען. די מוטער האט אויף איהם רחמנות געהאט.

— וואס ווילסטו פון איהם, ער איז דאך נאך א קינד. עס איז קאלט אין שטוב, לאז איהם נאך ליעגען.

— יא, קוק מיר אן דאס קינד! א יונג פון פינף יאהר. א מע־לער קארטאפליעס קען דאס אריינרייבען, ווי א סאלדאט, און אז מען דארף א שטיקעל האלץ אין שטוב, איז קיינער ניטא. ארויס, ארויס פון בעט, איך נעהם באלד דעם פאסעק צו דיר.

— עס וואלט שוין צייט געווען, דעם יונג פון שטוב ארויס־צו׳פטר׳ן: מען קען דאך גאר ניט לאזען שטעהן אין שטוב. נעכטען האב איך מיר איבערגעלאזט אויפ׳ן קיכעל א טעפעל בארשטש און א האלב ברייטעל אויף׳ן אבענד. איך קום אהיים: וואו בארשטש, וואו ברויט? מאטקעלע האט עס שוין דערשמעקט. מען קען דאך קיין ביסען אין שטוב ניט איבערלאזען, — האט זיך די אלטע פיינעלע אבגערופען פון איהר ווינקעלע ארויס, מאכענדיג מיט איהרע איינ־געפאלענע יאסלעס אהן צייהן ווי עס מאכט א פויגעל.

— ער קען מיך אויפעסען מיט די קאפיטעס. אויף דעם וועל איך אויך נאך ארבייטען? אזא ממזר האט שוין אליין פאר זיך בע־דארפט פערדיענען. ארויס, ארויס פון בעט די מינוט.

— גיב נור א קוק, ווי זיי האבען זיך אלע אויף איהם אנגעזעצט, ווי גרויס ער איז זיי אין די אויגען. דעם קינד איז קאלט, א בייזער פראסט אין שטוב. איך וועל איהם ניט ארויסלאזען ליעג, מאטקע.

רבי׳ן, ווי ער האַלט אַ קאַנטשיק אין האַנד און דרעהט זיך אַרויף און אַראָב איבער דער שטוב, וואו די קינדערלעך זיצען אויסגעזעצט אויף דער ניעדריגער באַנק אַרום די ווענד:

— רבי לעבען, רבי קרוין לערענט מיין אינגעל אויס דאַוונען, — בעט זיך זלאַטקע ביי דעם רבי׳ן. דער רבי האָט אויסגעצויגען זיין לאַנגען האַלז פון די קרומע פלייצעס אַרויס ווי אַ שלאַנג, און אַ בויג אַריבער זיך געגעבען מיט דעם גאַנצען קערפּער איבער מאָטקע׳ן און מיט די פינקעלדיגע גרינע אויגען, וואָס זיינען געזעסען אין בלייכען בלוט־אַרימען געזיכט, אָנגעקוקט מאָטקע׳ן:

— איז אָט דאָס בחור׳ל, וואָס וויל ניט אין חדר אריין געהן? קום נור אהער, דו יונגעלע, — נעהמט ער אָן מיט די צוויי דאַרע פינגער מאָטקעלע׳ס בעקעלע און גיט איהם אַ קניפּעל, אַז טרעהרען שטעלען זיך איהם אין די אויגען — דו ווייסט, וואָס מען טהוט מיט אַ אינגעלע, וואָס וויל ניט געהן אין חדר — אָט אַזוי טהוט מען מיט אַזאַ אינגעלע. ווייזט ער מיט׳ן קאַנטשיק אין דער האַנד.

מאָטקע האָט זיך אין ערשטען אויגענבליק דערשראָקען פאַר׳ן רבי׳ן און האָט שטיל געשוויגען.

— איך בין אַן אָרימע אידענע, איך קען אייך ניט פיעל צאָהלען. צוויי גולדען אַ חודש, אַז גאָט וועט מיר העלפען. איך וועל אָבשפּאָרען דעם ביסען פון מויל, נאָר לערנט איהם אויס דאַוונען, אַז ער זאָל קענען פון סדור לייענען. אַז גאָט זאָל מיר ביישטעהן. איך האָב מורא, דאָס קינד זאָל מיר ניט אויסוואַקסען, איך וויל ניט אויסרעדען די רייד, אַ שלעכט קינד: וויל נישט אין חדר געהן, — זאָגט די אידענע מיט טרעהרען.

— לאָזט איהם נאָר איבער ביי מיר, לאָזט נאָר איבער, ביי מיר וועט ער שוין געהן, — זאָגט דער רבי און נעהמט אָן מאָטקע׳ן און גיט איהם אַ זעץ אַוועק אויפ׳ן בענקעל נעבען זיך און אַ מיש אויף אַ סדור, אין וועלכען די אותיות זיינען געוועזען פערפלעקט און אויסגעווייקט פון קינדערשע טרעהרען.

— נאַ, קוק אריין, אינגעלע, וואָס איז דאָס? — זאָג, אינגעלע: „אַן אלף“, זאָג: „אַן אלף“.

נאָר מאָטקע האָט ניט אַריינגעקוקט אין סדור, ער האָט געקוקט

עס האט גאר ניט געהאלפען. מאטקע האט צוגענומען די צוויי עפעלעך, ער האט צוגענומען די גריסגעלעך, ער האט צוגענומען דאס סדור׳ל און אין חדר אריין געהן האט ער ניט געוואלט. פעסט האט ער זיך אנגעהאלטען ביי דער מאמע׳ס שירץ. דער טאטע האט גע־שלאגען מיט׳ן פאסעק, די טרעהרען זיינען מאטקען פון די פייכטע אויגעלעך איבער׳ן פנים גערונען, און די עפעלעך האט ער געהאלטען אין איין עסען, און ניט געריהרט זיך פון ארט.

נור דעם בלינדען ליב׳ס געדולד האט געפלאצט. ער האט איהם געכאפט אויף׳ן פלייצע און איז ארויס מיט איהם אין גאס. מאטקע האט געמאכט אזעלכע געוואלדען, אז דאס געסעל איז זיך צוזאמען גע־לאפען. ער האט געקאפיעט מיט ביידע פיס, דער מאמעס קאמאשען פערלוירען פון די פיס אראב, דאס היטעל פערלוירען, די גריסגעלעך מיט׳ן סדור׳ל פערלוירען. די מאמע האט עס אויפגעהויבען און נאכ־געטראגען נאך מאטקען, און געבעטען זיך ביי איהם:

— מאטקע, זיי א גוט אינגעל, געה אין חדר אריין, — און געווישט איהם די טרעהרען פון בעקעל מיט דער פאטשיילע.

און מאטקע האט געהאלטען אין איין שרייען, און א גליטש זיך פון טאטען׳ס ארימס, און ער ליגט שוין אויף׳ן ברוק אין געסעל און שרייט, און דער טאטע האלט דעם פאסעק און שלאגט איבער׳ן קאפ:

— אין חדר אריין, געה אין חדר אריין.

און די מאמע פערשטעלט איהם מיט איהר לייב, און נעהמט אויף זיך די שלעג פון בלינדען ליב׳ס פאסעק און בעט זיך ביי מאטקען:

— מאטקע, זיי א גוט אינגעל, געה אין חדר אריין, מאטקע.

און עס לויפען דורך אידען, פערהאוועט אין מסחר, הערען א גע־וואלד, שטעלען זיך אב אויף א מינוט, פרעגען זיך נאך, וואס איז. און דערהערט אזא מעשה, אז א אינגעל וויל ניט געהן אין הדר אריין, בייזערען זיי זיך אן:

— אין חדר אריין געה, דו יונגאטש איינער, אין חדר אריין.

און לויפען ווייטער צו זייערע מסחרים.

נור געלויבט צו גאט, קוים דערשלעפט מאטקען א לעבעדיגען אין תלמוד תורה אריין. דער בלינדער ליב האט זיך גוט דערוואר[מ]עמט ביי איהם. דער שוויים רינט פון׳ם פנים, און מאטקע, א צווישעטער, מיט די גריסגעלעך און עפעל אין די הענד, שטעהט און קוקט אן דע[ם]

אז זי האָט דערזעהן זיינע צוויי אויגען, ווי ער קוקט תמ'עוואטע, מיט א בקשה, איז איהר הארץ צושניטען געוואָרען. האָט זי געשוויגען, נור די טרערען האָבען איהר געשטיקט. האָט זי איהם ארומגענומען, געשלאָגען איהם און געקושט איהם, און געזאָגט מיט א שווער הארץ:

— מיין קינד, מיין שלעכט קינד, וואָס ועט פון דיר ווערען? וואָס, טאטע אין הימעל?

און אין אָבענד, אז דער בלינדער ליב האָט דעם פאסעק פון די הויזען אראָבגענומען דעם יונג צו שלאָגען, האָט זי איהם שוין פער־שטעלט מיט איהר לייב, פאר איהם צוגענומען די קלעפּ און געבעטען זיך:

— ליב, ער איז דאָך נאָך א קינד, עס איז קאַלט אין דרויסען. לאָז איהם נאָך ביז זומער אין שטוב.

אויף דער מאַמען. דערזעהן, אַז די מאַמע געהט אַרויס פון טהיר, איז ער שוין געווען מיט אַ פּיסעל אונטער'ן באַנק.

— אַי, ביזט דאָך מיר גאָר אַ שיינעץ, איינגעל, — זאָגט דער רבי און גיט ווידער אַ נעהם אָן מאָטקע'ן ביים בעקעל מיט די דינע ביי־נערדיגע צוויי פינגער, און דעם רבינ'ס גרינע אויגען פון בלייכען אָהן־בלוטיגען פּנים גיעבען אַ בליטץ, ווי ביי אַ קאַץ, און איידער מאָטקע האָט נאָך צייט אַרומצוקוקען זיך, ליעגט ער שוין איבער'ן בענקעל מיט'ן הינטען אַרויף און די לאָקשען פון קאַנטשיק טאַנצען אַרום איבער מאָטקע'ס נאַקעטען געזעסעל, ווי פייערדיגע צינגלעך איבער אַ ווייך אויסגעקנעטען ברויטעל. און דער רבי זינגט צו מיט'ן ניגון אין טאַקט:

— אָט אַזוי, קינדערלעך, טהוט מען צו אַ איינגעל, וואָס וויל ניט געהן אין חדר אַריין.

די פינף — זעקס־יעהריגע קינדערלעך זיינען געזעסען אויף די ברעטלעך אַרום די וואַנד און דערשראָקענע, מיט אונרוהיגע אויגעלעך, האָבען זיי זיך צוגעקוקט צום רבינ'ס מקיים פּסק זיין. טהייל האָבען זיך געשראָקען און אָנגעהויבען וויינען, נור אויף מעהרסטענס פון זיי האָט דאָס שוין ניט געמאַכט קיין איינדרוק: זיי זיינען געווען צוגע־וועהנט דערצו. האָבען זיי זיך ווייטער רוהיג געגעסען די בייגעל מיט די גריסנגעס, אָדער זיי האָבען זיך געשפּיעלט מיט די מיידעלעך אין שטיינדעלעך, נאָכזאָגענדיג אויס געוואָהנהייט דעם רבי'ן פון סדור אַרויס: „אָן אלף", „אַ בית".

מאָטקע האָט דאָס מאָל ניט געוויינט. אַזוי ווי דער רבי האָט איהם אָבגעלאָזט און אַוועקגעזעצט צווישען די קינדער, איז ער געבלי־בען זיצען שטיל און געשווינען. אַ קינד האָט געפּרופט עפּעס רעדען צו איהם, האָט ער איהם געגעבען אַ שטופּ אָב מיט'ן עלענבויגען און ווייטער געקוקט מיט זיינע גלענצענדע צוויי אויגעלעך צו דער טהיר. און אַזוי ווי דער רבי האָט זיך נור אַוועקגעזעצט צום טיש מיט אַן אַנ־דער קינד ביים סדור, איז שוין מאָטקע געווען ביי דער טהיר, אַ פּראַל אויף, און מיט אַראָבגעלאָזענע הויזלעך און אַ רויט־פלאַמענדען אָבגע־שמיסען געזעסעל איז ער געלאָפען איבער'ן מאַרק פון חדר אהיים.

אַז זלאַטקע האָט איהם דערזעהן אין קעלער, ווי ער איז אהיים געלאָפען פון חדר, האָט זי געמיינט, אַז די ערד עפענט זיך אויף אונ־טער איהרע פיס. זי האָט געוואָלט צו צום יונג, איהם ממית'ן. נור

— אין חדר אריין געהם ער? — פרעגט די זשאַבלינערין, ווייזענ־דיג אויף מאָטקע׳ן.

זלאַטקע פערשעהמט זיך ווייטער.

— ער איז נאָך אַ קינד, האַלט זיך נאָך ביי די מאַמעס שערץ.

— אי, ס׳איז נישט גוט.. אַ אינגעל מוז געהן אין חדר אריין. מוז תורה לערנען, זאָגט די אַלטע זשאַבלינערין, און שאָקעלט מיט׳ן קאָפּ אויף מאָטקע׳ן, ווי ער וואָלט שוין געווען אַ פערפאַלענער.

באַלד קומט אריינצולויפען אין קיך חנה׳לע, די מיידעלע אין מאָטקע׳ס יאָהרען, וועלכע זלאַטקע האָט אויסגעזויגען, אַ פרישע, מיט רויטע רונדיגע בעקעלאַך ווי וואַרימע זעמעלאַך, מיט אַן אויסגעצוואָגען קעפּעלע, אין אַ ריין קליידעל און פּאַרטיכעל.

זלאַטקע האָט געהאַט אַ מאָרנע געפיהל צו קינדער, וועלכע זי האָט געקאָרמעט. עפּעס איז עס יאָ איהרע און עפּעס נישט איהרע. זי האָט די קינדער, וועלכע זי האָט געקאָרמעט מיט איהר מילך, ליעב געהאַט און פיינד געהאַט. זי האָט נישט געקענט זיין גלייכגילטיג צו זיי. זי האָט זיך הערצליך דערפרעהט מיט חנה׳לען, ארויפגענומען דאָס קינד אויף איהרע הענד, און געקושט עס.

— מיין חנה׳לע, מיין קליין חנה׳לע, וואָס מאַכסטו, האָסט שוין פערגעסען דיין אַם? איך האָב דאָך דיך געקאָרמעט, מיין חנה׳לע.

מאָטקע האָט געזעהן ווי די מאַמע טראָגט אויף די הענד דאָס פרעמדע קינד, און עפּעס אַ מאָרנע געפיהל האָט איהם אויך ארומגענו־מען. ער האָט פיינד געהאַט די פרעמדע מיידעלע, וואָס די מאַמע האַלזט ווי אַן אייגענע, און גלייכצייטיג ליעב געהאַט. ער האָט זיך פערשעהמט צו קוקען דערויף. דערווייל האָט איהם די אַלטע זשאַבלינערין געגעבען אַ שטיק ברויט מיט שמאַלץ אין דער האַנד אריין.

ער האָט אָנגעהויבען צו עסען פון ברויט און פערגעסען דערפון. אָבער באַלד האָט ער אויפגעהערט צו עסען און געקוקט אַמאָל אויף דער מאַמען און אַמאָל אויף דער מיידעלע.

די אַלטע זשאַבלינערין האָט ארויסגענומען חנה׳לען פון זלאַטקע׳ס הענד, האָט אָבגעווישט מיט די שערץ זלאַטקע׳ס קושען פון קינד׳ס בעקעל, און מיטגענומען זלאַטקע׳ן מיט׳ן קאָרב אייער און פוטער מיט זיך אין צווייטען שטוב אריין. אַ מינוט זיינען ביידע קינדער גע־

.6

מאַטקע האָט אַ חבר.

ער איז אויסגעוואקסען דורך דעם יאָהר און אליין שוין זיין שטי־קעל ברויט אויף זיך פערדיענט. אנגעהויבען האָט ער פון דעם, וואָס ער האָט געהאָלפען דער מאַמען די קאָרב אין די שטובען ארומטראָגען, מיטגענאנגען מיט דער מאַמען אין מארק אריין, געקראָכען אויף די פויערשע פוהרען, געהאָלפען דער מאַמען זיך דינגען מיט די פויערים און טהיילמאָל האָט זיך געמאכט, אז די מאַמע האָט אויסגעצעהלט אייער פון א פויערשען קויבער, האָט ער געהאָלפען מיטצעהלען, איז איהם געבליבען א פּאָר אין די טאַש — האָט ער דערנאָך זיי דער מאַ־מען נעגעבען. האָט די מאַמע צוגענומען צופריעדען, און געשוויגען, איז מאַטקע ווייטער נעגאַנגען. איז ארויף אויף א פוהר און געזעהן קליינע הינדעלעך, האָט ער די מאַמען צוגערופען. די גויע האָט גע־שריען, אז ער זאָל די הינדעלעך ניט ריהרען, און מאַטקע לייגט שוין די הינדעלעך אין די מאַמעס שוים אריין. און די מאַמע שטעקט די גויע געלד אין האַנד און דינגט זיך מיט איהר.

אמאָל איז ער מיט דער מאַמען אריינגעקומען אין קיך צו די זשאַכלינערין. זלאַטקע, צייט זי האָט די זשאַכלינערס איינִיקעל גע־זויגען, איז דאָרט א גאַנצע היימישע געוואָרען און פלעגט אין הויז אריינטראָגען פּוטער און אייער. אין די קיך ביי די זשאַכלינערין האָט מען זי גאַניץ גוט אויפגענומען און די דיענסטען האָבען זיך זעהר דער־פרעהט מיט מאַטקע׳ן.

— דאָס איז דער שרייער, — האָט די אלטע זשאַכלינערין געזאָגט, אָנקוקענדיג מאַטקע׳ן, וועלכער האָט זיך א פערשעהמטער בעהאַלטען אונטער די מאַמעס פאַרטוך.

— געלויבט צו גאָט אויפגעצויגען זיך. זאָגט זלאַטקע פערשעהמט פאַר איהר בחור.

באלד האט ער איבערגעלאזט די שפיעל־וואַרג און געקוקט אויף דער מיידעלע — איהרע בעקעלעך זיינען רויט געווען און אויסגעקנאַטען פול ווי בולקעלעך. מאַטקע האָט אריבערגעפיהרט מיט זיין וואַרים שמוציג הענטעל איבער דער מיידעלע׳ס בעקעלעך. די מיידעלע איז געשטאַנען און האָט זיך געלאָזט. דערנאָך איז איהם עפּעס איינגעפאַלען. האָט ער צוגעלייגט זיין פּנים׳ל און אָנגעהויבען מיט זיין פעט צינגעל צו בעלעקען דער מיידעלע׳ס בעקעלעך, העלזעל. ווי אַ הינטעל.

די מיידעלע האָט זיך געלאָזט און געלאַכט הויך:

— אוי, ס׳אַרא נאַר ער איז!

מיט קיין אינגלעך זיינס גלייכען האָט זיך מאַטקע נישט געקענט חבר׳ן.ווי נאָר ער האָט זיך געטראָפען מיט די יונגען, ביי די ערשטע בעגעגעניש, האָט ער זיך געשלאָגען מיט זיי. דער סוף איז געווען, אַז די יונגען פון דער גאַס האָבען איהם אויסגעמיעדען און געלאָזט אַליין. נור פון דעם מאַרק, וואו ער איז מיט דער מאַמען איבער די פויערשע וועגען געגאַנגען, האָט ער אַן אַנדער חבר געפונען — דאָס איז געווען דעם קאַטאַרינאַרזש׳ס הונד.

אויפ׳ן מאַרק האָט זיך ארומגעדרעהט אויף יעדען יאַריד נאָטע קאַטאַרינאַרזש מיט די קאַטאַרינקע. אויפגעשטעלט די קאַטאַרינקע אין מיטען מאַרק, האָט ער צוזאַמענגערופען מיט׳ן שפּיעלען די פויערים, און דער בלויער פויגעל אין שטייג האָט פאַר פינף קאָפּיקעס ארויסגעצויגען מיט׳ן פּיסק אויס אַ שיף־לאַד אַ „לאָז“, אויף וואָס עס איז געשטאַנען אויפגעשריבען אַלצרינג וואָס עס וועט זיך מיט דעם מענשען טרעפען אין זיין גאַנצען לעבען. טהיילמאָל האָט נאָטע מיטגעבראַכט מיט זיך די מיידעלע, וואָס געהט אָנגעטהאָן אין אַ פּאָר קאָרטען־הויזען און דרעהט זיך אין אַ ראָד. מאַטקע׳ן זיינען די שטיק אַזוי געפעהלען, אַז יעדעס מאָל, ווען ער האָט דערזעהן נאָטע׳ס קאַטערינקע מיט דעם בלויען פויגעל און דער מיידעלע מיט די רייפען, האָט ער איבער־געלאָזט די מאַמע מיט די קוישען און נאָכגעלאָפען די קאַטערינקע. נור אַם מעהרסטען האָט איהם פּעראינטערעסירט דער הונד בורעק, וואָס נאָטע האָט נאָכגעפיהרט נאָך דער קאַטערינקע. דאָס איז געווען אַ ווייס־געשוירענער פּודעל מיט געקרייזעלטע האָאר ווי ביי אַ שעפּס. נאָטע האָט איהם אָבגעשאָרען ווי אַ לייב. אַ נאָלען הינטען, ביים קנאָט פון עק

שטאנען און אנגעקוקט זיך איינס דאס צווייטע. מאטקע איז געווען פערשעהמט, געהאלטען דאס שמאלצען ברויט אין האנד און ניט גע־וואוסט וואס צו טהאן דערמיט. די מיידעלע איז געווען דרייסטער, האט איהם געקוקט אין די אויגען אריין און געוויעזען דאס נייע שער־צעל וואס זי טראגט. דערנאך האט זי איהם געוויעזען די אויררינגלאך וואס מען האט איהר אויף די אויערען אנגעטהאן. דערנאך האט זי איהם געוויעזען די קרעלען. מאטקע האט דאס אלעס אנגעקוקט און געשוויגען. באלד האט איהם די מיידעלע ביי דער האנד אנגענומען און געפיהרט איהם מיט זיך אין איהר קינדער־צימער. מאטקע האט זיך ארומגעקוקט פערוואונדערט. אלעס איז אזוי ווייס געווען און ריין, און אזוי פיעל קינדערשע זאכען זיינען געווען אנגעשטעלט. א גרויס פערד איז געשטאנען, און א ריכטיגער וואגען, און צוויי פויגלען, און א צובראכענער זעלנער מיט א צימבעל אין דער האנד. די מיידעלע האט איהם געוויעזען די שפיעל־ווארג און געפרעגט, אויב ער האט אויך אזעלכע זאכען. מאטקע האט געשאקעלט מיט'ן קאפ אויף ניין. און האט נישט ארויסגערעדט קיין איין ווארט.

צוערשט האט ער זיך פערשפיעלט מיט די שפיעל־זאכען, און האט אנגעהויבען צו לאכען — געשטופט דאס פערד ביים עק, אז עס זאל נעהן ווי ער האט געזעהן אויפ'ן מארק ווי די פויערים טהוען מיט זייערע קעלבער, ווען זיי ווילען ניט געהן. די מיידעלע האט הויך גע־לאכט.

— זעהסט, אזוי דרעהט מען א פערד ביים עק, אז מען וויל עס זאל געהן — האט מאטקע געוויזען דער מיידעלע.

די מיידעלע האט הויך אויפגעלאכט. זי האט געוויזען די קאץ וואס זי האט און געפרעגט:

— און א קאץ דרעהט מען אויך ביים עק, אז מען וויל זי זאל געהן?

מאטקע האט זי געגעבען א קוק אן פון אויבען אראפ מיט א שפא־טישען בליק און געשאקעלט מיט'ן קאפ אויף ניין:

— מיט א קאץ שפיעלט מען זיך נישט. א קאץ דרעהט מען נישט ביים עק — האט ער געזאגט אזוי בעשטימט, אז די מיידעלע האט זיך פערשעהמט.

געזעהן, און עס איז איהם געוואָרען אזוי, וואָס ער האָט אליין ניט געוואוסט וואָס, איז ער געלאָפען צום הונד. אריינגעקראָכען צו איהם אין בודקע אריין, אוועקגעלייגט זיך נעבען איהם, און צוגענומען דעם הונד'ס ווארימען פיסק צו זיינעם און אריינגערעדט איהם אין אויער אריין:

— ווייסט, דער טאטע מיינער האָט געשלאָגען דער מאמען. גוט געשלאָגען. זי האָט געוויינט. איך וועל גרויס ווערען, וועל איך איהם צוריק שלאָגען; א בלויע אונטערגעשלאָגענע אויג וועל איך איהם מאכען.

דער הונד האָט אויסגעהערט, פערטראַכט זיך, פערגלייסט די אויגען, ערגעץ וואו געקוקט, ערנסט געוואָרען און עפּעס אין זיך אריינ־געמורמעלט.

— און דיך האָבען זיי פאר א מיידעל געמאכט, אנגעטהאָן דיר א קליידעל מיט א קאפּעלוש אויפ'ן קאָפּ. לאָז דיך נישט — האָט איהם מאָטקע אין אויער אריינגעשריען.

דער הונד האָט נאָך מעהר די אויגען פערגלייסט, געשנופּט מיט דער נאָז, ערענסט געוואָרען און פערטראַכט זיך.

— פאר א מיידעל האָבען זיי דיך געמאכט, מיט א קאפּעלוש אויפ'ן קאָפּ. און איך וועל נישט געהן אין חדר אריין, איך וועל נישט געהן, זאָל ער מיך שלאָגען, האָט מאָטקע נאָך שטארקער אריינגעשריען דעם הונד אין אויער אריין.

דער הונד האָט די פאָדערשטע צוויי לאַפּעס אויסגעצויגען, דעם פּיסק אויסגעשטרעקט, די אויגען אין גאַנצען צוגעמאכט, און הויך אויפ־געשטעלט די אויערען, און אָנגעהויבען ווי מיט א היי‏זעריגע מענשען־שטימע צו בילען, אזוי ווי ער וואָלט ווערטער געוואָלט ריידען.

מאָטקע האָט איהם פערשטאַנען.

א טראָלט האָר. אויפ'ן יאַריד איז דער הונד ניט געווען קיין הונד, נור אזא מין בעשעפעניש אין א קליידעל אָנגעטהאָן, מיט א היטעלע אויפ'ן קאָפּ, און ער האָט נאָכ'ן שפּיעלען אין דעם פּיסק דאָס צעטעל ארומ־געטראָגען צו די ארומשטעהענדע פּויערים און צוזאמענגענומען קליין־געלד. ווען דער הונד האָט געוויזען די שטיק, האָט איהם מאָטקע ניט ליעב געהאַט. ער האָט אויף דעם הונד רחמנות געקראָגען, און פיינד געהאַט נאָטע קאַטארינאַרזש, וואָס ער האָט פון דעם הונד געמאכט אוים הונד.

ליעב האָט מאָטקע דעם הונד געהאַט, ווען דער הונד איז אין דער היים, אין הויף, אין זיין בודקע געלעגען, צוגעבונדען מיט א קייט ווי יעדער הונד, און ערפילט די פפליכטען צו זיין בעל־הבית ווי יעדער הונד, געבילט אויף א דורכגייענדען, געריסען זיך פון קייט און געשריען אויף מענשען.

ער האָט זיך בעקענט מיט דעם הונד טאַקע אויפ'ן מארק, וואו ער איז אמאָל אן אויסגעדארטער מיט א שמוציג קליידעל און מיט'ן טעצעל אין פּיסק ארומגעגאַנגען אויף די הינטערשטע צוויי פיס און געשנאָרעט ביי די פּויערים קליין־געלד. מאָטקע האָט איהם דערזעהן אין אזא ניט הינטישע פּאָזע און האָט אויף איהם גרוים רחמנות גע־קראָגען. ער איז איהם נאָכגעגאַנגען ביז ער איז אהיים געקומען און דער־זעהן ווי נאָטע בינט איהם אָן ביי דער קייט אין דער בודקע. ער האָט געוואָלט צוגעהן צו איהם — האָט דער הונד אויף איהם געבולען. דאָס איז איהם געפעלען און ער האָט זיך אָנגעהויבען מיט איהם חבר'ן, געבראַכט איהם פון אַלצדינג, וואָס ער האָט אליין געקראָגען: זעמעל, ברויט. און האָט ער אמאָל א האַלב פונט פּוטער אראָבגעגנב'עט פון א פּאַכטער'ס א קאָרב און האָט עס נישט דער מאמען אָבגעגעבען, האָט ער זיך אָן זיין הונד דערמאָנט און געבראַכט עס זיין „בורעק'ן". מיט דער צייט איז „בורעק" מיט איהם גוט־פריינד געוואָרען, צוגעלאָזט איהם צו זיך. מאָטקע פלעגט איהם אָפט בעזוכען אין זיין בודקע, אוועקזעצען זיך נעבען איהם, נעהמען איהם אויף די הענד און ריידען מיט איהם. דאָס איז געווען דאָס איינציגע לעבעדיגע נפש, מיט וועל־כען מאָטקע האָט גערעדט אַלצדינג. פאַר דעם הונד האָט ער אויפ־געעפענט זיין יונג הארץ און אַלעס פערטרויט. און איינמאָל, ווען דער פאָטער האָט זיין מוטער געשלאָגען און מאָטקע האָט דאָס צו־

— אזוי לאנג ווי דו ביזט געווען. ווי אלט איז ער יעצט, דער יונג, זיעבצן יאָהר? ער וועט זיין ביי מיר ביז ער וועט אלט ווערען עלף, צוועלף יאָהר, ביז ער וועט זיך גוט די מלאכה אויסלערנען. איך וועל איהם געבען צו עסען, אַ נאכט־לעגער, אַ קאפאָטע מאכען אויף יום־טוב. דערנאָך אז ער וועט זיך אויסלערנען די מלאכה, וועל איך איהם צאָהלען דאָס ערשטען יאָהר פינף רובעל, דערנאָך וועט ער קריגען גאנצע צעהן. דו ווייסט דאָך, אז מיר האַלטען אַ פרעמד קינד גוט, קענסט דאָך מיין אלטע: איינגענע האָט זי נישט, אָבער צו פרעמדע קינדער איז זי ווי אַ מוטער.

— יאָ, איך געדענק דאָבשע די מייסטערין. איך געדענק איהרע קנייפּען גוט. שטיקער פלייש האָט זי פון די הענד אַרויסגענומען, און־טער די טהיר ארויסגעשטעלט אין דער קעלט און וואסערדינגען באָרשט צו זופּען געגעבען. איי, רב בעריש, האָט איהר אַ אידענע.

— נו, גם׳ן וועל איך מיך מיט איהר נישט צוליעב אַ לערן־אינגעל—האָט דער אַלטער רב בעריש געלאַכט — געקנייפּט האָט זי דיך, אמת, אָבער קיין מענש ביזט דו נאָך אַלץ נישט געוואָרען. נו, קום צו שרה־חנה׳לען אין שענקעל אריין, וועלען מיר דאָרט דאָס איבעריגע אָברעדען.

ביי שרה־חנה׳לען, וואו מען האָט געקענט קריגען אַ געהיים גלעזעל בראַנפען מיט היימישע קיכלעך און הערינג צו פערבייסען, האָט דער בלינדער ליב פערקויפט זיין זוהן אויף גאַנצע זעקס יאָהר צו „דאָבשע די מייסטערין" אין די הענד אריין. ער האָט גענומען אַ רובעל האַנד־געלד אויפ׳ן ערשטען זמן, ווען דער יונג וועט אין זעקס יאָהר ארום אָנהויבען געלד קריגען. ביים גלעזעל האָט דער אַלטער בעריש געטענה׳ט.

— נאָר ער זאָל מיר נישט אַנטלויפען און הערען דעם מייסטער און די מייסטערין. אַ גאַנג געהן, וואו מען דאַרף. זאָג איהם אָן, דו הערסט?

— האָט נישט קיין מורא, רב בעריש. ער וועט שוין ניט אנטלויפען. איך וועל איהם שוין ביי די אויערען צוריק ברייננען.

צו מאָרגענס אין דער פריה איז געווען אַ שעהנער רייפער זומער־טאָג, די טעג פאַר ראש השנה, ווען די עפּעל און די בארען זיינען רייף אויף די בוימער און בעטען זיך נאָר, מען זאָל זיי אָבפליקען און אויפ־עסען. אין אזא טאָג האָט ליב גענומען מאָטקע׳ן און געפיהרט איהם

7
מאָטקע לערענט אַ מלאכה.

אין אַ צייט אַרום האָט זיך דער בלינדער ליב ווייטער דערמאָהנט אָן זיין זוהן, אַז מען דאַרף פון איהם מאַכען אַ לייט. געשעהען איז עס נישט פון זיך, נאָר דערמאָהנט האָט איהם אָן זיינע פפליכטען, אלס פּאָטער, דער עלטסטער מייסטער פון דער חברה שוסטער, בעריש חוואַט, וואָס אַמאָל האָט נאָך ביי איהם דער בלינדער ליב אַליין גע־לערנט זיין מלאכה. בעריש חוואַט האָט אָנגעטראָפען ליב'ן טאַקע אין דער חברה שוסטער, אַמאָל, שבת צו נאַכטס, צו מעריב. כאָטש דער בלינדער ליב האָט די מלאכה שוסטעריי אַוועקגעוואָרפען, דאָך אין חברה שוסטער איז ער נאָך געקומען דאַוונען און גערעכענט זיך פאַר אַ זייערינגען. האָט איהם דאָרטען דער אַלטער מייסטער בעריש חוואַט מוסר געזאָגט אַזוי:

— וואָס ועט פון דיין יונג דער סוף זיין? דו לאָזט איהם אַרומ־לויפען פּוסט און פּאַסט, ער וועט דאָך אויסוואַקסען אַ גנב.

— וואָס טהוט מען מיט איהם, רב בעריש? אַז דער יונג וויל נים אין חדר געהן.

— גיעב איהם צו אַ בעל־מלאכה, ווי דער טאַטע דיינער האָט דיך אָבגעגעבען. איך געדיינק, ווען דער טאַטע דיינער, זעליג דער פּורר־מאַן, האָט דיך געבראַכט צו מיר אַ זונטאָג אין דער פריה. אוי, ביסט דו געווען אַ חברה־מאַן, האָסט דו נים געוואָלט די דראַטווע דרעהען.

— האָט איהר מיט'ן רימען אַרונטערגעלאָזט, אַז איך האָב נאָך צו געדענקען ביז'ן היינטיגען טאָג, — לאַכט דער בלינדער ליב מיט דעם לעבעדיגען אויג און מיט דעם טויטען אויג.

— ברענג איהם צו מיר. אַזוי ווי איך האָב פון'ם טאַטען געמאַכט אַ לייט, אַזוי וועל איך פון דעם זוהן, מיט גאָט'ס הילף.

— אויף ווי לאַנג? — פרעגט ליב.

זיך דערהערט א שטים, און געדאכט האט זיך, אז עס קומט נישט פון דער אידענע, נאר פון ערגעץ א הוילע פאס ארויס:

— וועמענס איז דאס? — האט זי פערקייעט מיט א הוסטעל.

— עס איז ליב'ס, — האט דער מייסטער געווארפען מיט דער האנד אויפ'ן בלינדען ליב.

זי האט זיך אומגעדרעהט צו ליב'ן און איהם אנגעקוקט א ווײַלע. דערנאך האט זי געזאגט:

— זיין א לייט, ווי דער טאטע זיינער. האט געגעבען א מאך מיט'ן קאפ, ווי א ציעג, און א שאקעל־צו מיט'ן האנד, און איז געגאנגען אין איהר ווינקעל אריין.

— איך לאז אייך איהם דא איבער, רב בעריש, איהר זאלט זיין צו איהם ווי א טאטע. איהר מעגט טהאן מיט איהם, וואס איהר ווילט: שלאגען איהם, אז ער וועט נישט פאלגען. איהר גיט איהם עסען, מעגט איהר איהם שלאגען. — הערסט? — האט ער געזאגט צום יונג — זאלסט הארכען דעם מייסטער און די מייסטערין, אז נישט וועל איך דיך טויטען, דו הערסט?

מאטקע האט געשוויגען, און דער טאטע איז אוועקגעגאנגען.

בעריש האט איהם געהייסען זיך זעצען, און געגעבען איהם א שנור מיט א שטיק וואקס, ער זאל דרעהען א דראטווע. מאטקע האט עס גענומען אין האנד, נישט געוואוסט וואס צו טהאן דערמיט, האט ער זיך געשפיעלט מיט'ן פאדעם און מיט גרויסע אויגען ארומגעקוקט זיך אין שטיבעל: דערזעהן די צוויי הויכע בעטען, וואס שלינגען איין דאס גאנצע שטיבעל, אנגעלעגט מיט בעטגעוואנד ביז אין האלבען באל־קען, געקוקט אויף די פערשטויבטע בילדלעך, וואס הענגען פאר די בעטען, אויף די פאליצעס וואס זיינען אנגעלעגט מיט כאלעוועס, אלטע שטיוועל, שטיפלעטען און שטיקער לעדער. ער האט זיך ארומ־געקוקט משיקאווע, אין דער נייער היים, וואס אהער האט מען איהם אריינגעגעבען אויף גאנצע זעקס יאהר, געקוקט אויף זיינע חברים, די צוויי אינגלעך מיט דעם געזעלען, אן אלטען גוי, וועלכע האקען פאר־דעשוועס. ביי די ביינקלעך ווייקט זיך לעדער אין וואסער, און דאס גיט פון זיך א ריח. ער האט געקוקט אויף די פענסטערלעך, ווי זיי זיינען פערקאוועט אין שפינוועבס און בעלייגט מיט מאסען, מיט פאר־מעס און שנירען, און פון דרויסען קריכט די זון און גנב'עט זיך אין

ביי דער האַנד צו בעריש דעם שוסטער „אויף די לעהר“. דער קליינער מאַרק איז פול געווען מיט צייטיגע אויבסט, וואָס די פויערים און די פּרוכט־הענדלער האָבען געבראַכט אין שטעדטעל. די לופט איז פּער־כאַפּט געווען פון עפּעל־ריח, גרינס און פרישע פיש. אין אַזא טאָג האָט איהם ליב אַריינגעבראַכט אין דעם ענגען, פערדרויכערטען שטיבעל, אין וועלכען בעריש שוסטער האָט געוואָהנט. די פענסטער זיינען געווען פערהאַקט, וואָרים דאָבשע די מייסטערין האָט געליטען אויף אן אויער און האָט מורא געהאַט פאַר א „צוג“, און נישט געלאָזט עפּע־נען א פענסטערעל איבערן גאַנצען זומער. אין שטוב האָט זיך שטאַרק געשפּירט דער ריח פון פערפוילטע לעדער, וואָס האָט ערגעץ וואו אין די ווינקעלעך פון דעם שטיבעל געשימעלט זיט יאָהרען, צייט בעריש איז א שוסטער. די מייסטערין איז נישט געווען. בעריש, אַרומגע־רינגעלט מיט א דריי־פּיער געזעלען און לערן־יונגלעך, איז געזעסען איינגעהויקערט אַרום דעם קליינעם טישעל און געקלאַפּט א זויל אויפ'ן שטיין.

— דאָ איז ער ,דער בחור מיינער, זאָגט ליב.

דער אַלטער רב בעריש האָט אויפגעהויבען זיינע געדיכטע הויכע ברעמען, אַרויפגערוקט די ברילען (אין וועלכע די גלעזלעך זיינען געווען צושפּאָלטען), האָט געוואָרפען אויפ'ן יונג אן אויג און האָט גערופען אין א ווינקעל אַריין:

— דאָבשע, דאָבשע, קום נור אַרויף. א נייער לערן־יונגעל.

באַלד איז פון הינטער א בעט פון א שוואַרצען קעלער אַרויסגע־קומען עפּעס א הויכעס, א דאַרעס, איבערגעהאַנגען מיט שמאַטעס, טי־כער, פאַטשיילעס, ווי אין די גרעסטע פרעסט. איבערן פנים האָט דאָס געהאַט פערבונדען א פאַטשיילע מיט צוויי שפּיצען פונ'ם קניפּ אויפ'ן קאָפּ, אַזוי, אז דאָס בעשעפעניש האָט אויסגעזעהן ווי א מכשפה. דאָס טיכעל איבער די אויערען איז שוין געווען טונקעל־גראָה און פון דעם זעלבען קאָליר, ווי דאָס פנים. דאָס איז געווען דאָבשע די מיי־סטערין. זי האָט א מינוט געשוויגען, אַרויסגעקוקט מיט צוויי גרויהע אויסגעלאָשענע אויגען ווי ביי א טויט פערד, אַרויסגעשטעקט א שפּיץ צינגעל אויף די פערדאַרטע, פערצויגענע ליפּען, וועלכע זיינען בעדעקט געווען מיט שטויב, ווי די אַלע זאַכען, וואָס זיינען געשטאַנען אַנגע־שטעלט אין שטוב. עס האָט געדויערט א לאַנגע ווייכע, ביז עס האָט

שלאָפען. אין דער שטוב הערט זיך דאָס רעגעלמעסיגע קלאָפּען פון העמערעל אויף דער זויל; דער מייסטער זיצט איבער א שטיוועל, אלע זיצען איינגעבויגען און פערטהאָן אין דער ארבייט. דער זייגער קלאַפּט טיק, טאַק. אין באַלד איז מאָטקע'ן דאָס גאַנצע שטיבעל מיט דעם מייס־טער, מיט דער מייסטערין און מיט דעם קאָטער אזוי פער'מיאוס'ט און לאַנגוויילינג געוואָרען, אז ער האָט געוואָלט ארויסלויפען. ער האָט געבענקט נאָך דער גאַס, געקוקט אויפ'ן פענסטערעל און דערזעהן, ווי די זון קריכט פון דרויסען אויפ'ן צווייטען זייט פענסטערעל און וויל זיך אריינקריגען אין שטיבעל אריין און קען נישט. איז איהם עפּעס אומעדיג געוואָרען. ער האָט זיך געוואָלט אויפהויבען און ארויסלויפען דורך דער טהיר, נאָר ער האָט עפּעס אַן איננערליכע אימה געהאַט; האָט ער זיך איינגעהאַלטען. ער האָט שוין אָבער נים געקענט איינ־זיצען, געוואָרפען זיך אויפ'ן בענקעל, נישט געוואָלט מעהר דרעהען די דראַטווע אין וואַקס. ער איז איהם מיאוס געוואָרען, ער איז בייז געוועזען אויפ'ן קאָטער און געטראַכט ביי זיך: יעצט איז די ריכטיגע צייט, ווען ער שלאָפט אזוי, דעם עק איהם אָבצוהאַקען מיט'ן האַק־מעסער.

ער האָט זיך אומגעקוקט און געזוכט דאָס האַק־מעסער. ער האָט עס דערזעהן אין ווינקעל, וואו ער האָט געהאַקט האָלץ. ער האָט זיך אויפגעהויבען און גענומען דאָס האַק־מעסער. דער מייסטער האָט אויפגעהויבען דעם קאָפּ פון דער ארבייט און געפרעגט איהם:

— וואָס געהסטו טהאָן?

מאָטקע האָט געהאַלטען דאָס האַק־מעסער אין דער האַנד און גע־שוויגען.

פון דעם מייסטער'ס רייד האָט זיך די מייסטערין אויפגעכאַפּט אינאיינעם מיט'ן קאָטער און ארומגעקוקט זיך פערוואונדערט אין שטוב אינאיינעם מיט'ן קאָטער, און בעלעקט זיך מיט'ן צינגעל. פּלוצלונג האָט זי זיך אָן עפּעס דערמאָנט, צוגעגאַנגען צו א קאַמאָד, ארויסגענומען קליין־געלד און געגעבען מאָטקע'ן, ער זאָל ברייננען פון געוועלבעל א ברויט מיט צוויי הערינג.

מאָטקע האָט גענומען דאָס געלד אין האַנד אריין און איז ארויס אין גאַס. ער האָט געוואוסט, אז צוריקקומען וועט ער שוין נישט. עס האָט איהם נאָר באַנג געטהאָן, וואָס ער האָט דעם קאָטער דעם עק

פענסטערל, און וויל אין שטיבעל אריין און דאס שפינוועבס לאזט נישט.

באלד האט ער דערפיהלט א שטופ אין א זייט. ער קוקט זיך אום: נעבען איהם איז אויסגעוואקסען די מייסטערין, ווי א שווארץ געשטאלט און פון איהרע פיס איז ארויסגעקראכען א שווארצער קאטער מיט גלאנ־צענדיגע אויגען און בעלעקט זיך מיט'ן רויטען צינגעל.

— נא, ברענג וואסער, — האט זי איהם געשטופט די קאן אין דער האנד אריין.

מאטקע האט זיך דערפרעהט. אלעס איז איהם דא געפעלען און ניי געווען. ער האט געכאפט די קאן, געגאנגען צום פלומפעל, געבראכט א קאן מיט וואסער. די מייסטערין האט איהם געוויזען דאס טונדעל, ער האט אנגעגאסען, ווידער געלאפען, און עס האט נים געדויערט קיין צוויי מינוט. איז ער שוין צוריק געווען.

ווידער האט ער זיך אוועקגעזעצט, געדרעהט די דראטווע, וואס ער האט נישט געקענט האלטען אין דער האנד צוליעב דעם שטיקעל וואקס. האט ער זיך ווידער אומגעקוקט אין שטיבעל. יעצט האט איהם פעראינטערעסירט דער שווארצער קאטער, וואס איז אנגעבונדען מיט א לאנג שטריקעל ביים בעט, און דרעהט זיך צווישען די פיס פון דער מייסטערין, וואו זי געהט, געהט ער מיט, און עס דאכט זיך מאט־קע'ן, אז די מייסטערין מיט דעם קאטער זיינען צונויפגעוואקסען און עס קען שוין נישט איינס אהן צווייטען זיין.

באלד דערפיהלט ער ווידער א שטופ אין א זייט:

— נא, צוהאק מיר האלץ — האט זי איהם געגעבען דאס האק־מעסער אין דער האנד.

מיט גרויס חשק האט זיך מאטקע גענומען דאס האלץ צוהאקען. ער איז שוין געוואהנט געווען פון דער היים, עס איז איהם אייגענטליך דא געפעלען. עס איז אלעס ניי געווען. נאר ער האט געקוקט אויפ'ן קאטער און האט גרויס חשק נעהאט דעם קאטער דעם עק אבצוהאקען.

ער האט זיך ווידער אוועקגעזעצט אויפ'ן קליינעם בענקעל און ווידער געצויגען דעם שנור דורך דער וואקס. ער האט זיך ווידער אומגעקוקט אין שטיבעל. די מייסטערין האט געמאכט פייער, אוועק־געזעצט זיך אין שווארצען ווינקעל ביים קיכעל און איינגעשלאפען. דער קאטער איז ארויפגעקראכען אויף איהר שוים און איז אויך איינגע־

מעל, וואָס ער האָט אין די קעשענעס געהאַט, און געטהיילט זיך מיט'ן הונד. דער הונד האָט געקייעט א האלבע זעמעל, ער די אנדערע העלפט. ער האָט געוואוסט איצט, אז מען זוכט איהם ארום. דער טאַטע, דער מייסטער, די מייסטערין דרעהען זיך ארום אין מארק מיט שטעקענס, מיט רימענס און זוכען איהם. עס האָט איהם נישט באנג געטהאָן, ער האָט נישט מורא געהאט פאר די קלעפּ. נאָר דאָס הארץ האָט אין איהם געשלאָגען, און די אויגען האָבען ביי איהם גע־גלאנצט. ער האָט זיך בעהאלטען אונטער דעם בויך פון הונד און ארויסגעקוקט מיט די גנב'ישע אויגען פון דער בודקע אין הויף אריין — אָבער זיי קומען נישט נאָך איהם.

אזוי איז ער אָבגעלעגען א גאנצען טאָג, ביז עס איז שפּעט גע־וואָרען. ביינאכט איז איהם געוואָרען קאלט. ער האָט זיך צוגע־קאָרטשעט צום הונד, דער הונד האָט דערפיהלט, וואָס ער וויל, האָט ער איהם פארדעקט און געווארעמט מיט זיין בויך און בעלעקט איהם מיט דער צונג.

שפּעט ביינאכט האָט זלאטקע דערהערט — עפּעס וואָס קראַצט הינטער דער טהיר פון קעלער. זי איז נישט געשלאָפען און געווארט אויף דעם א גאנצע נאכט. אז זי האָט געהערט די בעוועגונג הינטער דער טהיר, האָט איהר הארץ אויפגעציטערט. זי איז פאמעלעך ארויס־געקראָכען פון איהר בעט און זיך איינגעהאָרכט, אויב דער בלינדער ליב שלאָפט. ער האָט געשנאָרכט הויך, איז זי צוגעקראָכען צום קויי־מען, אראָפּגענומען פון דאָרט א טעפּעל, פאמעליך אויפגעעפענט די טהיר און עס ארויסגעשטעלט. דערנאָך האָט זי אין א ווינקעלע גע־זוכט און גענומען דאָס אלטע טוך, וואָס זי האָט אָנגעגרייט, און עס ארויסגעטראָגען אין פאָרהויז אריין. צווישען די קערב און די טור־נען איז געלעגען מאָטקע אן איינגעקאָרטשעטער און געציטערט פאר קעלט. זי האָט איהם צוגעוואָרפען דאָס טוך, צוגעשטעלט דאָס טע־פּעל און געשעפּטשעט אין דער שטיל:

— מאָרגען באַגינען אנטלויף, ווארים אז דער טאַטע וועט דיך דאָ פאקען, וועט ער דיך ממית'ן. — און זי איז אין דער שטיל צוריק אריין אין קעלער און ארויפגעקראָכען אויפ'ן געלעגער, אז דער בלינדער ליב זאָל נישט דערהערען.

נישט אָבגעהאַקט מיט׳ן האַק־מעסער. נור ער האָט געוואוסט, אַז ער וועט עס טהאָן אַמאָל.

ער איז אַרויס אויף דער גאַס. די זון האָט איהם אַרומגעכאַפּט און זיך דערפרעהט מיט איהם, וואָס זי דערזעהט איהם ווידער אויף איהר ליכטיגען שיין. דאָס געלד האָט איהם געבריהט אין דער האַנד. ער האָט זיך ערשט פאַר גדולה לויפען געלאָזט. ער איז אָנגעקומען אין מאַרק׳ל און דערפיהלט דעם ריח פון די עפּעל און די פרישע בארען, און עס איז איהם גוט געווען. ער איז אַדורכגעגאַנגען די בעקעריי, האָט איהם אָנגעשמעקט די פריש־געבאַקענע ברויטלעך און זעמעל, איז ער אַריינגעגאַנגען און אָנגעקויפט זיך פולע קעשענעס מיט זעמעל און אָנגעהויבען באַלד צו עסען. פון דערוויטענס האָט ער דערזעהן ווי פייגעלע זיצט איינגעמויערט אַרום איהרע קוישען, טונען און זעק מיט אויבסטען אין מיטען מאַרק. אַז ער צו צו איהר און אַרויסגעכאַפּט פון דער מולטער עטליכע בארען.

אַז פייגעלע האָט איהם דערזעהן, האָט זי זיך די הענד געבראָכען און אַ געוואַלד געמאַכט:

— וואָס טהוסטו דאָ אין מאַרק אין מיטען העלען טאָג? ביזט אַנטלאָפען פון מייסטער? דער טאַטע דיינער וועט דאָך דיך ממית׳ן.

מאָטקע האָט זיך דערמאַנט, וואָס ער האָט געטהאַן. די העלפט געקויפטע זעמעל האָט ער שוין געהאַט אויפגעגעסען. צוריקגעהן צום מייסטער קען ער שוין נישט. עס האָט איהם קיין איין מינוט ניט באַנג געטהאָן, פאַר וואָס ער האָט אַזוי געטהאַן. נאָר ער האָט דערפיהלט די מורא פאַר׳ן שלאָגען. ער האָט דערשפּירט ווי אַ יונגער הונד, אַז מען וועט איהם באַלד זוכען, און מען וועט זיך באַלד יאָגען נאָך איהם.

ער האָט דערפיהלט אַז ער דאַרף זיך בעהאַלטען. ער האָט זיך אָבגעטראַגען פון מאַרק, אַריין אין אַ שמאָל געסעל. דערנאָך האָט ער זיך אָן עפּעס דערמאָנט, איז אַריבער אַ פּלייט און איז אַריין אין הויף צו נאָטע קאַטאַרינאַרזש און צוגעקראָכען אויף אַלע פיער אין דער בודקע פון דעם הונד בורעק. דאָרט האָט ער זיך אָוועקגעלעגט און איינגעקאָרטשעט.

דער הונד האָט איהם דערפיהלט, בעשמעקט, בעלעקט די הענד און דאָס פּנים. מאָטקע האָט אַרויסגענומען די איבערגעבליבענע זע־

ערען אין גאַס אַרויס און נאָך געשלאָגען שלעפּענדיג איהם איבער דער גאַס:

— צום מייסטער נעה, צום מייסטער.

דאָס מאָל איז זלאַטקע נישט נאָכגעגאַנגען מיט אַ זעמעל און אַ גריסקע, ווי זי האָט דאָס געטהאָן ווען מען האָט מאָטקע'ן אין חדר געשלעפּט. זי האָט זיך געשעהמט וואָס זי האָט אַזאַ זוהן ערצויגען, איז זי געבליבען אין דער היים און געוויינט אויף איהר בייז מזל.

מענשען אין גאַס האָבען געזעהן, ווי דער בלינדער ליב שלעפּט דעם יונג ביי דער שטריק איבער דער גאַס. האָבען זיי זיך אָבגע־שטעלט אויף אַ מינוט, וויפיעל זיי האָבען צייט געהאַט, צוגעשאָל־טען און ליב'ן מוטה צוגעגעבען:

— דאָס איז גוט... ביזט אַ טאַטע, זיי אַ טאַטע, לערן אַ קינד.

— ליב, וועסט צרות האָבען פון'ם יונג. ליב, האַלט איהם שמאָל: עס וואַקסט אויף אַ חיה, וואָס די וועלט האָט נאָך נישט געזעהן אַזעל־כעס, — זאָגט נביאות אויף איהם אהרון־מאיר דער וואַסער־טרעגער, וואָס איז פאַרביינגעגאַנגען מיט די הילצערנע עמער איבער'ן געסעל.

— האָב נישט קיין מורא, איך וועל שוין פון איהם דעם גנב אַרויסהאַקען, ער וועט שוין ביי מיר אַ לייט ווערען, — האָט דער בלינדער ליב אָבגעענטפערט, שלאָגענדיג מאָטקע'ן:

— גנב, ממזר, גנב.

מאָטקע האָט זיך געלאָזט קאַפּיען, שלאָגען. דאָס בלוט איז איהם גערונען איבער'ן פּנים, און די שטריק האָבען איהם איבער די הענד פון הינטען געשנימען.

דער מייסטער בעריש חוואַט מיט דער מייסטערין דאַבשע און דער עלטערער געזעל העניך פּיקניק מיט די דריי לערן־אינגלאַך האָבען שוין מאָטקע'ן אָבגעוואַרט מקבל פּנים צו זיין, ווען דער פאָטער האָט איהם אין די געווערקשטעל אריינגעשליידערט און געגעבען איהם אַ בענץ אַנידער אויף דר'ערד, ווי אַ זעקעל קאַרטאָפעל.

— רב בעריש, טהוט מיט דעם יונג וואָס איהר ווילט. איהר גיט איהם עסען, האָט איהר רעכט איהם צו שלאָגען. איהר זיינט צו איהם אַ טאַטע אַזוי ווי איך. אייער געלד צוגענומען, אייער ברויט אויפגעגעסען, שלאָגט איהם.

8.
די ערשטע שטראָף.

צו מאָרגענס באַנינען, ווען מאָטקע האָט געהאַלטען אינמיטען בעסטען שלאָף, האָט ער דערפיהלט, ווי פייערדיגע ריטער שפּרינגען ארום איבער זיין פּנים, איבער זיינע אויגען, אויערען און הענד. ער האָט זיך אויפגעכאַפּט און דערזעהן (ווי ווייט ער האָט געקענט), אַז דער פאָטער שטעהט איבער איהם ווי א גזלן מיט א באַטעק אין דער האַנד און שלאָגט איהם. דער יונג האָט נישט געוויינט, נישט גע־שריען, ער האָט נור געפּרופּט צו פערשטעקען דעם קאָפּ אונטער'ן טוך. דאָס איז איהם אָבער נישט געלונגען: די הענד זיינע זיינען געווען צוגעבונדען מיט א שטריק הינטער־ארום. דער פאָטער האָט איהם אין שלאָף פערבונדען.

ער האָט דעם פאטער גלייך געקוקט אין די אויגען אריין, און יעדער ברען פון באַטעק מיט דעם בלייענעם קויל האָט איהם די אוי־גען פערבלענדט. — דאָך איז ער געלעגען און געפּרופּט ווי ווייט ער האָט געקענט צו בעהאַלטען דאָס געזיכט. די מוטער איז געשטאַנען דערביי, געריסען דעם פאָטער ביים פּאָלע, זי האָט זיך שוין אליין אוועקגעשטעלט און פערדעקט איהם מיט איהר קערפּער, האָט זי גע־קראַגען די קלעפּ: דער פאָטער האָט זי אוועקגעשמיסען מיט'ן באַ־טעק, די מוטער האָט אויסגעשריען פאר וועהטאָג, האָט זיך מאָטקע גע־פּרופּט נאָך אַמאָהל אויפכאַפּען און וואַרפען זיך אויפ'ן טאַטען, ער האָט אָבער נישט געקענט: די הענד און די פיס זיינען איהם געווען צוגעבונדען. האָט ער זיך שוין אוועקגעלעגט ווי א גע'שחט'ען קאַלב און געלאָזט זיך שלאָגען, וויפיעל דער פאָטער האָט נאָר יח געהאַט.

אַז דער יונג האָט שוין געבלוטעט פון פּנים און זיך נישט מעהר ריהרען געקענט, האָט איהם דער פאָטער ארויסגעצויגען ביי די אוי־

איז געווען דער חזיר־רימען, וועלכער האָט זיך איינגעשניטען מיט דער גאַנצער קראַפט אין זיין לייב אריין. דאָס מאָל האָט מאָטקע נישט גע־שוויגען. דערזעהן דעם אלטען פרעמדען איד, וואָס שטעהט מיט דעם רויטען פנים און שלאָגט איהם מיט׳ן רימען, דערזעהן די מייסטערין, וועלכע בעלעקט זיך מיט׳ן צינגעל און נעבען איהר דעם שווארצען קאַטער, וועלכער בעלעקט זיך מיט׳ן צינגעל, און די צושראָקענע לערן־אינגלעך, וועלכע קוקען אויף איהם מיט גלאַנצענדיגע אויגעלעך, האָט זיך אין מאָטקע׳ן ערוועקט צוריק די קראַפט. ער האָט זיך געגעבען א וואָרף און האָט זיך געגעבען אַ לאָז אריין אין א באַנטש טעלער פון נעכטיגען נישט־געוואַשענעם געפעס, וואָס איז געשטאַנען אין א ווינ־קעל שטוב, — א קלימפּער, די טעלער צובראָכען. דאבשע האָט זיך אויפגעכאַפּט מיט א געוואַלד, אין דעם מייסטער האָט זיך נאָך מעהר צוברענט דער כעס. ער האָט געגעבען א וואונק צו דעם געזעלען, צו די לערן־אינגלעך, מען האָט מאָטקע׳ן געגעבען א כאַפּ. די לערן־אינג־לעך האָבען זיך ארויפגעזעצט אויף די פיס. דער געזעל האָט גע־האַלטען די הענד. דאָבשע האָט צוגעדריקט דעם קאָפּ צו דער פּאָד־לאָגע און דער אלטער האָט די הויזען אראָבגעריסען און דער חזיר־רימען איז ארומגעשפּרונגען, ווי א פייערדיגע שפּיז איבער דעם נאַקעטען לייב. צוערשט האָט זיך בעוויזען א בלויער פּאַס, דערנאָך האָט עס גע־געבען אַ שפּריץ מיט בלוט...

פּלוצים האָט זיך די טהיר געגעבען א פּראַל אויף און זלאטע איז אריין מיט א געוואַלד.

— גזלנים, וואָס ווילט איהר פון איהם? — און זי האָט זיך אין גאַנצען, אזוי גרויס ווי זי איז געווען, געגעבען א ציה אויס אויפ׳ן יונג, פערשטעלענדיג איהם מיט זיך.

— נאָט, אז די מאַמע אליין לערנט איהם אזוי צו זיין, — שרייט אויס דער אלטער בעריש — גיט מיר צוריק מיין רובעל מיט דעם וואָס דער יונג האָט אויפגעפרעסען, און נעהמט איהם אייך צוריק. איך וויל איהם ניט האָבען!

— מיין מאַן האָט קיין כח ניט צו אזא יונג, ער שטעלט אונז בדלות. מיין מאַנ׳ס שוואָער־פערהאָרעוועטען גראָשען אויפגעפרעסען. און דאָס קומט זיך נאָך אַננעהמען פאַר איהם... נעהמט אייך׳ן צו־

— איך וועל איהם שוין שלאָגען. איך וועל איהם שוין לערנען פון א מייסטער צו אנטלויפען, געלד צו־צו־נעהמען, — זאָגט דער אל־טער בעריש, וועלכער איז רויט געוואָרען ווי א בוריק פון כעס, דער־זעהענדיג דעם יונג. ער האָט פערביסען די אויבערשטע געשפּאָלטענע ליפּ און איז ארויפגעקראָכען אויף א בענקעל זוכען עפּעס אויף אן אלטער פערשטויבטער פּאָליצע.

— וואו האסטו איהם געפּאַקט? — פרעגט דער אלטער בעריש, אראָבנעהמענדיג פון דער פּאָליצע א חזיר־רימען, וואָס ער האָט בע־נוצט צו שלאָגען זיינע לערן־אינגלאך. — דאבשע, גיב מיר נאָר אבי־סעל עסיג דעם רימען צו בעשמירען: ער ברעכט זיך שוין, — זאָגט דער אלטער גלייכגילטיג, ברעכענדיג דעם רימען.

— ער איז דאָך נאָך אהיים געקומען שלאָפען אין קעלער אריין, און מיין ווייב האָט איהם נאָך ארויסגעשטעלט אין הויז אריין א טע־פּעל קארטאָפליעס מיט ברויט: זיי האָבען געמיינט, אז איך שלאָף. איך האָב אלעס געהערט, האָב איך נאָר געוואַרט, אז דער יונג וועט איינשלאָפען. האָב איך איהם געבונדען אין שלאָף, און אז ער איז שוין געוועזען געבונדען, האָב איך איהם ערשט דאָן מקיים פּסק געווען. מיין אלטע האָט נישט געלאָזט, האָב איך איהר אויך ארונטערגעלאָזט.

— אלץ איז די מוטער שולדיג: זי האָט דאָך איהם קאַליע געמאכט, זי נעהמט זיך דאָך אָן פאר איהם, לאָזט איהם נאָך אין קע־לער אריין, גיט איהם נאָך צו עסען, — זאָל עס נישט אויפוואקסען א גנב? — זאָגט דאָבשע פון דעם צוגעבונדענעם פּנים ארויס, ווי פון א הויל פאס, און גיסט זיך אָן אויף דער האנד עסיג און שמירט אדורך דעם חזיר־רימען מיט'ן עסיג.

דערווייל איז מאַטקע געלעגען א געבונדענער אין מיטען שטוב און אויסגעהערט דאָס געשפּרעך, וואָס מען פיהרט איבער איהם. די לערן־אינגלעך מיט בלייכע צושראָקענע פּנים'ער און גלאַנצענדיגע צו־פריערענע אויגעלעך איבער דעם שפּיעל, וואָס דאָ וועט פּאַרקומען, האָ־בען געקוקט אויף איהם מיט רחמנות און טשיקאַווע. דער קאָטער איז צוגעקראָכען צו איהם, בעקוקט איהם ווי דאָבשע די מייסטערין, בע־לעקט איהם מיט'ן רויטען צינגעל און איז אוועקגעגאַנגען. מאַטקע האָט איהם גאָר ניט געקענט טהאָן, ער איז געוועזען געבונדען. באַלד האָט ער דערפיהלט, ווי א מעסער שניידט און שפּאַלט זיין הויט. דאָס

— וואָס דו טהוסט מיר אָן, דו שלעכט קינד. אויסגע־רונען האָסטו בעראָרפט ווערען איידער ביזט געבוירען געוואָרען.

— אזוי רעדט איהר, ווי א מוטער, — זאָגט דער אַלטער רב בע־ריש, אָבווישענדיג די פייכטע ליפּען, וואָס דער שוים איז איהם געקו־מען אויף די וואָנצען פון כעס.

נאָר זלאַטקע האָט שוין מעהר נישט געהערט, זי האָט געכאַפּט דאָס טוך און איז אַנטלאָפען, וואו די אויגען האָבען זי געטראָגען.

נאָך דער סצענע האָט בעריש איהם שוין נישט געשלאָגען. דער געזעל מיט די דריי לעהר־אינגלעך האָבען אָנגענומען מאָטקע׳ן און אראָבגעטראָגען איהם אין קעלער אריין, אנידערגעלעגט איהם אויף דער פייכטער ערד און פערמאַכט דעם קעלער מיט׳ן ברעט.

א לאַנגע צייט איז מאָטקע געלעגען אויף דער פייכטער ערד און האָט נישט געוואוסט, צו ער שלאָפט, צו ער איז וואַך. ער האָט גע־פיהלט א ווייטאָג אין אלע גליעדער און ס׳האָט זיך איהם געדאַכט, אז די הענד מיט די פיס זיינען איהם דורכגעבראָכען און ער וועט שוין גאָר נישט קענען טהאָן. פון דעם שלאָגען און רייסען זיך האָבען זיך איהם אויפגעלעזט די שטריק, מיט וועלכע עס זיינען געוועזען געבונדען די הענד מיט די פיס. נאָך א לאַנגע ווײלע האָט ער געפּרופט מיט׳ן גאַנ־צען קערפּער אראָבצורוקען די שטריק פון זיינע הענד. דאָס איז איהם געלונגען. ער איז ווידער א לאַנגע ווײלע געלעגען מיט פרייע הענד און נאָך נישט געפּרופט ריהרען מיט זיי. מיט אמאָל האָט זיך בע־וויזען דער שווארצער קאָטער צו איהם אין קעלער. דער קאָטער איז צוערשט ארומגעגאַנגען אין די ווינקעלעך, פון וואַנען עס האָט זיך גע־הערט א קראַצען פון מייז. אז דער קאָטער האָט זיך בעוויזען, איז שטיל געוואָרען אין קעלער. דערנאָך איז דער קאָטער צוגעגאַנגען צו איהם, בעשמעקט איהם, ארויסגעשטעקט דאָס רויטע צינגעל און בעלעקט איהם. מאָטקע האָט איהם אָבגעקאָפּיעט מיט די פיס. — האָט זיך דער קאָטער פערוואונדערט און איז אוועק. דערנאָך האָט מאָטקע בע־מערקט דאָס קליינע פענסטערעל, וואָס איז ביי׳ם געוועלב פון קעלער. עס איז איהם עפּעס איינגעפאַלען, נאָר ער האָט נאָך נישט געפיהלט קיין כח דאָס אויסצופיהרען. ביסלעכווייז האָט זיך דער כח און די ענערגיע געזאַמעלט ביי איהם. ער האָט זיך דאַן שטיל אויפגעהויבען, צוגעקראָכען אויף אלע פיער, צוגערוקט צום פענסטערעל דעם זאַק מיט

ריק, איך בעדארף ניט פרעמדע שמוץ, — שרייט דאָבשע פון דעם צו־
געבונדענעם טוך ארוים.

— זלאטקע טרעט אָב, זלאטקע, וואָרום איך מאַך דיר א טויט, —
טופּעט מיט די פיס דער בלינדער ליב.

זלאטקע האָט זיך דערשראָקען און איז אָבגעטרעטען פון יונג.

— זעהסטו, וואָס דו האָסט אָנגעמאַכט? פרעמדע מענשען נעה־
מען זיך פאר דיר אָן, ווילען אויס דיין ממזר א לייט מאכען, און דו
קומסט נאָך שרייען אויף זיי. צו דאנקען האָסטו דאָך ז״י בעדארפט.
נאָ, נעהם דיר צוריק אהיים יעצט דיין ממזר.

— דאָס הארץ ווערט דאָך מיר צוריסען, אז איך זעה ווי זיי קאָ־
טעווען דעם יונג. זיי ווען דאָך איהם א טויט מאכען, — זאָגט
זלאטקע, אין טרערען צוריקטרעטענדיג.

— רב בעריש, קוקט ניט אויף איהר, טהוט מיט איהם וואָס איהר
ווילט: קאָטעוועט איהם, מאכט איהם א טויט. איהר גיט איהם צו
עסען, איהר לערנט איהם אָ מלאכה, מעגט איהר.

— ניין, ליב, נעהם איהם צוריק, איך וויל ניט האָבען מעהר מיט
איהם צו טהאָן. גיב מיר צוריק דעם רובעל, וואָס איך האָב דיר גע־
געבען האנדגעלד, און די פּאָאר גראָשען וואָס דער יונג האָט פערטאָב־
לעוועט.

— זעהסט, וואָס דו האָסט אָנגעמאכט, זלאטקע, איך וועל דיר
טויטען מיט'ן יונג צוזאמען. בעט רב בעריש'ן, אז ער זאָל איהם צו־
נעהמען יעצט. בעט פאר דיין ממזר, בעט.

— איך בין איהר מוחל, זאָל זי זיך האלטען איהר
סחורה, אז זי שטעלט זיך איין פאר איהם, — האָט דער אלטע בע־
ריש געזאָגט, אוועקלעגענדיג דעם רימען.

— מיר ווען קריגען אזעלכע סחורות, — בעלעקט זיך דאָבשע.
— געהערט?

— זעהסט! — האָט דער בלינדער ליב אָנגעקוקט זלאטקע'ן.

זלאטקע האָט מאָקע איינגעזעהען איהר נארישקייט. זי האָט זיך
פארשעהמט פאר זיך, זי האָט ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן. איז זי
צום סוף צוגעפאלען מיטביידע הענד אויף מאָטקע'ס קאָפּ און אָנ־
געהויבען איהם צו שלאָגען:

געקענט, אויסגעשפיגען. צום סוף איז ער אזוי מיעד און דערשלאָגען געוואָרען, אז ער האָט זיך איינגעקאָרטשעט אונטער דעם הונד'ס בויך. דער הונד האָט איהם בעהויכט און אָנגעוואָרעמט מיט דעם אָטהעם פון זיין פיסק און מיט די וואַרעמע האָאָר, און מאָטקע איז זיכערער איינגעשלאָפען ביי'ם הונד, וויסענדיג, אז ער געפינט זיך נישט צווישען מענשען.

קארטאפלעס, ארויפגעקראכען אויף די קארטאפלעס און געפרופט ארויסשטעקען דעם קאפ. עס איז געגאנגען. ווייטער האט ער נישט געקענט: עס האט געשטערט דאס דראטענע שטאכעטעל. מאטקע האט זיך אנגעלעהנט דערויף מיט ביידע הענד און אונטערגערוקט דעם קערפער און האט זיך איינגעקוועטשט אין דעם לעכעל פון פענסטער. ער האט ניט געפיהלט קיין ווייטאג, קיין דריקעניש, נאר וואס כח ער האט געהאט, האט ער ארייגעשטעקט דאס קערפערעל און געקראכען דורך'ן לאך. ער האט זיך ארויסגעגליטשט און איז געבליבען ליגען מיט'ן קאפ אין רינשטאקעל.

אז ער איז ארויסגעקומען אויף דער פרייער לופט, האט ער זיך אומגעקוקט, אויב קיינער זעהט נישט, אויסגעזוכט א שארפען דרייקאנטיגען שטיין, ארונטערגעקראכען אויף אלע פיער אונטער בעריש חוואט'ס פענסטערעל און מיט וואס כח ער האט געהאט געגעבען איהם א לאז אריין אין די שויבען.

עס האט געגעבען א קלימפער פון גלאז, פון אינעווענינ האט זיך געהערט א געשריי, נור מאטקע איז שוין ניט געווען. ער איז שיין ארונטער אונטער א פלייט. פון דארטען האט ער זיך אדורכגעלאזט דורך א פינסטערען קארידאר אין א הויף ריין. דערזעהן אין הויף א קופע מיט ברעטער, האט ער זיך געגעבען א לאז ארונטער אונטער ד ברעטער און איז געלעגען.

ער האט געהערט, ווי מען לויפט אין הויף. ער האט דערקענט דער מייסטער'ס שטימע, דעם געזעלענס, די לערן־אינגלעכ'ס. ער איז געלעגען אין לאך אונטער די ברעטער. אמאל זיינען זיי שוין גאנץ נאהענט געווען נעבען איהם, זיי האבען איהם אבער נישט געזעהן. אזוי איז ער אבגעלעגען ביז פארנאכט.

אז עס איז נאכט געווארען, איז איהם קאלט געווארען און ער איז געווען הונגעריג. ער האט געקלעהרט וואוהין צו געהן. דערמאנט זיך אן זיין פריינד בורעק דעם הונד, איז ער ארויס פארזיכטיג פיי אונטער די ברעטער, אוועק דורך הינטער־גאסען, אויסמיידענדיג מענש'ן. ער איז אריין צו נאטע קאטארינארזש אין הויף, צוגעקראכען אויף אלע פיער אין הונד'ס בודקע. דער הונד האט איהם בעלעקט, דערווארעמט. ער האט געזוכט אין דער בודקע און געפונען דעם טעלער מיט אלע עסענווארג, וואס שטעהט פאר'ן הונד, האט ער געפרופט עסען. נישט

וואס מען האט זיי אין שטאָדט געבראכט צום עסען. פערדערען זיינען ארומגעפלויגען. אין מיטען מארק איז זעליג'ל דער ־אָרפּס־איד מיט באשקען זיין מויד ביי א באליע לעבעדיגע פיש געזעסען. גרינוואַרג און רייפע פרוכטען: בלויע פלוימען און רויטע מאַלינעס זיינען געווען פערשפּרייט ארום באשע'ן. איהרע רויטע באַקען, וואס זיינען קאַלט געווען פון דעם פרישען מאָרגען, וואס האט זי ארומגענומען, האבען אויך אויסגעזעהן ווי רייפע פרוכט, וואס מען האט פון דאָרף געבראכט צווישען אנדערע עסענוואַרג... וואס אמאָל זיינען נייע וועגען אין מארק אָנגעקומען מיט פרישע אויבסט, קאַטשקעס, הינער, גענז, פוי־ערים מיט קעלבלעך, פויערים מיט זעקלעך קאַרטאָפעל, פאַכטערס מיט פוטער און אייער, קעז און מילך. און דער גאַנצער מארק איז פערכאַפּט געוואָרען פון דעם ריח, וואס די פרוכטען האבען ארויסגעגעבען. עס האבען זיך באַלד געוויזען הינד אין מארק, וואס האבען געשמעקט צו יעדען וואָגען: דער ריח פון עסענוואַרג האט ביי זיי דעם אַפּעטיט דער־וועקט. און מיט די הונגעריגע הינד האט זיך אויך מאַטקע מיט־גע־שלעפּט. ער איז ווי זיי נאָך דעם ריח פון דעם עסענוואַרג אין מארק אָנ־געקומען און אָנגעהויבען זיך פּלאָנטערען צווישען די פוהרען. ער האט נאָר מורא געהאט פאר'ן טאַטען מיט בעריש דעם מייסטער. האט ער זיך יעדעס מאָל מיט שרעק אומגעקוקט. ער איז אָנגעקומען צו די שטע־לען פון אויבסט און אויפגעקליבען פון צווישען די שטיינער די פערפויל־טע עפּעל און ווערעמדיגע פלוימען, וואס האבען זיך ארומגעוואַלגערט. ער האט עס אָבער ניט געקענט עסען. עס איז איהם אינווענינ אין די קישקעס קאַלט געווען, אָן ער האט געציטערט. עס האט איהם אָנגע־שמעקט פרישע פוטער, וואס א גויה האט ארויסגעלעגט פון איהר קאָרב. ער איז שוין געווען נאָהענט. האט געוואָלט די האַנד אויסשטרעקען — איז ער אָבער געווען אָנגעשראָקען פון די נעכטיגע קלעפּ. האט ער זיך אוועקגעדרעהט. ער איז אונרוהיג געווען. באַלד האט זיך אין מארק געלאָזט הערען דער ריח פון געפּילטע קישקעס, געפּרעגעלט חזיר־פלייש, וואס איז אָנגעקומען פון דעם קיילער'ס געוועלב אין מיטען מארק. דער קיילער האט נעכטען געהאט א חזיר געקוילעט אויף היינטיגען מארק, און דאס האט מען יעצט די קישקעס געפּילט. — די ערשטע האבען עס דערשמעקט די הינד אין מארק און אָנגעהויבען זיך צוזאמענצוקלייבען פאר'ן קיילער'ס שוועל, בעלעקט זיך מיט די צונגען און געקוקט מיט די

.9

מאָטקע זוכט זיך אַליין אויס אַ פּרנסה.

דער הונגער האָט מאָטקע'ן ארויסגעטריבען פון'ם בודקע, וואו ער האָט זיך געהאַט בעהאַלטען איבער נאַכט פאר די מענשען. פאַרזיכטיג האָט ער זיך אומגעקוקט אין שמאָלען געסעל, איבער'ן פּליים, צי דער פאָטער אָדער דער מייסטער יאָגען איהם ניט נאָך. ..ין געסעל איז געוועזען שטיל. פאַרטאָג. די זון האָט ערשט פריש געשיינט איבער דעם ברוק און זיך יום־טוב'דיג אָבגעשפּיעגעלט אין די געוואַשענע שויבען. נאָך ניט אַלע איינוואָהנער פון געסעל זיינען וואַך געוועזען. טייל לאָדענס זיינען געשטאַנען פערהאַקט. שלמה'לע קצב טראָגט אַ פרישע ריפּ פלייש איבער דעם אַקסעל. איבער'ן בריקעל קומט צופאָהרען חיים'ל מילכיגער מיט די טונען מילך פון דאָרף. פון בעקערגעוועלבעל שמעקט ארויס פרישע געבעקס: ברויט מיט מאָהן און מיט קימעל בעשיט. מאָטקע איז געשטאַנען און האָט געציטערט פאר קעלט: ער איז איבער נאַכט ביים הונד געפרוירען געוואָרען. דאָס הארץ האָט איהם גענאָגט פון הונגער. דער פרישער ריח פון ברויט האָט איהם אָנגעשמעקט. דער ריח פון פּוטער, מילך און די ריפּ פלייש אויף שלמה'לעס אַקסעל האָט איהם גערייצט. ער האָט געוואָלט אריין צום בעקער גנב'ענען אַ ברויטעל. דער בעקער איז אָבער געשטאַנען אין דער טהיר פון זיין געוועלבעל. ער האָט זיך דערמאָנט אָן די נעכטיגע קלעפּ, אָבגעטרייסעלט זיך און געגאַנגען אין מארק אריין.

עס איז געוועזען פרייטאג אין דער פריה, אַ מארק־טאָג פאר אָסיען, ווען אַלעס אויפ'ן פעלד, אין גאָרטען און אין שטאַל איז רייף און אויסגעוואַקסען. די פּויערים האָבען געבראַכט פון די דערפער דאָס בעסטע און דאָס פערטיגסטע צום פערקויפען: פעטע הינדלעך מיט געבונדענע פיס זיינען געשפּרונגען איבער די פּויערשע פוהרען. דער מארק איז געוועזען פערכאַפּט פון געוואַלדען פון די פערשיעדענאַרטיגע עופות,

מאמע אין זיינע אויגען שרעק ערוועקט. ער האט מורא געקריגען, פלינק זיך אויפגעכאפט און אנטלאפען. די הינד נאך איהם. ער האט זיך אבגעטראגען פון מארק און איז אריין אין בית־המדרש־געסעל, וואו דער אקסען־מארק איז. דארט זיינען פויערים געשטאנען מיט אקסען, קיה, קעלבער, און אידען זיינען ארומגעגאנגען צווישען די בהמות, געטאפט דאס פעטס אויף די לעבעדיגע אקסען און קיה, געמאלקען פון די אייטערס און פערזוכט די מילך און געדונגען זיך מיט די פויערים, געפאטשט זיך אין די הענד, געשריען, געלד געווארפען. מאטקע האט זיך געפלאנטערט צווישען די פיס, געווען דא ביי א קוה, דארט ביי א קאלב. אויך געפרובט די הענד אונטער אן אייטער ארונטערצושטעקען, אויסצומעלקען מילך און אויסצוטרינקען — האט איהם דער פויער מיט א שטריק פון די קוה אבגעיאגט. עס איז איהם געשעהן דא צווישען די קיה און די קעלבער, צווישען די פויערים און די אידען, ווי דארט צווישען די גענז און די ווייבער.

איין איד, דער לאמער גדליה קצב, האט קעלבליך צוזאמענגעקלי־בען פון מארק ארום, האט זיך דער אלטער איד מיט זיי קיין עצה נים געקענט געבען. די קעלבלאך זיינען זיך צולאפען און יעדעס מאל האט ער אן אנדערס געיאגט, וואס איז אריין צווישען די פוהרען. מאטקע האט עס בעמערקט — האט ער גענומען, ווי א גרויסער, א רוט פון דער ערד, און געהאלפען דעם לאמען גדליה די קעלבער צונויפ־יאגען.

— אט אזוי, העלף זיי מיר טרייבען אין שעכט־הויז אריין, וועסטו קריגען אויף א זעמעל. טהו עפעס, יונג, העלף! דרעה זיך נישט ארום לעדיג, — שרייט צו איהם דער לאמער גדליה, וואס עס האט געקאפעט פון זיינע ביידע רויטע אויגען און ער איז טויב געווען אויף ביידע אויערען. ער האט געמיינט אז אלע זיינען טויב, דאריבער האט ער צו אלעמען געשריען.

מאטקע'ן איז דאס געפעהלען. ער האט צונויפגעיאגט די קעלבער, נעדרעהט דעם עק פון קאלב, ווען עס האט זיך אבגעשטעלט, מיטגע־האלפען גדליה'ן די קעלבער צו פיהרען אין שעכט־הויז אריין. ס'האָ־בען זיך צו איהם צוגעטשעפעט א פאאר גאסען־הינד, מיט וועלכע ער האט זיך בעקענט פאר'ן קיילער'ס געוועלב. ער האט זיי בעפוילען און

זשעדנע אויגען אין דער קראָם פון טריפה פלייש. אויף דער שוועל פון זיין קראָם איז געשטאַנען שאָלץ, דער דיקער דייטש.מיט א פער־בלוטיגטען שירץ, און די הינד האָבען מיט רעספעקט געקוקט אויף איהם. דער וואַרעמער ריח פון די גערויכערטע קישקעס האָט אויף מאָטקע׳ן געוואָרפען אינאיינעם מיט די הינד צו דער טהיר פונ׳ם קיי־לער׳ס געוועלב. די זונן האָט דאַרט געשיינט, און די שטיינער פון די טרעפּלעך זיינען ווארעם געוועזן, — האָט ער זיך אויף די טרעפּלעך פונ׳ם געוועלב אוועקגעזעצט, געוואַרעמט זיך אין דער זון און אין זיך איינגעאָטעמט דעם ריח פון דעם געבראָטענעם חזיר־פלייש. דאָס וואַ־סער איז איהם געקומען אין מויל אריין, און עס איז איהם גוט געוועזן, און די הינד האָבען געקוקט אויף איהם מיט קנאה, וואָס ער געפינט זיך אזוי נאָהענט צום פלייש...

דער מארק האָט זיך אָנגעהויבען אָנצופילען מיט פעטע אידישע ווייבער, און עס איז געוואָרען א גרויס גערודער פון מענשען־מיילער, אויסגעמישט מיט די געשרייען און קולות פון די עופות. איין אידענע האָט פון דער צווייטער די גענז, די קאַטשקעס, די היהנער אוים די הענד געריסען, די פּאַכטערם האָבען זיך געקריגט מיט זיי, און די פעדע־רען פון די עופות זיינען איבער זייערע קעפּ געפלויגען. צווישען דעם הו־הא און געשריי זיינען זיך רוהיג געשטאַנען פאר די טהירען פון זייערע געוועלבלעך פון איין זייט דער דייטשער קיילער שאָלץ, פון דער צווייטער זייט מארק דער דייטשער בעקער קעניג. די הינד פון גאַס מיט מאָטקען אן דער שפּיצע האָבען זיך צונויפגעקליבען ארום זייערע געוועלבלעך. דער קיילער און דער בעקער האָבען אָבער ניט בעמערקט ניט די הונגעריגע הינד און ניט דעם הונגעריגען מאָטקע׳ן. זיי האָבען זיך רוהיג צוגעקוקט צווּם גערודער פון מארק, ווי די אידישע ווייבער רייסען זיך איבער די היהנער און געשמייכעלט אין זיך, אי־בערגעוואונקען איינער צום צווייטען, טראַכטענדיג זיך: דער „ראַ־בין“ וועט דאָס סיי־ווי־סיי אַלעם טרפה מאכען, און די אַלע קאַטשקעס, גענז, היהנער וועלען צו זיי אריינפאַלען אין די הענד, געשאָכטענע שוין, אָבגעפּליקטע, ריינע, פאר א נאַרנישט.

דערווייל האָט מאָטקע דערזעהן די מוטער פונדערווייטענס צווי־שען די פויערשע פוהרען. ער האָט געוואָלט צולויפען, דאָס היימישע געפיהל האָט איהם געצויגען. אָבער צייט די נעכטיגע קלעפּ האָט די

אויגען, דאָס אידעל רייסט ארויס די פעדערען פון ווייכען העלזעל, עס זעהט זיך א בלאָהע, ווייכע הייטעל מיט אָדערען אדורכגעצויגען... א שנייד אריין, א שפּריץ מיט בלוט, — און דאָס אידעל וואַרפט אוועק דאָס געשאָכטענע הינדעל, און דאָס הינדעל וואַרפט זיך אויף דר'ערד ווי אין קדחת, דאָס בלוט רינט דערפון, ביז עס פערגלאָצט די אויגען און בלייבט ליעגען אָהן אָטהעם. אָט ציהט שוין גדליה דאָס געשאָכטענע קאַלב אויף א שטאַנג ארויף און שניידט אדורך מיט א מעסער דעם בויך, ציהט ארויס די גדערעם מיט'ן לונג־און־לעבער, א פּאַרע געהט ארויס דערפון, ער ציהט די פעל אראָב, בלוט גיסט זיך איבער די הענד, איבער'ן מעסער, אויף די קאַפּאָטע ארויף — און דאָס קאַלב האַלט נאָך די אויגען אָפען און גלאָצט... וואו ער האָט זיך נאָר גע־קוקט, האָט ער געזעהן בלוט, געשאָכטענע קעלבער, געקוילעטע חזרים. אָקסען האָבען געמריטשעט און געשריען פאַר'ן שעכטען מיט ווילדע געשרייען. קעלבער און שעפּסען האָבען זיך געבעטען מיט שוואַכע אונבעהאָלפענע שטימען: מע, מע, ווי קליינע קינדער, און חזרים האָבען הויך געוואַלדען געמאַכט, און היהנער און הענער האָבען שרעקענדיגע קינדערשע געשרייען פון זיך ארויסגעגעבען. און מענשען זיינען געשטאַנען מיט מעסערס אין די הענד, בעגאָסען מיט בלוט, און אַלעס לעבעדיגעס געשאָכטען, געשונדען די הויט, די פעדערען פון די העלזער אויסגעפליקט, און עס האָט זיך מאָמקע'ן גיִדאַכט, אז נישט בלויז בהמות, נאָר מען וועט באַלד א מענשען אוועקלייגע און מען וועט איהם שעכטען. אַלעס מעג מען דאָ, אין דעם שעכט־הויז: שלאָגען, שניידען און שעכטען, און מען טהוט גאָר נישט דערגואָר. און ער האָט גאָרנישט געוואוסט דערפון, אז מען מעג שעכטען...

ער איז געדרייצט געוואָרען פון בלוט, און געבעטען זיך ביי גדליה קצב, ער זאָל איהם געבען דאָס מעסער, ער וויל אויך שינדען דאָס קאַלב. גדליה קצב האָט איהם אָנגעקוקט מיט די רויטע אויגען אויף דעם פון בלוט בעשפּריצטען געזיכט און געזאָגט צו איהם:

— דו קענסט נאָך נישט. דו וועסט דאָס לעדער אדורכלעכערען. נאָ, קוק דיך צו, לערען דיך צוערשט אויס, דערנאָך וועסטו שינדען.

און מאָטקע האָט זיך גוּט צוגעקוקט און געוואָלט זיך אויסלערנען. באַלד האָט ער דערזעהן, ווי א יונג רייסט ארויס פון אַן אויפגעשניטע־

די הינד האָבען איהם געהאָלפען די קעלבער אונטעריאָגען.

אין שעכט־הויז האָט זיך פאַר איהם אויפגעעפענט א נייע וועלט. ער האָט דערזעהן אזעלכעס וואָס איז איהם איבערגעבליבען א לעהרע אויפ'ן גאַנצען לעבען. ביז צום שעכט־הויז, אז ער האָט געזעהן שלמה אָדער גדליה קצב טראָגען א ריפ פֿלייש אויפ'ן אַקסעל, איז איהם גאָר ניט איינגעפאַלען, אז דאָס פלייש איז אַן אָקס, א קוה, א קאַלב אָדער א שעפּס, וואָס ער זעהט זומער גאַרנאַכט אין געסעל אהיים געהן פון פעלד. ער האָט גאָרנישט געקלעהרט וועגען דעם און געמיינט, אז א לעבעדיג קאַלב איז עפּעס אַנדערש. ער האָט געזעהן ווי גדליה טרייבט צונויף די קעלבער אין הויף פון שעכט־הויז, נעהמט א קאַלב, בינדט איהם צונויף אַלע פיער פיס. דאָס קאַלב ליעגט שוין אויף דר'ערד און שרייט, און שטעקט ארויס א פּאָאַר אויגען און גלאָצט. רערנאָך קומט צו א אידעל מיט א פערבלוטיגטער קאַפּאָטע און האַלט א גרויס, גרויס מעסער אין דער האַנד, וואָס די שאַרף פלאַקערט אין דער זון. דאָס אידעל מיט'ן בערדעל נעהמט דאָס מעסער אין מויל אריין, האַלט עס צווישען די צייהן, און גאָלט אָב מיט א בריטוועַ דעם קאַלב'ס האַלז, אז ער זאָל גלאַט זיין. אז דער האַלז איז שוין זעהר גלאַט, נעהמט ער דאָס מעסער און גיט א שנייד אריין. בלוט שפּריצט. דאָס קאַלב זעצט די אויגען ארויס, כאָרכעלט — און עס איז שוין טויט און קיינער טהוט זיי גאָרנישט, נישט דעם אידעל, נישט גדליה קצב דערפאַר, מען שלאָגט זיי ניט, מען שרייט ניט אויף זיי. דערנאָך נעהמט מען זיך צו אַן אַנדער קאַלב און מען טהוט מיט דעם אויך אזוי. אז ער האָט זיך אומגעקוקט אין שעכט־הויז, האָט ער געזעהן, ווי עס שטעהען מענשען מיט פערבלוטיגטע קאַפּאָטעס און האַלטען גרויסע מעסערס אין די הענד און קוילען, שעכטען לעבעדיגע זאַכען. דאָרט ליעגט אויף דער ערד א גרויסער אָקס, געפּענטעוועט די פיס. א שטאַרקער יונג האַלט דעם קאָפּ פון אָקס. ער זעהט די גרויסע אויגען ארויס־שטאַרען, און אַן אַנדער אידעל שטעהט נאָך מיט א גרעסערען מעסער און שניידט איבער די האַלז. אין א עק פון שעכט־הויז האָבען שקצים צוגעבונדען א חזיר ביי א הויכען קלאָץ און שטעהען ארום און קלאַפּען איהם איבער דעם קאָפּ מיט דרענגער, און דער חזיר קוויטשעט און שרייט. אין אַן אַנדער ווינקעל זעהט ער א אידעל האַלט א מעסער אין מויל, צווישען די קניע א יונג הינדעל. דאָס הינדעל פערגלייסט די

פלעשעל צו טרינקען, מיט א שטיק פערבלוטיגטע ברויט — איז מאַטקע געווען דאָס גליקליכסטע קינד אין דער וועלט.

ער האָט אויפגעהויבען פון ד'רערד א שטיק לאַפּען פון אַן אלטער מילץ און צוגעוואָרפען צו די גאַסען־הינד, וואָס זיינען איהם נאָכגע־לאָפען. די הינד האָבען געקוקט אויף איהם מיט רעספּעקט און צופריע־דען געווען, וואָס אויך זייער מאַטקע איז געוואָרען אזא לייט.

נעם אקס א לונג און לעבער. ער בלאזט דורך א רעהרה, או, די לונג ווערט אנגעבלאזען, און דאס אידעל, וואס האט פריהער דעם אקס געשאכטען, קוקט צו, טאפט די לונג און קוקט זי גוט דורך, צו זי איז גאנץ, צי דער אקס איז כשר, צו טרפה...

מאטקע האט געהאלפען די לונג־און לעבער שלעפען, און די הענד האט ער שוין געהאט אויך בעפלעקט מיט בלוט. האט ער געקראגען א פלעם אין פנים אריין פון הינטען ארום:

— נא, ווער איז דער נייער קצב? — האט איהם דער הויכער יונג, נתן גנב, מכבד געוועזן.

— עס איז דעם בלינדען ליב׳ס, לאז איהם געהן. דער יונג איז א יאט. פערלאז זיך אויף מיר, ער וועט זיין א לייט.

— טא געה און ברענג א האלב פלעשעל אקעוויט פון חנה שרה׳ן, און א ברויט מיט א הערינג, — גיט איהם נתן געלד. נור די מינוט צוריק, דו הערסט? אז ניט וועל איך דיר א זייט איבערהאקען.

מאטקע האט ניט פראטעסטירט געגען דעם פלעם, וואס ער האט געקראגען. עס איז איהם גארניט איינגעפאלען צוצונעהמען דאס געלד, ווי ער האט מיט דעם מייסטער׳ס געטהאן. עס איז איהם דא געפעלען אין שעכט־הויז. און ער האט געוואלט זיינע נייע בעלי־בתים צופריע־דען שטעלען. מיט איין שפרונג איז ער געוועזן ביי חנה־שרה׳ן אין געהיימען שענקעל. געבראכט האט ער דאס האלבע פלעשעל אקעוויט, וואס ער האט געקויפט און נאך א האלבעס, וואס ער האט אין די טאש אראבגעלאזט, וועלענדיג זיך אויספיינען פאר נתנ׳ען, וועמען דאס איז זעהר געפעלען. דאס ברויטעל, וואס ער האט געבראכט, איז געוועזן פערבלוטיגט פון זיינע הענד. נתן קצב האט צוגענומען די צוויי פלעשלעך און איהם געגעבען א וואליע מיט דער האנד איבער׳ן קאפ:

— אזוי, ביזטו דאך גאר א יאט. וועט דאך טאקע פון דיר ווערען א לייט.

מאטקע האט צופריעדען געשמייכעלט איבער דעם לויב. וואס ער האט נעקריגען פון נתן קצב, און געשטאנען גרייט אויסצופיהר׳ען יעדען אנדערען בעפעהל; אפילו מען וואלט איהם געהייסען א מענשען הרג׳ענען, וואלט ער עס געטהאן. און אז נתן האט איהם געגעבען פון

אמאָל האָט ער רחמנות געהאַט אויף דער אידענע, האָט ער גע־געבען אַ וואונק צום הונד און אָראָבגענומען די „בעלאַגערונג" פונ׳ם נעוועלבעל. טהיילמאָל, אז ער האָט געטראָגען אויף וועמען אַ שלעכט הארץ, האָט ער אזוי דעם הונד אָבגעהאַלטען אַ גאַנצען טאָג פאַר דער טהיר און קיינעם נישט אריינגעלאָזט און נישט ארויסגעלאָזט פונ׳ם נעוועלבעל.

די הינד האָבען איהם געגעבען מאַכט און מען האָט זיך אָננעהויבען צו׳חנפ׳נען צו איהם. איין סוחר האָט איהם געלד געוואָלט בעצאָה־לען, אז ער זאָל בעלאַגערען מיט זיינע הינד די טהירען פון זיין קאָנקו־רענטס קראָם. נאָר מאָטקע האָט בענוצט זיין מאַכט איבער די הינד ניט פאַר געלד, נאָר פאַר אייגענער אמביציע. און עס האָט זיך אמאָל גע־טראָפען אז מאָטקע האָט בעלאַגערט אַ גאַנץ שטיבעל חסידים מיט זיינע הינד און זיי נישט געלאָזט אהיים געהן שבת פונ׳ם דאווגען, — דערפאַר וואָס עוזר חסיד האָט געשריען אויף איהם, אז ער וועט דער־צעהלען, אז ער רייסט בארען פונ׳ם גוי׳אישען סאָד אום שבת. מאָטקע האָט ערשט דעמאָלט אהיים געלאָזט די חסידים פונ׳ם דאווגען, ווען דאָס האָט זיך איהם אליין פערגלוסט.

די מאַכט איבער די הינד האָט ער געקראָגען נישט בלויז דערפאַר. וואָס ער האָט זיי פון שעכט־הויז ארויסגעוואָרפען די אלטע לאַפּען, שטיקער הויט, מילץ, קאַליע געוואָרענע פלייש. ניין, די ליעבע און צוגעבונדענקייט צווישען איהם און די הינד האָט גערוהט אויף אַ פיעל טיעפערען אינסטיקט, ווי אויסערליכער נוטצען. די הינד האָבען דער־פיהלט אין איהם, אז דאָ האָבען זיי געפונען די בעשעפעניש, וואָס די נאַטור האָט בעשאָנקען מיט די רייכטהימער פון רעדען, געהן אויף צוויי פיס, מיט שכל און מיט מענשליכע אינסטינקטען, און די בעשעפעניש וועט דאָס אלעס אוועקשיינקען זיי, צו פיהרען זיי און צו הערשען איבער זיי. ביז מאָטקע׳ן, האָט זיך ניט געפונען קיין מענש, וואָס זאָל וועלען זיין דער קעניג און דער פיהרער פון די הינד. און מאָטקע איז געוואָ־רען זייער קעניג. די הינד האָבען איהם אנערקענט פאַר זייער פיהרער און געפאָלגט זיינע בעפעהלען. ער האָט זיי ועשלאָגען, גע־שטעלט אויף צוויי פיס, געהייסען זיי קריכען איבער פּלויטען, אויף דעכער, שפרינגען איבער הייזער. זיי האָבען איהם געפאָלגט. א הונד

.10

דער קעניג פון די הינד.

און צייט מאָטקע האָט זיך אריינגעקראָגען אין שעכט־הויז, איז ער געוואָרען דער מלך פון די הינד. וואו ער איז געגאנגען, איז איהם א מחנה הינד נאָכגעגאנגען ווי א וואף און געהיט איהם, אז מען זאָל איהם קיין שלעכטס ניט טהאָן. קיין חברים איננלעך האָט ער נישט געהאַט, נאָר הינד זיינען געווען זיינע חברים, און „בורעק“, זיין ער־ציהער איז איהם דער נאָהענטסטער געווען. צוליעב די הינד האָט מען פאַר מאָטקע׳ן דרך ארץ געקראָגען און מורא געהאַט. די יונגען און גאַס האָבען געציטערט פאַר איהם. מאָטקע האָט נאָר בעדאַרפט א וואונק געבען און אויף וועמען זיינע הינד אָנרייצען, אז מען זאָל אַנט־לויפען וואו דער שווארצער פעפער וואַקסט.

טהיילמאָל האָט זיך מאָטקע׳ן פערגלוסט, האָט ער גענומען א הונד און איהם אוועקגעלעגט פאַר א שוועל פון א אידיש קרעמעל און דער הונד איז אזוי לאַנג געלעגען ביז מאָטקע האָט איהם נישט געהייסען זיך אויפהויבען. אידען האָבען צוליעב דעם הינד מורא געהאַט אריינצוגעהן און ארויסצוגעהן פון דעם געוועלבעל. קיין קונד האָט שוין אין דעם געוועלבעל נישט אריינגעשמעקט, און מאָטקע איז געשטאַנען ווי א קעניג אין׳ מיטען מארק און געזעהן ווי דער הונד פיהרט אויס זיין בעפעהל: — ער ליעגט פאַר דער טהיר פון דער אי־דענעס קרעמעל און קוקט מיט בייזע אויגען און לאָזט אַרויך א ברום אויף יעדען, וואָס וואַגט אריינצוגעהן אָדער ארויסצוגעהן פון געוועל־בעל — ער איז בערייט אָנצופאַלען אויף איהם. מען איז געקומען צו לויפען צו מאָטקע׳ן און זיך געבעטען ביי איהם:

— מאָטקע, נעהם צו דעם הונד, טהייערער מאָטקע, פאַרוואָס טהוסט דו מיר דאָס?

נעבראכט א הוהן, א גאַנז אָדער א קאַטשקע — איז אַלעס געווען ביי איהם טריפה. אויף דער צווייטער זייט טיש אין בית המדרש איז געזעסען רבי יצחק דין. ר׳ יצחק איז דוקא געווען א הויכער איד מיט א שמייכעל אין דער באָרד, און אויב דער דין רבי ליבוש האָט קיין קינדער נישט געהאט, האָט רבי יצחק דין דוקא געהאט א סך קינדער, און ביי רבי יצחק'ן זיינע אַלע גענז, קאַטשקעס און היהנער געווען כשר. אָבער די ווייבער זיינען נישט געגאַנגען צו רבי יצחק'ן, נאָר דוקא זיך געשטופט צו רבי ליבוש'ן און ארומגעטראָגען דערנאָך די טריפה געמאכטע עופות צו די שטאָדטישע גוים צו פערקויפען.

אָט דעם רבי ליבוש האָט מאָטקע נאָך פיינד געהאט ווען ער איז נאָך געווען א קינד. די מאמע איז ארומגעלאָפען איבער'ן מארק א גאַנצע וואָך און אָבגעשפּאָרט אויף אן עוף אויף שבת. מאכט זיך א שאלה. אז מען האָט מאָטקען געשיקט מיט דער שאלה, איז ער געגאַנגען צו רבי יצחק'ן. האָט די מאמע דוקא געשיקט צו רבי ליבוש'ן. און קוים איז די שאלה ארייַנגעפאַלען צו רבי ליבוש'ן, האָט שוין מאָטקע געוואוסט אז די מאמע וועט וויינען און דאָס שוועסטערל וועט טראָגען די גאַנז צו דעם פעטען דייטש צו פערקויפען און שבת וועלען אַלע עסען טרוקענע חלה. פאַר דעם טריף־מאַכען האָט מאָטקע דעם דין פיינד געהאט פון קליינערהייד אָן, און יעצט זעהט ער, אז ער מאַכט אַלעס טריף אין דער יאַטקע. אז רבי ליבוש קומט אין שעכט־הויז אריין ווערען אַלע קצבים טרויעריג און ציטערען פאַר שרעק. מען טראָגט איהם אונטער א לונג־און לעבער, נתן בלאָזט זי אָן און דער אַלטער דין קוקט זיך גוט איין, זוכט, זוכט, באַלד טריף! איז ווי א בראָך וואָלט אויסגעבראָכען, און נתן זאָגט אין דער שטיל:

— איך האָב באַלד געוואוסט, אז דער אַלטער וועט טריף מאַכען.

— עס איז דען א וואונדער, ער האָט קיין קינדער נישט, ווי א שטיין, — זאָגט מיט א קרעכץ דער רויטער ברוך מיט די רויטע אויגען און טרעהרען רינען איהם אויף די באַקען.

און פערקעהרט, אז רבי יצחק קומט אין שעכט־הויז, זיינען אַלע פרעהליך, און מאָטקע ווייסט, אז דערנאָך וועט ער שוין געהן צו חנה־שרה'ן אין געוועלבעל אריין נאָך אַקעוויט.

דערפאַר האָט מאָטקע פיינד דעם דין רבי ליבוש און וואָלט איהם אַמאָל געוואָלט מיט זיינע הינד מכבד זיין, איהם אַמאָל איינ־

האט נאר בעראפט א שמעק טהאן איהם און דערפיהלען אן זיין ריח אז ער איז דער קעניג איבער די הינד.

קוים האט ער נאר געקראגען די מאכט איבער די הינד, האט ער זיך בענוצט מיט איהר זיך אבצורעכענען מיט זיינע פיינד. די פיינד זיינע זיינען געווען דאבשע די מייסטערין, דער פאטער זיינער און דער דיין רבי ליבוש.

צו בעריש מייסטער, וואס ער האט איהם אזוי געשלאגען, האט ער קיין גרויסען האס ניט געטראגען. ער פערשטעהט עס פאר וואס — א מייסטער מעג, א מאנספערשוין! נאר אויף איהר, אויף די אידענע מיט די פערשטאפטע אויערען האט ער געטראגען א שרעקליכען כעס. ווי ער האט זי געטראפען אין געסעל האט ער אנגעשיקט די הינד. די הינד זיינען איהר בעפאלען, דאס קלייד אראבגעריסען, די אידענע האט געשריגען און מאטקע איז געשטאנען און געלאכט הויך. ער האט דער אידענע אויף דער ליכטיגער שיין נישט ארויסגעלאזען. די הינד האבען פון איהר שוין אוועקגעכאפט דאס פונט פלייש, וואס זי האט געטראגען, פוטער, א קארב ארויסגעריסען און אייער צובראכען. דעם שווארצען קאטער האבען די הינד שוין דעם גאנצען עק אבגעריסען און איהם צובלוטיגט ווי א הורג — און מאטקע קען זיך נאך נישט בערוהיגען. ער האלט נאך די אידענע איינגעשלאסען אין שטוב.

פאר זיין פאטער פיהלט ער זיך נאך צו שוואך מיט זיינע הינד. און ער ווארט ביז ער וועט אליין זיך קענען אברעכענען מיט איהם מיט זיינע אייגענע כחות. דערפאר מיידעט ער איהם נאך אוים. נאר דער פאטער מיידעט מאטקען אויך אוים זינט מאטקע געהט ארום מיט די הינד; ער טשעפעט איהם נישט מעהר און לאזט איהם לויפען. ווען ער דערזעהט איהם אין געסעל מיט דער סטאדע הינד נאך איהם, קוקט ער איהם נאך מיט איין אויג און ער קלעהרט זיך, אז פון דעם יונג וועט עפעס אויסוואקסען אזעלכעס, פאר וואס מען וועט זיך דארפען היטען...

אויף ר' ליבוש דין טראגט מאטקע גלאט א האס אהן א פארוואס. ר' ליבוש איז געווען א הארטער קליינער איד, וואס האט קיין קינדער נישט געהאט, מיט א פערשטיינערט שטרענג פנים. א פרייטאג נאכמיטאג פלעגט ער זיך אוועקזעצען אין בית המדרש מיט זיין מעסערעל אין דער האנד שאלות פסק'נען און ווען א אידענע האט אריינ־

.11

די „בלינדע פעריל"

פאר איין מענשען האט מאטקע דורך ארץ געהאט און גענומען א מוסר פון איהם. דאס איז געווען נתן גנב, דער העקער. זיין פרנסה איז געווען, אבשינדען די בהמות אין שעכט־הויז, און דערנאך דאס פלייש אויסהענגען אין יאטקע פאר די ווייבער. אבער זיין הויפט־פרנסה איז געווען גנבה. נתן גנב האט געלעבט מיט זיין אלטער מו־טער אין הילצערנעם הייזעל אין עק שטאדט, ביי דער שוסטער־גאס. פאר דעם „הילצערנעם הייזעל" האט דאס שטעדטעל געציטערט. איז עפעס א גנבה געשעהן אין שטעדטעל: א פאר זילבערנע לייכטער פון א טיש אראפגענומען א פרייטאג ביינאכט, ביי לייזער מאיר'ן דעם וואלל־סוחר דעם שפייכלער אויפגעהאקט און די פעל ארויסגע'גנב'עט, — איז מען צוערשט געקומען צום „הילצערנעם הייזעל". אינעווייניג איז מען נישט אריינגעגאנגען: עס האט געקענט שמעקען מיט א מעסער־שטאך; נור מען האט זיך ארויף און אראפ געדרעהט פאר דעם הייזעל מיט געבראכענע הענד און געקרעכצט, געפרואווט אריינ־ווארפען אן אויג, אין א פערהאנגען פענסטערעל אריין. איז שוין נתן ארויסגעקומען פאר דער טהיר און געפרעגט תם'עוואטע:

— וואס איז געשעהן?

— נתן, גערענק אין גאט, האב רחמנות אויף מיין ווייב און קינ־דער, גיב ארויס די פעל.

— פעל? ביי וועמען האט מען דאס גע'גנב'עט פעל ווידער? וואס טהוט זיך דא אין דער שטאדט! מען וועט דאך שוין נישט קענען לעבען באלד. יעדע נאכט אן אנדער גנבה, — צוקאכט זיך נתן.

— נתן, זאג, וויפיעל ווילסטו, אז דו זאלסט ארויסגעבען די פעל?

שליסען אין בית המדרש אויף א גאנצען טאָג, אז ער זאָל נישט קע־נען ארויסגעהן. נאָר מאָטקע האָט מורא דעם אלטען דין צו טשע־פען. נתן גנב האָט אויך מורא פאר דעם אלטען דין. אונטער די אויגען, שילט ער איהם, און אז דער אלטער דין קומט, ציטערט ער פאר איהם, און אויך דער אלטער ברוך, און אלע קצבים פיהרען זיך אזוי, האלט זיך מאָטקע אויך אזוי. נאָר עס וועט אויף איהם אויך א צייט קומען.

אזוי האָט מאָטקע בעהערשט די שטאָדט מיט זיינע הינד און די הינד האָבען איהם געפאָלגט אלעס, וואָס ער האָט זיי בעפוילען. זיי זיינען איהם געווען אונטערטהעניג ווי א קעניג.

ביי־נאַכט, ווען דאָס שטעדטעל איז שוין געשלאָפען, איז זיך מאָט־קע צוזאמענגעקומען מיט זיינע הינד אויף די יאַטקע־קלעצער אין מאַרק. די לבנה האָט געשיינט. מאָטקע איז געזעסען ווי א קעניג אויף דעם העכסטען יאַטקע־קלאָטץ, נעבען איהם איז געלעגען זיין פריינד, דער עלטסטער פון די הינד, „בורעק", מיט דעם געשאָרענעם הינטען און בעוואקסענעם קאָפּ און עק ווי ביי א ליב, — נאָטע קאָ־טארינארזש'ס הונד, וואָס האָט געהאלפען מאָטקע'ן, ווען ער איז נאָך שוואך און קליין געווען און זיך נישט געקענט געבען קיין עצה געגען די מענשען. ער איז געבליבען מאָטקע'ס נאָהענטסטער פריינד, און מאָטקע האָט איהם געמאכט פאר'ן עלטסטען פון די הינד: איהם האָט מאטקע צום ערשטען אָבגעגעבען די גרעסטע שטיקער ביינער און איהם האָט מאטקע בעפרייט פון זיין קייט און מיטגענומען או־מעטום וואוהין ער איז געגאנגען. אויפ'ן יאַטקע קלאָץ ליגט ער נע־בען מאָטקע'ן און מאָטקע שפּיעלט זיך מיט איהם און ארום די יאַט־קע־קלעצער שפּרינגען ארום די אונטערטהאַנען — די הינד: זיי שטעלען זיך אויף צוויי פיס — מאכען נאָך ווי מענשען, פאר מאָט־קע'ן, שפּרינגען פאר איהם און בילען מיט ווילדע געשרייען, ווי זיי וואָלטען זאָגען:

— בעפעהל, בעפעהל אונזער קליינער הערשער, אלעס וועלען מיר טהאָן פון דיינעטוועגען.

רעל" געהאט זיין חברה גנבים, וואס האבען גע'גנב'עט, איהם אבגע־
שטעקט, און ער האט פאר זיי פערהאנדעלט דערנאך מיט די בעלי
בתים. האט איין באנדע נעמאכט דער צווייטער קאנקורענץ. צווי־
שען די אנפיהרער פון די באנדעס האט אויבען־אויף געהערשט שלום:
זיי האבען גערעדט צווישען זיך, געטרונקען אין איינעם „פאלשען
בראנפען" ביי חנה־שרה'ן אין געוועלבעל, אבער זיי האבען מורא
געהאט צו בלייבען איינער מיט'ן צווייטען אליין, אז איינער זאל דעם
אנדערען א מעסער נישט ארייגשטעקען, און נור אנגעקוקט זיך מיט
די אויגען, און מיט דעם בליק אלעס געזאגט. עס איז געווען אבגע־
מאכט צווישען זיי, אז איינער זאל זיך אין צווייטען'ס עסקים ניט
מישען. דורך דעם, אז עס איז געשעהן א גנבה אין דער שטאדט און
מען איז געקומען צו לויפען צו די „בלינדע פערעל" האט ער זיך בע־
האלטען, ער איז נישט געווען אין דער היים...

דערפאר האט איין אנפיהרער דעם צווייטען'ס באנדע גע'רודף'ט.
אז נתן גנב האט אנגעטראפען אין א ווינקעל א שנץ פון די „בלינדע
פעריל'ס" באנדע, האט ער איהם שוין פארלאזט מיט אן אונטערגע־
האקטע זייט. און צייס מאטקע האט זיך גע'חבר'ט מיט נתן גנב.
האט די „בלינדע פערעל" געווארפען אויף איהם אן אויג און נישט
געלאזט איהם אין מארק זיין אין א יאהר־מארק. וואו ער האט איהם
געטראפען, האט איהם די „בלינדע פערעל" געשלאגען, געיאגט און
געווארט נאר, אז ער זאל אין זיינע הענד אריינפאלען. מאטקע האט
זיך נישט געקלאגט פאר נתן גנב: ערשטענס האט ער געוואוסט, אז
עס דארף אזוי זיין, און צווייטענס, איז נאך מאטקע גנב געווען א צו
קליינער יאט, אז דער רבי זאל זיך פאר איהם אננעהמען און געהן זיך
שלאגען צוליעב איהם מיט די „בלינדע פעריל".

אט פאר דעם נתן גנב — וואס האט געקענט אזוי ווייט ברענ־
גען, אז די „בלינדע פעריל" זאל פאר איהם ציטערען און אויסמיידען
פון וועג, ווען ער טרעפט איהם אן — האט מאטקע גנב דרך־ארץ
געהאט, פערגעטערט איהם און איז גרייט געווען פאר איהם אין פייער
און וואסער צו געהן. נתן גנב האט דערפיהלט, אז דער יונג איז א
גוטער „יאט" און מען וועט איהם קענען אמאל אויסנוצען צי אן עסק,
האט ער איהם צוגעלאזט צו זיך, אהיים גענומען מיט זיך און אפילו
געלאזט שלאפען אין הויז ביי זיך.

— איך וויל? די גנבים ווילען, זיי זיינען געקומען צו מיר, האבען מיר געזאגט. איך מיין — פאר צוויי הונדערט רובעל.

מען דינגט זיך, או דער סוף איז, אז נתן ווייזט אן, וואו די פעל זיינען איינגעגראבען אין לאנקע ביים וואסער.

די גערעכטיגקייט פון דער שטאדט האט געהיט דער סטארשי סטראזשניק יאנאוויטש, אדער, ווי די אידען האבען איהם א נאמען געגעבען, „די בלינדע פערעל“, — דערפאר, ווייל אז ער וויל קען ער ווערען בלינד, ווי די ארימע אידענע פערעל, וועלכע זיצט פאר דער שוהל און בעט נדבות: ער זעהט נישט, אז א איד האלט אפען דאס געוועלבעל זונטאג נאך צוועלף אזייגער און לייזט געלד; ער זעהט נישט, ווי עס פערשווינדט פון א פויער'ס א פוהר א קעלבעל, ווי מען שפאנט פון א וואגען אין מיטען העלען טאג די פערד אויס, אדער ווי נתן'ס חברה האקען אויף א שפייכלער ביינאכט און נעהמען די קאלבס-לעדער אראפ. ער איז די „בלינדע פערעל“, ער זעהט נישט און הערט נישט. ריידען רעדט דער סטארשי סטראזשניק אידיש און זאגט אן די אידען א פריהער, ווען דער קאמיסאר וועט קומען נאכ־קוקען אין די געוועלבער דעם פאטענט. די „בלינדע פערעל“ האט מען בעראפט אין שטעדטעל, ווי מען בעדארף, להבדיל, א רב אדער א מקוה. ער האט געמאכט שלום צווישען אידען. אז איין איד האט גע'מסר'ט דעם צווייטען, אז ער האנדעלט מיט פאלשע בראנפען, איז ער געקומען און האט דערצעהלט. האט יענער גע'מסר'ט דעם צווייטען, אז ער האנדעלט מיט גנבות — האט ער פון ביידע גענו־מען כאבאר און שא, שטיל. אין זיינע צייטען איז קיין איד נישט אריינגעפאלען אין גויאישע הענד, נישט אין געריכט און נישט אין די וואך. און אז עס האט זיך געמאכט, אז בעריל מסור האט גע'־מסר'ט צום נאטשאלניק און אנגעוויזען אויף די „בלינדע פערעל“, אז ער נעהמט כאבאר פון די אידען, האט זיך „די בלינדע פערעל“ גע־קאכט אין איינעם מיט אידען ביים רב און גע'טענה'ט אויף אידיש:

— אזא מעשה, א איד זאל איבערענטפערען אידען אין גוי'אישע הענד! וואס, עס איז נישטא קיין רב, ביז הונדערט און צוואנציג יאהר? האסט עפעס, געה צום רב.

צווישען נתן גנב און די „בלינדע פערעל“ איז אנגעגאנגען א שטילע מלחמה. אזוי ווי נתן גנב, אזוי האט אויך די „בלינדע פע־

— קענסט קריאת שמע לייענען? — פרעגט נתן גנב, וואָס איז געווען אריינגעטהאָן אין דער הייסער שיסעל.

מאָטקע לאַכט, האַלטענדיג אויף זיינע ציינער א זורינע קאַר־טאָפעל:

— ניין!

— און וואָס איז אויף דיר דאָס געלעכטער אזוי? עס גייען אַוועק גרויסע ימים טובים אין לאַנד אריין און דו קענסט ניט קיין סדור אין דער האַנד האַלטען — זאָגט די אַלטע.

נתן איז מכבד מיט דער ברייטער האַנד מאָטקע'ן איבער'ן פנים.

מאָטקע לאַכט.

— וואָס שלאָגסטו איהם? צו שלאָגען ביזטו א בריה, וואָלסט בעסער גענומען א סדור און דעם יונג אויסגעלערענט עברי זאָגען — זאָגט די מוטער — דו קענסט דאָך. זאָל ער אויך קענען.

מאָטקע לאַכט.

נאָכ'ן עסען האָט נתן אראָבגענומען פון שענקעל, וואו עס שטעהען די צוויי שבת־לייכטערלעך, דער מאַמע'ס מחזור, אויפגעבישט די גרויסע אותיות און אָנגעהויבען צו לערנען מאָטקע'ן:

— נאָ זעה, דאָס איז א היי, און דאָס איז א בית. זאָג נאָך: א היי, א בית.

מאָטקע לאַכט.

— וואָס איז אויף דיר דאָס בייזע געלעכטער? גיב נור א קוק, ווי ער האָט זיך צולאַכט! — און נתן האָט געכאַפּט מאָטקע'ן אויפ'ן קניע און האָט איהם אָנגעהויבען מכבד צו זיין.

— נאָ, גיב נאָר א קוק, ווי ער האָט זיך צוראָיעט! נתן גנב, לאָז אָב, לאָז אָב. וועסט דאָך דעם יונג ממית'ן! — שלעפּט ארויס די אַלטע מאָטקע'ן פון נתן'ס הענד.

נתן לערנט ווייטער און גיט מאָטקע'ן ווידער קלעפּ.

— מיין רבי, קוק אָן דעם רבי'ן, אז די הענד זאָלען דיר ווערען אָבגעדאַרט. שלאָגען קענסטו איהם, אָבער לערנען? — שרייט די אַל־טע אויף נתן'ען.

און מאָטקע לאַכט אונטער נתן'ס קלעפּ.

מאָטקע האָט דערפיהלט, אז די אַלטע פּעשע האָט איהם גוטס

נתן גנב האט געלעבט מיט דער מוטער אין הילצערנעם הייזעל. איין גוטע מדה האט דער יונג געהאט, וואס די שטאדט האט איהם דערפאר געריהמט: ער האט בכבוד געהאלטען זיין מוטער. דאס ווייב האט ער אוים דעם הויז געשיקט ווייל זי האט ניט געקענט הויזען מיט דער שוויגער און געקריגט זיך מיט איהר. דער יונג האט איהר בכבוד'ע קליידער געמאכט, א שעהנע „שטאדט" אין דער ווייבער־שוהל איהר געדונגען און אהיים געבראכט דער מאמען דאס בעסטע פלייש און די שעהנסטע פיש אויף שבת. שבת נאכמיטאג האט נתן גנב זיין מאמע אויסגעפוצט אין א נייעם הויב מיט א נייעם קאפטענדעל, אין געסעל ארויסגעפיהרט צום שפאציער. אז די ווייבער האבען געזעהען ווי נתן האלט בכבוד זיין מאמע, האבען זיי דעם יונג אלעס מוחל געווען און געזאגט, אז ער פערדיענט זיך סיי ווי סיי די צווייטע וועלט. מען האט דערצעהלט, אז די אלטע פעשע, נתן קצב'ס מוטער, וואס איז אליין אמאל געווען א קצב'טע און איז נאך היינט אויף בכח אויס־צוטרינקען א האלב קווערטעל בראנפען, פאטשט נאך היינט אוים דעם יונג, אז עס געפעלט איהר עפעס ניט אין איהם, און נתן גנב, פאר וועלכען די „בלינדע פעריל" ציטערט, לאזט זיך אויספאטשען פון דער מאמע און זאגט איהר קיין ווארט ניט.

אט די אלטע פעשע, די שטארקע אכטציג־יעהריגע אידענע מיט די רויטע געפרוירענע באקען, האט אריינגענומען מאטקע'ן אין א ווינ־קעל פון דער קיך, און פאר מאטקע'ן טהיילמאל א העמד אויסגע־וואשען און א לעפעל ווארעם געקעכטס געגעבען. די אלטע פעשע איז געווארען מאטקע'ס בעשיצערין און האט אויפ'ן זוהן אנגעשריען, ווען יענער האט מאטקע'ן געשלאגען. נתן גנב האט געזעהען, ווי די מאמע האט גערן מאטקע'ן, האט ער איהם אויך גערן געקריגען און אנגע־הויבען איהם צו בעהאנדלען ווי אן איינגערען ברודער.

איינמאל אן אויף־דער־נאכט, ווען זיי זיינען ביידע אהיים גע־קומען פון שעכט־הויז, די אלטע פעשע האט אויפגעשטעלט אויפ'ן טיש די הייסע קארטאפעל־זופ מיט דעם פארעדיגען פלייש, רופט זיך אן די אלטע אידענע צו נתן'ען:

— נתן, עס געהט צו ראש השנה און יום כפור. דער יונג קען אודאי קיין קריאת שמע ניט לייענען.

.12

אַ אידישער לאַמבאַרד.

אין שטעדטעל האָבען געוואוינט אַ סך שוסטער, וואָס האָבען אויסגעאַרבייט שטיוועל פאר די פויערשע יאָהרמערק. אַ גאַנצען זומער איז מען אָבגעזעסען איבער דער טאַנדעט־ארבייט און געגרייט סחורה פאַר הערבסט. ווען די יאָהרמערק וועלען זיך עפענען און מען וועט פאָהרען מיט דרעננלעך און געשטעלען אויף די ירידים ארום. אָבער ווניג שוסטער האָבען זיך געקענט דערוואַרטען אויף דעם גליק, אַז זיי זאָלען ארויספיהרען זייערע סחורות אויף די מערק. די מעהר־סטע פון זיי האָבען ניט געקענט דורכשלעפּען דעם זומער און אויס־האַלטען די שטיוועל, און צו די ימים־טובים צו האָבען שוין די שטי־וועל אריינגעוואַנדעלט צו אפרים׳שי גיינער אין קאַמער אריין, וואו מ׳האָט זיי פערזעצט פאר אַ פּאָר רובעל אויף צו לעבען, אויף סחורה צו קויפען אָדער אויף יום טוב מאַכען.

אפרים׳שי גיינער איז געווען דער פּראַצענטניק פון די שוסטער. נעהמען פלעגט ער פון אַ קערבעל אַ צוויי גילדען פּראָצענט און אַ משכון די שטיועל. אז עס פלעגט קומען הערבסט, פלעגען זיך די שוסטער בעטען: „ר׳ אפרים׳שי, גיט ארויס די שטיוועל אויפ׳ן מאַרק“. אָבער אפרים׳שי ווייסט, אַז אַ שוסטער איז אַ שכור, און די שטיוועל קענען נאָך אויפ׳ן וועג צום מאַרק אריינפאַלען אין שענקעל, און אַזוי ווי דאָס רוב שטיוועל זיינען שוין ניט ווערטה געווען דאָס געלד מיט דעם פּראָצענט, וואָס איז דורך די פּאָר וואָכען אויף זיי אָנ־געוואַקסען, פלעגען זיי בלייבען ביי אפרים׳ען אין קאַמער פוילען, און האָבען שוין ניט געזעהן די ליכטיגע שיין מעהר. אפרים׳שי האָט זיי ניט פערקויפט. קיין געלד האָט ער ניט בעדאַרפט. אָבגעלעבט מיט זיין ווייב, טויבע די מרשעת, אַ יאָהר צוואַנציג־דרייסיג אין קריגעריי, און געגעסען דעם גאַנצען טאָג אַ נעכטיגען ברויטעל מיט אַ ציבעלע,

נעטהאָן, האָט ער געוואָלט איהר אָבצאָהלען. ער האָט אָבער ניט גע־וואוסט מיט וואָס. ער פלעגט אַמאָל פון גאס אהיים ברענגען אַ הוהן אונטער דער פּאָלע אָדער זיך אריינלאָזען אין שענקעל אריין און ארויסקריגען אַ פלעשעל, האָט עס אהיים געבראכט און פאר דער אי־דענע ביים קוימען אוועקגעלעגט. פלעגט די אידענע איהם אויס דער שטוב טרייבען.

— טראָג דיך אָב, דו קליינער גנב, טראָג דיך אָב מיט דיינע גנבות.

און מאָטקע האָט געזעהען, ווי דאָס פלעשעל בראַנפען ווערט פער־שוואונדען אונטער דעם קישען אין דער אידענע'ס געלעגער, האָט ער געלאכט און איז אויס דער שטוב געלאָפען.

אז די „בלינדע פעריל“ האָט דערזעהען, אז מאָטקע איז ביי נתן'ען א בן־בית געוואָרען און נתן גנב טראָגט זיך ארום מיט איהם, האָט ער אלץ געקלערט ווי דעם יונג אין דער האַנד צו כאפּען. ער האָט זיך געוואָלט דורך מאָטקע'ן מיט נתן'ען אָברעכענען און אלץ אָבגע־ווארט א געלעגענהייט, ווען דער יונג וועט איהם אין די הענד פאלען. ער האָט ניט בעדארפט לאנג ווארטען: די געלעגענהייט האָט זיך באלד געמאכט.

געהאַט פון אַ מאַנספּאַרשוין, נאָר אָהן אַ באָרד און אָהן וואָנצעס, מיט בעוואַקסענע וואָרצעלעך, און פיינד האָט דאָס געהאַט מענשען. געזעהן אַ קינד אין גאַס — אַ שטיין געגעבען, און אַלעם לעבעדיגס אָוועקגעיאָגט פון זיך: „סטופּיי“, „סטופּיי“! — האָט זי געהאַט אויף אַלצדינג איין וואָרט.

זומער פאַרנאַכט איז זי געזעסען אויף די טרעפּלעך פאַר איהר טהיר און געשעפּט לופט. זי האָט שווער געאָטעמט צוליעב אַסטמאַ. די קינדער פון די בעלי־מלאכות האָבען געבראַכט צו שלעפען אויף די אַקסלען די פאַרטיגע שטיוועל און קאַמאַשען צו אפרים'שי. די אידענע האָט עפּעס געברומט אונטער דער נאָז, גענומען די שטיוועל און אריינגעוואָרפען אפרים'שין אין קאַמער אריין און געמורמעלט צו די קינדער: „סטופּיי!“ „סטופּיי!“

דאָס איינציגע פערגעניגען פון אפרים נייגער איז געווען די קאַמער מיט זיינע שטיוועל. ער פלעגט זיך אַפּטמאָל איינשליסען אין איהר אויף אַ גאַנצען טאָג און איבערוואַרפען די שטיוועל, וואָס האָבען געפוילט דאָרט פון יאָהרען לאַנג. דאָס פערפוילטע לעדער האָט אַרויסגעגעבען אַ געשטאַנק, און אפרים האָט גוט אריינגעהויכט דעם ריח פון דעם לעדער און הנאה געהאַט. אַרויסקומען פלעגט ער פון דער קאַמער מיט אַ צופריעדענער מינע, דער שמייכעל האָט איהם אראָבגעלאָכט פון די אויגען און אריינגעפאַלען אין זיין קאָלטענעוואַטע באָרד, וואָס די האָר איהרע זיינען צוזאַמענגעקלעפּט געווען פון לעדער־שטויב. פלעגט ער מיט אַמאָל דערזעהן דאָס ווייב, ווי זי זיצט מיט דעם אָהן־קינדיגען־פּנים און גלאַנצט מיט איהרע קליינע אויגעלעך, פלעגט איהם מיט אַמאָל דאָס גאַנצע פערגעניגען פון די פוילענדע שטיוועל פערגעהן — פלעגט ער געבען אַ מרוקע, אַרויסגעלאָזען אַ קללה אויף איהר און געכאַפּט די קאַפּאָטע און אוועק אין חברה מנחה דאַוונען.

אָט אויף דער קאַמער מיט די פוילענדע שטיוועל האָט נתן גנב זיין אויג געוואָרפען. האָט ער אריינגעשיקט צו אפרים'שין מאָטקע'ן מיט אַן אויסרייד. מאָטקע האָט געדאַרפט אויסשפּירען, צי די קאַמער האָט אַ פענסטער'ל, און וואוהין דאָס פענסטער'ל געהט אַרויס.

אָנגעטראָפען האָט מאָטקע טויבע'ן, ווי זי זיצט אויף די טרעפּלעך און כאַפּט פרישע לופט זומער פאַרנאַכט. זי האָט איהם בעגעגענט מיט איהר געוועהנליכען ווערטעל: „סטופּיי!“ „סטופּיי!“ מאָטקע

איז זיין איינציג פערגניגען געװען, אז די קאמער איז װאָס אמאָל מעהר פול געװאָרען מיט שטיװעל. נאָך סוכות־צייט, װען די רעגענס גיסען, איז אַ גאנץ שטעדטעל ארומגעגאנגען באָרפוס, די בלאָטע האָט ארייג־געראנען דורך די אָפענע לעכער, און ביי אפרים׳שי אין קעלער האָבען געפוילט די שטיװעל, װאָס די שוסטער האָבען אויסגעארבייט פאר דער בעפעלקערונג אויף דער צייט, װען דער רעגען װעט קומען.

געװען איז אפרים אַ אידעל אַ קארגער, װאָס האָט ניט פערגינ־נען דעם װייב דעם ביסען ברויט װאָס זי עסט. יעדען פריהמאָרגען איז דאָס געסעל אויפגערודערט געװאָרען פון די קריעגערייעז צװישען אפרים׳שין מיט זיין װייב. און יעדען פריהמאָרגען האָט ער געשלעפט דאָס װייב צום גט: „שוין די מינוט זאָלסטו מיר געהן צום רב, די מינוט“.

ס׳האָט זיך שוין איינמאָל געטראָפען, אז דער רב איז מיעד גע־װאָרען שלום מאכען צװישען זיי, און האָט בעשטימט זיי אָבצו׳גט׳ן. פרעגט אפרים׳שי:

— װיפיעל װעט דאָס קאָסטען?

— דו דארפסט דאָך איהר געבען אַ כתובה, און דעם סופר, און שכר־טרחה, און אַ ציװיל־גט.

— אָבער װיפיעל, ארום און ארום?

— ארום און ארום, מיט אַ ציװיל־גט, און פאר׳ן סופר, און פאר מיר, אַ פינף און צװאנציג רובעל.

— פינף און צװאנציג רובעל! — שרייט אויס אפרים׳שי — טויבע, קום אהיים! די מינוט אהיים! — שלעפט ער די װייב ביים ארבעל.

צוליעב די פינף און צװאנציג רובעל, װאָס ס׳האָט איהם בע־דארפט דער גט אָבקאָסטען, האָט ער אָבגעלעבט מיט אַ װייב אַ מרשעת, װאָס זיי האָבען זיך ביידע פיינד געהאט, אַ גאנצעס לעבען, און געריסען זיך דעם ביסען פון די מיילער, און געזעטיגט איינס דאָס צװייטע מיט קללות.

אפשר האָט איהם טאקע טויבע די מרשעת דערצו געבראכט, אז ער זאָל אזוי שלעכט זיין. װאָרום די אידענע איז מיט אַן אמת געװען אַ מרשעת. געװען איז זי אַן עקרה, און דאָס נישט־קינדער־האָבען האָט מען איהר אָנגעזעהען אויפ׳ן פנים... אַ פנים האָט זי

איז ער בעשטאַנען, אַז דאָס מענטעלע מיט די עץ החיים'ס זאָלען זיין אויף איהר נאָמען.

דאָס קדשי־קדשים איז נאָך נישט געבליעבען איין מינוט אליין צוליב אפרים'שי האָט חתונה געהאַט. צי איז אפרים אין דער היים, צי איז ער אין דער חברה ביי'ם מנחה דאַווענען, זיצט אלץ טויבע, זיין ווייב, ווי אַ געטרייער הונד אויף דער שוועל פון דער מהיר און טרייבט אַוועק אַלע, וואָס ווילען זיך דערנעהענטערען צום קדשי־קדשים, מיט איהר סגולה־וואָרט „סטופּיי". צום חנוך אָבער פון ספר־תורה'לע האָבען ביידע, אי אפרים, אי זיין ווייב, פערלאָזט דאָס קדשי־קדשים אויף קיינעם נישט און זיינען געגאַנגען מיט דעם עולם אידען אין דער חברה אריין. אין דער חברה האָבען זיך אידען געפרעהט מיט'ן נייעם ספר־תורה'לע, און אפרים מיט זיין ווייב האָבען פערגעסען אָן די שטיוועל און געטאַנצט מיט זייער „קינד", מיט'ן ספר־תורה'לע, שפּעט אין אבענד אריין.

דענסטמאָל האָט זיך נתן גנב ארויפגעלאָזען אויף מאַנדריק'ס ראָך און מיט אַ שטיק אייזען אונטערגעשפּאַרט דעם פרענט פון דעם לאָדען. דער פרענט האָט נאָכגעגעבען. זיינען איבערגעבליבען די שטאַבעטלעך, האָט זיי נתן גנב אויף באַלד פאַרנאַנדערגעשפּרייט. ער האָט געגעבען אַ וואונק צו מאָטקע'ן, און מאָטקע האָט זיך ווי אַ קאַץ גענעבען אַ קוועטש אריין צווישען די שטאַבעטלעך, און באַלד האָט ער אָנגעהויבען ארויסצוּוואַרפען שטיוועל דורך דעם פענסטער'ל צו נתן'ען.

אַז מען האָט שוין אָנגעפּאַקט אַ פּאָר זעק, האָט נתן געגעבען אַ קאָמאַנדע, אַז מאָטקע זאָל אינעווענינג צונויפלעגען די שטיוועל אַזוי, אַז מען זאָל נים באַלד בעמערקען. מאָטקע האָט זיך צוריק ארויסגעקוועטשט פון די שטאַבעטלעך, נתן האָט צוריק פערבויגען דעם פרענט אויפ'ן לאָדען, אַז מען זאָל נישט אָנזעהן, און מען זאָל נאָך אמאָל קענען נעהמען פון קדשי־קדשים.

אפרים איז אהיים געקומען מיט זיין ווייב פון דער חתונה, וואו זיי האָבען אויסגעגעבען זייער קינד דאָס ספר־תורה'לע. האָט ער זיך דערמאָנט אָן דער קאַמער.

געוואַלד, זי איבערגעלאָזט אליין, צום ערשטען מאָל אליין. האָט ער גוט בעקוקט די שלעסער אויף דער מהיר, אָבער אַלעס איז גאַנץ.

האָט אָבער נישט געהערט און איז ווייטער געגאַנגען. פרעגט טייבע: „וועמען זוכסטו?“ איידער די אידענע האָט נאָך אָבער צייט דאָס וואָרט אויסצורעדן, איז שוין מאַטקע אין שטיבעל, קוקט זיך ארום, דערזעהט דעם שפּאַלט פון דער קאַמער, א זונען־שטראַהל פאַלט אריין; דורך די קוים צוגעמאַכטע טהיר, עפענט ער שוין די טהיר און דערזעהט אפרים נייגער טויכט זיך צווישען א וועלט מיט שטיוועל. מאַטקע איז דער־שראָקען געוואָרען, אז ער האָט דערזעהן דעם אידענ׳ס באָרד מיט די אויגען ארויסשטאַרען פון צווישען די שטיוועל.

— ווער איז דאָס? — האָט אפרים׳שי געמאַכט א געשריי, אויפ־גערעגט, וואָס א פרעמד אויג האָט געזעהען, ווי ער טהוט זיין דיענסט אין זיין קדשי־קדשים.

— דער מייסטער האָט מיך געשיקט.

— ווער מייסטער, וואָס פאַר א מייסטער? טויבע, יע־טויבע, וואו ביזטו? — איז אפרים׳שי ארוים א פערשטויבטער פון צווישען די שטיוועל.

נאָר מאַטקע איז שוין נישט געווען.

פון דעם טאָג אָן איז דאָס פענסטער׳ל פון דעם קאַמער פער־קלאַפּט מיט נאָך א לאָדען און א פּרענט, און די טהיר פון אפרים׳שים קדשי־קדשים איז געוואָרען בעלעגט מיט נאָך צוויי שלעסער, אז קיין פרעמדענ׳ס אויג זאָל נים אריינדרינגען, און מאַטקע האָט געקראָגען קלעפּ פון נתן גנב — וואָס ער האָט די מעשה אזוי נישט געשיקט געמאַכט.

מאַטקע אָבער האָט אויסגעשפּירט, אז די קאַמער האָט א פענ־סטער׳ל און דאָס פענסטער׳ל געהט ארוים אויף מאַנדריק׳ס דאַך.

עס האָט זיך געמאַכט באַלד אָן אנדער געלעגנהייט. אריינצו־דרינגען אין אפרים׳שים קדשי־קדשים. אפרים נייגער, אזוי קאַרג ווי ער איז געווען, האָט ער דאָך געוואָלט האָבען אז עס זאָל איבערבלייי־בען אָן אָנדענקעניש נאָך איהם. פינף יאָהר האָט ער זיך געדונגען מיט א סופר, אז ער זאָל שרייבען פאַר איהם א ספר־תורה אין דער חברה, וואו ער דאַווענט. האָט טויבע געוויינט, אז זי וויל, אז דאָס ספר־תורה זאָל זיין געשריבען אויך אויף איהר נאָמען, האָט אפרים׳שי נישט געוואָלט. האָט די אידענע צושטייער געגעבען פון איהר געלד, וואָס זי האָט בגנבה אָנגעזאַמעלט אין א זאַק, גאַנצע פּופּצעהן רובעל,

13.

אַ גנב! אַ גנב!

— געוואַלד, אַ גנב! — האָט זיך געלאָזט הערען איבער דעם שמאָלען געסעל אַ שרעקעדיג געשריי אין אַ שעהנעם פריהמאָרגען.
לאָדענס האָבען זיך אויפגעפּראַלט. פון די אָפענע לופטשיקעס האָבען זיך ווייסע שלאָף־מיצען און בעפעדערטע בערד געלאָזט זעהן. מענשען האָבען געפרעגט מיט דערשראָקענע אויגען:
— וואו ברענט?
זיי האָבען דערזעהען אפרים'שי גייגער, אין די גאַטקעס און שלאָף־מיץ, שטעהט אויפ'ן גאַניקעל פון זיין הויז. ער רייסט זיך די האָר פון קאָפּ און האַלט אין איין שרייען:
— געוואַלד, אַ גנב! מען האָט מיך בע'גזל'ט! ברלות געשטעלט!
טהיר און טויערען האָבען זיך אויפגעעפענט. אידען אין אונטער־וועש, ווייבער אין די העמדער, מוידען אין טיכער איבער די קעפּ, יונ־גען מיט שטעקענס און העק אין די הענד האָבען זיך אַרויסגעלאָזט פון די הייזלעך און געשריען:
— וואו? ווען? ווענטען?
— דאָ איז ער אַנטלאָפען! ער איז אַריבער דעם פּלויט!
— ניין, אין הויף אַריין, צום גאַמבינער אין הויף אַריין.
— איך האָב איהם אַליין געזעהן דורך דעם הויף.
— קומט, אידען!
און צווישען די אַלע געשרייען הערט זיך אפרים'שיס געוואַלד:
— ער האָט מיך געשאָכטען!
— ווער איז עס געווען?
— נאַ, אָט דאָ איז ער! — ווייזט אַ יונג אויפ'ן דאַך הינטער'ן קוימען.
אויפ'ן דאַך, וואָס איז געווען פאַר די פענסטערלעך פון אפרים־

פאַרזיכטיג, מיט האַרץ־קלאַפעניש האָט ער אויפגעעפענט די טהיר פון קאַמער: געלויבט איז גאָט, די שטיוועל זיינען דאָ. דער לאָדען איבער'ן פענסטער'ל און דער פּרענט אויך.

— געלויבט איז גאָט — אטהעמט אָב אפרים'שע גייגער — איך האָב זיך געשראָקען. די קאַמער אַליין געלאָזט.

— עס איז אין דעם זכות פון ספר־תורה'לע — זאָגט טויבע.

— דו האָסט רעכט, מיין ווייב.

און צום ערשטען מאָל דעם אבענד האָט מאַן און ווייב גערעדט צווישען זיך אָהן קללות, זייענדיג פול מיט דעם נחת וואָס זיי האָבען געהאַט פון זייער „קינד", דאָס ספר־תורה'לע.

פון דענסטמאָל אָן זיינען אויף אַ שטיקעל צייט, דורך די מיה פון מאַטקע'ן מיט זיין רבי'ן נתן'ען, די שטיוועל אָנגעקומען צו די ריכ־טיגע בעלי־בתים, פאַר וועמען די בעלי־מלאכות האָבען זיי געמאַכט — צו די מענשען. אַ סך אידען און פויערים זיינען צו הערבסט־צייט גע־ווען צוגעגרייט צו די רעגענס מיט גוטע, געזונדע שטיוועל. און ווייל שטיוועל זיינען מיט אַמאָל ביליג געוואָרען אין שטעדטעל, האָט זיך אַן אָרימאַן אויך געקענט פערגינען אַ פּאָר שטיוועל אויף יום־טוב.

נור באַלד האָט דאָס אויפגעהערט. די שטיוועל האָבען אָנגעהויבען צוריק צו געהן אפרים'ען אין קאַמער אריין, ווי מיר וועלען עס שפּעטער דערצעהלען. וואָרים דער היטער פון די גערעכטיגקייט, „די בלינדע פּעריל", האָלט וואך זיין אויג איבער די אָרדנונג פון דער שטאָדט...

מיט אמאָל זיך געגעבען אַ לאָז אריין אין אַ לאָך, אַ שפּרונג איבער אַ הויז, ווי אַ שווארצע מויז, געגעבען אַ לויף אריבער דאָס געסעל, אריין צום סטאָליער אין הויף און איז פערפאַלען געוואָרען אין אַ לאָך צווי־שען די קלעצער, דרעננער און ברעטער, וועלכע זיינען געווען אָנגע־לעגט אין הויף.

דאָס שטערטעל מיט די בעזימער אין די הענד, וואָס איז נאָכ־געלאָפען מאָטקע׳ן איבער די דעכער, האָט איהם דערזעהען פערשוואונ־דען ווערען אין סטאָליאר׳ס הויף. באַלד האָבען די אַלע אידען, וויי־בער, יונגען און מוידען, אָנגעפילט דעם הויף מיט די דרענגער און בעזימער אין די הענד, צווישען זיי אפרים׳שי נייגער אין די גאַטקעס און מיט׳ן שלאָף־מיץ, רייסענדיג זיך די האָר פון קאָפּ:

— געוואַלד, דער יונג האָט מיך געשאָכטען!

— ר׳ אפרים, קומט, מיר וועלען די ברעטער אָבוואַרפען און דעם יונג ארויסנעהמען! — שרייט נחום׳שי שוסטער, וועלכער האָט דאָס גאַנצע לעבען אָבגעארבייט שטיוועל פאַר אפרים׳שי נייגער׳ס קאַמער. ער האָט מיט די איינגעדאַרטע, איינגעפאַלענע שווארצע באַ־קען געבלאָזען, קוים דעם אָטהעם כאַפּענדיג.

— שטעהט, שטעהט, די „בלינדע פעריל" געהט! — רופען אַנ־דערע אויס.

— אידען, מאַכט פּלאַץ, די „בלינדע פעריל".

די אידען האָבען זיך אָבגערוקט. די „בלינדע פעריל" אין „פּאַל־נע יוניפאָרם", בעוואָפענט מיט דעם שווערד און מיט אַ ביקס, איז אריינגעקומען אין הויף אריין. דער רויטער קאַרק זיינער האָט זיך ארויסגעגאָסען פון זיין גומענעם קראַגען, ווי דאָס פעטס ביי אַ חזיר. די אויגען, וועלכע זיינען נאָך געווען האַלב פערשלאָפען, האָבען אויסגעקוקט ווי שכור׳ע, און די האָר האָבען זיך איהם אויפגעשטעלט פאַר כעס.

— אידעלעך, וואָס איז? — זאָגט די „בלינדע פעריל", איבער־פיהרענדיג מיט דער גרויסער האַנד איבער די גרויסע וואָנצעס, וואָס דאָס איז געווען אַ סמן, אַז ער איז בייז.

— אוי, פּאַניע, ער האָט דאָך מיך גע׳הרג׳עט! ער האָט דאָך מיך געשאָכטען!

— פּאַסמאַטרים! פּאַסמאַטרים! — האָט פּלוצים די „בלינדע

שיס קאַמער, האָט זיך מאַטקע בעוויזען. ער איז האַלב געוועזן בע־האַלטען הינטער דעם קוימען. מען האָט ארויסגעזעהען דאָס היטעל מיט די גנב׳ישע אויגען. ער איז האַלב געשטאַנען, האַלב געלעגען, גע־האַלטען אין דער האַנד א פּאָר שטיוועל און געקוקט מיט ש־עקע־דיגע אויגען, ניט וויסענדיג, ווי זיך אַן עצה צו געבען.

— אָט, אָט, דאָ, זעהט!

— מאַטקע גנב! עס איז מאַטקע!

— דעם בלינדען ליב׳ס! איך האָב באַלד געוואוסט, אז עס וועט אוים דעם בחור אויסוואַקסען א פּרי.

— רינגעלט ארום דעם דאַך — שרייען איינצעלנע שטימען.

דערווייל האָבען אפרים׳שיס געוואַלדען ניט אויפגעהערט און געהאַלטען אין איין צוזאַמענרופען די בעלי־בתים פון שטעדטעל. פון די געסלעך, הויפען און הינטער־געסלעך זיינען זיך צוזאַמענגעקומען אידען, ווייבער, יונגען און מוידען, בעוואָפענט מיט דרענגער, וואַלגער־העלצער, בעזימער און האַקמעסערס, אַלע מיט געוואַלדען און גע־שרייען: וואו איז דער גנב, דער גנב?!

— געכאַפּט! געכאַפּט!

— אָט, אָט!

די גאַנצע צייט האָט זיך מאַטקע געדרעהט ווי א מויז אויפ׳ן דאַך. פאַר שרעק ניט ארויסגעלאָזט די שטיוועל פון די הענד, און גע־קוקט מיט אונרוהיגע אויגען, וואָס דאָ וועט זיין.

— קומט אַרויף אויפ׳ן דאַך!

— ווער געהט מיט מיר אויפ׳ן דאַך?

און דאָ און דאָרט ווייזען זיך שוין אייניגע גבורים און הויבען אָן צו קלעטערען אויפ׳ן דאַך כאַפּען מאַטקע׳ן.

אָבער מאַטקע, דערזעהענדיג, אז די יונגען געהען נאָך איהם, האָט ער מיט אַמאָל געגעבען א שפּרונג, ערגעץ וואו פערפאַלען געוואָרען אויף א מינוט, דערנאָך האָט ער זיך באַלד געוויזען אויף אַן אַנדערען דאַך.

— אָט, דאָ איז ער! דאָ!

די שטאָדט אידען, ווייבער, יונגען און מוידען מיט די בעזי־מער און שטעקענס אין די הענד נאָך איהם.

אָבער מאַטקע איז שוין געפלויגען ווי א קאַץ פון דאַך צו דאַך,

קומען אַנגעהמען פאַר איהר קינד. אזוי גרויס ווי זי איז געווען, האָט זי זיך געגעבען א וואַליע אַרויף אויף די ברעטער און ניט געלאָזט זיי פונאַנדערשלעפּען כדי מאַטקע׳ן אַרויסצוציהען.

— דו זאָלסט אַוועקגעהן. די מינוט אַוועק! — שרייט צו איהר די „בלינדע פעריל“ — איך הייס דיר! — קלאַפּט ער מיט׳ן שווערד.

אָבער די רויטע זלאַטקע איז געלעגען אויף די ברעטער, ניט גע־ריהרט זיך פון אָרט, און געשריען ניט מיט קיין מענשליך קול:

— איך וועל ניט אַוועקגעהן, איהר וועט איהם ממית׳ן.

— אידען, נעהמט זי אַוועק פון דאַנען! — שרייט די „בלינדע פעריל“. איך ווער אין כעס.

די אידען האָבען געוואָלט צוגעהן צו דער רויטער זלאַטקע. זי האָט געוואָרפען מיט די פיס און מיט די הענד, אַוועקגעשטופּט פון זיך די אידען, די יונגען, די פּנים׳ער מיט די נעגעל אויסגעקראַצט און ניט צוגעלאָזט צום יונג.

— איך וועל אייך ניט צולאָזען. איהר וועט איהם ממית׳ן.

און נתן האָט געברומט צווישען די צייהן אויף די אידען:

— איך וועל אייך די קעפּ צושפּאַלטען.

די אידען האָבען אָנגעקוקט נתן׳ען, מורא געהאַט פאַר איהם און געשטאַנען, ניט וויסענדיג וועמען צו געהאָרכען: די „בלינדע פעריל“ אָדער נתן גנב.

אז די „בלינדע פעריל“ האָט געזעהען, אַז די אידען נעהמען ניט אַוועק די רויטע זלאַטקע, האָט ער געוואָרפען אַן אויג אויף נתן גנב, איז אַליין צו צו דער רויטער זלאַטקע און זי אָנגעהויבען שלאָגען מיט דער שייד פון דער שווערד, צוטופּענדיג: אַוועק, דו ממזרת, גנבים וועסטו ערציהען!

דאָס האָט נתן ניט געקענט דערטראָגען: ער איז צו צו דער „בלינדער פעריל“, אָנגעכאַפּט איהם פאַר דעם לאַץ, געוויזען איהם א פויסט אין פּנים אַריין:

— א אידענע וועסטו שלאָגען? איך וועל דיר דעם קאָפּ צו־שפּאַלטען!

די „בלינדע פעריל“ האָט זיך דערשראָקען, געכאַפּט דעם רעוואָל־ווער אין האַנד און געשריען אויף נתן׳ען: דו געהסט אַוועק פון דאַ־

פּעריל" אָנגעהויבען ריידען רוסיש, וואָס דאָס איז געווען אַ סמן, אַז די „בלינדע פּעריל" איז זעהר אין כעס.

ער איז צוגעגאַנגען צו די ברעטער, געקלאַפּט אויף אַ ברעט מיט דער שווערד און געשריען:

— עי, מאַשעניק, וויליעזאַי!

אָבער מאַטקע איז געלעגען הינטער די קלעצער און ארויסגעשטעקט מיט די גלענצענדע אויגען פון אַ לאָך ארויס, געזעהען די אידען מיט די שטעקענס אין די הענד, די „בלינדע פּעריל" מיט דער שווערד. ער האָט ניט מורא געהאַט. ער האָט ניט געציטערט. געקוקט זיי אין די אויגען אריין און געוואַרט וואָס דאַ וועט זיין.

— וואָס איז געשעהן? — פרעגט נתן גנב, וואָס האָט זיך פּלו־צים אין הויף צווישען די אידען בעוויזען.

די אידען קוקען זיך איינס דאָס אַנדערע אָן און ענטפערען אָב מיט אַ שמייכעל, ווי וועלענדיג זיך ארויסמאַכען פון גאַנצען עסק.

— מיר ווייסען דען? אַלע לויפען, זיינען מיר אויך געלאָפען.

— וואָס? אַ גנב? — פרעגט נתן.

— פּאַסמאַטרים! — האָט די „בלינדע פּעריל" אָנגעקוקט און געקלאַפּט שטאַרקער מיט דער שווערד אויף די ברעטער און גערופען מיט אַן ענערגישען קול:

— העי, מאַשעניק, וויליעזאַי!

נתן האָט איהם אָבגעענטפערט מיט אַ בליק און זיך אַוועקגע־שטעלט מיט די אַנדערע אידען אָבוואַרטען די זאַך.

אַז מאַטקע האָט דאָס מאָל אויך ניט אָבגעענטפערט אויף דער „בלינדער פּעריל'ס" אויפרוף, האָט זיך די „בלינדע פּעריל" געווענדעט צו די אידעלעך אויף אידיש:

— העי, אידעלעך, שאַרט אַוועק די ברעטער.

די אידען האָבען זיך גענעבען אַ נעהם צו די ברעטער, צים מעהר־סטען די שוסטער, וועלכע האָבען פערזעצט זייערע שטיוועל ביי אפרים'שין, געוואָרפען די דרענגער, די קלעצער, און מאַטקע איז גע־לאָפען פון איין לאָך אין צווייטען אריין.

באַלד האָט זיך דערהערט אַ גרויס ווילד געשריי אין הויף:

— איך וועל ניט לאָזען! — איך וועל ניט לאָזען!

דאָס איז ווידער געווען די „רויטע זלאַטקע", וואָס איז זיך גע־

ווען די איינציגע, וואָס זיינען איהם נאָכגעלאָפען. די אידען, ווייבער, יונגען און מוידען מיט די שטעקענס און בעזימער אין די הענד זיינען שוין געשטאַנען, האָבען זיך צוגעקוקט, ווי די „בלינדע פּעריל“ מיט דער לאַנגער שווערד אין האַנד און נאָך איהם אפרים'שי גייגער אין די גאַטקעס מיט'ן שלאַפּמיץ לויפען נאָך דעם יונג, און מאָטקע פליהט ווי א פייל פון בויגען איבער פּלויטען, איבער דעכער, און די „בלינדע פּעריל“ סאָפּעט מיט'ן רויטען האַלז ווי א שווערע גאַנז. האָבען זיי געלאַכט.

צום סוף איז די „בלינדע פּעריל“ מיעד געוואָרען, יאָגענדיג זיך נאָך מאָטקע'ן. ער האָט זיך אָבגעשטעלט, צוריק אריינגעטהאָן די שווערד אין שייד, אויסגעשפּיגען און געזאָגט אויף אידיש צו די ארומשטעהענדע אידען:

— אז איהר ווילט א גנב, האָב איך אן עסק! וואָס איז עס מיין עסק?

און דערזעהענדיג אפרים'שין אין די גאַטקעס מיט'ן שלאַפּמיץ, ווי ער שטעהט און רייסט די האָר פון קאָפּ: „געוואַלד, ער האָט דאָך מיך געשאָכטען!“ האָט די „בלינדע פּעריל“ אויסגעלאָזט דעם גאַנצען כעס אויף אפרים'שין. ער האָט איהם נאָכגעקרימט און גע־זאָגט: „געוואַלד, ער האָט מיך געשאָכטען!“ אלעם ביזטו שולדיג. ווער הייסט דיר האַלטען די שטיוועל אין קאַמער? גיב זיי צוריק די שוסטער וועט מען ניט גנב'ענען.

נור באַלד איז געוואָרען א געלאָף אין עק געסעל, וואו מאָטקע איז אַנטלאָפען. יונגען זיינען געקומען פאַראויס צו לויפען און אָנגע־זאָגט מיט גדולה די בשורה: „געכאַפּט! געכאַפּט!“ באַלד האָט זיך געוויזען דער גוי'שער קיילער מיט זיין שייגעץ. זיי האָבען געפיהרט מאָטקע'ן ביי ביידע הענד. זיי האָבען איהם געכאַפּט אין זייער הויף, וואוהין מאָטקע איז אריין. מאָטקע איז געגאַנגען צווישען ז״י, רוהיג, מיט א ברוגז'ער מינע און די אויגעלעך האָבען איהם געגלאַנצט. די „בלינדע פּעריל“ האָט זיך גלייך געשטעלט, ארויסגענומען דעם רע־וואָלווער און גרייט געהאַלטען איהם. אידען האָבען זיך דערשראָקען פאַר דער „בלינדער פּעריל'ס“ רעוואָלווער, האָבען זיי זיך אָבגערוקט.

נען? איך שים דיך ווי א הונד! דו לאזט מיך ניט דאס געזעץ אויס־פיהרען.

עס איז געווען אביסעל צו ליכטיג, און נתן גנב האט זיך אבגע־רוקט. אז די „בלינדע פעריל“ האט דערזעהן, אז ער איז תקיף, האט ער געגעבען א געשריי צו די אידען, ווייזענדיג אויף נתן׳ען:

— בינדט איהם, ער האט מיר געשטערט דאס געזעץ אויסצו־פיהרען.

נתן איז געשטאנען בלייך און געשמייכעלט, אין דער האנד האט ער שוין גרייט געהאלטען דעם „אייזערנעם שטאכער“. מיט וועלכען ער האט זיך געשלאגען, און קיין איד האט ניט געוואגט צוצוגעהן צו איהם.

די „בלינדע פעריל“ האט געזעהן, אז ער איז איצט אליין, האט ער זיך ווייטער גענומען מאטקע׳ן צו כאפען; אבגעשטופט די אי־דענע און געשריען אויף די אידען, אז זיי זאלען די ברעטער ארא־ווארפען.

נור קיין אידען׳ס האנד האט שוין ניט מיטגעהאלפען די ברע־טער פונאנדערצוואווארפען. צי זיי האבען מורא געהאט פאר נתן׳ען, צי איבער דעם וואס די „בלינדע פעריל“ האט געשלאגען מאטקע׳ס מוטער, האט זיך די סימפאטיע איבערגעוואויגען אויף מאטקע׳ס זייט, סיי ווי סיי: די „בלינדע פעריל“ האט אליין די ברעטער אויפגעהוי־בען און דערביי האט ער זיך צואווארעמט, דער שוויים האט גערונען פון זיין פעטען האלז. ער איז רויט געווען און געשאלטען די אידען און זייערע ראבים. די אידען זיינען געשטאנען און צוגעזעהן, ווי די „בלינדע פעריל“ ארבייט, און האבען געשמייכעלט. אזוי האט ער אב־געארבייט, ביז ער האט פאנאנדערגעווארפען א גאנצען הויפען ברע־טער. מיט אמאל האט מאטקע געגעבען א שפרונג ארויס פון א לאך, איז אריין צווישען א געזעמעל אידען. קיינער האט איהם ניט גע־וואגט צו כאפען. אדרבא, א טהייל האבען איהם נאך פערשטעלט מיט די קאפאטעס. די „בלינדע פעריל“ האט ארויסגעכאפט די שווערד און אריינגעלאזט זיך צווישען די אידען נאך מאטקע׳ן. אבער מאטקע האט שוין געמאכט א „ויברח“, ווידער אריין אין א הויף און פון דארט האט ער זיך אריבערגעלאזט איבער א פלויט אין פעלד אריין, צום וואסער צו. די „בלינדע פעריל“ מיט אפרים׳שי נייגער זיינען גע־

.14
אַרעסטאַנטען.

די „וואך“ פון שטעדטעל איז געווען אין מיטען מארס, אין שעהנ־סטען, געזונדסטען הויז פון שטאָדט. די פענסטערלעך האָבען ארויס־געקוקט אין מארק אריין און מען האָט פון די וואך געקענט זעהען אלעס וואָס עס טהוט זיך אין גאָס, און פון גאָס — אלעס וואָס טהוט זיך אין דער וואך.

פאר א פערברעכען האָט מען אוועקגעזעצט אין וואך... למשל, אז א איד האָט פערקויפט אין געהיים פון זיין געוועלבעל זונטאָג פאר צוועלף אזייגער, ווען די קירכענגלאָק האָט געקלונגען, איז געקומען דער פּאָליציאַנט, וועמען מען האָט גערופען „די בלינדע פעריל“ און פערשריבען אין ביכעל. האָט דער „סאָנד“ (סודיא) דערנאָך געמשפּט, אז דער איד זאָל פינף טעג אָבזיצען אָדער בעצאָהלען פינף רובעל א טאָג. האָט דער איד געוואָלט ליעבער פערדיענען די פינף אין צוואנ־ציג רובעל און איז געגאַנגען אָבזיצען די פינף טעג, און מען האָט איהם דערנאָך צוגעוואונשען, הלואי יעדע וואך א פינף־און־צוואנציגער פער־דיענען.

דאָס איז נאָך אַלעס געווען פערצייטענס, אין אָנהויב, ווען די „בלינדע פעריל“ איז נאָך געווען א „פריטש“ (א גרינער), אז ער האָט דערזעהן אַן עולה אין שטעדטעל האָט ער עס ניט געקענט איבער־טראָגען און באלד פערשריבען אין זיין ביכעלע. דערנאָך האָט זיך די „בלינדע פעריל“ צוגעוועהנט צום שטעדטעל, מען האָט אָבגעמאַכט מיט איהם צעהן גילדען א וואך מיט א פונט טהעע און דריי פונט צו־קער. דער שמש האָט עס יעדען פרייטאָג צוזאמענגענומען גראָשענ־ווייז פון די בעלי בתים, און צו שטיקלעך צוקער פון די בעלי־בית'טעס פאר די „בלינדע פעריל“. פון דענסטמאָל אָן, אז א שעהנער בעל הבית איז אריינגעפאלען, למשל, אז דער פאָן קאָמיסאר איז געקומען צו־

די גוים האָבען איבערגעגעבען מאָטקע'ן אין די הענד פון יעדער „גערעכ־טיגקייט", און די „גערעכטיגקייט" אין דער פערזאָן פון דער „בלינ־דער פעריל" האָט איבערגענומען מאָטקע'ן מיט אַן ערנסטער מינע, אָנ־געשטעלט דעם רעוואָלווער און געפיהרט מאָטקע'ן ביי דער האַנד אין וואך אריין.

— עס איז דאָ אַ איד אין דער שטאָדט, ר׳ משה־שלמה, דאַרף ער האָבען פּרנסה.

נאָך אַן אַרעסטאַנט איז געווען אַ בעשטענדיגער איינוואוינער פון דער וואַך. דאָס איז שוין געווען אַ געפעהרליכער, אַ פּאָליטישער, כאַ־נאַצקי, דער פּוילישער שוסטער, אָדער ווי אידען האָבען איהם גערו־פען „פּאָלסקי וואָיסקע“.

דאָס איז געווען אַן אָרימער גוי, וועלכער איז אַ גאַנצע וואָך אָב־געזעסען ביי ברוך׳ן אין ווערקשטאַט, איינגעבויגען איבער זיין שטי־וועל און געקלאַפּט אין דער פּאַדעשווע. אַ הויכער, אַן אויסגעמאָגער־טער, מיט אַ פּאָר גרויסע פּוילישע וואָנצעס. אַ גאַנצע וואָך איז ער גע־ווען אַ שטילער, אַ גוטער, צו אַלעמען געשמייכעלט און די קינדער פון געסעל צוקערקעס געטהיילט. נור, אַז עס איז געקומען זונטאָג, האָט ער זיך אָנגעשכור׳ט און איז ארויס אין גאַס, אָנגעטהאָן עפּעס אַן אַלט זעלנעריש היטעל פון נאַפּאָלעאָנ׳ס צייטען, מיט אַן אַלטען פעררויס־טעטען שווערד, פון די פּורים־שפּיעלער, וואָס ער האָט ערגעץ־וואו געהאַט פערשטעקט, ארויס אין גאַנצען יוניפאָרם און אָנגעהויבען צו זינגען: „יעשטשע פּאָלסקאַ ניע סגינעלאַ“... און געשריען אין געסעל: „פּאָלסקאַ וואָיסקאַ“, דעמבאַראָווסקי... קאָסטשיושקאַ... אַז מען האָט דערהערט די שרעקליכע רעוואָלוציאָנערע ווערטער אין געסעל, איז אַ שרעק אָנגעפאַלען אויף קליין און גרויס. „פּאַווסטאַניע“, געוואַלד, דער פּוילישער שוסטער וועט אונז אונגליקליך מאַכען! איז אָנגעקומען די „בלינדע פעריל“ מיט׳ן רעוואָלווער און די שווערד און האָט פּאָלסקי וואָיסקאַ׳ן אין וואַך געפיהרט. דאָרט האָט ער איהם גוט אָנגעשלאָ־גען „פּאָלסקי וואָיסקע“ איז אָבגעלעגען אַ נאַכט אין דער וואַך, אויס־געניכטערט זיך.

ווען משה־שלמה דער אונטער־שמש האָט געזעהען דעם שכור׳ען „פּאָלסקי וואָיסקע“ זיך ארומוואַלגערענדיג אויף דער פּאָדלאָגע פון דער וואַך, האָט ער געקרעכצט און בעדויערט גאָט׳ס בעשעפעניש. אַ מענש איז משוגע, קרעכצט ער, בחנם זאָל ער זיך נעהמען אוועקזע־צען אין וואַך, און משה־שלמה האָט איהם גענומען מוסר זאָגען:

— אַ מענש זאָל זיך אַזוי צום נאַר מאַכען! אוי, אוי, פּאַני „פּאָלסקי וואָיסקע“, שאָקעלט ער אויף איהם מיט׳ן קאָפּ.

פאַהרען פון דעם גרעסערען שטעדטעל און איז ארומגעגאַנגען אין די הויפען נאָכקוקען צו ס׳איז ריין, און יעדען שעהנעם בעל־הבית פער־שריבען פינף רובעל א טאָג אָדער פינף טעג זיצען — האָט מען אָב־געמאַכט מיט משה־שלמה׳ן דעם אונטער־שמש, אַז ער זאָל געהן אָב־זיצען פאַר די בעלי־בתים. משה־שלמה דער אונטער־שמש האָט עס גע־מאַכט ביליגער ווי פינף רובעל א טאָג. גענומען האָט ער צוויי גילדען א טאָג פון א בעל־הבית, און דערביי האָט משה־שלמה די צייט ניט פערטאָכלעוועט; ער האָט זיך דערווייל אָנגעגרייט די צווייטע וועלט — ער איז געזעסען און געזאָגט תהילים. די „בלינדע פעריל" האָט שוין געזאָרגט דערפאַר, אַז משה־שלמה זאָל פרנסה האָבען, אַז ער זאָל שטענדיג דאַרפען זיצען, פאַר וועלכען משה־שלמה איז דער „בלינדער פעריל" זעהר דאַנקבאַר געווען. אָבגעזעסען איז דער אונטער־שמש א גאַנצע וואָך, און פרייטאָג האָט די „בלינדע פעריל" געוואוסט, אַז א איד דאַרף שבת זיין ביים ווייב מיט די קינדער, האָט ער משה־שלמה׳ן ארויסגעלאָזט ווען דער שמש האָט געדאַרפט ליכט צינדען. שבת צו־נאַכט, ווען אַלע אידען האָבען זיך גענומען צו זייער וואָכעדיגע פרנסה, איז משה־שלמה אליין צוריקגעגאַנגען צו זיין פרנסה — אין דער וואָך אריין.

עס האָט זיך אַמאָל געמאַכט, אַז די „בלינדע פעריל" האָט פער־געסען אָן משה־שלמה׳ן און האָט די בעלי־בתים ניט פערשריבען אין ביכעל, איז איהם דער אונטער־שמש געקומען בעטען און גע׳טענה׳ט צו איהם:

— וואָס, איך בין ניט קיין איד, איך דאַרף ניט קיין פ־נסה?

האָט די „בלינדע פעריל" איינגעזעהען, אַז משה־שלמה האָט א ווייב מיט קינדערלעך, האָט ער פערשריבען אין ביכעל א בעל־הבית אויף פינף טעג צו זיצען — ניט דערפאַר, וואָס דער בעל־הבית האָט חלילה מיט עפּעס זיך פערזינדיגט, נאָר כדי משה־שלמה זאָל האָבען וואָס צו טהאָן און די וואָך זאָל ניט בלייבען לעדיג. און אַז דער בעל־הבית האָט דערנאָך געמאַכט א גוואַלד אין נעסעל, גע׳טענה׳ט צו דער „בלינדער פעריל":

— וואָס הייסט? וואו איז דער יושר? דו נעהמסט ניט קיין צעהן גילדען א וואָך? פאַרוואָס פערשרייבסטו מיך?

האָט די „בלינדע פעריל" אָבגעענטפערט גאַנץ אידישלעך:

אָבער מאַטקע האָט זיך ניט געשראָקען פאַר'ן פּיסטאָלעט. ער האָט נור מיט די גנב'ישע אויגעלעך געגעבען אַ ציטער און דאַן גאַנץ רוהיג געקוקט דער „בלינדער פּעריל" אין פּנים אריין.

— איך וועל דיך שיסען! — שרייט די „בלינדע פּעריל" — זאָג, אַ נישט וועל איך דיך שיסען!

— אוי! — שרייט אויס משה־שלמה פון ווינקעל.

די „בלינדע פּעריל" קוקט איהם אָן, משה־שלמה שטעקט פלינק דעם קאָפּ אין סדור אריין און זאָגט מיט אַ צובראָכען האַרץ:

— אוי! כי יודע ה' דרך צדיקים, דרך רשעים תאבד!

אז די „בלינדע פּעריל" האָט געזעהן ווי מיט סטראַשונקעס קען ער גאָר ניט מאַכען — האָט ער מאַטקע'ן געגעבען דעם ערשטען פּאַטש.

נור דאָ האָט זיך מאַטקע דערמאָנט, אז ער קען שרייען. ער האָט מיט אַמאָל געמאַכט אזא געוואלד, אז דאָס גאַנצע געסעל איז געקו־מען צולויפען פאַר די פענסטערלעך פון דער וואַך.

די „בלינדע פּעריל" איז בייז געוואָרען, געגעבען מאַטקע'ן אַ וואָרף אויף דר'ערד און איהם אָנגעהויבען צו קאָפּיען מיט די פיס און צו שלאָגען מיט דער שייד פון דעם שווערד, וואו ער האָט געטראָ־פען.

נור מאַטקע האָט ניט געשוויגען, זיינע געוואלדען האָבען גערו־פען, ווי דאָס קלינגען פון פייער־גלאָקען, די איינוואוינער פון שטעדטעל צו די פענסטערלעך פון דער וואַך. וואָס אַמאָל מעהר זיינען זיך צוזאַ־מענגעלאָפען די איינוואוינער, און איינער האָט דעם צווייטען געשראָ־קען:

— מען שלאָגט מאַטקע'ן אין דער וואַך, מען שלאָגט מאַטקע'ן.

די „רויטע זלאַטקע" האָט שוין פון דערווייטענס גע־הערט מאַטקע'ס געוואַלדען, וואָס האָבען זיך אַרויסגעריסען פון צווישען די שטאַכעטען פון קליינעם וואַך־פענסטער'ל. מיט'ן טוך איבער'ן קאָפּ איז זי געקומען צולויפען פאַר די פענסטערלעך, גע־בראָכען זיך די הענד, די טרערען זיינען איהר גערונען איבער די באַ־קען און זי האָט געשריען מיט אַ ווילד קול ווי אַ חיה־מוטער, וואָס מען האָט פון איהר דאָס קליינע גערויבט:

— געוואלד, ער וועט מיר דאָס קינד טויטען! געוואַלד, אידען, געוואלד!

„פאלסקי וואיסקע“ האט זיך גענומען צום האריץ משה־שלמה׳ס מוסר, געקראצט זיך אין קאפ און אבגעענטפערט:

דו האסט רעכט, פאני משה שלמה, האסט רעכט.

„פאלסקי וואיסקע“ האט זיך בערוהיגט, אבגעמאכט ביי זיך נימ מעהר צו טהאן די נארישקייט, און צומארגענס האט איהם „די בלינדע פעריל“ ארויסגעלאזט מיט אן אונטערגעהאקט אויג, און „פאלסקי וואיסקע“ איז צוריקגעגאנגען צום „זשיד“ ברוך אין ווערקשטאט און רוהיג ווייטער געקלאפט אין די פאדעשווע ביז צום צווייטען זונ־טאג, ווען „פאלסקי וואיסקע“ האט זיך ווידער אנגע׳שכור׳ט און דערשראקען דאס געסעל מיט „יעשטשע פאלסקא ניע סגינעלא“...

אט צו די צוויי שרעקליכע ארעסטאנטען האט די „בלינדע פעריל“ אריינגעבראכט, בעוואכט מיט שווערד און ביקס, דעם קליינעם צוועלף־יעהריגען מאטקע גנב, אין די וואך, אויף דער שמוציגער שטיינערנע פאדלאגע, איז געלעגען „פאלסקי וואיסקע“ מיט אן אונטערגעהאקט אויג פון די „בלינדע פעריל׳ס“ קלעפ און הויך געשנארכט. משה שלמה, דער אונטער־שמש, איז גע־זעסען ביי׳ם פענסטער׳ל אנגעטהאן אין ברילען, געהאלטען א גרוי־סען סדור אין האנד. אז ער האט דערזעהן דעם שרעקליכען ארעסטאנט, וואס מען לאזט אריין צו איהם אין וואך אריין, האט ער זיך איינגע־קארטשעט, אבגעקרעכצט און ארויסגעזאגט פון תהילים, שאקלענדיג מיט׳ן קאפ אויף מאטקע׳ן: „אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים, ובדרך חטאים לא עמד“...

די „בלינדע פעריל“ האט ארויסגענומען דעם פיסטאלעט פון שייד־על ארויס. דער פיסטאלעט וואס איז געווען פערראסטעט און האט קיינמאל קיין קויל נימ אנגעזעהן, האט אזא שרעק אנגעווארפען אין טורמע צווישען די ארעסטאנטען, אז משה־שלמה האט די אויגען צו־געמאכט און געשריען „שמע ישראל“ און „פאלסקי וואיסקע“ האט זיך פון שלאף אויפגעכאפט און פאר שרעק האבען זיך איהם די האר אויפ׳ן קאפ קאפויר געשטעלט. דער פיסטאלעט איז אבער נימ געווען צו זיי געווענדעט. די „בלינדע פעריל“ האט צוגעטראגען דאס פיסטא־לעט נאהענט צו מאטקע׳ס פנים און געשריען:

— זאג די מינוט, אז נתן גנב האט דיך געשיקט די שטיוועל גנב׳ענען, אז ער האט זיי אבגענומען פון דיר; זאג די מינוט!

— ביזט אליין א גנב! — שרייען די ווייבער — קוקט נאר אן דעם צדיק!

— אז איהר ווילט א גנב, האב איך א דאגה. וואס פאר אן עסק האב איך? — זאגט די „בלינדע פעריל“ אוןווארפט ארויס מאטקע׳ן פון דער וואך, צוקלאפענדיג די טהיר נאך איהם.

— נעהמט זיך איהם, אז איהר ווילט — האט ער געזאגט און אנגעקוקט שטרענג די ארעסטאנטען משה־שלמה׳ן מיט „פאלסקי וואי־סקע“, וועלכע האבען געציטערט אין די ווינקעלעך.

די מוטער האט איינגעהילט מאטקע׳ן מיט איהר טוך און גע־פיהרט איהם איבער דעם מארק אהיים צו זיך אין קעלער. זי האט איהם אונטערגעהאלטען מיט די הענד און די טרערען זיינען איהר גע־רונען פון די אויגען איבער זיין קאפ, איבער זיין פנים, און זי האט געשלוכצט:

— מיין שלעכט קינד, וואס וועט פון דיר דער סוף זיין?

זי האט געקלעטערט אויף די ווענד, צום פענסטער'ל צו, גע־קלאפט מיט'ן קאפ אויף דער טהיר פון דער וואך און אלץ געשריען:

— אידען, האט רחמנות, ער וועט מיר דאס קינד טויטען!

די האר האבען זיך איהר צופאטעלט, די אויגען פול מיט טרע־רען, האבען זיך ביי איהר ארויסגעזעצט, מיט די דארע צוקראצטע הענד האט זי די טהיר פון דער וואך געריסען און געקלאפט מיט'ן קאפ אויף דער טהיר:

— אידען, האט רחמנות!

מאטקע האט פון אינעווייניג דערהערט דער מאמע'ס קול און ער האט נאך העכער אנגעהויבען שרייען. די שטימען, דער מאמע'ס מיט דעם יונג'ס, האבען זיך אויסגעמישט און אנגעווארפען א פחד אין דעם העלען זון־בעשיינטען טאג. די אידען האבען עס ניט געקענט אויס־האלטען. נאר די ערשטע זיינען געווען די ווייבער און די פויערטעס פאר דעם פענסטער'ל פון דער וואך, וואס האבען זיך אנגענומען פאר מאטקע'ס מוטער. די ווייבער האבען אנגעהויבען צו רייסען די טהיר פון דער וואך, דערנאך זיינען צונעלאפען די יונגען מיט דרענגער און שטעקענס, געקלאפט אין דער טהיר, אונטערגעשפארט זי, ביז זיי הא־בען די טהיר אויפגעבראכען און אריין אין דער וואך.

מאטקע איז געלעגען אויף דר'ערד א צובלוטיגטער, און די „בלינ־דע פעריל", רויט פאר בעס, איז געשטאנען איבער זיין קרבן מיט דער שווערד.

די „רויטע זלאטקע" האט זיך געגעבען א וואלע ארויף אויף איהר יונג און איהם פערשטעלט מיט איהר קערפער, און די אידען האבען דערווייל אוועקגעריסען די „בלינדע פעריל".

— וואו איז דער יושר! דו נעהמסט ניט צעהן גילדען, צעהן בלוטיגע גילדען פון אונז א וואך?!

די „בלינדע פעריל" האט זיך איינגעקוקט און דערזעהען די ווייבער, די פויערטעס מיט די צושראקענע אויגען און אויסגעשטרעקטע הענד, די אויפגערעגטע געזיכטער פון די אידען, האט ער זיך ווי דער־שראקען און אויסגעשריען:

— א גנב, ער איז א גנב!

— ווער א גנב? ביי אונז זיינען ניטא קיין גנבים.

ערשטען מאָל הערט זי מאָטקע׳ן אזוי וויינען... ער שרייט נים, ער מאכט נים קיין ליארם, נאָר ער וויינט פאר זיך. ביים הארץ האָט עס זי געשניטען. איז זי צוגעלאָפען צום געלעגער און האָט אָנגעהויבען פון מאָטקע׳ס קאָפּ דעם טוך אראָבצורייסען און צו פרעגען:

— וואָס איז דיר, מאָטקעלע, מיין קינד? וועה איז מיר, ווי זיי האָבען דאָס דיך געשלאָגען!

די ווערטער האָבען איהם נאָך מעהר געקרענקט. מאָטקע האָט נים געלאָזט דאָס טוך אראבגרייסען פון זיין קאָפּ און אָנגעהויבען פלו־צים מיט די פיס און מיט די הענד צו קאָפּיען און צו שלאָגען, וואו ער האָט געטראָפען: די וואַנד, דאָס בעטגעוואַנד, די מאָמע, — און מיט א מאָל איז ער גאָר אין גאַנצען געגעבען א שפּרונג אראָב פון בעט און געוואָלט א נאַקעטער ארויס. האָט איהם די מוטער קוים איינ־געהאַלטען:

— וואָס איז דיר, מאָטקע?

— גאָר נים, גאָר נים, גאָר נים! — האָט מאטקע נאָכאַנאַנד געשריען און געכאַפּט אויף זיך פלינק די הויזען און די קאַפּאָטע.

— איך וויל ארויס, לאָז מיך ארויסגעהן.

— וואו ועסטו געהן? וואוהין? ווידער גנב׳ענען? ווידער שלאָגען? ווידער זיך ארומוואַלגערען? — האָט איהם די מאָמע פערשטעלט די טהיר.

— איך וויל ארויס, לאָז מיר ארויסגעהן.

— מאָטקע, געדענק אָן גאָט, וואו ועסטו געהן? דו ביזט דאָך א צובייזלטער, א צו׳הרג׳עטער.

— נים דיין עסק, איך וויל געהן, און שוין.

— פאַרוואָס, מיין קינד, לויפסטו פון מיר, פארוואָס? וויינט די מאָמע.

— איך וויל שוין געהן, מאָמע, לאָז מיך געהן.

— וואַרט כאָטש, איך וועל דיר די הויזען צונעהען. קענסט דאָך נים אזוי ארויסגעהן. מענשען וועלען דאָך לאכען אוים דיר, אוים דיין מאָמען.

די מוטער האָט ארויסגענומען פון א קאַסטען דעם בלינדען ליב׳ס א פּאָר הויזען און אָנגעהויבען צו נעהען פאר מאָטקע׳ן. מאָטקע האָט געזעהן, ווי די מאָמע זיצט און נעהט פאר איהם די הויזען, איז איהם

15.

מאָטקע נעהמט זיך אָן פאַר דער מאַמען.

די מאַמע האָט אהיים געבראכט מאָטקע'ן און אוועקגעלעגט איהם אויפ'ן געלעגער. מאָטקע איז געוועזן צושלאגען, דאָס פּנים צו־ביילט און די קליידער אָבגעריסען, איינגעריכט פון שלאגען און ארומ־וואלגערען זיך אין וואַך. די מאַמע האָט איהם די קליידער אראָבגע־ריסען, דאָס פּנים מיט אַ נאַסער שמאַטקע אָבגעווישט, דאָס בלוט אָבגעוואשען, איהם אויף איהר געלעגער צווישען די קישענכ און פּע־רענעס ארייננגעלעגט און ניט אויפגעהערט די גאַנצע צייט איבער מאָט־קע'ן צו קלאָגען:

— מאָטקע, מיין אונגליקליך קינד, ווי דו זעהסט אויס! וואָס וועט פון דיר דער סוף זיין? מיין אונגליקליך, שלעכט קינד!

מאָטקע האָט זיך געלאָזט פון דער מאַמען אָבוואשען, אויסטהאָן מיט אַ ברוגז'דיגער מינע און מיט אַ מורמעל אונטער דער נאָז, וואָס קיינער האָט ניט פערשטאַנען, וואָס דאָס בעדייט. נאָר ווען די מאַ־מע האָט איהם אַ נאַקעטען אריינגעלעגט אין איהר געלעגער, האָט ער זיך אזוי געפיהלט, ווי קיינמאָל ניט. עפּעס איז איהם אזוי געוואָרען, אַז ער האָט זיך פערשעמט פאר זיך און און געוואָלט זיך אויפהויבען און ארויסשפּרינגען פון בעט אויפ'ן גאַס ווי ער איז געשטאַנען און געגאַנגען... ער האָט זיך גאָר מיט אמאָל אָנגעהויבען עפּעס צו שעמען פאַר דער מאַמען, און אין האלז האָט איהם געשטיקט. ער האָט זיך ארונטערגערוקט אין אַ ווינקעל און פערדעקט דעם קאָפּ מיט אַן אלט טוך, וואָס איז געלעגען איבער'ן געלעגער. אזוי איז ער געלעגען אַ ווילע און פלוצים האָט ער דערפיהלט ווי עס רינט איהם עפּעס פון די אויגען און עס רייסט זיך ארויס פונ'ם האַלז.

די מוטער האָט דערהערט פון אונטער דעם טוך מאָטקע'ס פּער־שטיקטע שטימע, האָט זי זיך דערשראָקען: וועה איז איהר, צום

שטאָדט האָט מיט איהם צו טהאָן. האָט ער נעטראַפען זלאַטקע׳ן זי־צען אין אַ ווינקעל און נעהען די הויזען. איז איהם דאָס שוין ניט געפעלען. האָט ער געפרעגט זלאַטקע׳ן מיט אַ בליק פון בלינדען אויג:

— פאַר וועמען נעהסטו דאָס די הויזען?

האָט איהם זלאַטקע אָבגעענטפערט:

— פאַר קיינעם ניט.

האָט ער זיך אָנגעהויבען ארומקוקען אין שטוב און בעמערקט אין אַ ווינקעלע ליעגט עפּעס איבערגעדעקט מיט אַ קאַפּאָטע. האָט ער געפרעגט, קוקענדיג אויף זלאַטקען מיט׳ן בלינדען אויג:

— ווער ליעגט דאָרט אין ווינקעלע?

האָט זלאַטקע זיך דערשראָקען, אויפגעכאַפּט זיך און אָבגעענט־פערט ענערגיש: „קיינער ניט".

האָט דער בלינדער ליב געוואָלט צוגעהן זעהן, איז שוין זלאַטקע פאָראויס נעוועזען פאַר איהם, פערשטעלט מאָטקע׳ן און געשריען:

— איך האָב איהם נאָר ארונטערגענומען אביסעל אָנוואַרעמען זיך. וואָס ווילסטו האָבען פון איהם?

איז דער בלינדער ליב בייז געוואָרען, דאָס פּנים אָנגעלאָפען מיט בלוט, און דאָס בלינדע אויג האָט זיך ארויסגעזעצט, ווי עס וואָלט געוואָלט זעהן:

— האָסט נאָך דעם ממזר אריינגענומען צו מיר אין שטוב אריין? די מינוט זאָל ער ארויס! איך וועל איהם ממית׳ן!

— ווּעסט איהם ניט אָנריהרען. איך וועל מיר אַ טויט מאַ־כען, — האָט איהם די מאַמע פערשטעלט.

און זלאַטקע האָט זיך געגעבען אַ וואָרף אויף מאָטקע׳ן און אָנ־געהויבען איהם צו קושען, צו האַלזען און צוצודריקען פעסט צו איהר הארץ:

— מיין אָרים, אָרים, אונגליקליך קינד....

דער בלינדער ליב איז געשטאַנען אַ צוטומעלטער און האָט ניט גע־וואוסט, וואָס צו טהאָן.

אָבער מאָטקע האָט זיך באַלד ארויסגעריסען פון דער מאַמע׳ס אָרעמס, ער איז וואך געוועזען און אלעס געהערט. ער האָט געריסען די הויזען פון דער מאַמעס הענד:

— לאָמיך געהן, איך וויל דאָ ניט זיין.

ווידער אזוי געוואָרען ענג אין האַלז, אז ער איז ווידער ארוים מיט א געוויין, נאָר דאָס מאָל שוין שטילער. ער האָט זיך א נאַקעטער אוועקגעזעצט אין א ווינקעל קעלער און געוויינט.

די מאַמע האָט איהם שוין גאָר ניט געזאָגט, נאָר איז געזעסען איינגעבויגען איבער די הויזען.

מאָטקע האָט אזוי לאנג געוויינט, ביז ער האָט זיך בערוהיגט. די מאַמע האָט געמיינט, אז ער איז איינגעשלאָפען, האָט זי גענומען אן אלטע קאפאָטע און האָט מאטקע'ן צוגעדעקט.

מאָטקע איז אָבער ניט געשלאָפען. ער איז געלעגען אונטער דער קאפאָטע א נאַקעטער און האָט געקוקט אויף דער מאַמען. ווי זי זיצט און נעהט איהם די הויזען. ער האָט זיך גוט איינגעקוקט אין איהר פּנים. דאָס פּנים איז געווען שווארץ, איינגעשרומפּען, נאָר די נאָז בלייך, — לאנג און גרויס — האָט ארויסגעשטארט פון אלטען פּנים. און די אויגען זיינען ביי איהר געווען גרויסע און ארויסגעזעצטע, און דאָס מאָל אזוי איינגעצויגען, ווי ביי אַן אלטער הוהן. און עפּעס האָט איהם די מאַמע דערמאָנט אָן א הוהן, וואָס ער האָט אמאָל געזעהן אין שעכט־הויז ביים שוחט צווישען די קניע. די הוהן האָט פערגלאָצט די אויגעלעך, און איהם האָט זיך געדאכט, אז די הוהן בעט זיך ביי איהם מיט איהרע פערגלאָצטע אויגעלעך. האָט ער געוואָלט צולויפען און ארויסרייסען די הוהן פונ'ם שוחט'ס קניע ארויס, נאָר נתן גנב האָט איהם געוויזען מיט דער האַנד, אז ער וועט איהם הרג'ענען, האָט ער מורא געהאַט. יעצט, דאכט זיך איהם, איז די מאַמע אויך אזוי ווי די הוהן, און די אויגען פערגלאָצט זי פאר איהם. ער האָט געוואָלט צוגעהן און לעקען דער מאַמען די אויגען, די הענד און דאָס אלטע, פינסטערע פּנים, נאָר ער האָט זיך געשעהמט...

פארנאכט איז געקומען דער בלינדער ליב, דער טאַטע, פון גאַס. אין מארק האָט ער שוין געהערט, וואָס עס האָט זיך היינט א גאנצען טאָג אָבגעטהאָן מיט מאָטקען אין דער שטאָדט. חברים ווי׳ראַבבקעס האָבען איהם שוין אין געסעל אָבגעשיקט צו מאָטקע'ן: „געה ראַטעווע דיין מאָטקע'ן". „די בלינדע פעריל שלאָגט איהם". „האָפּ, זעה, מאָטקע פליהט איבער דעכער". ער האָט זיי אלעמען אָבגעשיקט צו אַל־די שווארצע יאָהר און איז אהיים געגאנגען אויסלאָזען זיין ביטער הארץ צו זלאטקע'ן, פארוואָס זי האָט געבוירען אזא ממזר, וואָס די גאנצע

16
דער ערשטער פריהלינג...

מאַטקע האָט שוין קיינעם נישט בעדאַרפט. דער ליעבער זומער איז געקומען אין לאַנד אריין, די לאַנקעס זיינען טרוקען געוואָרען, בעוואַקסען מיט גראָז און עס איז געוועזן ווייך צו ליגען. די גערטענדלעך אונטער די שטאָדטישע הייזער זיינען אויפגעגאַנגען מיט ציבעלעס, רעטעכער, טאָמאַטען און מעערען און אויך די קאַרטאָפעל האָבען שוין אָנגעהויבען צו בליהען. ווּעמען האָט מאַטקע בעדאַרפט? געוואוינט האָט ער אויפ׳ן פעלד נעבען וואַסער און ביינאַכט האָט ער זיך אונטערגע׳גנב׳עט איןביידעל אריין צו זעליג דעם גערטנער. דאָס איז דער איד מיט די רויטע האָאר און רויטע באָרד, דער אויסגעדיענטער סאָלדאַט, וואָס איז אַהיים געקומען פון די זעלנער און האָט זיך פאַרפּלאַנצט אַ גאָרטען מיט גרינס אונטער דער שטאָדט. שעהנע בעליבתים האָבען פון איהם חוזק געמאַכט: „אַ איד זאָל זיך אָבגעבען מיט אַזעלכע זאַכען?“

אָבער פון זעליג דעם רויטען׳ס גאָרטען מיט גרינס האָט מאַטקע געלעבט דעם זומער. דער רויטער זעליג האָט זיך גע׳חבר׳ט מיט סאָלדאַטען וואָס־האָבען געוואוינט אין דער קאַזאַרמע וואָס איז נישט ווייט פון איהם. אין אָבענד פלעגט ביי איהם זיצען דער פעלדפעבעל פון דער איינציגער ראָטע וואָס איז געשטאַנען אין שטעדטעל מיט דעם טרומפּייטער — און זיי האָבען ביי איהם טהעע געטרונקען. און ווען דער רויטער זעליג האָט פאַרבראַכט מיט זיינע חברים די סאָלדאַטען, האָט זיך מאַטקע אריינגע׳גנב׳עט אין זיין ביידעל אריין און זיך אוועקגעלעגט אויף אַ פּאָר שעה אין אַ ווינקעל, זיך צוגעדעקט מיט ראָגאָזשעס און זיך אויסגעשלאָפען אַ פּאָר שעה. קוים האָט עס נור דעם ערשטען בליאַסק געגעבען, איידער עס האָט נאָך אָנגעהויבען צו גרויען, איז שוין מאַטקע אויף געוועזן מיטנעמענדיג מיט זיך ציבעלעס, טאָ־

ער האָט זיך פלינק אָנגעטהאָן די הויזען, געוואָרפען די קאַפּאָטע אויף זיך, געכאַפּט דעם הוט און געוואָלט ארויסלויפען. ער איז אָבער צוערשט צוגעגאנגען צום טאַטען, אויפגעהויבען די האנד און געוויזען דעם פּאָטער:

— איכ'ל דיך שלאָגען, ווען דו וועסט די מאַמע אָנריהרען.

— וואָס? דו בענקארט איינער! — האָט דער בלינדער ליב געכאַפּט א דראָנג

מאָטקע איז אָבער ניט אנטלאָפען. ער האָט זיך אנטקעגען גע־שטעלט דעם טאַטען, געכאַפּט א טאָפּ, וואָס איז געשטאַנען אין ווינקעל, און געזאָגט רוהיג:

— מיט דעם דיין קאָפּ שפּאַלטען, ווען דו וועסט די מאַמע אָנ־ריהרען.

דער בלינדער ליב איז בלייך געוואָרען און אָנגעקוקט די רויטע זלאַטקע, וועלכע איז געשטאַנען א דערשראָקענע.

— וועה איז צו מיר, וואָס איך האָב דערלעבט! מאָטקע, הויבסט אויף א האנד אויפ'ן טאַטען? — האָט די רויטע זלאַטקע געוויינט.

— איך ווייס ניט דאָרט א טאַטע: נאָר הרג'ענען וועל איך איהם, אז ער וועט דיר עפּעס טהאָן, — האָט מאָטקע געזאָגט, ווייזענ־דיג א פויסט דעם בלינדען ליב און איז מיט א שטאָלצע מינע ארויס פון קעלער.

דער פּאָטער מיט דער מוטער האָבען זיך אָנגעקוקט.

נור נישט שטענדיג האָט זיך דער גוי נאָכגעיאָגט נאָך מאַטקען איבער די קיה. אָפּט פלעגט איהם דער גוי אליין צולאָזען צו די קיה אויסזויגען די מילך פון די אייטערס. דאָס איז געווען דאַן, יוען דער גוי איז צוגעקומען צו דעם פייערעל וואָס מאָטקע האָט פאר זיך געמאכט און מאָטקע האָט איהם מכבד געווען מיט קארטאָפעל וואָס ער האָט זיך געבראָטען. פאר די קארטאָפעלס און מעערען וועלכע ער האָט זיך מיט דעם אלטען מאַטשוק געטהיילט, האָט איהם דער גוי געלאָזט פון די קיה זויגען....

פון דעם אלטען מאַטשוק איז אויך מאָטקע צום ערשטען מאָל געוואָהר געוואָרען, אַז די וועלט איז אַ גרויסע און אויסער זייער שטעדטעל זיינען נאָך דאָ פיעל, פיעל אנדערע שטעדט און די גרעסטע שטאָדט אויף דער וועלט איז וואַרשאָ, וואו אלע מענשען וואוינען אין גרויסע געביידעס און עסען אלע טאָג ווייס ברויט מיט פלייש. און פון איהם האָט ער אויך געהערט אַז עס זיינען דאָ אַזעלכע ווייבער, וואָס קענען אַנטהאָן כשוף און מען קען זיך פון זיי נישט אָבטשעפּען. און פון אַזעלכע ווייבער מוז מען זעהן זיך צו היטען. און נאָך פיעלע זאַכען האָט ער געהערט פון איהם, ליגענדיג אין די וואַרימע זון אַ גאַנ־צען טאָג ביים טייך ביי זיין פייערעל בראָטענדיג די קאַרטאָפעל.

דענסטמאָל איז געשעהן מיט איהם עפּעס אַזעלכעס וואָס ער האָט נישט פערשטאַנען וואָס דאָס איז. איין מאָל, ווען ער איז געלע־גען ביים וואַסער און אריינגעקוקט אין די וועלען, האָט ער געזעהן ווי אַ יונגע פויערטע געהט דורך אַ באָרפוסע דאָס וואַסער, זי הויבט אויף דאָס קלייד און עס זעהט זיך אַרויס איהרע פעטע נאַקעטע ווייסע פיס וואָס שלאָגען זיך אָב אויף די וועלען פונ׳ם וואַסער. אַן אַנדערש מאָל, ווען ער האָט געזעהן דורכגעהן אַ באָרפוסע פויערטע האָט עס איהם גאָרנישט געאַרט און עס איז איהם גאָרנישט אָנגעגאַנגען. פון שפּאַס וועגען פלעגט ער אַמאָל אַ שטיין אין וואַסער אריינוואַרפען כדי זי זאָל בעשפּריצט ווערען — אָבער דאָס מאָל איז איהם עפּעס אַזוי מאָדנע געווען... דאָס האַרץ האָט איהם אָנגעהויבען צו קלאַפּען ווי דענסטמאָל ווען ער איז געלעגען אונטער די ברעטער און די „בלינדע פערעל" מיט די אידען זיינען איהם געגאַנגען אַרויס־שלעפּען. ער איז אַרויס פון אונטער דעם בערגעל און זיך בעהאַלטען ביים ברעג אַז די פויערטע זאָל איהם נישט זעהן און זיך גוט איינ־

מאטען, מעערען און קארטאָפּליעס און דאָס אוועקגעטראָגען צו זיך אין לאָך אריין וואָס ער האָט געהאט אונטער דעם בערגעל ביים וואַסער. דאָרט האָט ער זיך צוזאַמענגעקליבען טרוקענע צווייגען, אַלטע אָבגעפאַלענע בלעטער, זיך געמאכט אַ פייער, דער רויך האָט געשלאָגען ווייט אוועק איבער׳ן וואסער — די קארטאָפּלעס האָבען זיך געבראָטען און מאָטקע האָט זיך ביי׳ם פייערעל געוואַרימט און געפּייפט.

דאָס זיינען געווען די גליקליכסטע טעג פון מאָטקע׳ס יוגענד.

אויפ׳ן פעלד האָט געפּאַשעט דער אַלטער מאַטשוק די שטאָדטישע קיה. דער אַלטער מאַטשוק האָט געהונקען אויף אַ פוס און די קיה האָט ער איבערגעגעבען צו זיין הונד קודלאַק, וועלכער האָט פאַר איהם די קיה אָבגעהיט. מיט דעם הונד איז מאָטקע געווען בעקאַנט פון די אַמאָליגע יאָהרען, ווען זיי זיינען נאָך ביידע געווען יונג. ייען מאָטקע איז געווען דער מושל איבער די הינד. איז מאָטקע געוואָרען דורך איהם דער בעל־הבית אויף די קיה. איז ער דורשטיג געוואָרען האָט ער אָבגעטריבען אַ קוה ווייט אוועק פון דער סטאַדע אין פעלד אריין — ארונטערגעקראָכען אונטער איהר און אָנגעהויבען מיט׳ן מויל צו זויגען פון דער קוה׳ס אייטערס ווי אַ קאַלב... אַז ער האָט זיך גוט אָנגעטרונקען מיט מילך וויפיעל ער האָט געוואָלט איז ער ארויסגעקראָכען פון אונטער דער קוה, אָבגעווישט זיך די נאָך בעלאָפּענע ליפּען מיט מילך, געקלאַפּט דער קוה פאַר נחת אין רוקען אריין, אַזוי ווי ער וואָלט איהר געווען דאַנקבאַר וואָס זי איז גוט געווען צו איהם...

און עס האָט זיך געדאכט, אַז די קוה איז איהם גערען, ווארים אַז מאָטקע איז געלעגען אונטער איהר און געזויגען פון איהר אייטער האָט זי זיך נישט באַוואויגען. צושפּרייט די פיס, איבערגעגעבען די אייטער אין מאָטקעס מויל, תמ׳עוואַטע געקוקט און מרוטשעט מיט צופריעדענהייט וואָס אַ מענשען קינד זויגט ביי איהר...

אַז דער אַלטער גוי האָט עס דערזעהן פון דערווייטענס ווי מאָטקע טרינקט אויס די מילך פון די קיה — האָט ער גענומען נאָכלויפען מיט׳ן הינקעדיגען פוס איבער אַלע כוחות אום אוועקצוטרייבען די קוה פון איבער מאָטקעס מויל. אָבער איידער ער איז צוגעקומען, איז שוין מאָטקע נישט געווען.

איהם געדאכט אז ער האָט וואָס פערלוירען, און ער האָט זיך קיינמאָל, קיינמאָל נישט געפיהלט אזוי פערלאָזען, עלענד און אליין. ער האָט אָנגעהויבען רחמנות צו קריגען אויף זיך און האָט אָנגעהויבען צו לעקען זיינע אייגענע הענד און צו קושען זיין ליב און זיך אליין צו גלעטען — און ער האָט געוואָלט וויינען פאר גוטסקייט — און קיינעם נישט געהאט נור דעם ווארימען זאמד אונטער זיך און די ווארימע זונן איבער זיך און ער האָט זיי ליעב געהאט, געקושט, געגלעט און גע־לעקט די ערד אונטער זיך...

געקוקט ווי דאָס וואַסער שווענקט זיך אויף די נאַקעטע פיס, און ווי די נאַקעטע פיס שלאָגען אָב אויף די װעלען. ער האָט אויסגעזוכט קליינע שטיינדלעך און זיי אין וואַסער אריינגעוואָרפען נישט פאַר שפּאָס וועגען, נור אַז עס זאָל איהר נאָס ווערען, כדי זי זאָל דאָס קלייד העכער אויפהייבען... אין דעם ערשטען אויגענבליק האָט ער אויך געוואָלט אַריינשפּרינגען אין וואַסער אַריין, נור עס איז איהם אָבער געווען בעסער דאָ אויפ'ן ברעג צו ליגען און פון דאַנען צו קוקען אויף איהרע נאַקעטע פיס און דערביי האָט איהם דאָס האַרץ אַזוי געקלאַפּט...

דערנאָך האָט ער זיך אַוועקגעלעגט אויפ'ן ברעג. די זאַמד אויפ'ן ברעג איז געווען וואַרים פון דער הייסער זונן, וואָס האָט געגליהט פון פריה־מאָרגען אָן. דער זאַמד האָט געוואַרעמט מאָטקע'ס קערפּער און עס איז איהם גוט געווען, ער האָט פון זיך אַרונטערגענומען די הויזען און דאָס העמד און אַ נאַקעטער זיך אַוועקגעלעגט אויפ'ן זאַמד, כדי די זאַמד זאָל איהם מעהר וואַרימען, איבער איהם האָבען זיך גע־גאָסען די שטראַהלען פון דער זונן און אויפגעקאָכט יעדען טראָפּען בלוט אין זיינע אָדערען. ער האָט געפיהלט ווי די זונן נעהמט איהם אַרום ווי אַ וואַרימע דעק, און מיט אַמאָל איז איהם געווען ווי די שטראַהלען פון דער זונן וואָלטען זיך געלעגט נאָהענט צו איהם, אויף איהם, ווי אַ לעבעדיגער וואַרימער לייב, און ווי זיי וואַרימען איהם פונקט אַזוי ווי „בורעק" דער הונד וואָס ער איז געלעגען מיט איהם אין דער נאָרע, אָדער ווי אַמאָל, שוין גאַנץ, גאַנץ לאַנג, די מאַמע זיינע, ביי וועלכער ער איז געלעגען אין די קאַלטע ווינטער נעכט צוגעדעקט מיט די פּיעלע טיכער און שמאַטעס ווען ער איז נאָך געווע, אין קע־לער... נור יעצט עפּעס שלאָגט איהם דאָס האַרץ אַזוי, און עס איז עפּעס וואַרים געוואָרען אויף אַזאַ מאָדנעם אופן... ער האָט אַרומ־גענומען די זאַמד פון דער ערד און זיך פעסט צוגעדריקט צו דער ערד, ווי ער וואָלט אַרומגענומען „בורעק'ן", דעם הונד, אָדער אימיצען אַנדערש...

די זון האָט געגליטשט איבער זיין נאַקעטע לייב, געגלעט איהם און איהם האָט זיך געדאַכט אַז ער האָט געפונען גאָר אַ נייע זאַך און אַז יעצט וועט איהם שוין שטענדיג זיין גוט, און עפּעס האָט זיך

ווינד ציטערט אויף די געגליווערטע רוהיגקייט פון די וואסער־פאלדען און פון צייט צו צייט הערט זיך א גאס ווי עס וואלט ווער אויפגעלאכט. מאטקע קוקט זיך אום, און דערזעהט פון דערווייטענס, אביסעל אב־געריקט פון איהם, שטעהען צוויי מיידלעך און טהוען זיך אויס צום באדען. זיי מוזען איהם נישט בעמערקען, ווארים זיי שעהמען זיך גארנים, און איינע פון זיי האט שוין אויסגעטהאן דאס העמד. דער ווינד בלאזט עס אויף אין איהרע הענד, דאס קליינע צעפעל האאר צופלאשעט זיך און דער יונגער דינער ווייסער רוקען לייכט זיך ווי א ליכט אין דער זונן. מאטקע'ן קלאפט דאס הארץ. ער ווערט בלייך און די הענד און פיס ציטערען. ער האט זיך איינגעקארטשעט אין גאנצען, און ווי א ווארעם האט ער זיך געגליטשט אויפ'ן בויך צווישען די גרעזער נעהענטער צו די מיידלעך. ער איז געבליבען ליגען אין גראז, איינגעהאלטען דעם אטהעם, אז מען זאל איהם ניט הערען און צוגעקוקט זיך צו די מיידלעך. די אויסגעטהאנענע איז געווען חנה'לע, דער זשאכלינערינס אייניקעל. דאס מיידעל איז אין זיינע יאהרען, וואס די מאמע זיינע האט אויסגעזויגען, און די צווייטע, וואס איז געזעסען אויפ'ן גראז און האט זיך מיט די נאקעטע הענד אויסגעטהאן די זאקען, איז געווען איהר חבר'טע. חנה'לע איז מיט א נעלעכטער צוגעשפרונגען צום טייך, אריינגעשטעקט לאנגזאם דעם פוס אין וואסער אריין און מיט א קווימש אבגעשפרונגען׳

— אוי, ווי קאלט!

— מיט אמאל, מיט אמאל שפרינג אריין — זאגט די חבר'טע, און טהוט זיך אויס פלינק — ועסט זעהן, ווי איך וועל טהאן.

— לאמיר זעהן. עס איז אזוי קאלט, — זאגט חנה'לע און שטרעקט ווידער אויס דעם פוס און ריהרט קוים אן מיט די שפיץ פינגער דאס וואסער, און א שוידער געהט דורך, ווי א הויך, איבער איהר הויט. די הויט ווערט גערינצעלט און דער יונגער רוקען בויגט זיך פאר פרישקייט און מען מיינט, אז אט ברעכט ער זיך דורך.

מאטקע איז געלעגען און האט זיך צוגעקוקט צו יעדע בעוועגונג וואס דאס מיידעל מאכט, און דאס הארץ האט איהם געקלאפט. עפעס האט ער זיך געפיהלט מיט דער מיידעל משפחה'דיג.־ צו דערפאר, וואס ער האט זי אפט געזעהן אין קעלער ביי זיין מוטער, צו איבער די בשותפות'דיגע מילך, וואס זיי האבען ביידע געזויגען, — דאס

17
מאטקע נעהמט נקמה.

צו דעם וואסער, נעבען וועלכען מאטקע איז געלעגען, זיינען אין די זומערדיגע נאכמיטאגס די ווייבער אראבגעקומען זיך באדען. מאט־קע האט זיי אבגעווארט. און אז ער האט דערזעהן פון דערווייטענס ווייבער אויסטהאן זיך, איז ער אין דער שטיל צוגעקראכען. אונטער־גע׳גנב׳עט זיך און מיט אמאל האט ער זיך געוויזען. איז געווארען א געשריי צווישען די נאקעטע ווייבער: „א מאנספארשוין!“. טהייל זיינען אין די העמדער אריינגעשפרונגען אין וואסער, אונטערגעטונקט זיך. טהייל האבען זיך נאקעטע אראבגעלאזט אויפ׳ן גראז און פער־שטעלט זיך מיט די הענד... און געשריען, ווי מען וואלט זיי שחט׳ען געוואלט, און מאטקע איז געשטאנען און האט געלאכט... געלאכט...

נאר נים אלעמאל איז עס איהם אזוי גלאטיג אבגעגאנגען. אז עס האט זיך געפונען ביים וואסער די קצב׳טע פעשע די רויטע, מרדכי ליב דעם האקער׳ס ווייב, האט זי זיך פאר מאטקע׳ן נים געשעהמט. די רויטע קצב׳טע איז א נאקעטע ארויס פון וואסער, אנגעכאפט מאטקע׳ן פאר א פוס און איהם אריינגעשלעפט אין וואסער און אנגעטהאנענעם. אלע ווייבער, אזוי קליין ווי גרויס האבען זיך אויף מאטקע׳ן געגעבען א ווארף ארויף און געשטיקט איהם. מאטקע האט געניסט, געהעשעט, און פערכלאפעט האלז און אויערען מיט וואסער — אז דער יונג איז קוים ארויס א לעבעדיגער פון זייערע הענד און מורא געהאט נאך אמאל זיך צוצו׳גנב׳ענען צו די נאקעטע ווייבער, ווען די רויטע קצב׳טע איז געווען.

איינמאל אין א שעהנעם נאכמיטאג, אזוי ארום צוויי א זייגער, ווען די זונן האלט אין סאמע בעסטען ברען, איז מאטקע געלעגען א האלב נאקעטער אויף דעם ברעג און זיך צוגעקוקט ווי די רוהיגע וועללען גיסען זיך אין וואסער שטיל־איין שטיל־אוים, א לייכטער

— מיר ווילען ניט, דו ביזט א איננעל, — האָט געזאָגט די חבר׳טע, און חנה׳לע האָט זיך פערשטעלט דאָס פנים און האָט געלאכט.

— איז וואָס? — האָט מאָטקע געביסען זיין צונג און פערקרימט זיך, ווי ער וואָלט זיך האלב פערשעהמט.

א מינוט זיינען זיי אזוי געשטאנען: די מיידלעך בעהאלטען אין וואסער און מאָטקע א נאקעטער פאר זיי. ארום און ארום איז שטיל געווען. די זונן צונאָסען איבער׳ן פעלד, איבער׳ן וואסער. די פליגען האָבען געזשומעט און בעהעפט זיך איינס מיט דאָס צווייטע אין דער לופט. פון דערווייטען האָט זיך נאָר געהערט אַ קוה מריטשען אין פעלד, רופענדיג איהר קאָלב צו זויגען. עס האָט זיך קיין מענש ניט געוויזען. די לאָנקעס, דאָס וואסער און די גאנצע ערד האָט זיך איבערגעגעבען אין די ווארימקייט פון די זונן וואָס האָט זיי צוגאָסען פון היץ.

אין אַ מינוט ארום האָט זיך מאָטקע אונטערגעטונקט אין וואסער. און האָט אַרויסגעשוואומען צווישען די מיידלעך.

די מיידלעך האבען אויפגעציטערט פאר שרעק, מורא געהאַט צו שרייען, האָבען זיך נאָך פעסטער ארומגענומען איינס דאָס צווייטע און געקוקט זיךביידע אין די אויגען אריין, מיט הארץ־קלאפען, ווי זיי וואָלטען ביידע נייגעריג געווען, וואָס דאָ וועט זיין.

מאָטקע איז געשטאנען נאָך א מינוט, אָנגעקוקט מיט א שע־מעוודיגע מינע די מיידלעך און גערוקט זיך מיט זיין נאקעטען לייב צו חנה׳לעס נאקעטען לייב.

חנה׳לע האָט אויפגעציטערט פאר שרעק און אָבגעשפרונגען.

מאָטקע איז אַ מינוט געשטאנען, אָנגעקוקט די חבר׳טע, וואָס איז שטעהן געבליבען, און פלוצים געגעבען א שפרונג נאָך חנה׳לען און זי געגעבען אַ נעהם ארום.

— אוי, מאַמאַ! — האָט חנה׳לע געגעבען אַ שריי אויס.

מאָטקע האָט זיך דערשראָקען, זי אָבגעלאָזט, און חנה׳לע האָט געגעבען אַ לויף צו צום ברעג.

— חנה׳לע, שריי ניט. מען וועט קומען פון שטאָדט, מען וועט אונז שלאָגען, — האָט די חבר׳טע צוגערופען חנה׳לען, מיט שרעק און הארץ־קלאפונג.

ברוינע וואַרימע ליכט פון איהר הויט איז איהם אַזוי היימיש און נאָ־הענט געוועזן, אַז עס האָט זיך איהם געדאַכט, אַז ער קען צוגעהן און אַרומנעהמען דאָס לייב און קושען עס און גלעטען עס, און עס וועט איהם קיינער גאָר ניט טהאָן דערפאַר. עס איז זיינס...

דערווייל איז ער געלעגען.

— אָט וועסטו זעהן, אַזוי! — גיט אַ שפּרונג דאָס צווייטע מיידעל. אַ ווייט לויכטענדעס קערפּעריל האָט אויפגעפלאַקערט אין דער זונן אַיין מינוט, דאָס וואַסער האָט געגעבען אַ שפּריץ, און אַ יונג קול האָט געגעבען אַ שפּראָץ אַרויס מיט אַ געלעכטער.

מאָטקע האָט דערשטיקט אַ קוויטש אין זיך.

צוויי פּאָאר יונגע הענד און פיס האָבען געפּאַטשט אין וואַסער, און זייערע שטימען האָבען געקלונגען מיט פרייד ווי זילבערנע גלעק־לעך.

מאָטקע האָט זיך אין דער שטיל אויסגעטהאָן, און ווי אַ פראָש האָט ער געגעבען אַ שפּרונג אַריין אין וואַסער.

די מיידלעך האָבען געגעבען אַ שריי אויף, ווי אַ פייער וואָלט זיך אָנגעצונדען.

אַז חנה'לע האָט דערזעהן מאָטקע'ן, האָט זי זיך ווי עפּעס בע־רוהיגט.

— מאָטקע! — האָבעןביידע מיידלעך אויסגעגרופען, און אָנ־גענומען זיך ביידע ביי די הענד און אונטערגעטונקט זייערע נאַקעטע לייבער אין וואַסער. עס האָבען נאָר אַרויסגעשטאַרט צוויי דערשראָקע־נע מיידעלשע קעפּלעך, און דער ווינד האָט צופּלאַשעט די יונגע צעפּלעך פון זייערע האָאר.

אַז די מיידלעך האָבען זיך נאָך דער ערשטער שרעק בערוהיגט, האָבען זיי זיך אָנגעקוקט איינס דאָס צווייטע. די הערצער זייערע האָבען נאָך געקלאַפּט פאַר שרעק, נאָר די אויגען האָבען געפינקעלט און זיי האָבען געוואָלט לאַכען. געשעהמט זיך, געשראָקען זיך, בע־האַלטען די פּנים'ער אין די הענד און געקייכעט אין דער שטיל.

— נעהמט מיך אָן, וועלען מיר אינאיינעם שפּרינגען, — זאָגט מאָטקע מיט אַ געלעכטער און ווייזט זיינע ווייסע ציינער. שטעהענדיג אַ נאַקעטער נאָר ביז די קניה אין וואַסער, און זיין טונקעלער שטאַר־קער יונגלינג־קערפּער איז געוועזן געוואַקסען ווי אויס אַ שטיק בראָנז.

אין א ווײַלע אַרום איז מאָטקע געלאָפן אַ נאַקעטער מיט זײַנע קליידער אין די הענט, איבער די לאָנקעס, ווײַט אַוועק פון וואַסער.

אונטער'ן בערגעל האָט־ער געוואָרפן אויף זיך די זויזען מיט'ן העמד. אַרײַנגעלאָזט זיך אין וואַלד אַרײַן, און פון דאָרט האָט ער געזוכט אַ הינטער־וועג, וואו מענשען געהען ניט, אין אַ פרעמדער שטאָדט אַרײַן, אין דער שטאָדט, וועגן וועלכער מאָטשעק האָט דער־צעהלט, אז אַלע וואָהנען דאָרט אין הויכע געמויערטע הייזער און עסען יעדען טאָג ווייס־ברויט.

פערצעהן יאָהר איז ער אַלט געוועזן, ווען ער איז געגאַנגען איבער'ן וועג, וואָס האָט איהם אַרויסגעפיהרט פון זײַן שטעדטעל, און אַלעס האָט ער שוין געהאַט געגאָסען אין זײַן לעבען, און עס האָט ניט מעהר געפעהלט, ווי נור אַ מענשען צו הרג'ענען.

(ענדע פון ערשטען טהייל.)

חנה׳לע האָט זיך עפּעס דערמאָנט און פאַר שאַנד, אַז מענשען וועלען קומען, האָט זי זיך אַליין דערשראָקען פאַר איהר געשריי.

אַז דאָס מיידעל איז געבליבען שטעהן אויפ׳ן ברעג, האָט זי זיך דערמאָהנט אַז זי איז אַ נאַקעטע און האָט זיך אַראָבגעזעצט אויפ׳ן זאַמד מיט די פיס אין וואַסער און מיט די הענד פערשטעלענדיג זיך דאָס פּנים.

מאָטקע האָט זיך נאָר געהאַט פאַר דעם אויסגעשריי איז דעם ערשטען אויגענבליק דערשראָקען. באַלד האָט ער געגעבען אַ שפּרונג צו צום מיידעל און זיך אַוועקגעזעצט אַ נאַקעטער נעבען איהר.

חנה׳לע איז געזעסען און געציטערט, איהר האַרץ האָט הויך געקלאַפּט. דאָס פּנים האָט זי געהאַט בעהאַלטען אין די הענד און מאָטקע האָט זיך צוגערוקט און אָנגעהויבען צו גלעטען איהר גלאַטיג נאַס לייב.

די חבר׳טע, וואָס איז געווען אין וואַסער, האָט צווישען איהרע פינגער, מיט וועלכע זי האָט געהאַט דאָס פּנים פערשטעלט, צוגעקוקט זיך ווי מאָטקע גלעט חנה׳לען, האָט זי אַריינגעלאַכט אין איהרע הענד אַריין.

אַז חנה׳לע האָט געהערט אַז די חבר׳טע לאַכט, האָט זי זיך אויך ניט געקענט איינהאַלטען, און די שרעק איז אויסגעבראָכען אין אַ געלעכטער.

פּלוצלונג האָט זיך מאָטקע געגעבען אַ וואַרף אויף איהר, און ווי זי האָט זיך געריהרט, איז זי פול געווען מיט מאָטקע׳ס לייב.

דאָס מיידעל האָט געוואָלט שרייען, רופען, נאָר איהר מויל איז געוואָרען פערשטיקט מיט מאָטקע׳ס מויל, פּנים, הענד און לייב.

באַלד האָט זי שוין אַליין ניט געוואָלט שרייען. זי האָט מורא געהאַט, און זיך איינגעקאָרטשעט אונטער מאָטקע׳ן, ווי זי וואָלט געוואָלט, אַז ער זאָל איהר בעשיצער זיין...

און די חבר׳טע אין וואַסער האָט געפּאַטשט מיט איהרע הענד און פיס אין די וועללען און האָט געלאַכט... געלאַכט...

און איהר יונגע מיידעלשע שטימע האָט אָבגעקלונגען אין דעם ברענענדיגען זונען־טאָג, ווייט אַוועק איבער די צוהיצטע לאָנקעס ווי אַ זילבערן גלעקעל.

און די פייערלעך וואָס ווייזען זיך פון דערווייטענס אין די הייזער, ווי אויגען פון אַ שונא... ער האָט זיך אָוועקגעזעצט אויף אַ שטיין אין מיטען וועג און געטראַכט: דאָ וועט ער זיצען, און זאָל געשעהן מיט איהם וואָס עס' וויל. אַז עס איז טונקעלער געוואָרען האָט ער געפיהלט קאַלט, און די נאַקעטע שטיקער לייב וואָס האָבען זיך אַרויס־געזעהען פון די צוריסענע הויזען האָבען איהם געפרוירען, האָט ער געקושט די נאַקעטע שטיקער לייב, פאַרשטעלט זיי און געגלעט זיי מיט די הענד... ער האָט אָנגעהויבען הויך צו וויינען... פון דערווייטענס האָבען זיך געהערט טריט טרעשטשען איבער די אָנגעשאָטענע שטיינדלעך וואָס ליגען אויפ'ן וועג. האָט ער אָנגעהויבען נאָך העכער צו וויינען... באַלד איז אַ גוי מיט אַ גויע דורכגעגאַנגען און דערהערט מאָטקען וויינען, האָבען זיי זיך אָבגעשטעלט.

— פון וואַנען ביזטו?

— פון דער שטאָדט.

— וואָס וויינסטו?

— מענשען האָבען מיך געשלאָגען.

— פאַר וואָס האָבען זיי דיך געשלאָגען?

מאָטקע קלעהרט אַ מינוט.

— ווייל מיין טאַטע־מאַמע זיינען געשטאָרבען.

— און וואוהין געהסטו?

— איך ווייס ניט וואוהין.

דער גוי האָט זיך געֿ'סוד'עט מיט דער גויע, און צום סוף זאָגט ער:

— אַז דו ווילסט, קום מיט אונז.

מאָטקע האָט זיך אויפגעהויבען און איז געגאַנגען נאָך דעם גוי. באַלד האָט אַ האַנד צו איהם אויסגעשטרעקט אַ שטיק ברויט מיט אַ שטיק קעז. מאָטקע האָט עס צוגענומען, געגעסען און געוויינט.

די נאַכט איז וואָס אַמאָל טונקעלער געוואָרען און זיי זיינען געגאַנגען אין די פינסטערניש אָהן ווערטער. באַלד האָט מאָטקע דער־זעהן פון דערווייטענס ווי אַ פייער רייסט זיך אַרויס פון אַ גרויס הויז און שלאָגט אין דערהויך מיט אַ וואָלקען רויך. ער האָט געמיינט אַז עס ברענט און איז נייגעריג געוואָרען. נאָר ער האָט געזעהן אַז דער גוי און די גויע מאַכען זיך גאָרנישט דאַרויס, איז ער אויך רוהיגער

צווייטער טהייל.

1.

„דאס גיהנום“

לאנג איז מאטקע געגאנגען איבער דעם וועג צו דער „גרויסער שטאדט“. די זונן האט געבריהט איבער זיין קאפ און ער איז הונ־געריג און דורשטיג געווארען, נאר עס האט איהם געטראגען מיט א אימפעט. ער האט אויסגעמידען די מענשען וואס ער האט בעגעגענט אויפ'ן וועג, מורא האבענדיג פאר זיי, און געקראכען הינטער די הייזלאך פון די דערפער ווי א גנב, אז מען זאל איהם נישט זעהן. איז געלאפען וואס אמאל ווייטער, ווייטער. די גרויסע שטאדט איז נאך אלץ נישט געווען צו זעהן. צום סוף איז ער אזוי מיעד געווארען, אז ער איז געבליבען זיצען אויף א קופע שטיינער אין מיטען וועג. ער איז הונגעריג געווען און עס האט איהם געטריקענט אין מויל. ער האט דאס שפייעכץ געשלונגען. ביים וועג האט ער דערזעהן א וואַ־סעריל, איז ער צוגעקראכען, אנגעשעפט מיט'ן הוט וואסער און גע־טרונקען. צו שטילען זיין הונגער האט ער געפרופט אויספליקען די בעזימלאך קארן וואס זיינען געשטאנען אין פעלד. נור דער קארן איז נאך נים געווען רייף און די קערענדלאך האבען קיין טעם נים געהאט.

אז עס האט אנגעהויבען צו טונקלען, האט ער מיט אמאל דער־פיהלט א מורא. ער האט זיך אומגעקוקט אין די געגענד. אלעס איז פרעמד געווען. פון דערווייטענס האט ער דערזעהן א וואלד וואס האט זיך געהילט ביז אין א טונקעלער נאכט. און דער וואלד איז נישט געווען דער פון זייער שטעדטעל, נאר א פרעמדער, האט ער איהם אויסגעוויזען עפעס א שלעכטער... די לאנקעס ארום פרעמד,

און מאָטקע איז ווייטער געגאַנגען מיט זיין רעטער, וואָס ער האָט אָנגעטראָפען אויפ׳ן וועג.

וואָס נעהענטער מאָטקע איז צוגעקומען צו דעם הויז פון וואַנען דאָס פייער מיט׳ן רויך האָבען געשלאָגען, אַלץ מעהר האָט ער זיך גע־שראָקען דערפאַר. ארום דעם הויז איז פינסטער געווען. מען האָט ניט געזעהען קיין שטערן און קיין נאַכט, מען איז געגאַנגען אין אַ וואָלקען רויך, נאָר פון צייט צו צייט האָט אויפגעפלאַמט אַ פייער און דער וואָלקען רויך איז בעלויכטען געוואָרען און מאָטקע האָט דערזעהען איינצעלנע געשטאַלטען פון מענשען, וועלכע שטעהען מיט נאַקעטע הענד און ארבייטען עפּעס. אין אַ מינוט ארום איז דאָס פייער אויס־געלאָשען געוואָרען און אַלעס איז ווידער פערשוואונדען אין וואָלקען רויך. ער איז געשפּרונגען נאָך אַנטאָנ׳ען איבער קאַלוזשעס קאַלך, אַס־פאַלט און אָנגעוואָרפענע קופּעס מיט שמאַטעס און גלאַז־מעהל. די נאַקעטע פיס זיינע האָבען געטראָטען אויף אָנגעוואָרפענע בערגלעך צובראָכענע גלאָז, אויף שטיקער שפּיציגע צובראָכענע פלאַשען, גלעזער און באַנקעס — און דאָך האָט ער זיך גאָר ניט פערוואונדעט. די הויט פון זיינע פאָדעשוועס זיינען אַזוי פערשטיינערט געוואָרען ווי אַ זויל פון אַ שוך... און באַלד איז ער נאָך אַנטאָנ׳ען אריינגעקומען אין אַ גרוי־סע, גרויסע קאַמער אריין וואָס עס איז בעלויכטען געווען מיט גרויסע שטיקער פייער פלאַמען וואָס האָבען זיך ארויסגעריסען פון אַן אויווען.

אין דער קאַמער איז וואַרים געווען, און די וואַרימקייט האָט מאָטקע׳ן ארומגענומען און עס האָט איהם גוט געטהאָן נאָך די קעלט פון דער נאַכט. ווייניג מענשען זיינען געווען אין דער קאַמער, אַ פּאָר גוים, אויסגעטהאָן ביז צו די הויזען נאַקעט, זיינען געשטאַנען ארום אַ גרויסען, גרויסען פייער־קעסעל און מיט לאַנגע שפּיציגע צוואַנגען האָ־בען זיי געמישט אין דעם קעסעל. טהיילמאָל האָט אַ גוי אויפגעעפענט פון קעסעל אַ טהירעל און אַ פייער־צונג האָט נעגעבען אַ שפּרונג ארויס ווי זי וואָלט געוואָלט אויפלעקען דאָס גאַנצע הויז מיט די מענשען — נאָר באַלד האָט זי דער גוי אריינגעוואָרפען צוריק אין קעסעל אריין און פערהאַקט דאָס טהירעל נאָך זיך... מאָטקע איז געשטאַנען אין אַ ווינ־קעל פון קאַמער און איז ערשטוינט און דערשראָקען געוואָרען פון אַלעס וואָס דאָ טהוט זיך. אַנטאָן איז אַוועק אהין צו די גוים וואָס האָבען געמישט אין קעסעל און ער האָט עפּעס מיט זיי גערעדט. באַלד זיינען

געוואָרען און האָט גאָרנישט גערעדט. באלד זיינען זיי אָנגעקומען אין א דאָרף אריין. זיי זיינען דורכגעגאנגען א שטרעקע קליינע הילצערנע הייזלעך. פאר די טהירען זיינען געזעסען גוים אין די העמדער און האָבען געדויכערט פּיפּקעס און ציגארעטען. טהייל זיי־נען געשלאָפען אויף די שוועלען פון זייערע הייזלעך, טהייל אין די שויסען פון זייערע פרויען. אויף א שוועל האָט זיך געהערט א הארמאָניקע שפּיעלען און פון דערווייטענס איז געקומען צושלאָגען דער רויך פון פייער, וואָס דער ווינד האָט צוגעטריבען און איינגערעקט די שלאָפענדע ווי אין א וואָלקען.

— גוטען אבענד, אנטאָן. וואָס הערט מען אין שטאָדט?

— ניטאָ קיין נייעס, סטעפאן, — האָט דער גוי וואָס האָט גע־פיהרט מאָטקע'ן אָבגעענטפערט אויף די פראגע.

— ווער איז דאָס אינגעל וואָס געהט דיר נאָך?

— געפונען איהם א וויינענדיגען אויף דעם וועג. ער זאָגט דער טאטע מיט דער מאמע זיינען איהם געשטאָרבען און ער האָט נישט וואו צו געהן.

— און וואָס ווילסטו טהאָן מיט איהם? — פרעגט סטעפאן אויפ־הויבענדיג זיך פון דער שוועל און איז צוגעקומען און בעטראכט מאָטקע'ן.

— איך וויל איהם אריינפיהרען אין דער הוטע איבער נאכט. זאָל ער זיך אָנוואָרימען און איבערשלאָפען די נאכט. צומאָרגענס וועלען מיר זעהען.

— ווען'סט'ן אפשר נעהמען פאר א „בלאָזער“? דאכט זיך, א גע־זונדער יונג. ער וועט קענען בלאָזען דאָס גלאָז געזונד, קלאפט איהם סטעפאן אויפ'ן פּלייצע. — דיין יונג איז דאָך דיר געשטאָרבען.

— איך וואָלט שוין געוואָלט, נאָר איך האָב מורא, אַז דער איד, דער אויפזעהער, זאָל איהם ניט ארויסטרייבען. ער האָט, דאכט זיך, קיין פּאס ניט. האָסט א פּאס? — ווענדעט ער זיך צו מאָטקען.

— ער איז פון „זייערע“, זעהסט דאָך אַז ער איז א איד, און אזעלכען וועט ער ניט טרייבען, — זאָגט סטעפאן, און געהט צוריק אין זיין הייזקע.

— א גוטע נאכט.

— א גוטע נאכט.

— אלע זיינגען מיר אזוי. לאָז מען דיך טרייבען פון דער הוטע, וועסטו מאָרגען אויך אזוי ארומבראָדזשען איבער דער וועלט ווי א משוגע׳נער הונד.

— און דו האָסט איהם געוואָלט טרייבען, ווייל ער איז א „זייערער“.

— „אונזערע“, „זייערע“ — איין טייוועל! — שפּייט דער שלעכטער גוי אין פייער אריין.

צו מאָרגענס אין דער פריה האָט מאָטקע׳ן אויפגעריסען פון שלאָף א לאַנגער שניידענדער פייף, ווי א חיה וואָלט געשריען. ער האָט זיך אומגעקוקט און ניט דערקענט וואו ער געפינט זיך. אַרום איהם האָבען זיך געדרעהט מענשען, און די קאַמער איז שוין יעצט אזוי ווארים געווען פון דעם געהייצטען אויווען, אז עס האָט זיך גערוכט, אז די וועגד צופּלאַצען פון די אָנגעפּרעסטע היץ וואָס האָט זיך געבונען אונטער דעם הילצערנעם דאַך. נעבען איהם איז געשטאַנען אַנטאָן. ערשט יעצט האָט ער איהם דערזעהן, עס איז געווען א הויכער ריעזיגער גוי מיט א פּאָר שטאַרקע, ברייטע אָריכים. אַנטאָן האָט געוואונקען צו איהם.

— ליעג, ליעג ביז דער אויפזעהער וועט ארויסגעהן.

מאָטקע האָט געקוקט אויף איהם, פערשטאַנען איהם און פלינק צוגעדעקט דעם קאָפּ מיט׳ן זאַק.

—און נא, עס דערווייל — האָט איהם אַנטאָן ארונטערגערוקט אונטער׳ן זאַק ברויט מיט קעז.

דערווייל זיינען וואָס אַמאָל מעהר מענשען אריינגעקומען אין קאַמער. פון אונטער׳ן זאַק האָט מאָטקע דערזעהען אז די קאַמער איז זעהר לאַנג און ברייט, צוזאַמענגעהאַקט פון האָלץ. אין מיטען קאַמער שטעהט א גרויסער, גרויסער אויווען, וועלכער איז רויט פון פייער, וואָס ברענט אין איהם. און פון אויבען יאָגט אזא היץ, אז עס דאַכט זיך, אז אלעס ברענט ער אויף וואָס שטעהט נעבען איהם. אין די קאַמער זיינען וואָס אַמאָל מעהר אריינגעקומען קינדער, אינגלעך און מיידלעך. אלע האָבען זיך אויסגעטהאָן נאַקעט, געבליבען נור אין די בלויזע גאַטקעס, און האָבען זיך אַרומגעשטעלט ארום דעם אויווען. באַלד האָט מען אויפגעעפענט די טהירלאַך פון אויווען און מאָטקע האָט דערזעהן ווי פייער גיסט זיך דאָרטען ווי וואַסער.

צוגעקומען צו מאַטקע'ן אַ צוויי־דריי פון די וואָס האָבען געשאַרט ביים ברענענדען קעסעל. פון זייערע נאַקעטע לייבער האָט אַרויסגעשלאָגען אַ וואַרימקייט ווי פון אַ געהייצטען אויווען. זיי האָבען בעקוקט מאַטקע'ן און געפרעגט אַנטאַנ'ען:

— וואו האָסטו איהם געפונען?

— אויפ'ן וועג איז ער געזעסען און געוויינט.

— אַ גנב, — האָט זיך איין גוי אָבגערופען.

— האָסט אַ טאַטע, האָסט אַ מאַמע?

— געשטאָרבען — ענטפערט אָב מאַטקע קורץ.

— פאַר וואָס ביזטו אַנטלאָפען פון דער שטאָדט?

— געשלאָגען.

— ווער?

— אַלע.

— אַ פּאַס האָסטו?

— כ'האָב ניט.

— לאָזט איהם דאָ נעכטיגען אין הוטע — זאָגט אַנטאָן.

— ווייס איך וואָס. וועט אַריינקומען דער סטראַזשניק, זוכען, איהם געפינען, וועלען מיר אַלע נאָך האָבען אַ פּראָצעס.

— ווי וועסט'ן יאָגען אין אַזאַ קעלט?

— זאָל ער געהן פון וואַנען ער איז געקומען.

— איך וועל איהם בעהאַלטען. קום, יונג — זאָגט איינער פון די הייצערס און נעהמט מאַטקע'ן און פיהרט איהם אין אַ ווינקעל קאַמער אַריין.

— לעג דיך אַזועק און ריהר זיך ניט פון אָרט.

— נאָ, דעק איהם צו מיט אַ זאַק און שיט אַרויף אַביסעל גלאָז־מעהל, אַז דער סטראַזשניק זאָל איהם ניט געפינען.

— איך וועל'ן געבען עפּעס. דאָ האָב איך נאָך ברויט — זאָגט דער גוי, וועלכער האָט'ן געוואָלט טרייבען — האָט גענומען ברויט מיט אַ שטיק קישקע און געגעבען מאַטקע'ן אַרונטער אונטער'ן זאַק.

ער איז באַלד איינגעשלאָפען ווי אַ שטיין.

— אַזוי בלאָנדזשעט דאָס אָרום גאָט'ס בעשעפעניש, ווי אַ פערוואָגעלטער הונד, — זאָגט דער „שלעכטער גוי", און שפּייט אויס און געהט צוריק צום קעסעל מישען דאָס פייער.

— ריהר עס ניט אָן מיט דער האַנד — זאָגט אַנטאָן.

מאַטקע האָט עס אָנגעריהרט מיט דער האַנד און באַלד מיט אַ קוויטש אויסגעשריען.

— כאַ, כאַ, כאַ! — לאַכען די קינדער אויס איהם — אַזאַ גרויסער יונג און שרייט.

— עס איז דאָך גאָר ניט הייס — זאָגט די ניין־יעהריגע מיידעלע, וועלכע איז געשטאַנען נעבען מאַטקע'ן און אָנגענומען די פלאַש מיט איהרע הענד און איבערגעטראָגען פון איין אָרט צום צווייטען.

— זעהסט, אַזוי דאַרפען די הענד אויסגעאַרבייט ווערען. זאָלסט קענען פייער נעהמען מיט די הענד, אַז דו ווילסט אַ „בלאָזער" אין אַ הוטע זיין.

— און איך וועל אויך קענען — האָט מאַטקע אויסגעשריען, פערשעהמט וואָס דאָס מיידעל האָט געהאַלטען די פייערדיגע פלאַש אין דער האַנד. ער איז צוגעלאָפען און געכאַפּט די פלאַש אין האַנד אריין.

דאָס פייער האָט איהם געברענט די הויט. אויף דעם אָרט וואו ער האָט זיך צומעהרסט אָפּגעבריהט האָט עס איהם געשטאָכען, ווי מיט טיעפע שפּילקעס. די אויגען זיינען איהם אָנגעלאָפען געוואָרען מיט טרערען און אינוועניג האָט עס איהם צוגעדריקט און ער האָט ניט נאָכגעלאָזט די פלאַש, געהאַלטען זי פעסט אין דער האַנד, דערנאָך אַז ער האָט זי אָבגעלאָזט איז זי געבליבען צוגעקלעפּט צו דער האַנד און די הויט האָט זיך אָפּגעשיילט אויף די פלאַש אַרויף.

דער יונג האָט ניט געשריען. ער איז בלייך געוואָרען און די אויגען האָבען זיך איהם בעגאָסען מיט טרערען.

— אַזוי ביזטו אַ כוואַט, וועסט זיין אַ „בלאָזער", האָסט געקראָגען דאָס ערשטע פייער. ווער עס וויל זיין אַ „בלאָזער", מוז פייער פערזוכען — קלאַפּט אַנטאָן מאַטקע'ן אין פּלייצע.

אַנטאָן האָט ווידער געכאַפּט שטיקער פייער פון אויווען אַרויס, געגעבען אַ בלאָז און איבערגעגעבען מאַטקע'ן דאָס אייזען ווייטער צו בלאָזען. די האַנד איז איהם געווען אָבגעבריהט. ער האָט ניט געקענט דאָס אייזען האַלטען. יעדעס מאָל, ווען ער האָט דאָס וואַריִמע אייזען מיט דער אָבגעבריהטער האַנד אַרומגענומען, האָט עס זיך צוגעקלעפּט און עס האָט יעדעס מאָל אַ נייע שטיק הויט, אַ שטיק פלייש פון דער האַנד מיטגעריסען. דער יונג האָט געביסען די צונג פאַר ווערטאָג און

אנטאָן האָט געגעבען אַ וואונק צו איהם, און מאָטקע איז מיט־געגאַנגען. אַז ער איז נאָהענט צוגעקומען צום אויוועז — האָט ער גע־מיינט, אַז די היץ וועט איהם באַלד אויף פערברענען, גאָר ער האָט גע־זעהן ווי אַנדערע קינדער שטעהען, אינגערע נאָך פון איהם, און מייד־לעך אויך צווישען זיי, האָט ער געוואָלט ווייזען, אַז ער קען אויך, און אוועקגעשטעלט זיך נעבען אויוועז ביי אנטאָנ׳ען.

נעבען אנטאָנ׳ען זיינען שוין געשטאַנען צוויי אינגלעך און אַ מיידעל, אינגערע פון איהם, וועלכע האָבען געקוקט אויף איהם און ער אויף זיי מיט נייגיעריגקייט. באַלד האָט אנטאָן אויפגעעפענט דאָס טהירעל פון אויוועז און פון דאָרט האָט אָנגעהויבען צו יאָגען נאָך אַ גרעסערע היץ. מאָטקע האָט געמיינט, אַז נאָך אַ מינוט וועט ער ניט אויסהאַלטען, נאָר ער האָט זיך געשעהמט פאַר די קינדער אין ניט גע־ריהרט זיך פון אָרט.

אנטאָן האָט אויף אַן אייזען געגעבען אַ נעהם אַרויס פון אויוועז אַ שטיק פייער, אויפגעהויבען עס, געגעבען אַ בלאָז אין אייזען, גע־פאָרמט עס און האָט איבערגעגעבען מאָטקע׳ן און געוויזען, אַז ער זאָל בלאָזען דורך די רעהר פון אייזען אין פייער אריין.

— שטאַרקער.

מאָטקע האָט אַריינגעבלאָזען וויפיעל כח ער האָט געהאַט.

— נאָך שטאַרקער.

מאָטקע האָט שטאַרקער געבלאָזען.

— אָט אַזוי. יעצט גיב עס איהם — ווייזט ער אויפ׳ן אַנדערען אינגעל.

מאָטקע האָט איבערגעגעבען דאָס אייזען מיט׳ן שטיק פייער דעם צווייטען אינגעל. יענער אינגעל האָט עס אָנגעבלאָזען און וויעדער עס איבערגעגעבען דער קליינער מיידעלע מיט די בלייכע בעקעלעך. דאָס מיידעל האָט עס וויעדער אָנגעבלאָזען ביז דאָס שטיק פייער אויפ׳ן שפּיץ אייזען איז שוין געוואָרען זעהר אַ גרויסע באַלען, האָט עס וויע־דער אנטאָן גענומען און עס אַריינגעלאָזט אין אַ פאָרם אַריין. אין אַ מינוט אַרום האָט מאָטקע געזעהן, צו זיין גרויסער פערוואונדערונג, ווי אין דער פאָרם איז אויס דעם שטיק פייער וואָס ער און די אַנדערע קינדער האָבען געבלאָזען געוואָרען אַ גרויסע פלאַש.

— אוי, וואָס איז דאָס! — האָט זיך מאָטקע געפרעהט.

זייערע קינדער ביי דעם ברענענדיגען אויווען און בלאָזען אין פייער און פרעגלען זיך אין דער היץ. אין דרויסען שיינט אזוי די זון און עס איז אזא ליכטיגער טאָג. פאַרוואָס געהען נים אַלע מענשען אויפ׳ן פעלד און לעבען נים ביים וואסער און מאכען זיך פייערלעך ווי ער האָט גע־טהאָן. ער האָט איינגעזעהען, אז ער איז אריינגעפאלען צו שלעכטע מענשען, וועלכע פייניגען זיך און אנדערע ביי א ברענענדען אויווען און מען דארף אנטלויפען פון זיי ווי אם געשווינדסטען, אָנצוקומען אויף א פעלד אין א שטאָדט אריין און צו לעבען אזוי ווי ער האָט גע־לעבט ביז יעצט.

נאָר דערווייל האָט ער נאָך געטהאָן זיין ארבייט מיט חשק. אבי־סעל זיך שעהמענדיג פאר דער קליינער מיידעל, וואָס בלאָזט געשווינ־דער און שטארקער פאר איהם און טרינקט אוים מעהר וואסער פאר איהם. אנטאָן איז פון איהם צופריעדען געווען און בעשטימט איהם צו האלטען פאר א מיטבלאָזער און איהם אויסצולערנען די מלאכה. דער אויפזעהער, א קליינער אידעל מיט א רונדיגען קאפעליושעל, וואָס איז ווי א מייזעל ארומגעלאָפען פון איין ווינקעל קאמער צום צווייטען, איז צום סוף צוגעקומען צו אנטאָנ׳ען און בעמערקענדיג דעם נייעם בלאָזער האָט ער געפרעגט:

— ווער איז דאָס?

האָט אנטאָן געענטפערט:

— עס איז א אינגעל פון שטאָדט. וועלכען דער פאָטער האָט מיר נענעבען אויף דער לעהר. ער וואוינט ביי מיר און איך לערען איהם אוים די מלאכה.

— און א פאס האט ער?

— ער איז דאָך נאָך א אינגעל, ער בעדארף נים קיין פאס.

— אַלע בעדארפען א פאס. איהר ווייסט דאָך, דער סטראזשניק. אין א פאבריק בעדארפען אַלע ארבייטער א פאס. ווער עס וויל ארביי־טען דער מוז האָבען א פאס — זאָגט דער אידעל זיכער.

— איך נעהם עס אויף מיר, איך וועל איהם שוין צושטעלען — זאָגט אנטאָן טראכטענדיג, אז ער וועט מיט׳ן סטראזשניק שוין דורכ־קומען.

דער זייגער האָט געשלאָגען צוועלף. די פאבריק האָט געפייפט און די ארבייטער זיינען ארוים אויפ׳ן הויף. די ווייבער האָבען שוין גע־

געשווינגען. די היץ האָט וואָס אַמאָל מעהר געשלאָגען פון אויוועןֿ; דער קאָפּ האָט געברענט ווי א בראַנד פייער, אין האלז איז טרוקען געוואָרען. ער האָט שוין אַלעס געהאַט אראָפּגעריסען פון זיך און איז געשטאַנען ווי די אַנדערע קינדער נאַקעט. און געזעהען ווי די אנדערע קינדער גיי־סען אין זיך אריין גאַנצע קוואָרטען וואַסער פון דעם עמער וואָס שטעהט נעבען זיי, האָט ער אויך אריינגעגאָסען דאָס וואַסער אין זיך. נאָר די היץ האָט דאָס וואַסער באַלד אויסגעטריקענט און פון די נאַקעטע לייבער האָט אָנגעהויבען ארויסצושלאָגען א פּאַרע און אויפ'ן גאַנצען לייב האָט זיך געזעצט א ראָסע. דאָס וואַסער האט געקאָכט אינווענינ פון די היץ ווי אין א קעסעל און עס האָט געיאָגט די פּאַרע פון זיך.

— לאָ'מיך זעהן ווער עס האָט מעהר וואַסער אויסגעטרונקען, איך צי ער. ווייזט דאָס קליינע ניין־יעהריגע מיידעלע אויף איהר עמער. אָט האָב איך שוין נים. און ער האָט נאָך א האַלבען עמער.

מאָטקע האָט זיך ווידער פערשעהמט פאַר'ן מיידעל און גע־טרונקען דאָס וואַסער.

— קוקט'ס קוקט'ס וואָס פאַר א גרויסען בויך איך האָב פון וואַ־סער — האָט דאָס מיידעל געוויזען און געקלאַפּט אויף איהר בויך מיט איהרע הענד — קוקט'ס, קוקט'ס!

— און איך אויך! — ווייזט דער צווייטער אינגעל אויף זיין בויך, פון וועלכען עס איז פּאַרע ארויסגעגאַנגען ווי אוים א קוימען.

נאָר מאָטקע האָט נים געקענט ווייזען אויף זיין בויך. ער האָט צו ווענינ וואַסער געטרונקען.

— קינדער, בלאָזען, בלאָזען, שפּעטער וועט איהר ווייזען די ביי־כער! — יאָגט צו אַנטאָן.

מאָטקע'ן איז דאָס שפּיעל מיט'ן פייער שוין נים געפעלען. ער האָט זיך דערמאָנט אָן די לאָנקעס, אויף וועלכע ער איז געלעגען ביי זיך אין שטעדטעל; אָן דעם וואַסער אין וועלכען ער האָט זיך געבאָדען — אָן די קוה, פון וועלכע ער האָט מילך געזויגען, אָן די גערטענדלאַך פון וועלכע ער האָט גריגם גע'גנב'עט, אָן די וואַרימע זון, וועלכע האָט איהם געוואַרימט — און פערגלייכט דאָס צו דעם פּאַרעדיגען אויווען, וואָס שלאָגט פון זיך וואַרעמקייט, צו די טונקעלהייט פון דעם קאַמער צו דעם שוויים פון די לייבער — און ער האָט נים געקענט פערשטעה־ פאַר וואָס מענשען טהוען דאָס; פאַרוואָס מענשען שטעהען יעצט מיט

.2

מאַטקע ראַטעוועט זיך פון „גיהנום“.

פּאַרנאַכט. די גוים זיינען געזעסען פאַר דער טהיר פון זייערע הייזלעך און האָבען אָבגעאָטהעמט פון דער גליהענדער לופט וואָס זיי האָבען אין זיך איינגעזאַפּט דעם גאַנצען טאָג אין דער הוטע. די על־טערע זיינען מיעד געוועזן און געלעגען ווי קלעצלעך און געקוקט מיט אויסגעלאָשענע אויגען ערגעץ. די קינדער אָבער, וועלכע זיינען ווי די עלטערען אַ גאַנצען טאָג אין „הוטע“ געוועזן און געגעסען פייערדיגע לופט, און אָנגעגאָסען זיך די בייכער מיט וואַסער — זיי האָט נאָך גע־טראָגען דער קינדערשער אימפּעט. זיי האָבען נאָך געמיטה און חשק געהאַט צו שפּיעלען זיך און אויפצולאַכען פון צייט צו צייט. דאָס קינ־דישע לאַכען האָט בעלעבט און פרעהליך געמאַכט די שוואַרץ־פּעררוי־כערטע הייזלעך, וועלכע זיינען געשטאַנען ווי לאַנגוויילינגע טרויערינגע קברים פאַר לעבעדיגע מתים. זייער לאַכען האָט ווי אַ זונענשטראַהל געשיינט אין געסעל און דאָרט אויף אַרויסגערופען אַ לעבעדיגע, צו־פריעדענע מינע אויף די טויט־מיערע פּנים'ער פון זייערע עלטערען, וואָס האָבען געשמאַכט פאַר די הייזלעך.

מאַטקע האָט זיך צווישען די גוים, אין דער אַרבייטער־געסעל, אַרומגעדרעהט ווי אַ פרעמדער. ער האָט זיך ניט געפונען ניט צווישען די קינדער און ניט צווישען די עלטערע. די פריילייידיגע געזעלען, די ערוואַקסענע יונגען, האָבען געטרונקען ביער און געשטיפּט מיט מייד־לעך, נאָר מאַטקע'ן האָבען זיי ניט מיטגענומען און געקוקט אויף איהם פון דער הויך אַראָב. אַ „געפונענער“, כאָטש מאַטקע האָט שוין גע־טראָגען אַ נייעם צייגענעם אָנצוג. וואָס אָנטאָן האָט פאַר איהם גע־נומען אין אידיש געוועלבעל אויף בּאָרג. מיט די קינדער האָט ער זיך ניט געוואָלט חבר'ן. עס האָט איהם ניט געפּאַסט אלס עלטערער „בלאָ־זער“. און לאַנגוויילינג איז איהם געווען דאָ אין דער „פאַבריק“ פון דער

וואָרט מיט די טעפּלאַך עסען און יעדע משפּחה האָט זיך פּערקליבען אין אַן אַנדער ווינקעל און געגעסען. מאָטקע איז מיטגעגאַנגען מיט אַנטאָנ׳ס משפּחה. די גויע האָט פאַר איהם געבראַכט אַ לעפעל און אַנטאָן האָט איהם צוגערוקט צום טעפּעל אינאיינעם מיט זיינע קינדער, זאָגענדיג זיין ווייב:

— ווייסט, אין דעם יונג וועל איך האָבען אַ גוטען בלאָזער. אין אביסעל צייט וועט ער מיר זיין אַ בעהעלפער, ווי אונזער יאשי עליו השלום. ער האָט געמיינט זיין עלטסטען אינגעל, וואָס איז איהם געשטאָרבען פון סוכאָטע, ווי די מעהרסטע קינדער וואָס ארבייטען אין די הוטעס.

און דענסטמאָל, ווען די קינדער זיינען געשטאַנען פאַר דער מוטער און געוויזען איהר די גרויסע בייכער און בעריהמט זיך מיט די עמער וואסער וואָס זיי האָבען אויסגעטרונקען, האָט מאָטקע מיט בענקשאַפט געקוקט אויפ׳ן שווארצען וואלד וואָס האָט זיך געוויזען אין דער נאָהענט. ער האָט געבלאָזען אויף זיינע אָפּגעבריהטע הענד און געטראַכט ווי אַזוי ארויסצוקריגען זיך פון דעם „גיהנום“, אין וועלכען ער איז אריינגעפאַלען.

און ער האָט געקוקט אויף די זאַכען, וואָס מיטצונעהמען אָדער אפשר אין דער שטיל איבער אַנטאָן׳ס הויזען צו געהן און פון דאָרט געלד ארוים׳גנב׳ענען און אַנטלויפען פון דאַנען. ערשט עס רוקט זיך ווער צו איהם און נאָרעט איין דאָס וואָרעם פּנים׳ל אין איהם ווי אַ קאַץ און מיט אַמאָל דערפיהלט ער, ווי צוויי דינע הענטלעך נעהמען זיין האַלז ארום.

ער האָט זיך דערשראָקען, אָבגעשאָקעלט זיך און געכאַפּט די קאַ־ליקע און אָבגעשטופּט פון זיך מיט עקעל. ער האָט געקוקט אויף דעם קינד. די קאַליקע האָט פערבויגען דאָס קעפּעל, האַלב פערגלייסט די אויגען און אַ שמייכעל האָט בעגאָסען איהר גאַנץ פּנים׳ל, און געפרעהט זיך אין דער שטיל.

— דו, דו ווייסט, אין וואַלד איז דאָ אַ וואַסער, באָדען זיך דאָרט מענשען און שדים. דו ווייסט דערפון? — זאָגט צו איהם די קאַליקע פלוצלינג.

מאָטקע האָט איהר געוויזען די צונג, און פערדרעהט זיך אויף אַן אַנדער זייט.

—דו, דו, וועסט מיך מיטנעהמען דאָרט אין וואַלד אריין און באָדען מיך אין וואַסער? — האָט די קאַליקע איהם געוועקט.

ער האָט זי געקאָפּיעט.

די קאַליקע האָט ניט געשריען, ניט געוויינט, נור מיט אַמאָל האָט מאָטקע דערפיהלט אַ וואָרעמקייט. עס האָט זיך ווער ענג צוגעקאָרטשעט צו איהם און בעהאַלטען אין איהם דעם קאָפּ, דאָס לייב, די פיס און געפּיעשטשעט איהם און געגלעט איהם, ווי אַ הינטעל וואָלט געלעקט.

מאָטקע איז שוין געלעגען און האָט זיך ניט געריהרט פון אָרט.

נור פון דענסטמאָל אָן האָט ער געהאַט אַ מאָדנע געפיהל צו דער קאַליקע. ער האָט ניט געקענט דורכגעהן און זעהן ווי די קאַליקע קוקט מיט קנאה אויף די קינדער ווי זיי שפּיעלען זיך אין געסעל, און זי קען זיך ניט ריהרען. מאָטקע האָט זי אָנגענומען און איבערגעטראָגען פון שטיבעל צו די קינדער צו. האָט ער עס שוין געמוזט שטענדיג טהאָן. ער האָט זיך מיט דער קאַליקע ארומגעטראָגען און געוואָרען איהר אַפּעקון. ער האָט זי פיינד געהאַט און פלעגט זי שלאָגען ווען קיינער האָט ניט געזעהן, שטאָרכען זי אונטער׳ן אָרעם, נור די קאַליקע האָט געקוקט אויף איהם מיט איהרע קליינע שוואַכע אויגעלעך און געשמיי־

ערשטער מינוט וואָס ער איז דאָ אריינגעקומען. ער האָט דאָס אַלעס ניט פערשטאַנען. צוערשט האָט איהם די פאַבריק מיט די פייערלעך און די נייע מענשען אויסגעזעהן זעהר אינטערעסאַנט און ער האָט עס געהאַלטען פאַר אַ שפּיעל. אז ער האָט אָבער דערזעהן, אַז יעדען טאָג איז דאָס זעלבע, יעדען טאָג קומט מען אין דער הוטע אריין, און יעדען טאָג בלאָזען, בלאָזען... איז עס איהם אַזוי פער׳מאוס׳ט און לאַנגווייליג געוואָרען, אַז ער האָט געוואָלט אוועקגעהן. נור דערוייל האָט זיך ניט געמאַכט די געלעגענהייט. און עס האָט איהם אָבגע־האַלטען דערפון עפּעס אַ מאָדנע זאַך.

אַנטאָן האָט געהאַט אַ מיידעל פון אַ יאָהר אַכט, ניין, און אפשר עלטער. אַ קאַליקע, וואָס האָט ניט געקענט געהן אויף די פיס. פיס האָט זי יאָ געהאַט, נור ווי דינע צובראָכענע שטעקלעך, און זי האָט געמוזט זיצען אונטער זיך. אַלע האָבען געשריען אויף איהר. טיילמאָל פלעגט זי אָבזיצען גאַנצע טעג אויף דעם זעלבען אָרט, זי האָט קיין כח ניט געהאַט זיך אַליין צו בעוועגען, און קיינער האָט קיין צייט ניט געהאַט דאָס קינד אוועקצונעהמען פון אָרט און אויף אַן אַנדער אָרט צו זעצען. און שטענדיג איז זי געווען אין וועג און מען האָט אָנגעטרעטען אויף איהר — האָט מען געשריען, ווי דאָס קינד וואָלט שולדיג געווען. האָט דאָס קינד געשמייכעלט אין פּנים אריין, ווי עס וואָלט זיך געוואָלט פערענטפערען. אָט די קאַליקע האָט מאָטקע׳ן ניט געלאָזט אוועקגעהן פון אַנטאָן׳ס הויז.

עס איז אַזוי געווען. די צווייטע נאַכט נאָך דעם ווי אַנטאָן האָט שוין צוגענומען מאָטקע׳ן פאַר אַ „בלאָזער“, האָט ער איהם אהיים גע־נומען צו זיך שלאָפען. אז עס איז געקומען צום לעגען זיך איז פאַר דעם נייעם מיטוואוינער ניט געווען וואו צו שלאָפען און מיט וואָס איהם צוצודעקען. האָט אַנטאָניכע איהם געהייסען זיך אוועקלעגען ביי דער קאַליקע, וואָס איז געלעגען בעזונדער אין אַ ווינקעל. די אַנדערע קינ־דער האָבען ניט געוואָלט נעבען איהר שלאָפען. מאָטקע האָט געקוקט אויף דעם ווינקעל, וואו דאָס פּעקעל ביינער איז געלעגען אונטער אַ קאָפּטען ווי אַ קאַץ, מיט חשד. צום סוף האָט ער זיך אוועקגעלעגט. גע־לעגען און געקוקט מיט מורא און פרעמדקייט אויף די הייליגע בילדער וואָס זיינען בעלויכטען מיט רויטע לעמפּלעך אויף דער וואַנד. געקלערט האָט ער, אַז ווען אַלע וועלען איינשלאָפען וועט ער זיך ארויס׳גנב׳ענען,

דורך דעם וואָס מאָטקע האָט געהיט דעם אוריאַדניק, איז ער גע־וואָרען אַ גאַנצער חשוב ביי די גוים. איבריגענס איז שוין צוליעב איהם צווישען די אידען פון קאַנטאָר און די גוים אין פאַבריק אָנגעגאַנגען אַ שטילע מלחמה, די אידען אין קאַנטאָר האָבען געוואוסט אַז מאָטקע איז אַ איד. און אַ אידיש קינד געפינט זיך אין גוי'שע הענד. די גוים, ווי אונטערדריקט זיי זיינען געווען, דאָך זיינען זיי שטאָלץ געווען, וואָס ביי זיי געפינט זיך אַ אידישע נשמה, זיי ראַטעווען איהר אַרויס פון „טייפעל", און געהאַלטען מאָטקע'ן פאַר אַן אייגענעם פון גאַנצען דאָרף גוים. דערוויייל האָבעןביידע צדדים נאָך מורא געהאַט אריינצומישען דעם אוריאַדניק אין דעם עסק. און פון דעם האָט גאַנץ גוט געוואוסט מאָטקע, און ער האָט אויסגענוצט די מחלוקה איבער איהם. ער פלעגט אָפטמאָל אריינקומען אין געוועלבעל, וואו די אידענע איז געזעסען און געזאָגט תהלים, און איבערגעשראָקען די אידענע:

— איהר ווייסט, איך בין אַ איד.

— אוי! קרעכצט די אידענע — אַ איד אין אַ גוי'אישע שטוב. עסט טרפות, בעט צו עבודה זרות. אוי!

— גיט מיר צוקערקעס, וועל איך ניט קושען דעם צלם.

— אוי איז מיר, וואָס מען הערט זיך אָן — זאָגט די אידענע, און נעהמט אַ האַנד מיט צוקערקעס און גיט עס מאָטקע'ן.

— און מאַך אַ ברכה — זאָגט די אידענע.

— אָה, פאַר דעם מאַכען אַ אידישע ברכה? איהר וועט געבען צוויי זעמעל צו, וועל איך מאַכען אַ אידישע ברכה.

די אידענע האָט זיך אויסגעדונגען מיט איהם אויף אָנדערהאַל־בען, און אויסגעהאַנדעלט אַ ברכה פון מאָטקע'ן פאַר'ן אידישען גאָט.

און מיט די פערדיענסטען, וואָס מאָטקע האָט געמאַכט פון דער אידישער אמונה האָט ער זיך תמיד געטהיילט מיט דער קאַליקע.

נור דאָך איז מאָטקע געטריי געבליבען דעם אידישען גאָט, וואָרים וויפיעל אַנטאָן האָט איהם ניט געסטראַשעט מיט'ן רימען, וויפיעל די שקצים און די שיקסעס האָבען ניט געלאַכט פון איהם, דעם צלם האָט ער ניט געוואָלט קושען, דאָס געבעט צו דער „מאַטקע באָסקע" האָט ער ניט געוואָלט זאָגען. און אַז די גויע, די אַנטאָניכע האָט איהם איבערגע'צלם'ט, האָט ער אויסגעשפּיגען און איז געלאָפען צום ברונען דאָס פנים אָבוואַשען.

בעלט מיט די דינע ליפען, האט ער עס ניט געקענט אריבערטראגען, ער האט ניט געקענט אוועקגעהן פון ארט, ער איז ניט געגאנגען אין וואלד אריין, איז ניט מיטגעגאנגען מיט די גרויסע געזעלען, נור איז געשטאנען און אבגעהיט די קאליקע, און זי געטראגען פון איין ארט צום צווייטען.

דאס האט איהם ניט געלאזט אוועקגעהן פון אנטאן'ען. ער האט אפט געטראכט, אז ער וועט די קאליקע מיטנעהמען אמאל אין וואלד אריין און אויסגראבען א גרוב און וועט זי דארט בעגראבען, דערנאך וועט ער אנטלויפען פון דער טרויעריגער פאבריק. ער וואלט דאס געטהאן אויך, נור ער האט זיך געשעהמט צו טראגען זי אויף די פלייצעס איבער'ן געסעל.

די קאנטאר פון דער פאבריק האט געהאט א געוועלבעל פאר די ארבייטער. די גוים פון דער פאבריק האבען ניט געקריגען בעצאהלט פאר זייער ארבייט מיט געלד, נור מיט קווימלעך אין געוועלבעל אריין, אויף וועלכע זיי האבען גענומען עסענוואארג און קליידונג. דער איד פון דער הוטע האט צוטהיילט די הערשאפט איבער די גוים צו זיין משפחה און א פעטער זיינער האט געהאלטען דאס געוועלבעל פאר די גוים, און וועלכער האט זיי געצאהלט אכציג קאפיקעס סחורה פאר א רובל, פאר דעם פלעגען זיך אין דעם געוועלבעל זונטאג צוזאמענקומען די גויעס און די גוים, אבנעהמען זייער פאסט און דיענען זייער גאט — דאס געוועלבעל איז אויך געווען זייער גאטעסהויז. די ארביימער זיינען געווען קאטאליקען און די רוסישע פאליציי האט זיי ניט ערלויבט קיין אייגענע קאטאלישע קירכע. זיי האבען מורא געהאט אבצוריכטען זייער געבעט ביי א גוי אין שטוב, כדי די פאליציי זאל זיי ניט כאפען — זיינען זיי זיך צוזאמענגעקומען צום אידען אין געוועלבעל, — א אידיש געוועלבעל, וועט קיינער ניט חושד זיין. אויפגעהאנגען אויף די זעק מעהל א בילד פון דער הייליגער מוטער און פאר איהר האבען זיי געבעטען. מאטקע איז געשטאנען אויף דער וואך, אבגעווארט אויב ס'געהט ניט דער אוריאדניק. ווען דער אוריאדניק איז אנגעקומען, האט מען דאס הייליגע בילד בעהאלטען און מען האט זיך גענומען מעהל וועגען, נאפט קויפען און ביער טרינקען. ווארים שכור'ן אין געוועלבעל איז געווען א גרינגערע עבירה פאר'ן אוריאדניק ווי גאט בעטען.

קיין פערד און ניט קיין עזלען. הינטער'ן בויד זיינען נאָכגעגאַנגען אַן עזעלע, אַ הונד און אַ ציעג אָנגעבונדען צו דער בויד. פון די פענסטער האָט ארויסגעקוקט אַ מיידעל און אַ הויכער יונג מיט אַ באָטיק אין דער האַנד איז נאָכגעגאַנגען נאָך דער בויד. ערגעץ־וואו פון אינוועניג האָט מען געהערט בעמבעלעך און אַ פויגעל פיסטשען. אַז די קינדער פון געסעל האָבען דערזעהן די בויד פון די קאָמעדיאַנטען. מיט דעם עזעלע און דער ציעג, האָבען זיי געמאַכט אַזעלכע געוואַלדען פון פרייד, אַז זיי האָבען דאָס געסעל פערהילכט, און זיינען נאָכגעלאָפען נאָך דער בויד. מאָטקע האָט זיך אויך שטאַרק דערפרעהט מיט די קאָמעדיאַנטען און דעם פייגעל וואָס איז געזעסען אין שטייג. ער איז נאָכגעלאָפען נאָך דער בויד. ער האָט געהערט הינטער זיך זיין נאָמען רופען (צי האָט זיך איהם נור געדאַכט אַזוי), ער האָט זיך אומגעקוקט און דערזעהן דאָס קינד. די קאַליקע איז איינע אַליין איבערגעבליבען זיצען אויף איהר אָרט אין מיטען געסעל און אַלע זיינען אַנטלאָפען פון איהר. ניט קלערענדיג קיין סך האָט ער געכאַפּט די קאַליקע אויף די פּלייצעס און נאָכגעלאָפען נאָך דער בויד, אַ שטיק וועג אין וואַלד אריין. די איבריגע קינדער זיינען שוין אָבגעשטאַנען, צוריקגעגאַנגען, איהם גערופען:

— מאָטקע, מאָטקע, קעהר זיך אום, עס ווערט פינסטער.

מאָטקע האָט אָבער ניט געקלערט פון צוריקקעהרען זיך. ער איז נאָכגעגאַנגען נאָך דער בויד, אויף זיינע פּלייצעס די קאַליקע, וועלכע האָט איהם מיט די הענטלעך אַרומגענומען דעם האַלז. ער האָט געוואוסט ביי זיך, אַז צוריקגעהן אין דער פאַבריק פייער בלאָזען, וועט ער שוין ניט. ער האָט געוואוסט, אַז ער וועט נאָכגעהן נאָך דער „בויד" מיט די עזלען און די פּאָפּוגאַיען, און וואו זיי וועלען בלייבען נעכטיגען וועט ער אויך בלייבען און וואו זיי וועלען געהן, וועט ער אויך געהן. נור וואָס טהוט ער מיט דער קאַליקע וואָס ער האָט אויף די פּלייצעס? צוריקגעהן אין דאָרף, זי צוריקטראָגען, וועט ער ניט. ער וועט פערליערען די קאַטאַרינשטשיקעס. ער האָט אַראָבגענומען די קאַליקע פון זיינע פּלייצעס און געוואָרפען אויף דר'ערד, און איז אַנטלאָפען. נור אַ פּאָר מאָל איז ער צוריקגעגאַנגען. דאָס מיידעל איז געזעסען, די דינע צובראָכענע פיסלעך אונטער זיך, און געקוקט אויף איהם. נור איהרע אויגען זיינען יעצט גרעסער געוואָרען, גלאַנצענדיגער און שרע־

א מאָדנע געפיהל איז דאָס געווען ביי איהם. יעדעס מאָל ווען די גויע האָט איהם געוואָלט איבער׳צלם׳ען, האָט ער די מאַמע דערזעהען, די רויטע זלאַטקע, ווי זי זיצט און נעהמט איהם די הויזען און טרערען רינען איהר איבער׳ן פנים, און ער ליעגט אַ נאַקעטער אין ווינ־קעל קעלער און קוקט אויף דער מאַמע׳ס טרויעריגען פנים...

און אז ער האָט זיך אָן דער מאַמען דערמאָנט, האָט ער געוואָלט דער גויע, וועלכע איז איהם געגאַנגען איבער׳צלם׳ען, דאָס פנים אויס־קראַצען.

און דערווייל איז איהם אַלעס אזוי פער׳מאוס׳ט געוואָרען, דאָס בלאָזען אין פייער, דער ברענענדיגער אויוועז און דאָס עסען מיט׳ן אָנגערויכערטען חזיר־שמאלץ, און דאָס שווארצע ארבייטער־געסעל, מיט די הייליגע בילדער, וואָס הענגען ביי אַנטאָן׳ען אין שטוב — אַז ער האָט אַלעס געוואָלט אונטערצינדען: די הוטע מיט די הייזלעך, מיט די הייליגע בילדער, מיט דער אידענע וואָס זיצט אין געוועלבעל; אָנ־לעגען אַ גרויס פייער און אַלעס אונטערצינדען און אליין אַנטלויפען. און ער וואָלט עס געטהאָן, נור ער האָט זיך נים געקענט אָבמשעפּען פון אַנטאָן׳ס קאַליקע. אַז ער איז אַהיים געקומען פון פאַרנאַכט פון פאַבריק, האָט ער די ערשטע זאַך גענומען די קאַליקע און אויפגעהויבען פון איהר אָרט, אויף וועלכען זי איז אָבגעזעסען אַ גאַנצען טאָג, זי אַרויס־געטראָגען אין גאַס און אַוועקגעזעצט ביי די שפּיעלענדע קינדער. דער־נאָך איז ער געלאָפען אין אידישען געוועלבעל אריין און אָבגעהאַנ־דעלט ביי דער אידענע פאַר אַ אידישע ברכה אַ פּאָר צוקערקעס מיט אַ זעמעל, און געבראַכט דער קאַליקע. דערנאָך האָט ער זיך געלאַנ־ווייליגט און געקאָפּיעט די קאַליקע און געשלאָגען זי, און דאָס מיידעל האָט געקוקט אויף איהם מיט די אויגען און צוגעשמייכעלט שטום מיט די דינע ליפּען.

נור נאָך האָבען זיך די אידען און די גוים פון דער פאַבריק גע־גרייט אויף אַ מלחמה איבער מאַטקע׳ן, ווען מאַטקע האָט זיי פּלוצים אַלעמען פערלאָזט. עס איז אזוי געשעהן. אמאָל, אין אַ פאַרנאַכט, ווען די גוים זיינען מיעד פון דער פאַבריק אהיים געקומען, האָט זיך פּלו־צים איבער׳ן וועג, וואָס פיהרט דורך דאָס ארבייטער־געסעל, געוויזען אַ הויכע לאַנגע בויד מיט פענסטערלעך און אַ קוימען ווי אַ גרויסע שטוב, איינגעשפּאַנט צו צוויי חיות, וואָס דאָס זיינען נים געווען נים

3.

קאַטאַרינשטשיקעס.

די בויד איז געפאָהרען און מאַטקע איז ווי אַ הונד נאָכגעלאָפען ניט וויסענדיג וואוהין עס פערפיהרט איהם. דער יונג מיט'ן רינגעלע אין אויער, וואָס איז נאָכגעגאַנגען נאָכ'ן וואָגען האָט שוין מאַטקע'ן געהאַט בעמערקט און געפרעגט איהם וואָס ער וויל. מאַטקע האט ניט געענטפערט. ער איז געשטאַנען ווען מען האָט זיך אָבגעשטעלט און געלאָפען ווען מען איז געפאָהרען. שפּעט אין אבענד האָבען זיך די קאַטארינשטשיקעס אָבגעשטעלט אויף אַ פעלד נעבען אַ וועלדעל, ניט ווייט פון אַ דאָרף. דער הויכער יונג האָט אויסגעשפּאַנט די בהמות, וואָס האָבען געשלעפּט די בויד, און זיי אָנגעבונדען ביי די רעדער זיי פּאַשען. ער האָט זיך גענומען צוזאַמענקלייבען העלצער און צווייגען פון וואַלד און אָנגעלעגט אַ פייער. צום פייער האָט זיך פּלוצים מאַטקע אונטערגע'גנב'עט מיט אַ פולען אָרים טרוקענע צווייגען, וואָס ער האָט אויך פון דעם וואַלד צוזאַמענגעקליבען און האָט געהאָלפען דאָס פייער אויפבלאָזען. דער יונג האָט איהם אָבגעשטעלט:

— ווער ביזטו?

— איך ווייס נים.

— וואָס הייסט?

— איך האָב ניט קיין טאַטע, איך האָב ניט קיין מאַמע.

— פון וואַנען קומסטו?

— איך בין נאָך דער בויד נאָכגעלאָפען.

— וואו ביזטו געוועזן?

— איך בין געוועזן אין דער „הוטע", ביי די גוים — האָבען זיי מיך געוואָלט שמד'ן, געשלאָגען, אז איך זאָל דעם טרפה'נעם צלם קו־שען, האָב איך ניט געוואָלט, בין איך אַנטלאָפען פון זיי. בין איך גע־

קעדיג. און וואס גרעסער עס זיינען די אויגען ביי דער מיידעל געוואָ־רען, אַלץ בייזער איז ער געוואָרען אויף איהר. ער האָט זי איינינגע מאָל גוט אָנגעבויקערט און איז אַנטלאָפען. עס האָט זיך איהם געדאכט, אַז זי רופט זיין נאָמען. ער האָט זי אָנגענומען מיטביידע פינגער פאַר איהר דינעם האַלז, נור זי האָט גאַר ניט געזאָגט, געקוקט אויף איהם און געשמייכעלט, האָט ער איהר אָבגעלאָזט. דערנאָך האָט ער געוואָלט דעם וואלד אונטערצינדען אינאיינעם מיט דער קאַליקע, האָט ער ניט געהאַט קיין פייער. און דאָ איז שוין די בויד געווען אוועקגעפאָהרען. האָט ער אָנגעהויבען צו פאַטשען די קאַליקע, און געשריען צו איהר: „שריי, וויין, שריי!" און איז אַנטלאָפען. געלאָפען נאָכ'ן גערויש פון די רעדער, וואָס פיהרען די קאַטאַרינשטשיקעס.

נור די קאַליקע האָט ניט געשריען און ניט געוויינט. די נאַכט איז וואָס אַמאָל שווארצער געוואָרען, און מאַטקע'ן האָט זיך געדאכט, אַז פון דער נאַכט קוקען אַרוים די צוויי גרויסע אויגען פון דער קאַליקע און קוקען איהם נאָך פון הינטען.

ער האָט געפיהלט די אויגען אויף זיין רוקען...

שעם אויסזעהן. אין מיטען בויד איז געהאנגען א גרויסע שטייג. אין איהר איז געזעסען אויף א שטעקעלע א רויטער פאפוגאי, וועלכער האט געהאלטען אין איין ארויסקווימשען א מענשליך ווארט: „אלטער תרח", דער נאמען פון דעם עלטסטען קאטארינשטשיק, דעם בעל־הבית פון בויד. דער „אלטער תרח" איז געלעגען מיט די גרויסע שטיוועל אויסגע־צויגען אויף א פאק מאטראצען, בעט־געוואנד און ציגיינערשע קאל־דרעס. ער האט אויך געהאט, ווי דער יונג, א רינגעלע אין אויער, נור א גאלדענס און א גרעסערס. ער האט געהאט א גרויסען קאפ בעוואק־סען מיט גראהע האר, וועלכע האבען זיך געקרייזעלט ווי לאקען, און ארום דעם קאפ איז געגאנגען א געגאלטער פאס, וואס האט ווי א ראד אויסגעגליכען און ארומגענומען דעם קארק, די פאות מיט דעם שטערן. א פאר שטארקע גראהע ברעמען, וואס האט זיך געדאכט, אז זיי זיינען אבגעפאודערט, האבען איהם פערדעקט די אויגען, נור די נאז, וואס איז געווען פלאטשיג, ברייט, בעוואקסען מיט איינצעלנע שפיציגע האר, האט הויך נעבלאזען, נעשנארכט וואכעדיגערהייט און צופלאשעט ווי א ווינד די גרויסע דיקע וואנצעס, וואס האבען געהאנגען אויף די פעטע ליפען. מיט דער האנד, אין וועלכער ער האט געהאלטען א קליינע, פערסמאלעטע און האלב־אויפגעגעסענע לולקע, האט ער געגעבען א מאך און א וואונק געטהאן מיט די אויגען, אז מען זאל איהם צופיה־רען מאטקע'ן.

דער הויכער יונג מיט'ן באטעק אין דער האנד האט אנגענומען מאטקע'ן ביים רוקען און אוועקגעשטעלט פאר'ן „אלטען תרח".

דער „אלטער תרח" האט זיך אבער ניט געריהרט פון ארט, אנגע־קוקט איהם, און געגעבען א ברום:

— העי, מכשפה, גיב נור אהער די לאמפ.

פון א ווינקעל האט זיך ווער אפירגערוקט און צוגעטראגען א לאמפ. מאטקע האט נור בעמערקט שווארצע לאנגע ווייבערשע האר, וועלכע האבען זיך שוין געגראהט, און א רויט אבגעברענט ווייבערשע לייב, וואס האט ארויסגעקוקט פון א צוריסענעם רויטען קאפטען.

דער „אלטער תרח" האט גענומען דעם לאמפ, בעלייכטען מאט־קע'ן, אנגעקוקט איהם און געפרעגט:

— ווער ביזטו?

מאטקע האט ניט געענטפערט. ער איז פערכאפט געווארען פון

גאנגען אויפ׳ן וועג, האָב איך אייך געזעהן — בין איך נאָך אייך נאָכ־געלאָפען.

— וואָס ווילסטו דאָ טהאָן?

— נעהמט׳ס מיך מיט, איך וועל העלפען די פערד טרייבען, איך קען, איך וועל אַלעס טהאָן, וואָס איהר וועט נור הייסען — איך קען. נעהמט׳ס מיך מיט.

מאָטקע האָט דאָס געזאָגט אין אזא טאָן, מיט אזא בעטענדיגע שטימע, אז דער יונג האָט אויפגעהויבען פון פייער א ברענענדיגע צווייג און בעלויכטען מאָטקע׳ן. ער האָט געוואָלט זיין פנים זעהן.

— העי, אַלטער תרח קום נור ארויס, גיב נור א קוק.

פון די פענסטערלעך פון דער בויד, וועלכע זיינען שוין געוועזען בעלויכטען מיט א שוואַך ליכט וואָס קומט פון א נאַפט־לעמפעל, האָ־בען מיט אמאָל איינינגע געזיכטער ארויסגעקוקט.

— וואָס איז געשעהן?

— עפּעס א קליינער „יאַט" איז אונטערגעקומען. בעט זיך מ׳זאָל איהם מיטנעהמען.

— פּפוי זאָלסטו מיר ווערען. די נכפּה (די נשמה) איז מיר ארויס, געמיינט, אז מען וויל די גדולים (די פערד) אוועק׳לקח׳נען. אָדער דער אדון (דער סטראַזשניק) איז געקומען. יאָג איהם אוועק. מיר וועלען באלד האָבען א דאָרף גוים, אודאי א שגץ פון דאָרף, — האָט א שטימע פון א פנים ארויסגערעדט.

— ניין. עס איז א לינקער „יאַט". (א גנב׳שער חברה־מאַן).

— וואָס וויל ער? פיהר איהם אריין, לאָמיך זעהן.

דער יונג האָט אָנגענומען מאָטקע׳ן און איהם אריינגעבראַכט דורך א קליינע הינטערשטע טהיר אין די בויד אריין.

אַז מאָטקע איז אין בויד אריין האָט ער קיין וואָרט ניט געקענט ארויסריידען. ער איז פערכאַפּט געוואָרען פון דעם וואָס ער האָט גע־זעהן.

די בויד איז געוועזען א לאַנגע, שמאָלע שטוב, מיט קליינע אָבטהיי־לונגען, וועלכע זיינען געוועזען פערהאַנגען מיט פאָרהאַנגלעך. א צוויי קליינע נאַפט־לעמפּלעך האָבען זיך געברענט אין די ווינקעלעך און דאָס ליכט, וועלכעס איז געפאַלען אויף די רויטע פאָרהאַנגלעך, וואָס זיינען געהאַנגען פאַר די בעטען האָט די שטוב געגעבען א וואַרימעס הייםי־

זי האָט מיט איין האַנט אוועקגעשאַרט די האָר פון פּנים און מאָטקע האָט דערזעהן אַ פּאָר שוואַרצע, יונגע, ברענענדיגע אויגען, אַ פּאָר רויטע אָבגעפּאַרבטע ליפּעלעך און בעקעלעך, און אַ פּאָר גרויסע גאָלדענע רינגען האָבען זיך געבאָמבעלט אויף איהרע אויערען. אין דער האַנט האָט זי געהאַלטען אַ שפּינעלע, אין איהרע האָר האָט געשטעקט אַ קאַם, און אויף איהר אַקסעל איז געשטאַנען אַ בלאָער פויגעל מיט אַ לאַנגען אָבגעגאָלדעטען שנאָבעל, וועלכער האָט עפּעס געמראַטשעט. מאָטקע איז אַזוי געוועזען פערכאַפּט פון דעם בילד, אַז ער האָט שוין פערגעסען וואָס דער „אַלטער תרח“ האָט איהם געסטראַשעט און וואָס דער „הויכער יונג“ האָלט איהם פּעסט ביים רוקען. ער האָט געקוקט אויף דער מיידעל, אַ שמייכעל פון הנאה האָט פערגאָסען זיין פּנים און ער איז גרייט געוועזען אוועקצולעגען זיך אַ טויטער צו איהרע פיס.

— נו, זאָג בעסער מיט גוטען ווער דו ביזט, וועל איך דיך אָפּלאָזען. ביזט אַ גנב, הע? אַנטלאָפען פון אַסטראָג. וואָס? אַז ניט וועל איך דיך איבערגעבען צו דער פּאָליציי — זאָגט דער אַלטער נאָך אַמאָל.

— ווער איז דאָס? — פרעגט די מיידעל מיט אַ קלינגענדע שטימע.

— אַ גנב, געקומען אונז די „חיות“ אויסשפּאַנען — זאָגט דער אַלטער.

— איך בין ניט קיין גנב, איך בין ניט אַנטלאָפען, און פאַר'ן סטראַזשניק האָב איך ניט קיין מורא, און פאַר אייך אויך ניט. איך האָב פאַר קיינעם ניט קיין מורא — שרייט אויס מאָטקע מיט זיכערקייט. ער איז רויט געוואָרען און איז צום ערשטען מאָל אין זיין לעבען פערשעהמט געוואָרען פאַר'ן מיידעל מיט'ן בלאָהען פויגעל.

— וואָס, דו האָסט ניט קיין מורא! און אַז מען וועט דיך שלאָגען? — זאָגט דער אַלטער מיט אַ געלעכטער.

— וועל איך צוריקשלאָגען, איך קען.

— וועסט צוריקשלאָגען, הע? — גיט איהם דער הויכער יונג, וואָס שטעהט הינטער איהם, אַ קלאַפּ מיט'ן באָטעק איבער'ן קאָפּ.

מאָטקע האָט זיך אויסגעדרעהט, געמאַכט אַ פויסט און געוואָלט זיך וואַרפען אויפ'ן יונג. נור אין יונג'ס פּנים און מינע האָט ער דערקענט, אַז מיט דעם קלאַפּ וואָס ער האָט איהם געגעבען איבער'ן קאָפּ,

דעם סוויסטשערען פון די קאנאריק־פויגעלעך, וואס האט זיך געהערט פון די ווינקעלעך, פון דעם קוויטשען פון דעם פאפוגאי. ער איז געווען ווי אין אן אנדער וועלט, און איהם איז דא אזוי געפעלען געווארען, אז ער איז גרייט געווען דאס לעבען אוועקצוגעבען, אבי נור צו פערבלייבען מיט זיי.

— ווער ביזטו? — פרעגט נאך אמאל איבער דער „אלטער תרח“ מיט א שטארקער באס שטימע.

— איך בין א יתום, איך האב קיין טאטען ניט, איך האב קיין מאמע ניט — זאגט ווידער מאטקע זיין בעקאנטען שפרוך מיט א טאן, אין וועלכען עס הערט זיך אי א וויינען, אי אן עקשנות.

— שוין געהערט. זאגסט ליגען. א „כתב“ האסטו? ווייז נור אהער!

מאטקע קוקט איהם אן.

— האסט א פאס, ווייז נור דעם פאס — גיט איהם דער הויכער יונג צו פערשטעהן וואס דער אלטער מיינט.

— איך האב ניט קיין פאס. די גוים האבען איהם ביי מיר צו־גענומען.

— וועלכע גוים?

— וואס האבען מיר געכאפט און מיך געוואלט שמד'ן און איך האב ניט געוואלט, ווייל איך בין א איד. בין איך אנטלאפען פון זיי.

— ווען דערצעהלסטו די מעשיות, ביזט א גנב, ביזט אנטלא־פען פון אסטראג, פאליציי זוכט דיך. נעהם איהם, מיר וועלען איהם איבערגעבען צו דער פאליציי.

מאטקע איז האלב דערשראקען געווארען, נור ער האט געשמיי־כעלט. ער האט געוואוסט, אז איידער זיי קוקען זיך אום קען ער אנטלוי־פען פון זיי און דערפאר האט ער ניט מורא געהאט. נור פלוצים האט ער עפעס דערזעהן, וואס האט איהם ווידער דעם אטהעם פערכאפט. פון אונטער א פארהענגעל איז ארויס א מיידעל. זי איז געווען אנגע־טהאן אין א רויטען טריקאט, וואס איז געווען אויסגעגאסען אויף איהרע יונגע שמאלע פיס, אז עס האט זיך געדאכט, אז דער רויטער טריקאט איז א צווייטע הויט פון איהר לייב. אויף די נאקעטע הענד און ברוסטען ארויפגעווארפען א בלאהליך טולען קאפטענדעל. די האר איהרע זיינען געווען שווארץ, לאנג און צופלאשעט איבער'ן גאנצען רוקען און פנים.

טהומ דאס יעדען אבענד. דער „אלטער תרח" האט געוואונקען צו דער מיידעל, אויף מאטקע'ן געוויזען אז ער האט כח, און געפרעגט די מיי־דעל מיט א וואונק:

— נו, ווי געפעלט דיר דער נייער אורח?

— ער געפעלט מיר בעסער פאר אייך ביידען, אלטע היהנער פרעסערס — האט די מיידעל אבגעענטפערט און איז פערשוואונדען הינטער דעם פארהענגעל...

האָבען זיי איהם אריינגענומען אין זייער חברותא. מאָטקע איז זיי געפעלען.

— אז די האנד זאָל דיר אָבדארען — שפּרינגט צו די אידענע, וואָס דער „אַלטער תרח" האָט זי פריהער גערופען „מכשפה" און גיט א זעץ מיט איהר האנד דעם גרויסען יונג — קומט צוגעהן צו זיי א יתום, האָט ניט קיין טאַטע, ניט קיין מאַמע, שלאָגען זיי איהם; אז אויסגעריסען זאָלט איהר ווערען. הער זיי ניט, די אַלטע תרח'ס, זיי קענען דען ארבייטען, די גראָבע בייכער, פרעסען קענען זיי. איך נעהם דיך צו, איך וועל דיך האַלטען. הער זיי ניט, בלייב מיט אונז.

— שאַדט ניט, אַלטע מכשפה, שאַדט ניט. אז ער וויל ווערען א קאַטאַרינשטשיק, מוז ער קענען אויסהאַלטען א קלאַפּ.

— איך קען, עס טהוט מיר ניט וועה — זאָגט מאָטקע וואוילעריש.

— גיב נור א קוק ווי די אַלטע מכשפה נעהמט זיך אָן פאַר איהם! האָב ניט קיין מורא, דער יונג וועט דיר ניט ווערען זיין קיין ליובאָווניק.

— האָב איך אייך אַלעמען אין דר'ערד, פרעסערס. דער טאָפּ איז שוין אָבגעקאָכט, קומט פרעסען.

— קום נור אהער, קליינער „יאַט" — רופט איהם דער „אַלטער תרח" — ווי רופט מען דיך?

— מאָטקע.

— ביי אונז וועסטו הייסען „שמד'ניק". ווילסטו?

— איך וויל.

— ווילסטו זיין א קאַטאַרינשטשיק?

— יא. —

— ציה מיר אראָפּ די שטיוועל.

מאָטקע האָט זיך גענומען די שטיוועל אראָפּציהען. עס האָט לאַנג געדויערט ביז מאָטקע, מיט'ן גאנצען כח וואָס ער האָט געהאַט, און וואָס ער האָט געוואָלט זיך ווייזען פאַר דער מיידעל, וועלכע איז נאָך געשטאַנען און איהם בעטראַכט, האָט אראָפּגעצויגען די שטיוועל פון „אַלטען תרח'ס" פיס אראָפּ, — אזוי שווער איז געווען די לאַנגע באַליוועס אראָפּצוציהען פון די פיעלע אָניצעס, אין וועלכע דער אַלטער האָט זיך זיינע פיס איינגעוויקעלט. מאָטקע האָט געוויזען וואָס ער קען. ער האָט פלינקער די שטיוועל אראָפּגעצויגען ווי דער גרויסער יונג

באַלד זיינען געווען די „חיות“ געשפּאַנט. פון דער בויד האָט זיך אויפגעעפּענט אַ לערענדעל און עס האָט זיך געוויזען דאָס מיידעל אין רויטען טולענעם קאַפּטענדעל, וואָס ער האָט נעכטען געזעהן אין דער בויד.

זי האָט געהאַלטען אין דער האַנד דעם בלויען פויגעל מיט׳ן אָב־געגאַלדעטען שנאָבעל, און האָט זיך געקעמט די האָר און גע־זונגען אַ ליעד אויף רוסיש.

טויזענד האָב איך געליעבט,
טויזענד האָב איך אויפגעהערט,
נאָר אָן איינעם
קען איך ניט פערגעסען.

מאָטקע איז אַזוי פערכאַפּט געווען פון ליעד, אַז ער האָט ניט גע־וואוסט וואו די אויגען אַהינצוטהאָן, און האָט נאָך ניט געגלויבט אַז מען נעהמט איהם מיט. זיין בעשיצערין, די דיקע אַלטע פרוי, די „מכשפה“, וואָס האָט איהם נעכטען צוגענומען אויף איהר „גוט זאָגען“, האָט זיך ניט געוויזען אין פענסטער׳ל, מען האָט זי אָבער אָנגעזעהן, אַז זי געפינט זיך אין דער „בויד“, אָן דעם רויך וואָס איז אַרויסגע־גאַנגען פון קוימען...

און טאָקע האָט זיך באַלד געוויזען איהר פּנים פון אַ פענסטער׳ל. זי האָט געהאַט פערבונדען דאָס פּנים מיט אַ טוך און די שוואַרצע קודלעס איהרע זיינען ניט געווען פערקעמט, האָט זי טאַקע אויסגע־זעהן ווי אַ מכשפה. זי האָט געגעבען אַ מאַך מיט די אַרויפגעשאַרטע אַרבעל צום „אַלטען תרח“ און אַ חנ׳דעל האָט זיך צוגאָסען אויף איהר פּעט, אַלט, פליישיג געזיכט.

— וואָס, דו פּאַהרסט אַוועק „מיט׳ן טרוקענעם“, „אַלטער תרח“; וואָס וועל איך צושטעלען אויף מיטאָג?

— האָסט דאָך עפּעס צוגענומען אַ נייעם „מאַכער“, לאָמיך זעהן וואָס ער קען — ווייזט ער מיט׳ן באַטעק אויף מאָטקע׳ן.

— העי, „אורח“, אנו לאָמיר זעהן וואָס דו וועסט ברענגען אויף „פריהשטיק“ פון דאָרף! — ווינקט צו איהם „קאַנאַריק“ מיט זיינע רויטע אויגען און מיט די רויטע האָר, וואָס האָבען זיך איהם געקלעבט אויפ׳ן „זומער־בעשפּרענקעלטען“ שטערן פון פערשוויצטקייט.

— אויף מיטאָג אויך און אויף נאַכט־עסען אויך — ווינקט איהם

.4

מאָטקע ווערט אַ קונצענמאַכער.

צומאָרגנענס אין דער פריה, בעגינען, האָט מען זיך געריכט ווייטער אין וועג אריין. מאָטקע, וואָס האָט מיט די פערד אין דרויסען גענעכטיגט, האָט געקוקט אויף דעם „אַלטען תרח", און אַ בקשה און אַ פּחד איז געלעגען אין זיין בליק, ווי ביי אַ הונד — אַז זיי זאָלען איהם מיטנעהמען. דער „אַלטער תרח", אַנגעטהאָן אין „פּאָלנע פּאָרם" מיט'ן גראָבען געפלאָכטענעם באַטעק אין האַנד, מיט דער פּייפּקע אין מויל און מיט דעם קאַטארינאַרסקען היטעל, וואָס האָט אַ גלאַנצענדינען דאַשעק, פּערוואָרפען אויף זיין גרשיבע, האָט געגעבען אַ מאַך מיט'ן באַטעק אויף מאָטקע'ן און געגעבען אַ געשריי:

— העי, ממזר, נעהם צונויף דעם היי וואָס די „חיות" האָבען אַנגעוואָרפען און לעג אַרויף אויף דער בויד.

מאָטקע האָט נור אויף דעם געוואַרט, אַז מען זאָל איהם הייסען עפּעס טהאָן. פלינק און מיט חשק האָט ער צוזאַמענגעגראַביעט דעם היי, אַרויפגעלעגט אויף דער פוהר. דער „הויכער" יונג, וואָס דער „אַלטער תרח" האָט איהם גערופען „קאַנאַריק" (און מיר וועלען איהם אויך אַזוי רופען), האָט זיך גענומען די פערד צו שפּאַנען.

ווידער האָט מאָטקע געקוקט מיט זשעדנע און פרעגענדע אויגען, אויב ער קען דאָ ניט מיטהעלפען.

— העי, ממזר, ציה איין דעם רויטען „קל־וחומר" אין שפּאַן; וואָס שטעהסטו מיט פערלעגטע הענד! — און אַ פּלעם פון באַטעק האָט געגעבען אַ בריה איבער זיינע פּלייצעס.

נאָך קיינמאָל איז מאָטקע ניט געוועזן אַזוי גליקליך פון אַ קלאַפּ ווי דאָס מאָל, וואָרים דער קלאַפּ איז געקומען פון „אַלטען תרח" אַליין. ער האָט איהם די האַנד געוואָלט קושען דערפאַר, און פלינק זיך נעכאַפּט צום „רויטען קל־וחומר".

האָט מאַטקען געגעבען אַ וואונק, אַז ער זאָל זיך אַרויפכאַפּען אויף דער בויד און מען איז ווייטער געפאָהרען.

די „בויד" איז געפאָהרען איבער'ן וועג. די גלעקלעך האָבען גע־קלונגען, און פון יעדען דאָרף איז מען אַרויסגעלאָפען פון די הייזלעך, אויף זייער „בייז וואונדער". מאַטקע האָט זיך געפיהלט גליק־ליך. ער איז מיט די קאַטאַרינשטשיקעס. איבער'ן גאַנצ'ן וועג האָט ער געהערט דאָס מיידעל זינגען:

טויזענד האָב איך געליעבט,
טויזענד האָב איך אויפגעהערט,
נאָר אָן איינעם
קען איך ניט פערגעסען.

ער האָט זיך פאָרגעשטעלט „דעם איינעם". ווער קען דאָס זיין דער איינער, וואָס זי קען ניט פערגעסען? ניט אַנדערש, נור אַן אָפּי־ציער פון דער קאַוואַלעריע, וואָס האָט אַ פערד און טראָגט שטיוועל מיט שפּאָרנס — דאָס מוז זיין „דער איינער" וואָס זי קען ניט פער־געסען. און מאַטקע האָט איהם מקנא געווען. און ער האָט איהם גע־זעהן איצט, ווי ער זיצט ערגעץ־וואו אין אַ שענק און טרינקט ביער און שפּילט אין קאָרטען און ווייסט גאָר ניט אַז זי, זיין געליעבטע, זיצט איצט אין פענסטער'ל און זינגט צו איהם אַ טרויעריג ליעד.

דער אַלטער קאַטאַרינשטשיק איז ווידער געלעגען אויסגעצויגען אויף די ציגיינערשע קאָלדרעס, געגעסן די לולקע און איינגעהערט זיך צום געזאַנג. און די „מכשפה" איז געשטאַנען ביי דער קיך און האָט געקאָכט די היהנער און גענזלעך, וואָס מאַטקע האָט פון דאָרף צוגע־גנב'עט, דער רויטער „קאַנאַריק" איז איינגעשלאָפען און מאַטקע האָט גענומען די לייצעס און האָט געפיהרט די בויד.

נאָך מיטאָג האָבען זיי זיך ווידער אָבגעשטעלט הינטער אַ דאָרף ביי אַ וואַסער'ל, אויסגעשפּאַנט די „חיות" און זיי געגעבען פּאַשע, און אַליין אויך גענומען עסען. מאַטקע'ן האָט מען נאָך ניט אַריינגעבעטען אין „בויד" אַריין, נור די אַלטע האָט איהם אַרויסדערלאַנגט אויף אַ שטיק ברויט אַ שטיק היהנדעל, און ער האָט געגעסען מיט אַפּעטיט.

נאָכ'ן עסען האָט מען מאַטקע'ן געגעבען די ערשטע „פּראָבע" אויסלערנען „אַרבייטען". קודם כל האָט איהם דער אַלטער גענומען און געהייסען איהם זיך אוועקשטעלען אויפ'ן קאָפּ. ער האָט זיך אוועקגע־

צו דער „אלטער תרח". געה, לאז דיך דורך הינטער די הייזלעך פון דארף. מיר וועלען ווארטען אויף דיר אויף יענער זייט ביים וועלדעל.

מיט חשק האט מאטקע זיך געלאזט אין דארף אריין נאך „פריה־שטיק", „מיטאג" און „נאכט־עסען". ער האט מורא געהאט, אז די בויד זאל איהם ניט איבערלאזען און אליין אוועקפאהרען אהן איהם. אפשר איז עס א שפיצעל וואס מען טהוט איהם אב, פטור צו ווערען פון איהם. ער האט געווארפען א בעטענדיגען בליק צו דער „מכשפה" מיט'ן פערבונדענעם פנים, אז זי זאל א מליץ יושר זיין און ווארטען אויף איהם. צום פענסטער'ל, וואו דאס מיידעל איז געזעסען, האט ער מורא געהאט צו קוקען, און געלאזט זיך אויף גאט'ס חסד אין דארף אריין.

ווי עס זאל ניט זיין, ער האט זיך געוואלט אויספיינען פאר דער חברה, ווייזען וואס מאטקע קען. ווי א קאץ איז ער געקראכען הינטער די הייזלעך פון דערפעל. און דענסטמאל, ווען די פויערטעס מיט די קינדער זיינען ארום פון געסעל פון דערפעל בעוואונדערען די קאטאַרינשטשיקעס מיט די פייגעל, וואס זיינען פארבייגעפאהרען דעם דערפעל מיט א געקלומפעריי, האט זיך מאטקע אריינגעלאזט אין די הויפען פון די פויערים. אין א זאק אריין האט ער אריינגעווארפען היהנער, קאטשקעס, זיי צונעדרושעט, אז זיי זאלען ניט שרייען, נור געזוכט האט ער יונגע גענזלעך, דערטאפט, אנגעכאפט ביים העלזעל, און אריין אין זאק אריין. באלד איז דער זאק פול געווארען מיט עופות, שווער געוועזן צו טראגען, און ער איז געקראכען אין זומפען, איבער פלויטען און צווישען בעוואקסענע קוסטען, אז מען זאל איהם ניט זעהן. די בויד האט מאקע געווארט אויף איהם אויפ'ן וועג, ביים וועלדעל. ער האט זי דערזעהן, צוגעלאפען מיט פרייד און ארויס־גענומען פון זאק די עופות.

די אלטע „מכשפה" האט געטאנצט פאר פרייד און געמאכט מיט שפאס צו „קאנאריק'ען":

— נו, דו וואלסט עס אויך געקענט, הא? פרעסער זיינט איהר, „ארבייטען" קענט איהר? גראבע בייכער.

דער „אלטער תרח" האט גאר ניט געזאגט. דער יונג זאל ניט גרויס ווערען ביי זיך, נור עפעס מיעף אריינגעקלערט אין זיינע דיקע וואנצעס אריין. זעהט אויס, געהאט א פלאן עפעס וועגען יונג. „קאנאריק"

און אמאָל איז דער „רויטער קל וחומר" געווען אויסגעפּוצט מיט אַ בענ־דעלע אין עק און מיט שלייפלעך אין די אויערען און מיט אַ גלעקעלע אויפ'ן האַלז און אויף איהם איז געקומען אריינצורייטען אין צירקוס די וועלט־בעריהמטע פערד־טענצערין „סאַווינע", די שפּאַנערין. און געטראָגען האָט ער דענסטמאָל דעם שטאָלצען נאָמען „נעראָן". היינט, אויף דער עלטער, איז ער אריינגעפאַלען צום „אַלטען תרח" און ער האָט איהם געקרוינט מיט'ן אידישען נאָמען „דער רויטער קל וחומר", ווייל ער האָט געהאַט צוויי רויטע פלעקען אויפ'ן בויך, וואָס דאָס האָט איהם אמאָל אַזוי בעריהמט געמאַכט, און מען האָט איהם אויס־געלערענט די קונץ פון ניסען און שאָקלען מיט די אויערען.

שטעהט ער איצט אָן אַלטער, אַ פערלאָזטער, און לאָזט זיך אָנ־טהאָן דעם ווייבערישען רויטען צירקוס־קאַפּטען אויף די פאָדערשטע צוויי פיס, און אַ יונגער שנעק שטעהט אויף איהם מיט'ן קאָפּ אראָב, און ער מוז נעביך צומאַכען מיט די אויערען און צוניסען..

נור דער עיקר פּראָבע מיט מאָטקע'ן איז געווען ראַנגלען זיך מיט „קאַנאַריקען" אויף „שפּאַנישע" פּאַסקעס. מאָטקע וועט לעגען „קאַ־נאַריקען", דאָס הייסט, „קאַנאַריק" וועט זיך לאָזען לעגען פון איהם, כדי עס זאָל שעהנער אויסזעהן און מעהר אויפזעהען מאַכען, אַז דער „קליינער" האָט געלעגט דעם „גרויסען". און מאָטקע איז געוואָרען דער וועלט־בעריהמטער שפּאַנישער „טשעמפּיאָן סעווערין סערווערוס", און ער וועט טראָגען אויף דער ברוסט „מעדאַלען", וואָס ער האָט גע־קראָגען פון „קאָנסטאַנטינאָפּאָל".

צו דעם צוועק האָט מען מאָטקע'ס גאַנצע לייב אויבגעשמירט מיט אַזאַ מין חזיר־שמאַלץ און איהם ארומגעבונדען ביי ביידע זייטען הענד און פיס פעסט מיט האַנדטיכער, כדי דאָס גראָבע פלייש פון די הענד און פיס זאָל ווערען אָנגעלאָפען און עס זאָל אויסזעהן, אַז ער האָט שטאַרקע מוסקולען.

די האַנדטיכער האָבען געשניטען זיינע הענד און פיס, און ער האָט מיט פערגעניגען איבערגעטראָגען די יסורים וואָס ער איז אויס־געשטאַנען ביים לערנען צו ווערען אַ קאַטאַרינשטשיק. וואָרים אין פענ־סטער'ל פון דער בויד איז געזעסען דאָס מיידעל מיט גאָלדענע לאָקען און האָט זיך געהאַלטען אין איין קעמען די האָר און זינגען דאָס טרוי־עריג־זיסע ליעד:

שטעלט אויפ׳ן קאפ. ער האט עס אבער לאנג ניט געקענט אויסהאל־טען, דאס בלוט איז איהם געקומען אין פנים אריין און די פיס זיינען שוואך געווארען, ער האט די פיס אראבגעלאזט. אבער פוןביידע זייטען זיינען געשטאנען דער אלטער קאטארינשטשיק מיט׳ן רויטען „קאנא־ריק“ און געשלאגען מיט די באטעקעס מאטקע׳ן יעדעס מאל, ווען ער האט פרובירט די פיס אראבלאזען. אבער ניט דערפאר האט ער אויסגעהאלטען און געשטארקט זיך די פיס אין דער הויך צו האל־טען. מיט׳ן קאפ אויף דר׳ערד האט ער בעמערקט ווי דאס מיידעל שטעהט אין פענסטער׳ל און קוקט זיך צו ווי מען לערנט איהם אויפ׳ן קאפ שטעהן, און לאכט יעדעס מאל ווען ער כאפט א קלאפ פון באטעק. ער האט געוואלט ווייזען, אז ער קען אויך די „קונצען“, און איז געשטאנען אויפ׳ן קאפ כאטש דאס פנים איז שוין פול געווען מיט בלוט, און די אויגען האבען איהם געשווינדעלט און דער רוקען האט געבראכען. ער איז געשטאנען נאך א מינוט, נאך א מינוט, און אויסגעהאלטען ביז דער אלטער קאטארינשטשיק האט געענדיגט צעה־לען הונדערט.

די צווייטע פראבע איז געווען, אז מאטקע זאל עפעס מאכען א קונץ אויפ׳ן פערד — דער „רויטער קל־וחומר“. ווארים אלעס וואס איז געווען ביי די קאטארינשטשיקעס האט געמוזט קענען מאכען קונצען און פערדיענען זיך זיין שטיקעל ברויט מיט „ארבייטען“. און די „חיות“, וואס זיינען געווען געשפאנט צו דער בויד האבען ניט נור בלויז געדארפט די בויד שלעפען, נור האבען אויך געמוזט זיין „קונצען־מאכערס“ און ווייזען שטיק פאר׳ן עולם. דער „רויטער קל־וחומר“ האט, למשל, געקענט ניסען ווי א מענש, להבדיל. און אז דער „אלטער תרח“ האט איהם ביים עק אנגענומען, האט ער געקענט שאקלען מיט די אויערען, און דאס איז זעהר געפעלען דעם עולם. יעצט האט מען גע־קלערט צו מאכען עפעס א קונץ מיט מאטקע׳ן אויפ׳ן פערד. מאטקע זאל ארייגרייטען אויף איהם, אנגעטהאן ווי א ליע, מיט׳ן קאפ אויפ׳ן פערד, און דאס פערד, פערשטעלט, זאל שאקלען מיט די אויערען און ניסען.

דער „רויטער קל וחומר“ איז ארויסגעקומען פון „יחוס“. דער „אלטער תרח“ האט געמאכט א טויש אויף איהם מיט צוויי קליינע הינט־לעך וואס האבען געקענט געהן אויף א דראט פון א צירקמייסטער,

5.
מאָטקע ווערט אַ וועלט בעריהמטער שפּאַנישער „טשאַמפּיאָן“.

עס איז אדורך געגאנגען א שטיק צייט, מאָטקע האָט זיך געפונען ביי די קונצען מאכערס, אויסגעשטאנען אלע מדורי גיהנום פון די בראך־קונסט. דער „אלטער תרח“ האָט אזוי לאנג געשלאָגען מיט׳ן באָטעק ביז מאָטקע איז געוואָרען א גאנצער קונצען־מאכער און איז שוין ארויסגעטראטען מיט די „טרופּע“.

פון פריהמאָרגענס אָן האָט זיך געקאָכט אין מארק ווי אין א קעסעל. פון אלע דערפער ארום זיינען די פּויערים אָנגעקומען אויף זייערע וואָכעדיגע וועגען און אָבגעארבייטע פערד, די שררות אויף זייערע קאָטשען און בולאנען — זעהן דאָס גרויסע וואונדער, ווי די דראָ־מען־געהערין טאנצט אויף א דראָט. מען זאָגט, אז אפילו פון ז׳י נאָהענ־טע שטעדטלעך זיינען זיך פיעל צוזאמענגעפאָהרען אין ז׳ער קרייז־שטאָדט ק. וואו די בעריהמטע קונצעמאכערס האָבען זיך אָבגעשטעלט, — חתן־כלה פּאָר, גלאט אזוי יונגע ווייבלעך און פראנטען, וואָס האָ־בען ניט בעסערס צו טהאָן. א דראָט האָט מען געצויגען איבער׳ן מארק פונ׳ם קיילערס׳ס הויז ארוים ביז צו דער קירכע. און פון ברעטער האָט מען אַ ביהנע אויפגעקלאפּט, אויף וועלכער די בעריהמטע אטלעטען „קאנאַריק“ און דער יונגער שפּאניער טשאַמפּיאָן „סערוועראָס“ — וואָס דערמיט מיינט מען אונזער מאָטקע גנב — וועלען זיך ראנגלען און קונצען מאכען. נור דערווייל געהט מאָטקע ארום פון פריהמאָרגען אָן אין א פּאָר מאָדנע ווייסע הויזען, וואָס דערגרייכען ווי ביי א אי־דענע פון האלז ביז צו די קניען. און אויפ׳ן סאמע מיטען „הינטען“ האָט ער א זייגער אויפגעמאָהלט. און די גאנצע וועלט לאכט דערפון יעדעס מאָל ווען ער דרעהט זיך אוים מיט׳ן הינטען צום עולם און ווייזט ווי שפּעט עס איז... און ניט ער אליין געהט אזוי אָנגעטהאָן, נור „קאנאַריק“ אויך. קאנאריק האָט נאָך אָנגעמאָהלען זיין געזיכט מיט

טויזענד האָב איך געליעבט,
טויזענד האָב איך אויפגעהערט,
נאָר אָן איינעם
קען איך ניט פערגעסען.

און מאָטקע האָט געהאַלטען אין איין קלערען: ווער קען זיין און וואו קען זיין „דער איינער“ אָן וועלכען זי קען ניט פערגעסען?

פינף קאָפּיקעס האָט דער פויגעל ארויסגעצויגען פון קעסטעלע א בלוי קווימעל, אויף וועלכען עס איז געשטאַנען אויסגערעכענט דאָס גאַנצע גליק פון א מענשען ביז זיינע לעצטע טעג: וויפיעל מאָל ער וועט חתונה האָבען, וויפיעל נדן און ירושה ער וועט נעהמען, אז ער וועט ניט שטאַרבען אויף זיין אייגען בעט, א בריעף איז פאַר איהם אין וועג וואָס ענטהאַלט וויכטיגע נייעס און נאָך אנדערע אַזעלכע גליקען...

נאָך דעם ווי די „אַלטע מכשפה" איז אראָב פון דער ביהנע, איז ארויף דער „אַלטער תרח" מיט אַלע מעדאַלען אויף דעם בויך, ער האָט צו וויסען געגעבען דעם פּובליקום אין א שפּראַך וואָס איז בעשטאַנען פון רוסישע, פּוילישע און אידישע ווערטער, געמישט מיט ווערטער פון נאָך אַן אנדער שפּראַך, וואָס קיינער האָט שוין ניט פערשטאַנען, און עס האָט געקלונגען ווי אונגאַריש אָדער טערקיש, נור עס איז געווען גנב'יש־קאַטאַרינשטשיק לשון. ער האָט צו וויסען געגעבען, אַז באַלד וועט דאָס פּובליקום זעהען דעם בעריהמטען שפּאַנישען טשאַמפּיאָן־אַטלעט, וואָס איז נאָך ניט אַלט קיין צוועלף יאָהר און איז שוין וועלט־בעריהמט און געלעגט טויזענדער גבורים; ער וועט זיך ראַנגלען מיט דעם בעריהמטען, וועלט־בעריהמטען אונגאַרישען שאַמפּיאָן „קאַנאַריק־קאַנאַריקיודאַ". נאָר איידער עס וועט זיך אָנהויבען דאָס „געוועט" וועט דער בעריהמטער טשאַמפּיאָן, וואָס איז נאָך א קינד, ווייזען פאַר'ן פּובליקום קונצען.

און דער „אַלטער תרח" האָט געגעבען א וואונק און קאַנאַריק האָט ארויסגערוקט מאָטקע גנב.

מאָטקע האָט זיך פערשעהמט און איז געבליבען דערשראָקען, דער־זעהענדיג דאָס פּובליקום פאַר זיך. ער האָט ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן. דערווייל האָט איהם דאָס פּובליקום בעטראַכט מיט נייגיעריג־קייט. ער איז געווען אָנגעטהאָן אין א פּאָר קורצע שווארצע מייטקעס, כדי ער זאָל אויסזעהן יונג. די אַלטע מכשפה האָט איהם שוין פריהער די האָר שעהן פערקאַמט מיט א שרינט, און מאָטקע'ס קודלעס, וואָס האָבען קיינמאָל קיין קאַם ניט געזעהן, האָבען נאָכ'ן אויסשמירען זיי מיט חזיר־חלב, געגלאַנצט און שווארץ געווען ווי ראָבען. אויך איז ער געווען אָנגעטהאָן אין א שווארץ סאַמעטען רעקעל, וועלכען „קאַנאַריק" האָט אמאָל געטראָגען. האָט ער טאַקע אויסגעזעהען ווי א יונג אינ־

שוואַרצע צייכענס פון סאַזשע, און די רויטע האָר קלעפּען זיך איהם אויף די ברעמען, זעהט ער אויס ווי א טייוועל. נור דער „אַלטער תרח“ איז אָנגעטהאָן ווי אַן אמת'ער קונצענמאַכער: אין א רויטען טריקאָט, מיט נאַקעטע הענד און פיס, און א ברייטען סאַמעטענעם באַנד ארום בויך, אויף וועלכען עס גלימפּערען מעראַלען און אָרדענס פון אַלע לענ־דער און פעלקער, וואָס ער האָט אָבגעקויפט פון אַלטע אינוואַלידישע סאָלדאַטען. א טהייל פון זיי זיינען אַזוי גרויס, אז זיי זעהען אויס ווי בלעכענע שיסלען. אָט אין אַזא הלוך שטעהען די קאַטאַרינשטשיקעס און קלאַפּען צונויף די ברעטער פון דער ביהנע, ציהען שטאַרק אָן די דראָטען איבער'ן מאַרק, און די גאַנצע וועלט שטעהט ארום און בע־וואונדערט זיי.

פיער נאָכמיטאָג, ווען די זון האָט זיך אביסעל געזעצט, האָט זיך אָנגעהויבען דאָס שפּיעל. אָנגעהויבען האָט עס זיך דערמיט, וואָס דער „אַלטער תרח“, „קאַנאַריק“ און דער „שפּאַניער“ מיט באַטעקעס אין די הענד זיינען ארומגעגאַנגען צווישען עולם, געקלאַפּט איבער די קעפּ פון געשעצטען פּובליקום און אַזוי ארום געמאַכט א ראָד ארום דער ביהנע, אז אַלע זאָלען קענען זעהן וואָס עס טהוט זיך אויף איהר. שוין דער ערשטער נומער האָט ארויסגערופען גרויס בעגייסטערונג צווישען עולם. דאָס איז געווען אונזער בעקאַנטע „אַלטע מכשפה“, דעם אַלטען תרח'ס ווייב. יעצט איז זי גאָר נים געווען צו דערקענען. אָנגעטהאָן אין א קורצען רויטען טריקאָט מיט א פעטען ארויסגעבעטען „פּאָרנט“ און „הינטען“, דאָס פּנים, הענד און פיס זיינען אַזוי דיק געווען „אָב־געפּוידערט“ מיט אַזאַ מין ווייס מעהל, אז עס האָט זיך געדאַכט, אז די אידענע איז ערשט פון א ווינד־מיהל ארויסגעקומען, וואָרים דאָס מעהל איז געווען דיק אָנגעשיט אויף איהר רויטען קאָרסעט. זי האָט געהאַלטען אין דער האַנד דעם בלויען פּאָפּוגאַי, וועלכער האָט געהאַל־טען אין איין שרייען „אַלטער תרח“. אָט דער בלויער פּאָפּוגאַי איז יעצט געווען אין די הענד פון דער דיקער אידענע, און ער האָט אויף רוסיש ארויסגעקוויטשעט די ווערטער: „יאַ טעביאַ לובליו“, פאַר וועל־כען די „אַלטע תרח'טע“ האָט איהם געקושט אין זיין אָבגעגאָלדעטען שנאָבעל. דערנאָך האָט זי דעם פויגעל געזעצט אויף איהר פּלייצע, און זי האָט איהם דערלאַנגט א קעסטעלע. אין דעם קעסטעלע זיינען גע־לעגען די „גורלות“ פון דעם גאַנצען געשעצטען פּובליקום, און פאַר

קאַלאַראנא. אָט דאָ האָסטו!" — גיט איהם דער אַלטער קאַטאַרינ־שטשיק אַ שטיקעל צוקער אין מויל אריין, ווי מען גיט אַ פויגעל, און זאָגט צו איהם ווידער:

— וועסט דיך ניט נויגען, ממזר? וועסט ניט שמייכלען, איך וועל דיר די באַקעס אונטערהאַקען, נויג דיך, נויג דיך.

מאַטקע האָט שוין ניט געקענט אויסהאַלטען. דאָס געלעכטער האָט איהם געשטיקט אין דער קעהל, דורך דעם האָט ער מורא געהאַט זיך צו בויגען, צו שמייכלען, איבערהויפט צו בערענדערען די פּאָזע, אין וועלכער ער איז געווען פערגליווערט, כדי ניט צו לאַכען. יעצט האָט ער זיך שוין מעהר ניט געקענט איינהאַלטען און איז אַרויס מיט אַ גרויס געלעכטער.

דער עולם האָט עס אונטערגעכאַפּט און איז אויך אַרויס אין אַ געלעכטער.

דער „אַלטער תרח" איז געשטאַנען אַ מינוט פערווירט, און ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן, באַלד איז ער געפאַלען אויף אַ המצאה.

— ער וויל, אַז איהר זאָלט איהם פּאַטשען בראַוואָ. אָט אַזוי — קלאַטשט מיט די הענד, ווענדענדיג זיך צום פּובליקום — אין הישפּאַניע אַז מען וויל מען זאָל פּאַטשען בראַוואָ — לאַכט מען.

דער עולם האָט מאַטקע'ן געפּאַטשט בראַוואָ, און דער „אַלטער תרח" האָט געזאָגט צו איהם:

— ס'וועט דיך שוין אַ האַלערע אַוועקלענען שפּעטער, דו ממזר'וק, איך וועל דיר שוין געבען אַ לאַכען.

— אנו, הויב אויף דאָס הונדערט פונט־שטיק מיט די ציינער, — מאַכט ער צו איהם פריינדליך פאַר'ן עולם.

מאַטקע האָט אויפגעהויבען דאָס געוויכט מיט די ציינער. דער אַלטער ווייזט דעם עולם ווי שווער עס איז, און דער עולם קלאַטשט בראַוואָ.

באַלד האָט געגעבען אַ שפּרונג אַרויס „קאַנאַריק", אויך אין שוואַרצע מייטקעס מיט אַ סאַמעטענעם רעקעל, און אויך אין מעדאַלען אָנגעטהאָן. ער האָט זיך שוין געגעבען אַ פערנויג פאַר'ן עולם, אַ שמייכעל און אַ טרייסעל מיט זיינע רויטע האָר, און געגעבען אַ קוויטש: „איגרא, איגרא, איגרא!" וואָס דאָס האָט געזאָלט זיין אונגאַריש, און געגעבען אַ מאַך צו מאַטקע'ן הינטען־אַרום:

געל. געשטאַנען איז ער אויף פערשעהמט, דערשראָקען, און ניט גע־וואוסט וואָס צו טהאָן.

דער „אַלטער תרח" האָט איהם ביי דער האַנד אַנגענומען און ווייזענדיג אויף איהם, האָט ער זיך געווענדעט צום פובליקום:

— איהר זעהט דאָס אינגעל, אַ קינד איז ער נאָך, נאָך ניט קיין צוועלף יאָהר אַלט, און דאָס קינד וועט מיט זיינע ציינער אויפהויבען אַ הונדערט פונט שטיק. אויף איין האַנד וועט ער האַלטען צוויי מענ־שען. און עס איז ניטאָ אין דער וועלט נאָך איינער וואָס זאָל זיין אַזוי שטאַרק ווי ער. צוואַנציג אַטלעטען האָט ער שוין געלעגט און פון קעניג פון הישפּאַניע דעם מעדאַל געקראָגען דערפאַר — ווייזט ער אויף'ן בלעכעל וואָס מאַטקע האָט געטראָגען. זיין פאָטער איז געווען דער וועלט־בעריהמטער טשאַמפּיאָן סערוועררוס, און זיין מוטער האָט גע־וואויגען צעהן פוד — די דיקסטע פרוי אין דער וועלט. דורך דעם איז ער אַזוי שטאַרק, קוקט אָן די האַנד, אָט די האַנד — ווייזט ער אויף מאַטקע'ס אַנגעלאָפענע האַנד, וואָס איז געווען צוויי וואָכען פריהער אונטערגעבונדען, אַז זי זאָל האָבען געשוואָלענע מוסקולען — איהר זעהט וואָס פאַר אַ מוסקולען? איך האָב מורא פאַר איהם! — איז דער „אַלטער תרח" אַבגעשפּרונגען פון איהם מיט שרעק, וואָס דאָס האָט אַרויסגערופען אַ געלעכטער ביים עולם.

מאַטקע האָט נאָך ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן. ער איז פער־שעהמט און דערשראָקען געווען פאַר'ן פובליקום. נור דעם „אַלטען תרח'ס" רייד און דאָס פובליקום האָבען איהם גערייצט צו לאַכען, און ער האָט מורא געהאַט, אַז ער זאָל ניט אויספּלאַצען אין אַ געלעכטער.

— נויג זיך פאַר דעם פובליקום, ממזר; שמייכעל, שמייכעל, ממזר, אַ חאָלערע זאָל דיך פּאַקען, ווי ער שטעהט! — האָט דער „אַל־טער תרח" געקריצט מיט די ציינער אויף איהם, און בעת מעשה האָט ער איהם פאַר'ן פובליקום געגלעט איבער די שווארצע גלאַנצעדיגע האָר:

— ער איז דאָך אַ קינד, די מוטער האָט מיר איהם אַנפערטרויט.

„גראַטאַנאַ, גראַטאַנאַ, שאָקאָלאַראַנאַ" — האָט פּלוצלינג דער „אַלטער תרח" אַנגעהויבען ריידען צו איהם פאַר'ן פובליקום אויף אַן אונפער־שטענדליכע שפּראַך. איך פרעג איהם, אויב ער וויל שאָקאָלאַד — זאָגט דער „אַלטער תרח" צום פובליקום — ער פערשטעהט דאָך ניט אונזער שפּראַך, רייד איך צו איהם הישפּאַניש: „גראַטאַנאַ, גראַטאַנאַ, שאָ־

אינגערען. מען האָט געפּייפט, געקלאַטשט מיט די הענד און ארויסגע־רופען דעם „הישפּאַניער“, נור געוויזען האָט זיך קאַנאַריק. דער עולם האָט איהם אויסגעפּייפט, גערופען דעם „הישפּאַניער“, און „קאַנאַריק“ האָט אויף גאָר ניט געקוקט, ווייטער ארויסגעקומען, זיך פערנויגט, און מאַטקע איז געווען ערגעץ־וואו פערשטעקט, ער האָט זיך געשעהמט פאַר'ן עולם. דער עולם האָט זיך אָבער ניט געוואָלט בערוהיגען, ביז דער „אַלטער תרח“ איז אליין ניט ארויסגעקומען און ארויסגעפיהרט מאַט־קע'ן ביי דער האנד, און גענויגט זיך פאַר'ן פּובליקום און געוויזען אויף זיך און אויף מאַטקע'ן. כאָטש קיינער האָט ניט פערשטאַנען וואָס ער מיינט דערמיט וואָס ער ווייזט אויף זיך.

נור סאַי ווי סאַי, פון דענסטמאָל אָן איז מאַטקע געוואָרען אָן עכטער קאַטאַרינשטשיק, וואָס קען „אַרבייטען“, און דאָס פּובליקום האָט איהם גערן. דאָס האָט איינגעזעהן דער „אַלטער תרח“ און אָנגעהויבען זיך מיט איהם אנדערש צו בעגעהן, און „קאַנאַריק“ האָט געקריגען אַ קאָנקורענט.

אויף אַ ווײַלע איז אַלעס שטיל געוואָרען. די קאַטאַרינקעס האָ־בען אויפגעהערט צו שפּיעלען. עס איז אָנגעקומען דער סאַמע ערנסטער און וויכטיגסטער טהייל פון קונצען מאַכען. די וועלט־בעריהמטע היש־פּאַנישע (אַלעס וועלט־בעריהמטע ביי די קאַטאַרינשטשיקעס קומט פון שפּאַניען) דראָטען־געהערין „מאַרי“, וועט געהן אויפ'ן דראָט. דעם עולם האָט דער אָטהעם פערכאַפּט. מאַרי איז טאַקי געווען בעריהמט אין דער גאַנצער געגענד, און מען האָט געזאָגט, אַז פּריצים פאָהרען איהר נאָך פון איין שטאָדט אין דער צווייטער זעהען איהרע גבורות; אַז פיעל רייכע לייט האָבען די ווייבער און די פאַמיליעס פערלאָזט און איינגעליעבט זיך אין איהר, גליקליך זי געוואָלט מאַכען, און זי וויל ניט אנדערש, נור זיין מיט די קאַטאַרינשטשיקעס. באַלד איז זי פאָרגע־קומען פאַר'ן פּובליקום. דער „אַלטער תרח“ האָט זי ארויסגעפיהרט, ווי מאַטקע'ן, ביי דער האַנד. זי איז געווען אָנגעטהאָן אין אַ שפּאַ־ניש רויט שאַנסאָנעטען קלייד, מיט פלימערלעך און קרעלען בענעהט. איהרע נאַקעטע הענד, האַלז און פיס זיינען געווען אָנגעפּוידערט מיט ראָזעווע פּוידער, איהרע באַקען און ליפּען אָנגערויטעלט, די האָר גע־קרייזעלט אין גאָלדענע לאָקען צוואַוואָרפען אַרום איהר נאַקען און בריסט. זי האָט זיך פערבויגען פאַר'ן פּובליקום, געכאַפּט אין דער האַנד

— זעהסט, ממזר׳וק, ווי אזוי מען דארף פאר א פובליקום ארויס־קומען. דו זעהסט?

זיי האבען זיך ביידע אנגעטהאן די פאסקעס, און אנגעהויבען זיך צו ראנגלען.

נור איידער דער „וועט" איז פארגעקומען, האט דער „אלטער תרח" פערבעטען אויף דער ביהנע אייניגע פון פובליקום, אז זיי זאלען זעהן, אז דא איז ניט קיין „אבגענארטע זאכען". עס האט אבער קיינער פון פובליקום ניט געוואלט ארויפגעהן, געשעהמט זיך. צום כוף האבען זיך דאך געפונען צוויי בעלנים. דאס איז געוועזען חיים׳ל דער פעלדשער־יונג, וואס איז אן אמאטאר אויף אזעלכע זאכען (ער איז אויך א פייער־לעשער) און קאזלאווסקי, דער פוילישער שוסטער. זיי ביידע האבען זיך אוועקגעזעצט אויף דער ביהנע, צו זיין די מבינים, ווער עס וועט געווינען, און דורך דעם האט מען ביידען א נאמען געגעבען אין דעם שטעדטעל „די נייע קונצענמאכערס". און דער נאמען איז זיי גע־בליבען ביז אויף היינטיגען טאג.

קאנאריק האט אנגענומען מאטקע׳ן און געוואלט איהם ווייזען, אז כאטש, ווי עס איז אבגערעדט געווארען, וועט ער זיך לאזען לעגען פון איהם (כדי עס זאל מעהר עפעקט מאכען, אז דער אינגערער לעגט דעם אלטען), דאך זאל ער וויסען, אז דער שטארקערער איז ער, „קא־נאריק", און ער קען געבען קלעפ, אז מען וועט דארפען. „קאנאריק" האט אבער באלד דערזעהן, אז מאטקע וועט זיך ניט לאזען לעגען פון איהם, ווארים מאטקע איז שוין אויך אליין צוהיצט געווארען פון פוב־ליקום און געוואלט ווייזען וואס ער קען. און צווייטענס האט ער אויך געוואוסט ביי זיך, אז מיט דעם וואס ער וועט לעגען „קאנאריק׳ן", וועט ער ווערען מעהר „מאכער" ביי דעם „אלטען תרח" און וועט אויך האבען א רעכט אויף די דראטען־געהערין, ווי „קאנאריק". „קאנאריק" האט געוואוסט דערפון, און צווישען זיי איז אנגעגאנגען א שטילע מלחמה. מאטקע האט זיך צוזאמענגענומען, און איידער „קאנאריק" האט נאך געוואלט, און אזוי פלינק אז ער האט זיך גאר ניט געריכט, האט איהם מאטקע געלעגט... דער עולם, וועלכער איז צואווארעמט גע־ווארען פון דעם ראנגלען זיך, האט אויסגעבראכען אין א גרויס ענטהו־זיאזמוס פאר מאטקע׳ן. ווארים דורך דער גאנצער צייט פון „וועט" איז די סימפאטיע פון עולם, ווי געוועהנליך, געווען אויף דער זייט פון

געגעבען אַ בראָך אויס אין אפּלאָדיסמענטען, אין פּייפען און געשרייען — איז מאַטקע שיער ניט משוגע געוואָרען פון גליק. ער האָט גע־טאַנצט אויף איין פוס, געוויינט פאר גליק און איז נאָכגעלאָפען נאָכ'ן אַלטען, ווען דער אַלטער האָט זי געכאַפּט אויף זיינע פּלייצעס און האָט זי אַרומגעטראָגען אַרום דעם פּובליקום. זי האָט אויפגעעפענט דעם שירעם און דאָס פּובליקום האָט אָנגעהויבען אַריינוואַרפען געלד אין שירעם. וויפיעל איינער האָט געקענט, און מעהר ווי מען האָט געקענט. די שררות מיט די דאַמען, וועלכע זיינען געשטאַנען אויף זייערע קאָטשען און צוגעקוקט זיך, האָבען זילבערנע גילדען געוואָרפען, און די „פּריצים“, וואָס „האָבען ווייב און קינד פערלאָזט און פאָהרען נאָך דער שעהנער דראָטען־געהערין“ — האָבען גאַנצע זילבערנע רובעלס געוואָרפען. די מיידעל אויף דעם אַלטען קאַטאַרינשטשיק'ס פּלייצעס האָט דאָס געלד אויפגעכאַפּט אין איהר שירעמעל, און דאָס וואָס איז אויף דער ערד געפאַלען איז דאָס מאָל מאַטקע, אַנשטאַט „קאַנאַריק'ען“, נאָכגעגאַנגען (ווייל דער עולם האָט איהם געדרנער געהאַט און איהם וועלען זיי מעהר געבען) און אויפגעקליבען. און מאַטקע איז גליקליך און פערליעבט געווען.

דאָס קליינע זיידענע שירעמעל, האָט זי זיך געשטעלט אויפ'ן רוקען פון דעם אַלטען קאַטאַרינשטשיק, וואָס האָט אַנידערגעקניעט פאַר איהר, און מיט דער האַנד אָנגעכאַפּט זיך אָן די שנור וואָס האָט אַראָב־געהאַנגען פון דער דראָט־לאַס. אין אַ מינוט האָט זי זיך, לייכט ווי אַ פויגעל, אַרויפגעלאָזט אויף די שנור, אָנגעכאַפּט מיט איין האַנד אין דער לאַס, און באַלד איז זי געשטאַנען אויפ'ן דראָט, און פון דאָרט צום עולם קושען אַראָבגעשיקט מיט ביידע הענד. נור קיינער האָט ניט געשמייכעלט. אַלע זיינען געווען פערכאַפּט און געשטאַנען אָהן אָטהעם, וואַרטענדיג וואָס זי וועט דאָ טהאָן. זי האָט אויפגעעפענט דאָס זיי־דענע שירעמעל און אָנגעפאַנגען זיך גליטשען מיט איהרע פיס אי־בער'ן דראָט אַזוי לייכט, ווי אַ ווינד וואָלט געבלאָזען. מיט איהר שי־רעמעל רעגולירט זי די וואָג פון איהר לייכטע פיגור, און זי זעהט אויס אויבען אויפ'ן דראָט, אין דער זון, ניט ווי אַ מענש, נור ווי אַ רויטער שעהנער פויגעל מיט אַ מענשען־געזיכט שוועבט אין דער לופטען אי־בער אונזערע קעפּ. און פון אונטען, נאָך דער דראָט זיינען מיט איהר מיטגעגאַנגען דער אַלטער, „קאַנאַריק" און מאַטקע מיט אויסגעשפריי־טע הענד און פערזאָרגטע פּנים'ער, געקוקט מיט שרעק אויבען אַרויף, גרייט זי אונטערצוכאַפּען, ווען עס זאָל זיך מאַכען, חלילה, אַן אונגליק.

נאָר די מיידעל האָט ניט געזאָרגט דעריבער. זי האָט זיך געפיהלט אויפ'ן דראָט ווי אויף טרוקענעם לאַנד. זי האָט געהאָפּסט אויף איין פוס, געצויגען אַרום זיך אַ ראָד, געוואָרפען דאָס שירעמעל פון איין האַנד אין דער צווייטער, און געצייגט דעם עולם איהרע הערליכע לייכ־טע בעוועגונגען, איהר בויגזאַמען קערפּער, איהרע שעהנע הענד און שעהנע פיס, און דער גאַנצער עולם איז געווען פערליעבט אין איהר, יונג און אַלט. אפילו ווייבער האָבען זיך איינגעליעבט אין דער דראָטען־געהערין, און האָבען מורא געהאַט אַ וואָרט אַרויסצוריידען, הויך צו אָטהעמען, כדי די מיידעל זאָל זיך ניט דערשרעקען און אַראָבפאַלען.

מאַטקע האָט זיך אין איהר איינגעליעבט טויזענד מאָל מעהר ווי פריהער, און איז טויזענד מאָל גרייט געווען די כפּרה צו ווערען פאַר איהר, און זיין האַרץ האָט איהם געשראָקען, אַז עס זאָל איהר, חלילה, קיין שלעכטס ניט געשעהן, אַזש טרערען האָבען זיך איהם געשטעלט אין די אויגען. און אַז זי איז בשלום אַראָבגעקומען, און דאָס פּובלי־קום, וועלכעס האָט איינגעהאַלטען די בעגייסטערונג, האָט מיט אַמאָל

אַלעס געטהאָן, אַז ער זאָל זי קענען איצט נאָך אמאָל זעהן. נאָר ער איז סיי ווי סיי גליקליך געווען, וואָס ער געפינט זיך אַזוי נאָהענט פון איהר.

ער האָט געקוקט אויף דער בויד און נאָך אמאָל זיך אונטערגע־גנב׳עט אונטער די לאָדענלעך און געפרופט אריינקוקען דורך אַ שפּאַרע, אָבער ער האָט גאָר ניט געזעהן, נור ער איז צופריעדען געווען און פאַר שמחה האָט ער געוואָלט אויסשרייען. ער האָט זיך אָבער איינגע־האַלטען. ער איז צוגעגאַנגען צום פייער׳ל, אונטערגעוואָרפען אַ פּאָר צווייגלעך און ווייטער זיך אוועקגעזעצט.

עס איז איהם קאַלט געוואָרען און עפּעס באַנג געוואָרען. ער האָט זיך פּלוצים דערמאָנט אָן דער מאַמען, זי געזעהן ווי זי זיצט און נייהט איהם די הויזען און קוקט אויף איהם. ער האָט זיך דערמאָנט ווי די מאַמע איז געקומען צולויפען צו דער וואַך, וואו די „בלינדע פערל“ האָט איהם געשלאָגען. און געטראַכט ביי זיך, אַז ניט אַנדערש, אַז ער וועט האָבען אַ סך געלד, וועט ער אַהיים קומען אין שטעדטעל אריין און קומען צופאָהרען אין אַ קאַטש מיט צוויי פערד פאַר׳ן „קעלער“, וואו די מאַמע וואוינט, און ווען די מאַמע ארויפנעהמען אויף דער קאַטש און מיט איהר פאָהרען איבער דער שטאָדט און אַלע־מען ווייזען, אַז דאָס איז זיין מאַמע. ער ווען איהר מיטברענגען מתנות, טהייערע קליידער, אין וועלכע ער ווען זי אויספּוצען. דאָס אַלעס ווען ער טהאָן מיט דער מאַמען, אָבער דעם טאַטען ווען ער גאָר ניט מיטברענגען, ניט ארויפנעהמען אויף דער קאַטש, און אפילו ניט ריידען מיט איהם.

און אַז ער ווען אמאָל רייך ווערען, און קומען צופאָהרען אַהיים צו דער מאַמען — אין דעם האָט ער געגלויבט, אין דעם איז ער געווען זיכער. און דאָס וואָס ער האָט זיך צוזאַמענגעטראָפען מיט די קאַטאַ־רינשטשיקעס און זיי האָבען איהם אויסגעלערענט „ארבייטען“ — דאָס האָט איהם נאָך מעהר געשטאַרקט אין זיינע האָפנונגען.

נאָר אין די אַלע האָפנונגען האָט זיך מעהר פון אַלעם אָבגע־גלאַנצט דאָס געשטאַלט פון דער מיידעל, וואָס ער האָט געזעהן. עפּעס מיט איהר האָט ער פערבונדען זיין גלויבען אין זיין צוקונפט. פאַר־וואָס און ווי אַזוי האָט ער ניט געוואוסט און ניט געוואָלט קלערען.

און פּלוצים עפענט זיך אַ לאָדען פון אַ פענסטער׳ל אין דער בויד

6

ביי די ליכט פון די שטערן.

אין א צייט ארום איז מאטקע געזעסען ביים ברענענדיגען פייער׳ל אויפ׳ן נאקעטען פעלד און האט געפאשעט די פערד פון די קאטארינ־שטשיקעס. נעבען איהם איז געלעגען „קאנאריק“, איינגעוויקעלט אין א ווארימע קאלדרע און איז שטארק געשלאפען, און מאטקע האט גע־צעהלט זיין שנארכען. דער וואלד האט זיך געשווארצט און די נאכט און די פעלדער זיינען פייכט געווען. מאטקע האט ניט געקענט שלא־פען. ער האט געקוקט אויף דעם בויד, וואס איז געשטאנען ניט ווייט פון פייער׳ל, און האט אויסגעזעהן אין דער נאכט ווי אן איינגעשלא־פען אלט איינגעפאלען הייזעל מיט פערהאקטע לאדען. ער האט גע־קוקט אויף די פערמאכטע לאדענלעך, אין וועלכע עס האט זיך דורך די שפאלטען דערזעהן א ליכט, און עס האט זיך איהם געדאכט, אז ער הערט דורך די לאדען ווי א קינד וויינט אין דער בויד... ער איז צוגעקראכען אין דער שטיל אויף אלע פיער צו דער בויד און איינגע־הערט זיך דורך די לאדענלעך און געפרופט כאפען א קוק דורך א שפארע... עס האט זיך אבער קיינער ניט געוויזען און פון אינעווענינ האט זיך גאר ניט געהערט. מאטקע איז געלעגען און האט זיך איינגע־קוקט און איינגעהערט אין דער נאכט אריין. אלעס איז איהם ווילד־פרעמד פארגעקומען, און עס האט זיך איהם געדאכט, אז עס איז שוין אזוי ווייט פון דער היים, פון זיין שטעדטעל, אז ער וועט קיינמאל שוין ניט קומען אהיים. עס זיינען איהם אינטערעסאנט געווען די פרעמדע מענשען, ביי וועלכע ער געפינט זיך איצט, נאר ער האט מורא געהאט פאר זיי, — און עס האט איהם געצויגען צו זיי. ער האט געטראכט וועגען דער מיידעל, וואס ער האט געזעהן אפירקומען פון הינטער׳ן פארהעגנעל. זי איז אזוי שעהן געווען און עפעס אזוי געווען, אז ער האט נאך קיינמאל אין זיין לעבען ניט געזעהן אזעלכעס. ער וואלט

אין דער מונקעלער נאכט אריין און געלאזט זיך פון דער מיידעל טהַיַן אלעס, וואס זי האט געוואלט.

און זי האט זיך אנגעהויבען צו שפּיעלען מיט איהם ווי מיט א הינטעל. זי האט גענומען זיין פּנים אין איהרע הענט, און אויסגע־דרעהט צו דעם פייערעל און גוט איינגעקוקט זיך דערינען, אבגעלאזט איהם און געהייסען איהם קוקען אין א זייט. מאטקע האט געפאלגט. דאן האט זי פּלוצים איהם געפרעגט:

— ביזט טאקע א גנב? ביזטו אנטלאפען פון אסטראג, יא?

מאטקע האט קיין מינוט נישט געקלעהרט, און געשאקעלט מיט'ן קאפּ אויף יא.

— פאר וואס האט מען דיך איינגעזעצט, פאר וואס? האסט גע'גנב'עט?

— נישט בלויז גע'גנב'עט, איך האב גע'הרג'עט. איך האב זיך געשלאגען מיט יונגען, האב איך א יונג דערשטאכען מיט א מע־סער, אוועקגעשיקט אויף יענער וועלט. אה, איך האב פאר קיינעם קיין מורא נישט.

מאטקע האט זיך געוואלט נאך גרעסער מאכען:

— און ניט בלויז פאר א ציווילנעם האב איך קיין מורא נישט. איך האב שוין א סטראזשניק אויף משלח געווען, אונטער א ריפּ איהם א מעסער אריינגעשטאכען. איך האב פאר קיינעם קיין מורא נישט.

— פאר קיינעם נישט? — קוקט איהם אָן די מיידעל.

— פאר קיינעם נישט, — ענטפערט אַפּ זיכער מאטקע.

— און פארן אלטען?

— פאר וועלכען אלטען?

— פאר'ן תרח, — ווייזט זי אויף דער בויד.

— אַ, לאָז ער זיך נאר טשעפּען מיט מיר, וועל איך איהם ווייזען וואס איך קען.

— פאר איהם האבען אלע מורא, אפילו „קאנאריק“ ציטערט פאר איהם.

די מיידעל האט אראפּגענומען דעם הוט פון זיין קאפּ און האט איהם געגלעט די האאר לייכט מיט איהרע הענד.

און די מיידעל שטעקט אַרויס איהר קאָפּ. אַט זעהט ער דאָך קלאָר ביי דעם ליכט פון פייער'ל, וואָס פאַלט אויף איהר, דעם גלאַנץ פון איהרע האָר און דאָס בלייכקייט פון איהר פּנים. זיין האַרץ הויבט אָן צו ציטערן, און מאָטקע שפּרינגט אויף, און זעצט זיך צוריק אַוועק ביים פייער'ל פאַר גדולה. און ער האָט מורא דאָרט אַהינצוקוקען. נור ער הערט: סיס־ם! סיס־ם! ער קריכט אַוועק פון פייער'ל און לאָזט זיך אויף אַלע פיער צום פענסטער'ל.

— „קאַנאַריק" שלאָפט?

מאָטקע שאָקעלט מיט'ן קאָפּ.

— סס־ס, שווייג, בויג דיך איין.

מאָטקע האָט זיך איינגעבויגען און אַ פּאָר לייכטע פיס האָבען געגעבען אַ שפּרונג אַרויף אויף איהם, ווי אַ זומער־פויגעלע וואָלט זיך געשטעלט אויף איהם.

— קום אַוועק פון דאַנען, זיי וועלען אונז הערען — פליסטערט זי איהם אין אויער אַריין ווי אַ לייכט ווינטעל, און כאַפּט מאָטקע'ן פאַר אַ האַנד.

זיי זיינען אָפּגעשפּרונגען איינציגע טריט צום וועלדעל צו. אין פייכטען גראָז האָט מען זייערע טריט ניט געהערט. זיי האָבען זיך געזעצט אויפ'ן ראַנד פון וואַלד.

— שווייג, אַז זיי וועלען אונז כאַפּען, וועלען זיי אונז ביידען אַ טויט מאַכען, — פליסטערט די מיידעל אין אויער אַריין, און פערשטעלט איהם מיט דער האַנד דאָס מויל, מורא האָבענדיג, אַז דער יונג זאָל פאַר גליק ניט אַרויסקווויטשען. וואָרים זי האָט עס געפיהלט אין איהם, אַז ער איז עס בכח צו טהאָן.

מאָטקע ווינקט מיט די אויגען, אַז ער פערשטעהט, אַז ער וועט קיין פּיפּס ניט געבען. עס איז אָבער אַ פינסטערע נאַכט און זי זעהט ניט זיינע ווינקען.

זיי זיינען געזעסען ביידע אַ שטיקעל צייט און האָבען קיין וואָרט נישט אַרויסגערעדט. ביי מאָטקען האָט דאָס האַרץ געקלאַפּט. ער האָט נישט געוואוסט צו ער חלומ'ט אָדער עס קומט פאָר אויף דער וואָהר. ער האָט זיך מיט אַמאָל אָנגעהויבען צו שעהמען, געשעהמט זיך צו קוקען דער מיידעל אין פּנים אַריין, נאָר געזעסען און געקוקט

געוועזן און איך בין שוין ביי איהם זעהר לאנג און ער האט מיך ער־צויגען און אויסגעלערענט מיך געהן אויף די דראט און ברעכען זיך אין א ראד. ער האט מיך אויסגעלערענט „ארבייטען". איך האב איהם ליעב.

— שלאגט ער דיך?

— יא. נאר ער מעג. איך האב איהם ליעב, און איך האב ליעב ווען ער שלאגט מיך.

— פארוואס?

— ווייל איך וויל אזוי.

פויזע. זיי שווייגען. דאס פייעריל נעהט אויס, אלעס איז שטיל ארום. מען הערט נאר די „חיות" גריזשען דעם גראז, און קאפיען טיילמאל מיט די פאדקאוועס אן די פייכטע ערד.

— און דו האסט ליעב, אז מען שלאגט דיך? — פרעגט פלו־צים די מיידעל.

— ניין. איך שטעך מיט א מעסער.

— א מענש וועלכען איך האב ליעב מעג מיך שלאגען. דו וועסט מיך אויך מעגען שלאגען, אז איך וועל וועלען... נאר „קאנאריק'ען" האב איך פיינט. וועסט דיך אננעהמען פאר מיר?

— יא.

— און אז איך וועל דיך בעטען, וועסטו איהם שטעכען?

— יא.

— דו קענסט צוגעהן צו איהם אזוי ווי ער ליעגט אצינד ביים פייער און שטעכען איהם מיט א מעסער?

— האסט א מעסער, וועל איך איהם שטעכען.

— און וועסט גאר קיין מורא ניט האבען?

— ניין.

— לאמיך זעהן.

— גוט.

— נא, דא האסטו א מעסער און געה צו און שטעך איהם, — האט זי ארויסגענומען א לאנגען דאלך פון אונטער איהר טוך, אין וועלכען זי איז געווען א נאקעטע איינגעהילט און געגעבען מאטקע'ן.

מאטקע האט צוגענומען דאס מעסער, ער האט זי אנגעקוקט און ער האט זיך אויפגעהויבען פון ארט.

— דו האָסט געדיכטע האָאר און שטאַרקע, — רייסט זי איהם ביי די קודלעס.

מאָטקע לאַכט.

— שווייג, זיי וועלען הערען, — ציטערט די מיידעל.

— האָב קיין מורא נישט, זאָלען זיי הערען.

— זיי וועלען־אונז שלאָגען.

— ווער ?

— מיך מיט דיך.

— לאָמיך זעהן.

— און וואָס וועט זיין ?

— איך וועל מיט א מעסער שטעכען.

די מיידעל גלעט איהם איבער'ן באַק.

פויזע. א מינוט שווייגען זיי ביידע, און מאָטקע הערט זיך צו צום קלאַפּען פון זיין האַרץ.

— וועסט דיך פאַר מיר אָננעהמען ?

— זיי שלאָגען דיך ?

— טהיילמאָל, אז איך וויל זיי ניט פאָלגען.

— פאַרוואָס ווילסטו זיי ניט פאָלגען ?

— דערפאַר וואָס איך האָב זיי ניט ליעב. ביידע ניט.

— שלאָגען זיי דיך ?

— יא. „קאַנאַריק" מעהר נאָך פאַר'ן אלטען. ער וויל, אז איך זאָל איהם ליעב האָבען. און איך וויל ניט.

— פאַרוואָס ווילסטו ניט ?

— ווייל איך האָב איהם פיינט. ער פייפט מיט דער נאָז ווי א „קאַנאַריק" ווען ער שלאָפט, און ער האָט רויטע האָאר און שטענדיג שוויצט ער. האָב איך איהם פיינט.

— און ער שלאָגט דיך ?

די מיידעל שאָקעלט מיט'ן קאָפּ.

— און דער אלטער לאָזט ?

— טיילמאָל שלאָגט ער אויך. נור דעם אלטען האָב איך ליעב. ער מעג מיך שלאָגען.

— וואָס, ער איז א טאַטע ?

— ניין. ער זאָגט, אז ער האָט מיך געקויפט ווען איך בין קליין

צוליפען צו דער מיידעל, ווידער האָט געבריהט אַ פּלעם פון באַ־מעק אויף אַ צווייטע באַק. ער האָט ניט געוואוסט פון וואַנען עס קומט צופליהען, און דאָס מיידעל האָט זיך ארויסגעדרעהט פון איהם ווי אַ ווינד און צוגעפליסטערט אין דער שטיל:

— נאָך ניט יעצט. אַז דו וועסט „קאַנאַריק'ען" דעם האַלז אי־בערשניידען, וועל איך דיין „ליובאָווניצע" ווערען.

מאָטקע האָט געהאַלטען דאָס מעסער אין דער האַנד, וואָס זי האָט איהם געגעבען, און געאײלט זיך מיט פלינקע טריט צום יונג.

— שטעה, איך וועל שרייען, — האָט זי איהם נאָכגעשריען.

ער האָט זיך אָבגעשטעלט.

זי איז ווי אַ ווינד אוועקגעפלויגען און פערשוואונדען אין דער נאַכט. מאָטקע איז איהר נאָכגעגאַנגען. אַז זי איז שוין געווען אין „בויד", געשטאַנען ביים פענסטעריל, איידער זי האָט דעם לאָדענדעל פערמאַכט, האָט זי ווידער געלאָזט פאַלען פון זיך דאָס טוך, און מאָטקע האָט ווידער געזעהן איהר לייב, וואָס האָט געשימערט אין דער נאַכט פון דעם שטערן־ליכט.

ער האָט בעהאַלטען דאָס מעסער אין אַ כאַליאַווע פון שטיוועל און איז געפאַלען אויף דער ערד, אויסגעצויגען זיך און געקוקט אין דער נאַכט אריין, און האָט ניט געוואוסט צי דאָס אַלעס וואָס איז פאָרגעקומען מיט איהם די נאַכט איז געשעהן אין חלום אָדער אויף דער וואָהר.

ער האָט אָנגעהויבען זיך אונטערצושלייכען. נור קוים איז ער אוועק פון איהר דריי־פיער טריט האָט זיך די מיידעל ארונטערגעשאַרט און אָנגעכאַפּט איהם ביי די פּיס. ער האָט ניט געהערט איהרע טריט און ניט געוואוסט ווי אזוי זי איז אונטערגעקומען:

— געה ניט. נאָך ניט איצט.

— לאָז מיך. ביי מיר איז איטמאָל געזאָגט — איז געזאָגט. מיין נישט, אז איך האָב מורא.

— איך וויים. נאָר נאָך ניט איצט. ווערסט מוזען אנטלויפען פון דאנען, און איך וויל ניט, אז דו זאָלסט איצט אנטלויפען פון דאנען.

מאָטקע איז געבליבען שטעהן און האָט ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן.

— קום מיט מיר טיעפער אין וואלד אריין, וועל איך דיר דאָרט עפּעס זאָגען, רוימט איהם דאָס מיידעל איין.

זיי האָבען זיך ביידע אונטערגעשלייכט און געקראָכען אויף אלע פיער אין וואלד אריין, — ביז מען האָט שוין ניט דאָס פייעריל און ניט די בויד געזעהן.

— בלייב דאָ מיט אונז אין דער בויד. איך וועל צו דיר אלע נאכט ארויסקומען. ווילסטו?

מאָטקע שווייגט.

— און אז דו ווערסט דעם „קאנאריק" שטעכען, וועל איך ווערען דיין ליובאָווניצע. ווילסטו?

מאָטקע שווייגט.

די מיידעל האָט ארויסגענומען פון זיך דעם טוך, אין וועלכען זי איז געווען איינגעהילט. זי איז אַ מינוט געבליבען נאַקעט מיט נאַ־קעטע הענד און נאַקעטע בריסטען און מאָטקע האָט דערזעהן דאָס בלייכקייט פון איהר קערפּער, וואָס האָט אָבגעשימערט אינ'ם ליכט פון די שטערען. עס האָט אָבער קוים געדויערט אַ פּאָאר סעקונדען, ווארים די מיידעל האָט זיך באלד צוריק פערהילט מיט דעם טוך.

מאָטקע איז אַ ווײלע געבליבען שטעהן אַ פערכאַפּטער, נאָר באלד האָט ער זיך צוגערוקט צו דער מיידעל און געוואָלט זי ארומ־נעהמען מיט ביידע הענד.

אַ פּלעם פון אַ באַטעק האָט געגעבען אַ ברען איבער זיין פּנים. ער האָט זיך נאָר אויף איין מינוט אָבגעשטעלט און ווידער געפּרובט

לונג. געווען א שעהנע איינגאהמע. און תמיד ווען דער „אלטער תרח“ איז צופריעדען נאך אן ארבייטען, טרינקט ער א סך טהעע פון רו־סישען סאמאוואר, וואס ער פיהרט מיט זיך מיט אין דער בויד. אויס־געטהאן די שטיוועל ליעגט ער האלב און זיצט האלב אויף א בעט, צוגערוקט דעם טיש צום בעט און איז איינגעהילט אין גאנצען מיט דער פארע וואס שלאגט פון דעם הייסען טהעע, וואס אין דער „טשאש־קע“ פאר איהם. הייסע אנגסטען שלאגען ארויס אויף זיין שטערן, ער רויבערט די ליולקע מיט צופריעדענהייט און קיצעלט מיט׳ן ציבעק די „אלטע מכשפה“ הינטער די ארעמס, ווינקענדיג מיט די אויגען אויפ׳ן מיידעל, וואס זיצט און שמירט זיך אויס די פיס מיט אזא מין עהל נאכ׳ן געהן אויפ׳ן דראט און אויף מאטקע׳ן, וועלכער שטעהט און דערלאנגט מארי׳ן די פלאש צום שמירען.

— א שעהנע פאר, מיר וועלען מיט זיי שעהנע געשעפטען מא־כען — זאגט דער אלטער.

— שוויינ, זיי וועלען הערען.

דערווייל איז „קאנאריק“ אריינגעקומען און האט געשריען אויף מאטקע׳ן וואס ער געהט ניט ארויס צו די פערדע, מען וועט די פערד אוועק׳גנב׳ענען. די אלטע און דער אלטער האבען זיך פנגענומען פאר איהם, אז ער זאל איהם לאזען אין שטוב זיין, און די פערד וועט קיי־נער ניט גנב׳ענען, זיי שטעהן אין שטאל.

— דו ווייסט, מארי, דער פריץ וואס האט זיך גע׳שדכנ׳ט צו דיר אין פלאצק איז דאך דיר נאכגעפאהרען. ער איז דא, — זאגט קאנאריק.

מארי איז רויט געווארען.

—פון וואנען ווייסטו, האסט איהם געזעהן ? — פרעגט דער „אלטער תרח“ פעראינטערעסירט.

— איך האב איהם געזעהן אויפ׳ן מארק, און ער שטעהט דאך דא איין אין דעם האטעל.

— וואס דו זאגסט ?

— יא — ווינקט „קאנאריק“ צום „אלטען תרח“ און ווייזט מיט די הענד אויף מאטקע׳ן; אז ער קען ניט ריידען ווייל מאטקע איז דא.

— געה, ממזר׳וק, געה ארויס צו די פערד — זאגט צו איהם וויך דער „אלטער תרח“.

7

דער „קעניגליכער‟ האָטעל.

אין א פּאָר וואָכען ארום זיינען די קונצענמאַכער אריינגעקומען אין א שטעטעל אריין „ארבייטען‟. די קונצענמאַכער האָבען אין שטאָדט געוואוינט ניט אין דער „בויד‟, נור זיינען איינגעשטאַנען אין „האָטעל‟, וועלכער האָט געטראָגען דעם שטאָלצען נאָמען „קרולעווסקי‟ — קעניגליכער. זיינע בעזיצער זיינען חיים שפּאַספויגעל מיט זיין טאָכטער, די שעהנע דבורה'לע, א יונג פעט ווייבעל, וואָס קיינער ווייס ניט אויב זי איז אַן אלמנה, א גרושה אָדער אַן עגונה. מען ווייסט נור, אז זי איז א ווייבעל און האָט ניט קיין מאַן, און סוחרים און רייזע־אַגענטען האָבען ליעב דאָרט איינצושטעהן, ווען זיי פאָהרען דורך די שטאָדט. און ניט בלויז פּרעמדע. אין די לאַנגע ווינטערדיגע נעכט זיצען דאָרטען די שטאָדט־פּאַצעטען און שפּיעלען אין קאָרטען. און טיילמאָל כאַפּט זיך אויף דאָס שטעדטעל מיט א נייעס, אז א לייטישער יונגערמאַן האָט דעם נדן פערשפּיעלט ביי דבורה'לען אין האָטעל, און די ווייבער רוימען זיך אין די אויערען: דבורה'לע האָט שוין ווידער איינעם אין די הענד אריינגעכאַפּט. ביי דער דבורה'לע אין „קעניגליכען‟ האָטעל זיינען איינגעשטאַנען — דער „אלטער תרח‟, די „מכשפה‟, „קאַנאַריק‟ און די דראָטען־געהערין. מאָטקע איז געשלאָפען אין דרויסען אויף דער בויד, היטען די פערד.

נאָכ'ן „ארבייטען‟ זיינען געזעסען די קונצעמאַכער ביי זיך אין צימער. די פענסטער פון צימער זיינען ארויסגעגאַנגען אויף א הויף אין א הינטער־סעדעל און זיינען תמיד געווען פערהאַנגען. אין האָטעל האָט מען דאָס גערופען „דאָס פינסטערע שטיבעל‟. און דאָרט, אין דעם „פינסטערען שטיבעל‟ פלעגען דאָס פאָרקומען די „שרעקליכע זאַכען‟, וועגען וועלכע מען האָט גערעדט אויף דבורה'לען. דער „אלטער תרח‟ איז געווען צופריעדען פון דער היינטיגער פאָרשטע־

א ווינקעל, און דאָס אידעל מיט׳ן שטעקעלע אין דער האַנד האָט גומ־מוטהיג געשמייכעלט און איז ערגעץ־וואו פערשוואונדען. מאַטקע האָט זיך אָנגעשטויסען וועגען וואָס דאָ האַנדעלט זיך... דאָס האַרץ האָט איהם אָנגעהויבען קלאַפּען, הענד און פיס האָבען איהם געציטערט, און עפּעס האָט איהם גענאָגט ביים האַלז און אינווענינ אין האַרץ, אַלעס איז איהם געוואָרען מיט אַמאָל גאַנץ גלייך, אפילו דאָס גאַנצע הויז מיט אַלע מענשען וואָס זיינען דערינען זאָלען איינגעזונקען ווע־רען, און ער מיט זיי. נור ער איז נייגיעריג געוואָרען וואָס דאָ וועט ווייטער פאָרקומען.

דערווייל איז דאָס אידעל מיט׳ן שטעקעלע און גוטען שמייכעלע צוריקגעקומען און מיטגעבראַכט מיט זיך א הויכען גוי מיט א פּאָר גרויסע וואָנצעס, וועלכער איז געווען אָנגעטהאָן ווי א שררה. דער גוי האָט זיך אַביסעל געשעהמט. געבויגען זיך און אַלעמען געגריסט. דבורה׳לע מיט איין רינגעלע אין אויער האָט דעם גוי פּעה־בעטען צום טיש. דער „אַלטער תרח“ האָט צוליעב דעם גוי א ראָק אָנגעטהאָן, און „קאַנאַריק“ האָט אויך געשמייכעלט. נור מאַרי האָט זיך ניט געווי־זען. זי האָט זיך בעהאַלטען ערגעץ־וואו. נור דבורה׳לע פיהרט זי אַרויס פון ווינקעלע (מאַרי לאָזט זיך ניט), און פיהרט זי צו צום טיש, צום גוי. דער גוי בויגט זיך פאַר איהר, גיט איהר די האַנד, און דבורה׳לע זעצט זיך אַוועק מיט מאַרי׳ן ביים טיש. באַלד ברענגט מען אַריין ביער. מען גיסט אָן גלעזער. עמעץ־ווער נעהמט אַרו״ס א טאַליע קאָרטען און מען הויבט אָן קאָרטען שפּיעלען.

מאַטקע האָט זיך שוין מעהר ניט געקענט איינהאַלטען. ער האָט געוואָלט אַריינשפּרינגען דורכ׳ן פענסטער, ער האָט זיך אָבער צוריק־געהאַלטען. ער איז אַראָב, און איז אַריין אין שטוב צו די קינצענמאַ־כערס. די שטוב איז אָבער געווען פערשלאָסען, האָט ער אָנגעקלאַפּט, און געטראַכט זיך, זאָל געשעהן וואָס עס וויל.

פון אינווענינ האָט מען איהם געפרעגט: ווער איז דאָרט? האָט ער געענטפערט אויף א הויך קול:

— איך, מאַטקע!

פון אינווענינ האָט מען עפּעס גערעדט. צום סוף האָט מען איהם געעפענט. געעפענט האָט איהם „קאַנאַריק“, צוהאַלטענדיג די טהיר און געפרעגט איהם:

— פאַרוואָס עפּעס אין שטאַל אַריין? לאָז ער גײן אין שענק זיך נעהמען אַ גלעזעל ביער. אפשר זיינען דאָרט דאָ געסט, קען זיך מאַכען עפּעס צו פערדיענען אויך — זאָגט די „מכשפה".

— יא, מאַטקע, נעהם טאַקע מיט דעם „בעמבע", אפשר וועט זיך מאַכען עפּעס צו פערדיענען. פאַר דיר, פאַר דיר, קענסט דאָס האַל־טען פאַר דיר — זאָגט דער „אַלטער תרח".

מאַטקע האָט זיך אומגעקוקט, געוואָרפען אַ בליק אויף מאַרי'ן, געכאַפּט דעם הוט און איז אַרויס פון שטוב. ער איז אָבער ניט אַריינ־געגאַנגען אין שענק. ער האָט זיך אַרונטערגעלאָזט הינטער'ן הויז, איז אַריין אין סטדעל און אויסגעזוכט דאָס פענסטער פון דעם „טונקעלען צימער". ער האָט עס באַלד דערקענט אָן דעם גרויען פאָרהאַנג. ער האָט זיך אונטערגערוקט אין דער שטיל, און ווי אַ קאַץ געקראָכען אויף דער מויער, אויסגעזוכט אַ שפּאַלט אין לאָדען, און אָנהאַלטענדיג זיך אָן די הוקס פון לאָדען האָט ער דורכ'ן שפּאַלט אריינגעקוקט און גע־זעהן וואָס דאָרטען טהוט זיך, צוגעלעגט דעם אויער און געכאַפּט איינ־צעלנע ווערטער.

וועגען וואָס עס האַנדעלט זיך האָט ער ניט געוואוסט, כאָטש ער האָט דערפיהלט — דאָס האַרץ האָט איהם געזאָגט... ער האָט נאָר געזעהן, ווי „קאַנאַריק" שרייט אויף מאַרי'ן און שרעקט זי מיט דער האַנד. אז ער וועט זי שלאָגען. און דער אַלטער און די אַלטע ריידען מיט איהר און טענה'ן מיט איהר עפּעס מיט גוטען איין, ווייזען איהר געלד, און דאָס מיידעל טופּעט מיט די פיס און שאָקעלט מיט'ן קאָפּ אויף ניין.

דערנאָך איז אַריינגעקומען אין שטוב דבורה'לע, די בעל־הבית'טע פון האָטעל, מיט נאָך אַ אידעל, וואָס געהט קורץ אָנגעטהאָן און האַלט אַ שטעקעלע אין דער האַנד. דבורה'לע מיט'ן אידעל האָבען זיך גע'סוד'עט מיט'ן „אַלטען תרח" און „קאַנאַריק'ען" אין אַ ווינקעל שטוב. דערנאָך איז דבורה'לע צוגעגאַנגען צו מאַרי, האָט זיך געשפּיעלט מיט איהרע האָר און געשמייכעלט צו איהר, ריידענדיג מיט איהר, און געקושט זי. דערווייל האָט איהר די אַלטע מכשפה די האָר גלייך גע־מאַכט, אָן אַנדער קאַפּטענדעל אַרויפגעוואָרפען. מאַרי האָט זיך גע־לאָזט, און איהר פּנים האָט געפלאַמט. „קאַנאַריק" האָט דאָס שטיבעל צוגערוימט, אוועקגענומען די פלאַש מיט'ן אויל און בעהאַלטען אין

דעל האָט געזעהען ווי ער האָט זיך איבערגעוואָרפען מיט בליקען מיט דעם שעהנעם ווייבעלע, און וויל איהם ניט קענען. ער האָט געזעהן ווי מאַרי האָט זיך מיט אמאָל אונטערגערוקט צום פאַן מיט די גרויסע וואָנצעס, און האָט איהם אונטערגעשטעקט קאָרטען, און דערביי האָט זי עס אזוי געמאַכט, ווי זי וואָלט זיך צוגעלאַסטשעט צו דעם פאַן ווי א הינטעל, און געגלעט איהם די האַנד. מאָטקע'ן האָט דער טייוועל גע־כאַפּט, ער האָט זיך געוואָלט וואַרפען אויף דעם פאַן און איהם ווערגען ביים האַלז. ער האָט געקוקט אויפ'ן מיידעל. מאַרי האָט איהם גאָר ניט געזעהן. ער האָט זי געצופּט ביים אַרבעל. דאָס מיידעל האָט זיך אומ־געקוקט, געוואָרפען אויף איהם א בייזען בליק און ווידער אריינגע־קוקט אין גוי'ס קאָרטען און געלערענט איהם וועלכע צו וואַרפען. און דער יונג האָט געמיינט, אז עס לעגט איהם אוועק א טויטען אויפ'ן אָרט.

אין מיטען בעסטען שפּיעלען האָט זיך דבורה'לע אויפגעכאַפּט און געזאָגט, ווי זי וואָלט זיך פּלוצים אָן עפּעס דערמאָנט, אז דאַרטען, אין דער גאַסט־שטוב, וואַרטען פּיעלע געסט אויף די קונצענמאַכערס, און זיי קענען פּיעל געלד פערדיענען. די געסט ווילען זיי זעהן, און מען האָט זי אריינגעשיקט נאָך זיי. און זי האָט זיך גאָר פערגעסען און אין די קאָרטען גאָר זיך פערשפּיעלט. דער „אַלטער תרח" האָט זיך אויפ־געכאַפּט, גענומען א בעמבעלע אין דער האַנד אריין און געוואונקען צו „קאַנאַריק'ען": „קום געלד פערדיענען. קום, מאָטקע, מיט". די אַלטע געהט אויך מיט. נור „דאָס קינד", מאַרי'ן, וועט זי ניט לאָזען מיט־געהן — ווייל זי איז מיעד. „דאָס קינד" האָט היינט שווער געאַרבייט" — זאָגט זי, און נעהמט א טוך און געהט אויך. אַלע געהען. עס בליי־בען נור איבער מאַרי און דער גוי, וועלכע שפּיעלען אין קאָרטען ווייטער. און מאָטקע שטעלט זיך אוועק ביי דער טהיר און וויל ניט געהן.

— קום, ממזר'וק, קום געלד פערדיענען — שלעפּט איהם דער „אַלטער תרח" ביים פּלייצע.

מאָטקע מאַכט זיך אַרויס און בלייבט איבער.

— וואָס איז?

— גאָר ניט — ענטפערט מאָטקע אָב קורץ.

„קאַנאַריק" ווינקט צו איהם מיט די אויגען:

— געה, ממזר, דו זעהסט דאָך, זיי דאַרפען זיין אַליין.

— וואס ווילסטו ?

— וועסט שפּעטער געוואָהר ווערען — האָט מאָטקע אויפגעררי־סען די טהיר און איז אריין.

— אה, דאס איז דער יונגער שפּאניער, דער וואס האָט היינט דעם וועט געוואונען. זעהר שעהן, זעהר שעהן — האָט איהם דער פּאַלאַק מיט די גרויסע וואָנצעס געפּאַטשט בראוואָ מיט די הענד.

— איך וועל איהם באלד נאָך ווארשא נעהמען, אז ער זאָל זיך ראנגלען מיט „בישקע'ן“ — זאָגט דער „אלטער תרח“, ווייזענדיג אויף מאָטקע'ען.

— צו וואָס ביזטו אריינגעקומען ? וואס זוכסטו ? מען וועט דאָך די פערד ארויס'גנב'ענען — זאָגט ער הינטען ארום צו מאָטקע'ן.

— זאָל ער געהן — ווייזט מאָטקע אויף „קאַנאַריק'ען“. איך וויל דאָ זיין.

— לאָז איהם זיין — מאַכט די „אלטע מכשפה“.

— דער שפּאניער וועט אפשר א גלאָז ביער טרינקען מיט אונז ? פראָשע — גיסט איהם אָן דער פּאלאק א גלאָז ביער.

מאָטקע האָט זיך פערשעהמט און געמאַכט מיט דער האַנד אויף ניט — דאָך האט ער אויסגעטרונקען.

— דאָס איז דאָך דאָס קינד. קוקט אָן די הענטעלעך — ריהרט איהם אָן זאַנפט ביי דער האנד דבורה'לע, און גיט צו איהם א גנב'ישען וואונק אין די אויגען אריין.

מאָטקע'ן איז געוואָרען ווי מען וואָלט איהם מיט אויל בעשמירט, ער איז רויט־פערשעהמט געוואָרען און גנב'יש צוריק געוואונקען צו איהר.

דערווייל איז דאס שפּיעל אין קאָרטען ווייטער געגאנגען. אָן מאָטקע'ן האָט מען ווי פערגעסען. דער וואונק פון דבורה'לע האָט איהם ווי בערוישט און געמאכט איהם פערגעסען אָן דעם גוי און אָן מארי'ן, וועלכע איז געזעסען ווי א פרעמדע ביים טיש און צוגעקוקט זיך צום קאָרטען־שפּיעל. מאָטקע האָט געקוקט אויף דבורה'לען, געוואָלט כאפּען איהר'ס א בליק, נור דאס ווייבעל האָט ווי פערגעסען אָן מאָטקע'ן, און טיעף זיך אריינגעלאָזט אין די קאָרטען.

ער האָט א קוק געטהאָן אויף מארי'ן. מארי איז בייז געווען, זי האט ניט געוואָלט קוקען אויף איהם. דער יונג האָט דערפיהלט, אז דאס מיי־

נען אין שטוב אריינקוקען. ער האָט זי געפונען. די שפּאַרע איז אָבער געווען פערשטעלט מיט דעם פאַרהענגעל. ער איז אראָב, אויסגעזוכט א שטיקעל האָלץ, און מיט דעם האָלץ אָבגעשאַרט דעם פאַרהאַנג און געזעהן וואָס אינוועניג טהוט זיך... דאָס בלוט האָט געקאָכט אין איהם. און עס איז איהם געווען אזוי ווי קיינמאָל ניט. ער האָט זיך מיט'ן גאַנצען קערפּער אונטערגעשפּאַרט אונטער'ן לאָדען, און דעם לאָדען אויפגעהויבען, אָבער אזוי שטיל, אז מען זאָל אינוועניג גאָר ניט הערען. דערנאָך האָט ער די קייטעלעך פון די פענסטער אונטערגעבראָכען. מיט זיי האָט ער ניט געהאַט קיין שווערע ארבייט, זיי זיינען געווען פעררָאסטעט פון אַלטקייט, און באַלד זיך נאָכגעגעבען. און מאַטקע האָט מיט אמאָל געגעבען א שפּרונג אריין אין שטוב.

מארי, וועלכע איז געווען האַלב אויסגעטהאָן מיט צופלאָשעטע האָר האָט פאַר שרעק געגעבען א שפּרונג אויף פון דעם בעט, אויף וועלכען זי איז האַלב געלעגען און האַלב געזעסען. דער גוי איז אָבער געווען א האַלב נאַקעטער און פאַר מאַטקע'ן זיך פערשעהמט מיט זיינע נאַקעטע, האָר־בעוואַקסענע פיס, און אויף זיין פּנים איז געלעגען אויס־געגאָסען א גוטמוטהיגער שמייכעל האַלב פון גענוס, האַלב פון שעה־מעוודיגקייט, אז מאַטקע האָט אויף איהם רחמנות געהאַט, און גע־שטאַנען אין מיטען שטוב א דערשראָקענער און ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן. דער גוי האָט געזוכט די הויזען, א ראָק צו פערשטעלען דעם טהייל פון זיין נאַקעטען לייב.

און מארי האָט זיך דערווייל אונטערגעשליכט הינטער דעם יונג. ער האָט געזעהען איהר ברוין נאַקעט לייב פון דער האַנד וואָס האָט ארויסגעקוקט פון דעם זיידענעם צוריסענעם קאַפּטענדעל — האָט ער איהר געגעבען א קלאַפּ אין קאָפּ. דאָס מיידעל האָט ניט געשריען, ניט אָוועקגערוקט זיך, נאָר עפּעס געשפּאַרט אין זיין האַנד אריין. ער האָט דערפיהלט אין זיין האַנד עפּעס ווייכעס. און ביים ליכט פון דעם האַלב־לייכטענדען לאָמפּ האָט ער דערזעהן לעדער. ער האָט פערשטאַנען, אז עס איז א לעדערנער טאַש מיט געלד. און האָט עס אינסטינקטיוו געשווינד בעהאַלטען.

— בעהאַלט, גיי אוועק, מען וועט דיך כאַפּען... דער גוי וועט שרייען.

מאַטקע האָט געהערט הינטער זיך די פליסטערנדע ווערטער און

— איך וויל נים — זאגט מאטקע.

— וואס ?

דער „אלטער תרח“ איז אויך צוגעקומען. זיי האבען נים געוואלט קיין סקאנדאל מאכען, האט איהם דבורה׳לע אנגענומען אונטער׳ן ארעם, און געגלעט איהם מיט׳ן הענטעל אויפ׳ן בעקעל, געקוקט איהם גלייך אין די אויגען אריין, און געזאגט ווידער מיט דעם גנב׳ישען שמייכעלע :

—מיט ווענען ער וועט נים געהן, מיט מיר וועט ער געהן. וואס קען ער פון אייך האבען. אבער פון מיר, ווייסט ער, קען ער יא עפעס האבען — האט זי געזאגט אין אזא טאן, מיט אזא בליק, אז מאטקע האט געמיינט אז זי נעהמט איהם באלד מיט זיך מיט... און ער האט נים געקענט ביישטעהן דעם יצר הרע.

מאטקע האט צוריקגעשמייכעלט וואוילעריש דער ווייבעל אין די אויגען אריין, און איז ארוים מיט איהר.

הינטער זיך האט ער געהערט מען שליסט די טהיר אויף זיי ביידע, אויפ׳ן נוי מיט מארי׳ן. עס האט איהם עפעס באנג געטהאן, נור ער האט געפיהלט אויף זיך די ווארימקייט פון דבורה׳לעס פעטען לייב, און דאס האט איהם געמאכט פערגעסען.

נאר קוים איז דבורה׳לע מיט׳ן יונג אין דער שענק אריין, האט זי פערגעסען אן איהם. זי איז באלד צושוואומען געווארען צווישען די פיעלע געסט, בעלי עגלות, קצבים און פרעמדע סוחרים, וואס האבען געווארט אויף איהר. דא האט זי דערלאנגט דעם א קופעל ביער מיט א שמייכעל אין פנים אריין ; יענעם א האלב גענזעל מיט א גלעט, אז עס זאל זיין בע׳טעמ׳טער צו עסען ; דארט גאר איי־נעם א געהיים גלעזעל בראנפען, וואס יענער האט אויסגעטרונקען און פערביסען מיט א קניפ... מאטקע איז פון דערווייטענט געשטאנען, צו־געקוקט זיך און צומישט געווארען, נים געוואוסט וואס עס טהוט זיך מיט איהם. ער האט זיך דערמאנט אן מארי׳ן מיט דעם פאלאק, וואס זיינען ביידע אין „פינסטערען שטיבעל“ איינגעשלאסען. ער האט זיך ארויסגעמאכט פון דער שענק, און צו צו דער שטוב. די טהיר איז פערשלאסען. דורך דעם טהיר־לעכעל זעהט מען גאר נים. דער שליסעל שטעקט. ער איז אריין אין סעדעל, ארויפגעכאפט זיך אויף דעם מויער און אויסגעזוכט די שפארע אין דעם לאדען, דורך וועלכער ער זאל קע־

8

דער קאַמפּף פאַר די דראַטען־נעהערין.

ער איז אריין אין שטאַהל און ביים שיין פון די ברענענדע לאַמ־טערנע האַט ער בעמערקט דעם לעדערנעם טאַש, וואָס מארי האַט איהם אין האַנד געשטעקט. ער האַט איהם אויפגעעפענט, ער איז דערשראָ־קען געוואָרען, אַ פּאַק פּאַפּיער־געלד איז אין איהם געווען. ער האָט ניט געוואוסט וואָס דערמיט צו טהאָן. באַלד האָט ער זיך דערמאָנט וואָס נתן גנב האָט אמאָל געטהאָן. האָט ער אויך, ווי ער, גענומען דעם כאָמאָנט פונ׳ם פערד, אויסגעזוכט אַ לאָך און טיעף אין שטרוי פון כאָמאָנט אריינגעשטעקט די טאַש און צוריק אויפגעהאַנגען דעם כאָ־מאָנט אויף זיין אָרט.

אז ער האָט דאָס אָבגעטהאָן האט ער זיך אַוועקגעלעגט אויף זיין געלעגער אין שטאַהל און האָט אָנגעהויבען צו טראַכטען. עפּעס איז ער געווען בייז און ער האָט זיך געוואָלט שלאָגען. אויף וועמען איז ער געווען בייז? אויף אַלעמען, און מעהרסטען אויף זיך. און נאָך מעהר איז איהם אַלעס גלייכגילטיג געוואָרען, און עס איז איהם גאָר ניט אָנ־געגאַנגען וואָס דאָ וועט געשעהען. ער איז גרייט געווען אויף אַלעס. אין מיטען דערינען איז איהם גאָר איינגעפאַלען ארויסצונעהמען די טאַש מיט׳ן געלד פון כאָמאָנט און אריינצוקריכען אין „טונקעלען שטי־בעל“ דורך דעם פענסטער און דאָס ווארפען איהם אין פנים אריין, אָדער אַוועקצוגעבען עס צו דאָס שעהנע ווייבעל דבורה׳לע, די בעל־בית׳טע פונ׳ם האָטעל, אז מארי זאָל זעהן. נור באַלד האָט ער צו זיך געזאָגט: „אַ שאָד דאָס געלד, זאָל דאָס געלד בלייבען פערשטעקט“. און מארי, די דראָטען־נעהערין איז איהם שוין ניט אָנגעגאַנגען און ניט „קאָנאַריק“ איז איהם וואָס אָנגעגאַנגען. און עס איז איהם פּלוצים אַלעס לאַנגוויילִיג געוואָרען ביי די קאַטאַרינשטשיקעס און ער האָט געקלערט פון אַנטלויפען.

נאָך ניט גוט פערשטאַנען וועגען וואָס עס האַנדעלט זיך דאָ. ער איז נאָך געשטאַנען און ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן. דער גוי מיט זיינע האָר־בעוואַקסענע נאַקעטע פיס האָט אויסגעזעהען זעהר אָרים. און ער האָט געהאַלטען אין איין זוכען די הויזען, וואָס ער האָט זיי ניט גע־קענט געפינען. דאָס מיידעל האָט איהם בערוהיגט:

— בלייב דאָ, בלייב, ער געהט באַלד אוועק — זאָגט זי צום פאָ־לאַק און צו מאָטקע׳ן געפליסטערט אין דער שטיל:

— אַנטלויף און בעהאַלט. עס איז דעם גוי׳ס, ער וועט שרייען.

מאָטקע האָט אינסטינקטיוו געפאָלגט. און אַזוי ווי ער איז אריין, אַזוי איז ער אויך אַרויסגעשפרונגען דורכ׳ן פענסטער.

ער האָט געהערט הינטער זיך, ווי דאָס מיידעל האַקט דעם לאָ־דען צו.

משופּרינע פון פּאַרענט. איך וועל זיי ווייזען ווי אַ קאַטאַרינשטשיק זעהט אויס.

און וואָס אַמאָל איז איהם מאַרי טהייערער געוואָרען פאַר דעם וואָס זי האָט איהם געגעבען די מעגליכקייט דאָס אַלעס צו האָבען, און פאַר דעם וואָס זי וועט איהם נאָך געלד געבען ווען עס וועט זיך מאַכען, און ער האָט מיט אַמאָל דערפיהלט אַז זי איז זיינע. זי געהערט צו איהם פונקט אַזוי ווי ער וואָלט אַ פוהר און וואָגען געהאַט. אודאי גע־הערט זי צו איהם. און עס האָט איהם געוואונדערט וואָס ער האָט ניט געוואוסט דערפון ביז יעצט און געלאָזט דאָס גאַנצע געלד וואָס זי האָט געהאַט „קאַנאַריק׳ען" אוועקגעבען. ער וועט מעהר ניט לאָזען, ניט ריידען און ניט קוקען אויף איהר. ער וועט זיך שלאָגען מיט „קאַנאַ־ריק׳ען". אוי, וועט ער איהם געבען! ער האָט געמאַכט פויסטען.

דערווייל האָט זיך אין דרויסען געהערט אַ גערודער, מען רופט, מען רעדט הויך, און ער הערט שטאַרקע טריט געהען צו צום שטאַהל. אַ שטראַהל פון ליכט שיינט אריין דורך אַ שפּאַרינע. איהם איז געווען אַלעס גלייך; ער האָט זיך נאָר געוואָלט איצט שלאָגען. ער האָט צוגע־מאַכט די אויגען און געוואַרט. באַלד האָט זיך געהערט אַ קלאַפּען אין דער טהיר:

— עפען ממזר׳וק, עפען, עפען!

ער איז זיך געלעגען גלייכגילטיג.

— עפען ממזר׳וק, עפען, עפען! — האָט מאַטקע דערהערט דעם אַלטען קונצענמאַכער׳ס קול. דעם אַלטען קונצענמאַכער האָט מאַטקע גערן געהאַט און איז איהם דאַנקבאַר געווען וואָס ער האָט איהם צוגע־נומען אין דער קאַמפּאַניע און איהם אויסגעלערענט „ארבייטען". ער האָט געפיהלט אַ דרך־ארץ צו איהם, איז ער אַראָבגעקראָכען פונ׳ם גע־לעגער און אויפגעעפענט.

— וואוהין האָסטו אהינגעטהאָן די טאַש וואָס די מויד האָט דיר אונטערגעשטעקט? — שרייט „קאַנאַריק" מיט כעס.

— שריי ניט, לאָז מיך ריידען — בערוהיגט איהם דער אַלטער.

— ממזר׳וק — הויבט ער אָן מיט גוטען — גיב אָב די טאַש. דער גוי מאַכט געוואַלדען, לויפט נאָכ׳ן סטאַרשע סטראַזשניק און מיר אַלע וועלען זיך אַ שוואַרץ יאָהר אויסריכטען.

נור דאָס בלוט האָט אין איהם נעקאָכט און ער איז בייז געווען אויף זיך. זאָל ער געהן זי שלאָגען, גוט צוהאַקען דאָס פּנים און אוועק־געהן? — עס לוינט זיך ניט. זי איז איהם שוין ניט אָנגעגאַנגען. נור געלד איז גוט. עס איז גוט אז מען האָט געלד, טראַכט ער זיך. אַז מען האָט געלד קען מען פאָהרען וואוהין מען וויל און מען קען זיך קויפען וואָס מען וויל.

און דאָס געלד וואָס איז געלעגען אין כאָמאָנט איז איהם מיט אמאָל טהייער געוואָרען. ער האָט געוואָלט דאָס געלד ארויסנעהמען און נאָך אמאָל זיך איינקוקען אין דעם, איבערצעהלען עס. ער האָט אָבער מורא געהאַט אז מען זאָל ניט אָנקומען. האָט ער זיך איינגעהאַלטען. און מיט אמאָל איז איהם טהייער געוואָרען די דראָטען־געהערין. „סיי־וויי־סיי, א גוטע, האָט עס מיר אוועקגעגעבען". און ער האָט זיך גע־טראַכט, אז ער וועט ניט לאָזען אז זי זאָל „קאַנאַריק'ען" דאָס געלד אוועקגעבען, ער וועט עס צונעהמען און מיט „קאַנאַריק'ען" וועט ער זיך שלאָגען.

און ער האָט זיך מיט אמאָל דערמאָנט, ווי „קאַנאַריק" געהט אָנ־געטהאָן און ווי ער געהט אָנגעטהאָן; אז „קאַנאַריק" געהט אָנגעטהאָן אין א פּאָר שעהנע שטיוועל מיט אָבגעלאַקירטע כאָליאַוועס און א סאַ־מעטענע וועסטעלע, און ער געהט אָנגעטהאָן אין א פּאָר צוריסענע קאַ־מאַשען וואָס די „אַלטע מכשפה" האָט אמאָל געטראָגען, מיט א פּאָר הויזען וואָס פּלאַצט איהם פון הינטען. און „קאַנאַריק", ווען ער וויל, טרינקט ער ביער, עסט ער צוקער־אייז. און ער האָט קיין גראָשען ניט, נור וואָס ער גנב'עט אין קאַמאַש אריין א זעקסער, ווען מען וואַרפט איהם צו, ווען ער שפּיעלט מיט דער קאַטאַרינקע, אָדער וואָס די אַלטע ניט איהם אמאָל אין געהיים ווייל ער קראַצט איהר דעם רוקען בעפאָר זי געהט שלאָפען. און עס איז איהם א וואונדער געווען וואָס ער האָט דאָס ניט געזעהען ביז איצט. און ווי האָט ער זיך ניט געשעהמט אַזוי ארומצוגעהן מיט ווייבערשע קאַמאַשען און צוריסענע הויזען ביז איצט.

— דאָס ערשטע, וועל איך מיר קויפען א פּאָר שטיוועל מיט לאַ־קירטע כאָליאַוועס אז זיי זאָלען קוויטשען ווען איך וועל געהן, און א פּאָר שוואַרצע סאַמעטענע הויזען ווי דער אַלטער קאַטאַרינשטשיק האָט, מיט א גרויסען באָטעק אין האַנד, און זיך לאָזען וואַקסען א

פערבונדענע צייהן, וועט זי דיר נאָך דערפאַר געהאַקטע פיש מאַ־כען...

דער עולם לאַכט.

דער אַלטער קאַטאַרינשטשיק איז אריין אין שטוב מיט „קאַנאַ־ריק׳ען“. זיי האָבען ביידע געפיהרט מאַטקע׳ן.

— אַט געהט ער, דער ריכטיגער בחור.

דער אַלטער קאַטאַרינשטשיק האָט געשטופּט דעם עולם פון טהיר, וועלכער האָט זיך שוין אָנגעהויבען אין שטוב צו שפּאַרען. צוגעהאַקט די טהיר נאָך זיי און צוגעשלאָסען.

— הער נור ממזר׳וק, גיב אָב דאָס געלד, אז ניט גיב איך דיר ארויס צו דער פּאָליציי, אזוי ווי איך בין א איד. איך גיב ד׳ר ארויס צו דער פּאָליציי, אז דו ביזט אַן אַנטלאָפענער פון׳ם אָסטראָג, קיין פּאַס ביי מיר האָסטו דאָך ניט, און ווער דיין טאַטע איז ווייס איך דאָך אויך ניט. גיב אָב דאָס געלד און זאָל זיין שאַ־שטיל, אז ניט וועט שלעכט זיין.

— גיט מיך ארויס צו דער פּאָליציי, האָב איך אַ זאָרג, וועל איך דערצעהלען, אז איהר האָט די מויד גע׳גנב׳עט, אז איהר פערקויפט זי צו שכורים פאַר געלד און אז ניט, שלאָגט איהר זי, און אז איהר האַנ־דעלט מיט גנב׳שע זאַכען, און אז איהר האָט דבורה׳לען אָבגעשטעקט די זילבערנע לייכטער וואָס מען האָט אונז אין זשאַבלין געגעבען און אז מיר שטעהען דאָ, ווייל מיר וואַרטען אויף אַ סוחר פון וואַרשוי, וואָס וועט אָנקומען נאָך אַ סחורה וואָס געהט אויף צוויי פיס, און נאָך, — וועלען מיר אַלע געהן, וועלען מיר אַלע זיצען אין איינעם, וועט אונז היימליכער זיין.

— וואָס זאָגסטו? וואָס דערצעהלסטו פאַר מעשיות? ווער וועט דיר גלויבען? — איז דער קאַטאַרינשטשיק געוואָרען אַ פערציטערטער פון די אַלע מעשיות. ער איז ערשטוינט געוואָרען, פון וואַנען ווייסט מאַטקע פון דעם אַלעם, מען האָט זיך דאָך געהיט פאַר איהם און גע־מיינט האָט מען אז ער האָט גאָר ניט געהערט און גאָר ניט געזעהן.

— וואָס פאַר זילבערנע לייכטער? — ווערט דבורה׳לע בלייך — ווער האָט דיר דאָס דערצעהלט? מיין ברודער האָט דאָך מיר גאָר גע־שיקט פיש פון זשאַבלין דורך זיי. קום אריין וועסטו זעהען — עס שטעהט דאָך נאָך דער קאַסטען,

— א טאש מיט געלד? — וואס פאר א טאש? — פרעגט מאטקע פערוואונדערט.

— די טאש, וואס מארי האט ארויסגע׳גנב׳עט פון פאליאק׳ס קע־שענע און האט דיר אונטערגעשטעקט — זאגט „קאנאריק“.

— זי האט מיר קיין טאש ניט אונטערגעשטעקט און איך ווייס ניט — האט מאטקע קורץ אבגעענטפערט.

— קום נור אין שטוב אריין! — שרייען זיי אויס, און נעהמען מאטקע׳ן מיט זיך.

אין „פינסטערען שטיבעל“ איז געשטאנען דבורה׳לע און האט זיך די הענד געבראכען, אז די קאטארינשטשיקעס וועלען זי אונגליקליך מאכען. דער סטארשע סטראזשניק וועט קומען, וועט מען איהר דעם שענק צו׳חתמ׳ענען. מארי איז געשטאנען מיט צופאטעלטע האר און א דין קליידעל ארויפגעווארפען, איהרע נאקעטע הענד און האלז און ברוסט האט זיך ארויסגעוויזען פון איהר העמד, אויף וועלכע זי האט נאך ניט צייט געהאט קיין קאפטענדעל ארויפצוווארפען. זי האט אויס־געקוקט גלייכגילטיג און געלאזט זיך בעטראכטען און אויפעסען פון די בליקען פון די בעלי־עגלות, פישערס און קצבים וואס האבען זיך געשפארט אין די אפענע טהיר און זיינען געקומען אהער צולויפען אויף דעם פאליאק׳ס געוואלדען, אז מען האט ביי איהם די טאש מיט פינף און אכציג רובעל ארויסגעצויגען. דער פאליאק אליין איז שוין ניט געווען. ער איז אוועק געלאפען אין דער פאליציי נאכ׳ן סטארשע סטראזשניק.

— זי איז ווערט דאס געלד, זאל איך שוין אזא יאהר האבען — זאגט איינער פון די קצבים בעטראכטענדיג גוט דאס מיידעל, און צום סוף האט ער ארויסגעגעבען זיין אורטהייל ווי א געניטער מבין אויף די זאכען.

— פאר דאס געלד וואלט איך מיר ליעבער א נייע קאבילע געקויפט. נור א שבת מאכען וואלט איך איהר אויך געגעבען — זאגט לייבעלע דער פוהרמאן.

— וויפיעל טרעפט אן דיין שבת? ניין ברודער, ניט פאר דעם געלד קריגט מען אזא סחורה. סטופאי צו דיין טויבע חיה, מיט די

נור מאַטקע האָט גאָר ניט געפּיהלט וואָס מען טהוט איהם. ער האָט זיך אריינגעקנאָטען אין „קאַנאַריק׳ען“ און ביידע יונגען זיינען געווען ווי איין קנויל און מיט די צייהנער געביסען און מיט די הענד געשלאָגען. עס האָט זיך געהערט „קאַנאַריק׳ס“ כאָרכלען און דאָס שווערע אָטהע־מען פון אונטער מאַטקע׳ס לייב. דבורה׳לע, די האָטעל בעזיצערין, האָט די הענד געבראָכען און אויפּעפענענדיג די טהיר האָט זי אַ־יינגערו־פען איינינע פון איהרע פריינד, די בעלי־עגלות: „געוואַלד, זיי וועלען זיך אונגליקליך מאַכען, דער סטאַרשי קומט“. די בעלי־עגלות האָבען זיי מיט גראָבע שטעקלעך פערנאַנדערגעריסען. „קאַנאַריק“ האָט גע־בלוטיגט אין גאַנצען און מאָטקע האָט געהאַט אַ בלויען פּנים.

דורך די גאַנצע צייט פון געשלעג איז מאַרי געשטאַנען און האָט זיך גלייכגילטיג צוגעקוקט צו דעם שלאָגען פון די יונגען. קיין בע־וועגונג איז ניט געווען צו בעמערקען אויף איהר פּנים. נור ווען מאָטקע האָט געלעגט „קאַנאַריק׳ען“ און איהם געשלאָגען אין פּנים, האָט אַ שוואַכער אונבעמערקבאַרער שמייכעל געשיינט אויף איהרע ליפּען. זי האָט געוואוסט, אז מיט דעם שלאָגען געהט זי איבער פון איין האַנד אין דער צווייטער און זי איז געווען צופריעדען דערמיט.

דערווייל האָבען די ווייבער פלינק אָבגעווישט די פּאַדלאָגע פון בלוט, מען האָט זיך געריכט אויפ׳ן סטאַרשי סטראַזשניק. „קאַנאַ־ריק׳ען“ האָט מען געמוזט נעהמען אין קיך אריין, דאָרט האָט מען איהם דאָס פּנים בעלעגט מיט קאַלטע האַנדטיכער. מאָטקע איז גע־שטאַנען אין אַ ווינקעל און איז בייז געווען. און דער אַלטער קאַטאַרינ־שטשיק איז צוגעגאַנגען צו מאַרי׳ן און האָט איהר געוויזען דעם רימען וואָס ער טראָגט אויף זיינע הויזען:

— דיר וועל איך שוין שפּעטער בעצאָהלען, אז מיר וועלען פון שטאָדט ארויסקומען. אַלעס איז איבער דיר.

נור דעם אַלטען קאַטאַרינשטשיק האָט מאָטקע גאָר ניט געזאָגט. ער מעג שלאָגען, ער האָט זי געקויפט, ער האָט זי אויסגעלערענט „אר־בייטען“, ער האָט אַ רעכט אויף איהר.

— פיש, איך ווייס וואס פאר א פיש!

— מאטקעלע, וואס רעדסטו, וואס? — וואס הער איך פון דיר? ווער האט דיר דאס דערצעהלט? ברעכט זיך די „אלטע מכשפה“ אויף איהם די הענד.

מאטקע האט איהר אין פנים ארייננעקוקט און עס איז איהם א געלעכטער אנגעקומען.

— און אט דעם חאלערא, אט דעם קליינעם שמד'ניק, וואס דרעהט היהנער דעם קאפ אראב האסטו צו זיך ארייננעלאזט. דו דראטען־געהערין, קונצען־מאכערין, הע! שטעקסט איהם הינטען ארום געלד אריין, גנב'עסט און שטעקסט איהם אב. וואס? — געהט צו „קאנאריק“ צו מארי, קוקט אויף איהר מיט בייזע אויגען, און הויבט אויף די האנד. דאס מיידעל האט זיך אוועקגעשטעלט און געפינטעלט מיט די אויגען, מורא האבענדיג פאר א קלאפ.

— ריהר זי אן, ריהר זי אן, לאמיך זעהען. א טויטער וועסטו ביי מיר ווערען! ווייזט מאטקע „קאנאריק'ען“ א פויסט.

— וואס, וועסט מיך נים לאזען? — נא, דא האסטו פאר איהם איינעם — פאטשט ער מארי'ן — און דא האסטו דעם צווייטען.

נור איידער „קאנאריק“ האט נאך צייט געהאט אראבצולאזען די האנד אויף מאטקע'ן, איז מאטקע שוין געווען אויף איהם. מיט איין שפרונג ווי א ווילדער הונד האט ער איהם אנגעכאפט מיטביידע הענד ביים האלז און געווארגען איהם. ער האט זיך נעגעבען א ביים אריין מיט זיינע שטארקע צייהנער אין דעם גארגעל און די אדערען פונ'ם האלז האבען זיך אנגעצויגען און זייגען געשוואלען געווארען און עס האט אויסגעוויזען אז זיי פלאצען ארויס פון דער הויט. „קאנאריק“ האט זיך געריסען אונטער איהם, אבער פאר וועהטאג האט זיך ביי איהם די קניע געבויגען און ער האט זיך געווארפען אויף דר'ערד. מאטקע איז ארויף אויף איהם און געהאלטען איהם ווי א הונד מיט די צייהנער ביים האלז און מיט די פויסטען אין פנים געשלאגען. די ווייבער האבען געשריען, געוואלט זיי פארנאנדערדרייסען. נור זיי האבען געקראגען מיט די פיס אין בויך אריין, האבען זיי זיך אבגעטראגען. דער אלטער קונצענמאכער האט געכאפט דעם באטעק און געשמיסען מאטקע'ן איבער'ן קאפ, איבער'ן פנים, איבער די הענד. דאס פנים מיט די הענד זיינען מאטקע'ן אנגעלאפען געווארען פון באטעק,

— וואָס וועט דער פאַן נאַטשאַלניק דאָ זיך אנידערזעצען? דאָ איז ניט בעקוועם. דאָ איז ניט אנגענעהם. ביטע, לאָז זיין דער ווילען פון דעם פאַן נאַטשאַלניק מיט מיר צו געהן אין מיין וואוינונג. דאָרט וועט דער פאַן נאַטשאַלניק אויסהערען וואָס ס'איז געוועזן — זאָגט דבורה'לע און נעהמט דעם פאַן נאַטשאַלניק אונטער'ן אָרעם.

— עך, מען קען דאָ אויך ערפילען דאָס געזעץ — זאָגט דער „פאַן נאַטשאַלניק" און הויבט זיך אויף און גיט א וואונק צ'ם אלטען קונצענמאַכער: „קינדער, נאָך מיר!"

אין פינסטערען קאָרידאָר, דורך וועלכען דבורה'לע האָט געפיהרט דעם „פאַן נאַטשאַלניק", איז צווישען זיי ביידען אָנגעגאַנגען א שטי־לער געשפּרעך, וועלכער איז בעשטאַנען נאָר פון איינצעלנע ווערטער:

— מאַדאַם דבורה'לע, עס געהט ניט, איך קען ניט. געזעץ! דער פאַן איז א וואַזשנער מענש, וועט זיך קלאָגען אויף מיר, דאַן זעצט מען מיך פון מיין אמט אראָב.

דערויף האָט דבורה'לע אויך אָבגעענטפערט אין קורצע ווערטער:

— דו ביזט, פאַן נאַטשאַלניק, דער עלטסטער פון שטאָדט, דו קענסט אַלעס. מען דאַרף דיך ניט לערנען. איך פערלאָז זיך שוין אויף דיר.

אין דעם האָט עפּעס געגעבען א בלישטש אין דעם „פאַן נאַטשאַל־ניק'ס" האַנד, און דער „פאַן נאַטשאַלניק" האָט געפּרואווט טרעפען אין דער פינסטער, מיט'ן טאַפּען פון דער האַנד, וויפיעל עס איז. איבער־צייגענדיג זיך, אז די מטבע איז אזעלכע, וועלכע איז ווערטה זיין עהרע, האָט ער נאָך אמאָל געזאָגט, אז ער קען ניט, און זי ארייננגע־שטעקט אין זיין הויזען־טאַש.

אריינקומענדיג צו דבורה'לען אין איהר שטיבעל, וועלכע איז גע־ווען שעהן אויפגערוימט, מיט צוויי פולע געבעטע בעטען. מיט א רוי־טען הילצערנעם טיש און מיט א שענקעל זילבערוואַרג, האָט זיך דער „פאַן נאַטשאַלניק" גאָר אנדערש געפיהלט. אוועקגעזעצט זיך ביים טיש, האָט איהם דבורה'לע פאָרגעשלאָגען, צי ער וועט ניט פערזוכען פון די פריש־אָבגעקאָכטע פיש. דער „פאַן נאַטשאַלניק" האָט זיך אָבגעזאָגט:

— דאָס געזעץ וואַרט אויף מיר, אַלער ערשטענס דאָס געזעץ.

דבורה'לע האָט אריינגערופען דורך דער טהיר דעם פאָטער:

— טאַטע, דערלאַנג נאָר דעם „פאַן נאַטשאַלניק" א פריש שטי־

9

אַ פּאַס איז דאָ?

עס איז אָנגעקומען דער סטאַרשי סטראַזשניק מיט דעם פּאָלאַק, דעם גוי, ביי וועלכען מען האָט דעם טאַש מיט געלד ארויסגענומען. דער גוי, אָהן אַ הוט, אָהן אַ קראַוואַט, מיט טרערען אין די אויגען, האָט דערצעהלט דעם סטאַרשי סטראַזשניק פון דעם אונגליק, וואָס איהם האָט געטראָפען, ווי אַזוי מען האָט ביי איהם דעם טאַש מיט פינף־און־אַכציג רובעל ארויסגענומען, און אָנגעוויזען אויף מאַרי׳ן און אויף מאָטקע׳ן. דער סטאַרשי סטראַזשניק, וועלכער איז שוין געווען אַן עלטערער גוי פון איינינגע און זעכציג יאָהר, אַ דיקער, מיט אַ רויטען ברייטען קאַרק, מיט אַ דיקען בויך און אַ בלאָנדע לאַנגע באָרד, וועלכע איז זיך צופאַלען אין צוויי שפּיצען, האָט אויסגעהערט בנעימות, מיט רוהיגקייט, גלייכגילטיג און האָט געשמייכעלט צו דבורה׳לען:

— נו, וואָס איז שוין ווידער פאַרגעפאַלען ביי דיר, פּאַני שפּאַספויגעל? אַלע נייעס געשעהט ביי דיר, פּאַני שפּאַספויגעל, אין האָטעל קרולעווסקי.

— ביי מיר? פּאַני נאַטשאַלניק! — וואונדערט זיך דבורה׳לע מיט אַ לאַך און חנ׳דעל — דער פּאַן נאַטשאַלניק האָט ליעב צו שפּאַסען מיט אַ אידענע. אוי, ווי זעה איך אויס? — מאַכט זי אַ חנ׳דעל, פערקעמענדיג זיך די האָר — וואָס בין איך שולדיג, אַז דער פּאַן קומט (ווייזט אָן אויפ׳ן פּאָלאַק) און וויל אַ נקבה נעהמען ביי די קאַטאַרינשטשיקעס? ביי מיר איז אַן אָפענער האָטעל. איך קען דעם פּאַן ניט אָבזאָגען. וואָס בין איך שולדיג?

— מיר וועלען שוין שפּעטער זעהן. נאָר ערשטענס, וויל איך זעהן די פּעסער, אהה! פּאַני עלטסטער קאַטאַרינאַרזש, שטעל מיר צו די פּעסער פון דיר מיט דיין קאָמפּאַניע.

— אָט באַלד, פּאַני נאַטשאַלניקו, אָט באַלד — זאָגט דער אַלטער.

דיג מיט די ליפּען — גוט, גוט, מאיר אהרון קאַנאַריק, אַלעס אין אָרד־נונג. און וואָס האָסטו נאָך?

— דאָס איז אַן ערלויבעניש, אַז איך מעג מאַכען קונצען אין די גאַס. פון דעם גובערנסקען שרייבער, פון סאַמע ווארשא — ווייזט דער אַלטער קאַטאַרינאַרזש — עס קאָסט מיך אַ סך געלד, נאָר איך האָב עס געקראָגען פון גובערנסקי שרייבער אַליין.

—גוט, זעהר גוט — זאָגט דער „פּאַן נאַטשאַלניק", בעקוקענדיג דאָס פּאַפּיער און עסענדיג ווייטער די לעבערלעך — און וואָס האָסטו נאָך?

— און דאָס איז אַ בריעף פון אַ פּאָלקאָווניק. ער שרייבט זיך אונ־טער „טשין פּאָלקאָווניק". צו מיין טאָכטער שרייבט ער. „מילאַיאַ מאַרי", רופט ער זי. אַז ער איז פערליעבט אין איהר ארבייט און איז פערליעבט אין איהר, און וועט זעהן אין דער פּאַלאַטאַ, אַז זי זאָל קריי־גען אַ מעדאַל, שרייבט ער — ווייזט דער „אַלטער תרח" דעם „פּאַן נאַטשאַלניק" דעם בריעף מיט אַ טריאומפירענדע מינע.

— פון אַ פּאָלקאָווניק־טשין? אַ וואַזשנע זאַך! — זאָגט דער „פּאַן נאַטשאַלניק". ער רוקט אַוועק די לעבערלעך און נעהמט דעם בריעף צום לאָמפּ — וויערנאָ! וואהר, פּאָלקאָווניק־טשין. בעהאַלט דאָס, עס איז אַ וויכטיגער דאָקומענט — זאָגט דער „פּאַן נאַטשאַל־ניק" און גיט איבער דעם בריעף צום אַלטען קאַטאַרינאַרזש — דאָס האָט ער געשריבען איהר אַ מעדאַל? — ווייזט ער אויף מאַרי'ן —פאַר־דיענט, וואהר! אַלעס אין אָרדנונג. נו, וואָס האָסטו געגען זיי, פּאַן?

— ווענדעט ער זיך צום פּאָלאַק, וועלכער איז געשטאַנען אין אַ ווינ־קעלע און געוואָלט ווייזען אַז ער איז ניט קיין חזיר, און רעדט ניט אריין ווען אנדערע ריידען, אָדער ווען אנדערע עסען — וואָס האָסטו צו זיי, זיי זיינען אָרענטליבע מענשען. האָסט געזעהן וואָס פאַר אַ בריעף זיי האָבען געקראָגען פון אַ פּאָלקאָווניק־טשין?

— זיי האָבען דאָך מיך בע'גנב'עט און בערויבט מיך. צוגענו־מען ביי מיר מיינע פינף־און־אַכציג רובעל. אָט די, דאָ — ווייזט ער אָן אויף מאַרי'ן און אויף מאַטקע'ן שרייענדיג.

— דאָס ערשטע, ווי קומסטו צו זיי? — שטעלט זיך אויף דער „פּאַן־נאַטשאַלניק" צום פּאָלאַק — ווי האָסטו געוואַגט צו געהן צו אַ דאַמע, צו וועלכער אַ פּאָלקאָווניק־טשין שרייבט ליעבע בריעף? אַן

קעל אָבגעקאָכטע פיש — און באַלד האָט חיים שפּאַספּויגעל געמאַכט זיך אַ וועג צווישען דעם עולם און געטראָגען אויף אַ טעלער'ל עפּעס אָזעלכעס, וואָס האָט אַרויסגעגעבען פון זיך אַ פּאַרע.

— אַה, פּאַן שפּאַספּויגעל, וואָס מאַכסטו עפּעס? דיך לאַנג שוין ניט געזעהן — זאָגט דער נאַטשאַלניק.

— פּאַני נאַטשאַלניק, איך חיים דיר פערזוכען פון די פיש. אַזעלכע האָסטו נאָך אין דיין לעבען ניט גענעסען. געשמאַק! — מאַכט חיים שפּאַספּויגעל צו מיט'ן קאָפּ.

— פערזוכען, פּאַני שפּאַספּויגעל, פערזוכען — טהוט איהם דער „פּאַן נאַטשאַלניק" צוליעב און רוקט צו זיך דעם טעלער פיש — טאַקי גוט, טאַקי גוט — קלאַפּט ער צו מיט די ציינער.

און דערווייל שטעהען אַרום די קונצענמאַכער, אַלע די היטלען אויסגעטהאָן, און דער „אַלטער תרח" האַלט גרייט אַלע פּאַפּירען... און פון דער צווייטער זייט, דער פּאַן פּאָלאַק מיט די וואָנצעס, און קוקען זיך צו, ווי דער „פּאַן נאַטשאַלניק" עסט די פיש, און דאָס וואַסער קומט זיי אין מויל אַריין.

נאָך די פיש האָט דבורה'לע פאַרגעלעגט אַ געבראָטענעם פּופּיקעל, אַ לעבערעל, און חיים שפּאַספּויגעל האָט אָנגעהויבען צו טראָגען אויף טעלערלעך די „האָניג ביסענס" און אַלע מענשען איז דאָס שפּייעכץ געקומען אין מויל אַריין; און די בעלי־עגלות האָבען מקנא געוועזען דעם „פּאַן נאַטשאַלניק" און געשאָלטען איהם, וויפיעל עס האָט נאָר געקענט אין איהם אַריין...

— אנו לאָמיך זעהן דיינע פּאַפּירען — זאָגט דער „פּאַן נאַטשאַלניק", האַבענדיג אויפגעגעסען די פיש און צורוקענדיג דאָס טעלערעל מיט די לעבערלעך צו זיך.

— אָט דאָס איז דער פּאַס פאַר מיר מיט מיין ווייב מיט מיינע צוויי קינדער: גדליה שאַבאַסניק, און דאָס איז מיין ווייב, חיה שאַבאַסניק, און דאָס איז מיין טאָכטער חנה שאַבאַסניק, 19 יאָהר אַלט (ווייזט ער אָן אויף מארי'ן), און דאָס איז מיין אינגסטער זוהן, נטע שאַבאַסניק (ווייזט ער אָן אויף מאָטקע'ן) און דאָס איז דער פּאַס פון מיין עלטסטען קונצענמאַכער מאיר אהרון קאַנאַריק.

— מאיר אהרון קאַנאַריק — גוט, גוט — זאָגט דער „פּאַן נאַטשאַלניק" עסענדיג דאָס פּעטע, שמאַלצענדיגע לעבעריל און קלאַפּענ־

10

מאַטקע ערקלעהרט קריעג דער וועלט.

מאַטקע איז געלעגען אין דער בויד און געהיט די פערד, וואָס האָבען זיך געפונען אויפ'ן זעלבען הויף אין שטאַל. די נאַכט איז אַ זומערדיגע, אַ שטילע און אָן אויסגעשטערענטע, און עס האָט זיך איהם ניט געשלאָפען. אַ טרויער האָט געדריקט זיין געמיטה, וואָס ער האָט פריהער ניט געוואוסט דעם טעם דערפון. זיין גאַנץ לעבען איז דורכגע־גאַנגען פאר איהם אין דער שלאָפלאָזער נאַכט. ער האָט זיך געזעהן אַלס קליינער יונג, ווי מען יאָגט איהם פאַר אַ גנבה, ווי ער ליעגט צווישען די ברעטער, און ווי ער לעבט איינער אַליין, ווי אַ ווילדער, אין פעלד. עס האָט איהם ניט באַנג געטהאָן פאַר זיין לעבען, און ער האָט עס אויך ניט בעדויערט. געמיינט אז אזוי מוז עס זיין און אזוי וועט עס ווייטער זיין. נור עס האָט זיך איהם אָנגעהויבען קלעהרען וועגען אַ תכלית. דאָס ערשטע מאָל אין מאַטקע'ס לעבען האָט ער אָנגעהויבען קלערען וועגען דעם מאָרגענדיגען טאָג, אז ער זאָל ניט קומען פלוצלונג, ווי עס ווילט זיך איהם, נור מיט אויסגערעכענטקייט, אזוי ווי מאַטקע ווינשט עס. איז עס געווען דאָס געלד, וואָס ער האָט געהאַט אין כאָמאָנט איינגע־נעהט, וואָס האָט איהם געבראַכט צו אזעלכע געדאַנקען? ניין, ניט בלויז דאָס געלד. מעהר איז דאָס געווען דער „פאַס“. וואָס דער יונג קאַנאַריק האָט געוויזען דעם סטאַרשי סטראַזשניק, וואָס עס האָט איהם געבראַכט צו קלערען וועגען אַ תכלית. גוט איז איהם געבליבען איינ־געקריצט אין קאָפּ דער פאַס, וואָס קאַנאַריק האָט געהאַט. „מאיר אהרון קאַנאַריק“ — אַ מענש פאַר זיך. און ווער איז ער? און וועמעס איז ער?

ער האָט אָנגעהויבען מקנא צו זיין „קאַנאַריק'ען“ זיין פּאַס. ווען ער וויל און וואוהין ער וויל קען ער פאָהרען, און ער קען יעדען אויגענבליק אָוועקגעהן פון אַלטען קאַטאַרינאַרזש. און ער, מאַטקע,

ערלויבעניש האָסטו געהאַט צו דעם פון דעם פּאָלקאָווניק־טשין? פון מיר? דאָס צווייטע, דו געהסט און בעאונרוהיגסט אַ דאַמע, אַ קונצענ־מאַכערין, וואָס האָט אָרדענס, וואָס קריגט ליעבעס־בריעף פון אַ פּאָל־קאָווניק־טשין. דו ווייסט, אַז זי קען אָנגעבען אויף דיר אין כוד אריין דערפאַר. און דאָס דריטע, דו זאָגסט מען האָט ביי דיר ארויסגענומען דאָס געלד. ווער האָט עס ארויסגענומען? די דאַמע? ניין! איך וועל נים גלויבען אז א דאַמע, וועלכע קריגט בריעף פון אַ פּאָלקאָווניק זאָל ביי אַ פרעמדען מאַנספּערשוין געלד פון קעשענע ארויסנעהמען. דאָס אינ־נעל דאָ? — ווייזט ער אָן אויף מאָטקע'ן — עס איז דאָך נאָך אַ קינד. האָסט געלעזען דעם פּאַס? זעכצעהן יאָהר אַלט. נו, וועט ער מיט געוואַלד געלד נעהמען פון אזא גרויסען ווי דו ביזט? וועמען נעהסטו דאָס דערצעהלען? לאָמיר איהם בעזוכען. אנו, קום נאָר אהער צו מיר, אינגעל — ווינקט ער צו מאָטקע'ן.

מאָטקע איז צוגעגאַנגען מיט שטאַרקע טריט און מיט אַ שמייכעל אויפ'ן פּנים.

— אנו, בעזוך איהם, אָט — האָט ער אָנגעהויבען צו בעזוכען מאָטקע'ן אין אַלע קעשענעס, אויפ'ן לייב, אין העמד, אין די הויזען — נו, וואו האָט ער געלד? ער האָט ביי דיר נים גע'גנב'עט קיין געלד. דו טשעפּעסט זיך אומזיסט צו אונשולדיגע מענשען, צו מענשען, וואָס האָבען אַלע פּאַפּירען אין אָרדנונג.

— און דאָס פּערטע — זאָגט ווייטער דער פּאַן נאַטשאַלניק אין אַ נידעריגען טאָן דעם פּאָלאַק מוסר — אז מען געהט צו אַ נקבה. נעהמט מען נים מיט קיין טאַש מיט געלד מיט זיך, איז מען פּאַר־זיכטיג. און איבעריגענס — לעגט ער צו הויך אויפ'ן קול, מיט אַ שטרענגע מינע, אָנווייזענדיג אויף די קאַטאַרינשטשיקעס — זיי האָבען זייערע פּאַפּירען אין אָרדנונג. אנו, ווייז מיר נאָר אָקאָרשט; יינע פּאַ־פּירען? ווער ביזטו דאָס אזעלכעס? אַ פּאַספּאָרט האָסטו? !

ליציי, אַז די פּאָליציי זאָל גאָר ניט וויסען און קיין מענש זאָל גאָר ניט וויסען, אַז עס איז אַמאָל אויף דער וועלט אַ „קאַנאַריק" געווען. נור בלויז ער — מאָטקע — איז קאַנאַריק. און „קאַנאַריק" דאַרף ווערען אָבגעווישט פון דער ערד. אין וואַסער איהם דערטרינקען, אַ טיעפע גרוב אין וואַלד אויסגראָבען, איינגראָבען, אַז קיין האָהן זאָל ניט קרעהען.

מאָטקע האָט זיך אויף איין מינוט ניט אָבגעשטעלט, און עס איז איהם גאָר ניט איינגעפאַלען, אַז ער קלערט וועגען אַ שרעקליכע זאַך וועגען אַ מענשען צו הרג'ענען. עס איז געווען זעלבסטפערשטענדלין, וואָלט „קאַנאַריק" איהם ניט גע'הרג'עט, ווען ער וואָלט עס בעדאַרפט? אָבער פאַר וואָס פונקט „קאַנאַריק"? יעדער איינער פון דער וועלט האָט זיך מאָטקע'ן אויסגעדאַכט, וואָלט איהם גע'הרג'עט און וויל איהם הרג'ענען — נור ער לאָזט זיך ניט, ווייל ער איז שטאַרקער, און עס פאַלט איהם גאָר ניט איין צו פרעגען ביי זיך, פאַר וואָס עס איז אַזוי אָרער צו ווינשען, אַז עס זאָל אַנדערש ווערען. עס איז שוין אַזוי, ווייל עס איז שוין אַזוי.

און אַזוי האָט ער בעשטימט דאַרף מען טהאָן. מען דאַרף „קאַנאַריקען" אָוועקשאַפען און דעם פּאַס צונעהמען און אליין זיך רופען „קאַנאַריק". נור מען דאַרף עס מאַכען קלוג, שטיל און מען מוז אָבוואַרטען אַ גוטע געלעגענהייט.

געקומען צו דעם בעשלוס, איז ער רוהיגער געוואָרען. ער האָט זיך אפילו פערגומען צו שלאָפען, נור עס האָט איהם ניט געשלעפערט. איז ער געלעגען און געקוקט אין די שטערן, צוגעפייפט זיך אַ ליעד, און פון צייט צו צייט געלאַכט אליין פאַר זיך ,דערמאָנענדיג זיך עפעס קאָמישעס, וואָס ער האָט דעם נעכטיגען טאָג דורכגעלעבט.

אין דעם דערהערט מאָטקע, ווי אימיצער שלייכט זיך צום בויד. אין דעם ווייסען בלאַסק וואָס עס האָט געגעבען און אין דעם נאַכט־ליכען שטערן־שימער האָט מאָטקע דערקענט, אַז דאָס איז זי, מאַרי. ער האָט איינגעהאַלטען זיין פייפען און אָבגעוואַרט.

אַז די מיידעל איז צוגעקומען צו דער בויד, און אָנגעהויבען שטיל שאַרען אין שטרוי, האָט מאָטקע הויך און בייז אויסגערופען:

— ווער איז דאָרט?

— שאַ, שריי ניט מאָטקע, זיי וועלען הערען, דאָס בין איך, מאַרי.

איז אַנגעבונדען. זאָל ער נור ווע׳לען אוועקגעהן פון די קאַטאָרינאַרזשעס טרעפט איהם דער ערשטער בעסטער סטראַזשניק און פרעגט איהם אויף אַ פּאַס, און אַרעסטירט איהם. דער אַלטער קאַטאָרינאַרזש האָט איהם שטענדיג אין דער האַנד. און ווען ער וויל קען ער איהם אַרויסיאַגען. „קיין פּאַס ביי מיר האָסטו אויך ניט..״ האָט ער גאַנץ גוט געדענקט דעם „אַלטען תרח׳ס״ ווערטער. אָדער ער קען איהם נאָר לאָזען אַרעס־טירען אַלס אַן „אונבעוואוסטען״.

— ניין, מען מוז האָבען אַ פּאַס. אָהן אַ פּאַס איז מען קיין מענש ניט — האָט זיך מאָטקע געזאָגט.

וואו זשע נעהמט מען איהם? צוריקגעהן אין דעם שטעדטעל, פון וואַנען ער קומט, וועט מען איהם אַרעסטירען. אפשר זוכט מען איהם יא, און אפשר זוכט מען איהם ניט. נור מאָטקע איז פעסט געווען ביי זיך, אַז קוים קומט ער צוריק אין שטעדטעל, וועט מען איהם אַרעס־טירען. אפילו ווען ער וואָלט גאָר ניט געווען געטהאָן און ער וואָלט גאָר ניט געהאַט אויף זיין געוויסען (דאָס וואָס ער האט אָבגעטהאָן זיין מילך־שוועסטער רבקה׳לען, בעפאָר ער האָט פערלאָזט דאָס שטעדטעל, האָט איהם גאָר ניט אויסגעקוקט פערדעכטיג, אַז צוליעב דעם זאָל מען איהם אַרעסטירען); נור מען וועט איהם גלאַט אַזוי אַרעסטירען אָהן אַ פאַרוואָס, און ער האָט גאָר ניט געגען דעם געהאַט. אַזוי דאַרף מען...

וואָרים מאָטקע האָט זיך געפונען מיט דער וועלט אין קריעגס־צושטאַנד. דורך דעם, איז אַלעס וואָס ער קען אָבטהאָן דער וועלט, מעג ער־ און דאַרף אָבטהאָן. און אַלעס וואָס די וועלט קען איהם דערפאַר בעצאָהלען מעג זי און זי דאַרף. און ער האָט גאָר ניט געגען איהר דערפאַר. און ער קלערט גאָר ניט אמאָל שלום צו מאַכען מיט דער וועלט. אַזוי דאַרף עס זיין, ווייל אַזוי איז עס.

און אום בעסער קריעג צו פיהרען מיט דער וועלט בעדאַרף ער האָבען אַ פּאַס. און וואו נעהמט מען איהם? פּלוצלונג פאַלט איהם איין — פאַר וואָס טאַקע ניט קאַנאַריק׳ס פּאַס. ער וועט איהם צו׳־גנב׳ענען און וועט זיך אָנגעבען אַלס „קאַנאַריק״. ער וועט זאָגען, ער איז עלטער מיט אַ פּאָר יאָהר. און וואָס וועט זיין, אַז „קאַנאַריק״ וועט קומען אין פּאָליציי און זאָגען, אַז מ׳האָט ביי איהם אַרויסגע׳גנב׳עט דעם פּאַס און מען וועט אומעטום אָנהויבען זוכען „מאיר אהרן קאַנאַ־ריק״? דאַרף מען מאַכען אַזוי, אַז קאַנאַריק זאָל ניט קומען אין פּאָ־

צו איהר, און עס האָט זיך ערוועקט ביי איהם אַ נקמה געפיהל, וואָס האָט זיך אויסגעדריקט אין אַ פערשטיקטע בעהאַלטענע ליידענשאַפט... און מיט דעם וואָס זי האָט איהם איבערגעגעבען דאָס געלד, וואָס זי האָט גע'גנב'עט ביים גוי, האָט זי זיך איבערגעגעבען אין זיין רשות, און מאַטקע האָט זי שוין בעטראַכט פאַר אַן אייגענטהום וואָס געהערט צו איהם. און זי האָט זיך אויך אַזוי בעטראַכט. דאָס איז געווען אַזוי זעלבסטפערשטענדליך.

די מיידעל האָט געשוויגען אַ ווײַלע, געקלערט עפּעס מיט וואָס איהם צו נעהמען. מאַטקע איז דערווייל געלעגען און ווייטער זיך רוהיג צוגעפייפט. פלוצים רופט זי זיך אָן:

— „קאַנאַריק" יאָגט מיך נאָך. ער קושט מיר די הענד, אַז איך זאָל איהם ליעבען. ער וויל מיר אַלעס טהאָן, אַלעס מיר איועקגעבען נור איך זאָל איהם ליעבען.

— פּרוביר עס נור טהאָן, וועל איך דיר מיט איהם אין איינעם די באַקעס אונטערהאַקען.

— ער האָט מיך אָבגעוואַרט אַ גאַנצע נאַכט, אָבגעהיט מיך, אַז איך זאָל צו דיר ניט ארויסגעהן. איך האָב שוין לענגסט געוואָלט ארויס, קומען צו דיר, ער האָט מיך ניט געלאָזט. ער האָט מיך געוואָלט שלאָגען.

— וואָס? — ער האָט דיך ניט געלאָזט ארויסגעהן? — כאַפּט זיך מאַטקע אויף — ועסט זעהען ווי איך וועל איהם מאַרגען די פּיסקעס איינפּאַטשען דערפאַר.

— יאָ, ער האָט מיר אָבגעהיט. מיט אַ באַטעק האָט ער מיך געהיט. ער רעדט מיך צו, אַז איך זאָל מיט איהם אַנטלויפען פון דער קאַמפּאַניע. ער זאָגט אַז ער וועט פאָהרען מיט מיר נאָך וואַרשאַ. דאָרט ווייסט ער אַן אַדרעס וואו מיר וועלען זעהר פיעל געלד פערדיענען.

— אַנטלויפען? — און וואָס האָסטו געזאָגט?

— זעהסט דאָך, אַז איך האָב ניט געוואָלט, איך בין געקומען דיר דאָס זאָגען.

מאַטקע האָט געקלערט אַ מינוט. מיט אַמאָל האָט זיך זיין שטימע געענדערט, מילדער געוואָרען, שטילער און געהיימניספולער.

— קום נור ארויף!

— וואָס ווילסטו ? — פרעגט מאָטקע שטרענג.

— מאָטקע, דו דערקענסט מיך ניט ? — בלייבט שטעהן מארי א פערשעהמטע.

— ניין. געה צום רויטען „קאנאריק", וועט ער דיך דערקענען. וועסטו ווערן אזא רויטע סוקע ווי ער.

מארי איז געבליבען שטעהן, ווי אן אבגעגאָסענע מיט קאלטע וואַסער צייט זי האָט איהם דאָס געלד אריינגעשטעקט און דאָס געשלעג איז פאָרגעקומען, האָט זי נאָך מיט'ן יונג ניט גערעדט. מאָטקע האָט זי אויסגעמיעדען און ער האָט זי ניט געוואָלט זעהן, כאָטש ער האָט „קאנאריק'ען" ניט געלאָזען זיך צו איהר טשעפּען, און ער האָט גע־סטראַשעט, אז ער וועט איהם שטעכען, ווען ער וועט זי אָנריהרען — דאָך האָט מאָטקע אליין זי ניט געטשעפּעט און ניט גערעדט מיט איהר און דאָס מיידעל איז ארומגעגאַנגען א צורודערטע און האָט ניט געוואוסט צו וועמען זי געהערט. „קאנאריק'ען" האָט ער ניט צוגעלאָזען צו איהר, און אליין ריהרט ער זי ניט אָן. און פערליעבט איז זי געוואָרען אין מאָטקע'ן צום שטארבען צייט ער איז בייגעקומען „קאנאַ־ריק'ען". און יעצט איז זי אליין, צום ערשטען מאָל, געקומען צוגעהן צו איהם, כאָטש ער האָט זי פריהער נאָכגעיאָגט, און זי האָט זיך ניט אומגעקוקט אויף איהם. צום ערשטען מאָל און — אזא ברוך הבא... זי האָט געוואָלט אוועקגעהן. א מינוט האָט זי געקעמפּפט מיט זיך, נור די „היימלאָזיגקייט" אין וועלכע זי האָט זיך געפונען צייט מאָטקע האָט זי אָבגעשלאָגען פון „קאנאריק'ען", האָט זי געהאלטען אָנגעבונדען יעצט צו דעם יונג.

— פאר וואָס ? — האָב איך דיר ניט אוועקגעגעבען דאָס געלד וואָס איך האָב ארויסגעשלעפּט פון פאָלאָק ? וואָס יאָגסטו מיך ?

— און, אז דו האָסט מיר אוועקגעגעבען איז וואָס ? — קומט דיר א שעהנעם דאנק דערפאר ? האָסטו עס בעדארפט טראָגען „קאנאריק'ען" וואָלט ער דיך ליעב געהאט דערפאר..." און אז דו ווילסט עס צוריק, אָט, נאַ, עס ליעגט אין כאָמאָנט — נעהם עס דיר און טראָג דיך אָב צו „קאנאריק'ען".

א מאָרגעם געפיהל האָט מאָטקע געקראַנגען צו דער מיידעל. צייט ער האָט זי געטראָפען מיט'ן פאָליאַק האָט זי איהם נאָך מעהר גערייצט, נור דאָס געפיהל פון ליעבע איז אויסגעלאָשען געוואָרען ביי איהם

וואָס איך האָב פון דיר גענומען, נאַ, אָט דאָ איז עס.

און מאָטקע איז צוגעלאָפען, געכאַפּט דעם כאָמאָנט, וואָס איז געלעגען נעבען איהם אין דער בויד, אויפגעטרענט און ארויסגענומען דאָס געלד, און געגעבן עס מארי׳ן:

— נאַ, נעהם דיר דאָס געלד און געה דיך געזונטערהייט, איך וועל דיר גאָר ניט טהאָן. איך וועל דיך ניט שלאָגען. ליעב וועמען דו ווילסט.

— מאָטקע, וואָס רעדסטו? דיך אליין, דיך אליין ליעב איך נור, וואָס ניסטו מיר דאָס געלד צוריק? מאָטקע שלאָג מיך, טהו מיט מיר וואָס דו ווילסט. פערקויף מיך וועמען דו ווילסט, איך וועל אַלעס טהאָן פאַר דיר, נור ליעב מיך, מאָטקע, ליעב מיך! — און דאָס מיידעל האָט וויעדער איינגעגראָבען איהר פנים צווישען זיינע פיס.

— אויב אזוי טאָ הער מיך אוים — האָט ער אויפגעהויבען איהר געזיכט און געקוקט איהר אין די אויגען אריין — ווילסט אנטלויפען מיט מיר פון די קאַטארינשטשיקעס? וואָס וועלען מיר דאָ אויכזיצען און ארבייטען אויף די אַלטע? דו פערדיענסט דאָך זיי דאָס גאַנצע געלד, און קיין קליידעל האָסטו ניט, זעה ווי דו געהסט?

— מאָטקע, מאָטקע־לעבען, מיין איינציגער — און טרערען האָבען זיך געשטעלט אין די אויגען פון דעם מיידעל, און זי האָט געכאַפּט זיין האנד און האָט זי צוגעפּרעסט צו איהרע הייסע ליפּען און קאַלטע נאָז.

— שווייג, הער, איך האָב מיר איבערגעלעגט, איך געה אוועק פון זיי. אז דו ווילסט קום מיט. איך וועל דיך האַלטען, איך וועל דיר ניט לאָזען קיין שלעכטס טהאָן, פון קיינעם ניט.

— האָרך אוים מאָטקע־לעבען, איך וועל דיר עפּעס זאָגען — פליסטערט די מיידעל — דאָ קומט צופאָהרען א איד, אַ סוחר פון ווארשאָ. ער האָט מיר געגעבען אן אדרעס. ער האָט מיך שוין לעננגסט צונערעדט, אז איך זאָל אנטלויפען און קומען צו איהם קיין ווארשא. ער האָט א געשעפט, זאָגט ער, אין ווארשא, און אז איך וועל דאָרט אהין קומען, וועל איך א סך געלד קענען פערדיענען. אָט דאָ, האָב איך די אדרעס, איך טראָג עס אויף מיין הארץ. און זי נעהמט ארויס פון צווישען די בריסטען א צוקנייטשטע וויזיט־קארט און ווייזט זי מאָטקע׳ן.

מיט איין שפרונג איז דאס מיידעל געווען אין דער בויד. מאטקע האט זי ארומגענומען, פעסט צוגענומען צו זיך, און ביי דעם ליכט פון די שטערן האט ער געמיהט זיך צו קוקען אין איהרע אויגען.

— דו האסט מיך ליעב ? זאג, — פרעגט מאטקע.

— יא, מאטקע, טהו מיט מיר וואס דו ווילסט, הייס מיך טהאן וואס דו ווילסט און איך וועל דיך פאלגען. איך וועל אלעס טהאן וואס דו וועסט מיך הייסען.

— איך קען דאך דיר אין די אויגען ניט קוקען צייט איך האב דיך געזעהן מיט'ן גוי, נעהמט מאטקע און גיט זי א ווארף אב פון זיך.

א בלאסק האט געשטראהלט אין איהרע שווארצע אויגען. זי איז גליקליך געווען וואס דער יונג האט דאס געזאגט, וואס דער יונג איז אייפערזיכטיג אויף איהר. זי האט געכאפט זיין האנד און פעסט צוגע־דריקט צו איהר ברוסט, דער יונג האט זי ארויסגעריסען. זי האט אנ־געכאפט זיינע פיס און געבעטען זיך:

— שלאג מיך, שנייד שטיקער פון מיר און ליעב מיך, ליעב מיך

— האט זי זיך געבעטען, איינגראבענדיג איהר פנים צווישען זיינע פיס.

דער יונג האט שוין אויפגעהויבען די האנד צו איהר און זי גע־וואלט שלאגען. ס'האט זיך איהם געווארפען אין די אויגען דאס בליאסק פון איהרע שווארצע האר, וואס האבען געפערלט זיך אין דעם שטערן־ליכט . האט ער מיט די פינגער אנגענומען איהרע האר, און א ווילע זיך געשפיעלט מיט זיי.

— מארי !

דאס מיידעל האט אויפגעבליקט צו איהם. אין איהרע שווארצע אויגען איז געלעגען דער פונק, וועלכער עס ליעגט אין די אויגען פון א געטרייען הונד.

— בעהאלט די אויגען, איך קען דיר ניט קוקען אין די שליפיעס אריין — האט ער איהר פערמאכט די אויגען מיט די האנד, און שטארק זיך איינגעגעסען מיט זיינע ליפען אין איהרע צייהן.

— קום צו מיר, מארי, אט דא — נעהמט ער איהר און ציהט ארויף צו זיך — קום, זעץ דיך דא אוועק, און שווייג. איך האב דיר עפעס צו זאגען, נור הער און שווייג. האסט מיך ליעב ? ווילסט מיט מיר זיין ? זאג יא, אדער ניין ? אז ניין, גיב איך דיר צוריק דאס געלד

— און נעה אריין שא־שטיל און טהו, וואס איך הייס דיך.

— יא, מאטקע־לעבען — האט מארי׳ס שטימע ווי א לייכטער ווינד שטיל, מיט א געהיימניספולען פליסטער געבלאזען אין די לופט, און איהרע נאקעטע פיס האבען געשימערט איבער די שטיינער אין הויף אין שטערן־ליכט.

— בעהאַלט זי, מארי, בעהאַלט זי, דאָס איז גוט, און האָרך מיר אויס. יעצט געה צוריק אריין שאַ, שטיל, עס זאָל קיינער ניט וויסען, אַז דו ביזט דאָ געוועזן ביי מיר, און צו „קאַנאַריק׳ען“ מאַך וויטער חן׳דעלעך און זאָג איהם, אַז דו ווילסט אַנטלויפען מיט איהם, אַז דו האָסט מורא פאַר מיר, און דו האָסט מיך פיינד און איהם האָסטו ליעב, און מיט איהם וועסטו אַנטלויפען. און דו וועסט איהם טאַקע אַוועק־נאַרען פון אַלטען. איך בעדאַרף עס.

— מאָטקע ! — האָט דאָס מיידעל געקוקט מאָטקע׳ן אין פּנים אריין און געוואָלט אויסגעפינען וואָס ער מיינט דערמיט. אין איהרע אויגען איז געלעגען אַ שרעק. זי האָט מורא געהאַט, טאָמער שיקט ער זי צוריק צו „קאַנאַריק׳ען“.

— האָב ניט קיין מורא. עס איז אַ סוד. איך קען דיר נאָך ניט זאָגען. איך וויל זעהן אויב דו ביזט אַ געטרייע מויד. וועל איך דיר אַלעס פערטרויען. יעצט שווייג, און טהו ווי איך הייס דיך. זיי גוט צו „קאַנאַריק׳ען“, און מאַך צו איהם חן׳דלעך, און זאָג איהם, אַז דו וועסט אַנטלויפען מיט איהם. איך בעדאַרף דאָס צו עפּעס האָבען. טהו ווי איך הייס. וועסטו טהאָן ?

— איך וועל אַלעס טהאָן וואָס דו הייסט מיך. אַלעס. אָבער מאָטקע ?

— האָב ניט קיין מורא, מען דאַרף אַזוי.

דאָס מיידעל האָט געשוויגען, און אויף עפּעס געוואַרט.

— און יעצט געה צוריק אין שטוב אריין, שאַ, שטיל, עס זאָל קיינער ניט זעהן און ניט וויסען, אַז דו ביזט דאָ געוועזן.

— דאָס מיידעל האָט איהם געקוקט מיט אַ בעטענדע מינע אין די אויגען אריין, ווי אַ הונד... און געוואָרפען זיך צו איהם, און איהם ארומגענומען :

— מאָטקע...

— ניין, נאָך ניט היינט — האָט ער זי זאַנפט אָבגעשטופּט פון זיך. עס וועט שוין אַמאָל קומען אַ צייט. היינט דאַרף קיינער ניט ווי־סען, אַז דו ביזט דאָ געוועזן. געה צוריק, געה אין שטוב אריין.

— יאַ, מאָטקע.

— אָט אַזוי. און ער נעהמט זי ארום און קושט איהר טיעף אין די ליפּען אריין, דאָס מאָל קוקענדיג איהר אין די אויגען אריין.

אלע קאטארינארזשעס זיינען צונעקומען בעקוקען מאטקען און געפרופט טרעפען וויפיעל ער האט בעצאהלט פיר די זאכען. מען האט זיך אין די אויערען גע׳סוד׳עט, פון וואנען מאטקע האט אזוי פיעל געלד גענומען, און דער „אלטער תרח" האט הויך געקרעכצעט און גע־זאגט אין דער קופע:

— עס איז פאר מיין גראשען, מיין שווער אויסגעארבייטען גראשען. דער יונג האט גע׳גנב׳עט, און איך האב געמוזט בעצאהלען.

צווישען די חברה קאטארינארזשעס איז שוין געווען בעוואוסט, אז מאטקע האט צונענומען פון „קאנאריק׳ס כלה" פינף און אכציג רובעל וואס זי האט „פערדיענט" פון א פוילישען פריץ אין זשאבלין. און אלע האבען איהם בעטראכט אינ׳ם נייעם אנצוג וואס ער האט זיך געקויפט פאר׳ן געלד. די יונגען האבען געווארפען אויגען אויף „קא־נאריק׳ען" און געלאכט פון איהם:

— פאר דיין געלד — קאנאריק, הא?

— שעהן זעהסטו אויס, קאנאריק, די כלה דיינע ארבייט, און אן אנדערער פערדיענט.

— שטעל ביער, נייער קאטארינארזש. — האט זיך א יונג געווענ־דעט צו מאטקע׳ן.

מאטקע האט געשמייכעלט, ארויסגעמאכט זיך פון דער חברה, און האט גערופען מארי׳ן. זי האט געכאפט א טוך אויף זיך, און מאט־קע איז מיט איהר געגאנגען אין מארק אריין.

קאנאריק איז בלייך געווארען. ער האט געביסען די ליפען פאר אונבעהאלפענקייט. עס האט איהם געשניטען אין גארגעל ווי מיט שטריק. ער האט ארומגעטראגען א בייז הארץ אויף מאטקע׳ן זייט ער האט איהם די דראטען־געהערין אבגעשלאגען. ער האט געהאלטען אלץ אין איין קלערען וואס צו מאכען אזעלכעס, אז מען זאל דעם „קליינעם יונג" אוועק׳פטור׳ען.

אבער ער האט איהם גארניט געקאנט טהאן. דער אלטער „תרח" האט אין דער שטיל געהאלטען פאר מאטקע׳ן, ווייל פון מאטקע׳ן האט ער פיעל ערווארטעט, און צווייטענס, קאסט איהם נים קיין געלד. ער איז „זיינער" און ער האט איהם שטענדיג אין דער האנד מיט דעם פאס. פארקעהרט, קאנאריק האט גענומען געלד און געקענט אוועקגעהן פון איהם, און אבשלאגען איהם די פרנסה. און מיט נאד־

11
דער משפט איבער מאָטקע׳ן.

אין א פּאָר וואָכען אַרום, צום הערבסט צו, איז דער „אַלטער תרח״ מיט זיין טרופּע אָנגעקומען קיין לאָוויטש צום גרויסען יאָהר־מאַרק. אין לאָוויטש צום גרויסען יאָהר־מאַרק זיינען אויך צוזאַמענגעפאָהרען אַנדערע טרופּען קונצענמאַכערס, און אַלע האָבען זיי געהייזט אויף א גרויס פעלד הינטער דעם פערדס־מאַרק, וואו זיי האָבען זיך אויפגעשלאָגען לייוועַנטענע ביידלאַך און געוואוינט אין די בוידען. די פערד האָבען זיך געפּאַשעט אינאיינעם אין וועלדעל. די פייערלעך האָבען זיך געברענט פאַר די געצעלטען. אין דעם רויך וואָס האָט געשלאָגען פון די קוימענס פון די ביידלעך, פון די פייערלעך, האָבען זיך געשפּיעלט האַלב נאַקעטע קינדער, האָבען זיך געפּאַשעט פערשיעדענע חיות. עס זיינען געזעסען די אַלטע בכבוד׳ע קאַטאַרינאַרזשעס און געהאַנדעלט צווישען זיך. ווער עס האָט מיט דעם אַנדערען א טויש געמאַכט אויף פערד, ווער אויף חיות, וואָס שפּיעלען אין צירקען, און ווער אויף מענשען וואָס מאַכען קונצען.

מאָטקע האָט דאָרטען דערקענט די גאַנצע קאַטאַרינאַרסקי וועלט מיט זייערע טרופּען און אַלע האָבען איהם נייגיעריג בעקוקט — די נייע קראַפט וואָס איז צוגעקומען.

אָבער מאָטקע האָט זיך ווייניג מיט זיי אינטערעסירט. ער האָט שוין געהאַט אָפּגעמאַכט זיין מיינונג אוועקצוגעהן פון זיי. דאַגעגען איז דער „רויטער קאַנאַריק״ געוועזען אויסגעקאָכט מיט דער גאַנצער חברה. ער האָט זיך מיט אַלע געקענט. אין איינעם געטרונקען ביער מיט די „געזעלען״ פון די טרופּען אין דאָרפישען שענקעל.

דעם ערשטען טאָג פון יאָהר־מאַרק באַגינען, בעפאָר דער „אַלטען תרח׳ס״ טרופּע איז נאָך אַרויס אין גאַס שפּיעלען, איז מאָטקע אַהיים געקומען צו די קאַטאַרינאַרזשעס א בעגייטער. ער האָט זיך געקויפט א פּאָאָר נייע שטיוועל, א ווייסען טוכענעם אַנצוג און א הוט מיט א לעדערנעם דאַשעק.

און ער לעגט „בישקען“ — זאָגט דער „אַלטער תרח“, איבערשמירענ־דיג זיך מיט איין האַנד די גראָהע אָבגע׳חלב׳טע האָאר, און מיט דער צווייטער האַנד קלאַפּענדיג אין דער גאָלדענע קייט, וואָס איז גע־האַנגען אויף זיין דיקען בויך.

— וואָס דערצעהלט ער דיר דאָרט מעשיות! געקומען אונז נאָכצולויפען פאר א פּאָר יאָהרען, א ממזר׳ניק, אַן אָבגעריסענער הונד, א יתום, א גאָר נישט — זאָגט קאַנאַריק.

— נו, איך וועל איהם מאַכען פאר אוים קאַפּעלוש מאַכער — זאָגט וועלוועל כוואַט.

— האָסט געזעהען, ווי דער קליינער יאָגט פון זיך? — מען דאַרף איהם געבען א שנעל אין נאָז — זאָגט דער צווייטער קאַטאַ־רינאַרזש פון שלמה־ממזר׳ס חברה, — דער יונג וואָס טראָגט די קאַ־מערינקע אויפ׳ן בויך, און דעם בלאָז פייפער אויפ׳ן רוקען, און מיט׳ן פוס ציהט ער אָן דעם קלומפּיר מיט די צימבעלס וואָס ער טראָגט אויפ׳ן קאָפּ.

— מען וועט איהם שוין געבען, מען וועט איהם שוין נעבען — בערוהיגט איהם מיט דער האַנד וועלוועל כוואַט. און נעהמט קאַנאַ־ריק׳ען אין א ווינקעל אריין און סוד׳עט זיך מיט איהם.

— לאָמיר זעהן וואָס איהר קענט. — איך האָב מורא, ער וועט זיך נעגען איידער אלעמען אן עצה געבען — איז דער „אַלטער תרח“ שטאָלץ אויף זיין מאָטקע׳ן.

דערווייל פיהרט מאָטקע מארי׳ן ארום איבער דעם יאָהר־מאַרק, און ווייס גאָר נישט וואָס דאָ געהט פאָר. ער שטעלט זיך אָב פאר די בעסקעטס מיט די קאָלירטע בענדער, וועלכע די ווייבער פּערקויפען אויף א טישעל. מארי קלייבט זיך אוים אייניגע שטיקער, און בע־קוקט זיי. עס געפעלט איהר.

— קויף דיר, מארי, קויף! נאַ, נעהם דאָס אויך מיט — לעגט ער איהר אָן א האַלבען שירץ — וואָס קומט אייך, אידענע?

מאָטקע דינגט זיך נישט. ער נעהמט ארוים א האַנד זילבער־געלד פון די נייע הויזען־טאַשען, און גיט עס דער אידענע. דערנאָך פיהרט ער מארי׳ן צו צו א טישעל, וואו מען פערקויפט קאָלירטע זיי־דענע טיכער.

— נו, מארי, זעהסט דאָס טוך? נעהם. עס וועט דיר שעהן

לען אין הארצען האט קאנאריק געזעהן ווי מאטקע פארנעהמט זיין פלאץ, ווי די מויד קריכט ארויס צו איהם אין שטאל אריין יעדע נאכט און ער קען איהר גארנישט טהאן דערפאר — מאטקע בעשיצט זי, און ער האט מורא פאר מאטקע'ן.

יא, קאנאריק האט עס געמוזט מודה זיין, אז ער האט מורא פאר מאטקע'ן. און יעצט פערשעהמט ער איהם פאר די קאטארינארזשעס, פאר אלע קאלעגען. זיי קענען איהם שוין אזוי לאנג פאר א קונצען־מאכער, א בעל־מלאכה, און דא קומט אזא יונגער שנעק א גארנישט, און נעהמט איהם אוועק די מויד פאר אלעמען אין די אויגען! ער וואלט זיך יעצט געוועהן געווארפען אויף איהם, נאר ער האט זיך אב־געהאלטען, דערפאר וואס ער האט געהאט אין זינען מאטקען א „שפי־צעל" אבצוטהאן.

— ווער איז דער? — זעה, קאנאריק, וואס טהוט זיך מיט דיר?

— דו לאזט דיך אזוי טרעטען מיט די פיס פון אזא פעמפיק? וואס שווייגסטו? — שרייט אויס וועלוועל כוואט, דער יונג וואס שלינגט איין שווערדען און ציהט דערנאך פון מויל ארויס שטיקער פייער — דער הויפט קאמעדיאנט פון שלמה'לע ממזר'ס קאטארינארזשעס.

— לאמיר זעהן וואס דו קענסט, געה דו און שטעל זיך געגען איהם.

— א בראך נאך דיינע יאהרען! — אט געה איך צו — און איז א מאמעס א אינגעל, און פון זיינעם א פאטש פאלסטו אויף אוועק — זאגט מיט שטאלץ דער „אלטער תרח".

איז א מאמעס א אינגעל, און פון זיינעם א פאטש פאלסטו אויף אוועק.
— זאגט מיט שטאלץ דער „אלטער תרח".

— וואס, דער פעמפיק?

— יא, דער פעמפיק — זאגט געלאסען נאר מיט א שטאלצע מינע דער „אלטער תרח".

— וואו האסטו איהם געפאקט? — א גוטער בעל־מלאכה? — פרעגט שלמה'לע ממזר, וואס איז בלינד געוועהן אויף איין אויג, און געהאלטען זיך אלס גבור צווישען די קונצען־מאכערס.

— דאס, ברודער, האב איך אליין אויסגעפונען. איך האב גע־וואוסט אז ביי א מאמען וואקסט אויף א זוהנדעל, וואס וועט פער־שטעהן א וועלט, ברודער. ער לעגט דיר — „בישקען" (א פוילישער גבור), וועט איך זיך מיט דיר. איך פיהר איהם אוועק אין ווארשוי

מאַקטע האָט געזעהן אַז זיי טשעפּען זיך צו איהם, אַז מען וויל איהם אַריינקריגען אין די לאַפּקע — דאָך האָט ער זיך געשעהמט צו־ריקצוכאַפּען און אַרויסצואווייזען, אַז ער האָט מורא, — האָט ער זיך אָנגערופען:

— לאָז דיר דער קאָפּ נישט דאַרען פאַר מיר, אַז דו ווילסט ביער, קום אין שענק. און ער האָט אָנגעהויבען פריהער צו געהן מיט גרויסע שפּרייזען.

— מאָטקע, געה נישט, געה נישט. זיי וועלען דיר שלאָגען, מאָטקע! — האָט איהם מארי נאָכגעשריען, און איז נאָכגעלאָפען מיט אַ געשריי נאָך די דריי.

— גיב נור אַ קוק ווי די מויד האָט מורא פאַר זיין נפש! האָב ניט קיין מורא, קעצעלע, ווער וויל איהם שלאָגען? רופט זיך אָב דער בלינדער ממזר.

— געה אהיים, מארי, האָב נישט קיין מורא, האָב נישט קיין מורא, זיי וועלען מיך נישט שלאָגען — רופט איהר צו מאָטקע.

ער האָט שוין געזעהען אַז ער איז אַריינגעפאַלען. נאָר עס איז שוין געוועזן פאַרפאַלען. צוריקגעהן, אַרויסווייזען אַן אימה, — דאָס האָט ער ניט געטאָרט... ער האָט זיך פאַרגעברייט, געזוכט אין די קעשענעס מיט וואָס צו שלאָגען — ער האָט אָבער גאָר נישט געפונען. עס איז איהם טרויעריג געוואָרען. אָבער ער האָט אויף איין מינוט נישט פערלאָרען דעם מוטה, און געשריען אויף מארי'ן, וועלכע איז פון הינטען נאָכגעגאַנגען:

— געה אהיים, די מינוט געה אהיים. אַז ניט צושלאָג איך דיר דאָס פּרצוף.

— אַט אזוי איז גוט — אַט אזוי איז רעכט! וואָס האָט זי זיך צו מישען, וואָס מאַנספּערשוינען טהוען? האָט וועלוועל געזאָגט. מארי איז נישט אהיים געגאַנגען.

אַז זיי זיינען אַריינגעקומען אין דער קריסטליכער שענק אַריין, וואָס איז געווען הינטער דער שטאָדט, האָט שלמה איהם אַריינגע־פיהרט אין אַ בעזונדער שטיבעל. דאָרטען האָט מאָטקע דערזעהן ווי קאַנאַריק זיצט מיט אַ פּאָאַר יונגען קאַטאַרינאַרזשעס און טרינקען ביער און רעדען הויך און בעלעבט.

ווען חברה האָט איהם דערזעהען, איז שאַ שטיל געוואָרען — און

זיין — זאָגט מאָטקע און בעצאָהלט פאַר'ן טוק.

מאַרי וויקעלט זיך דערמיט אַרום און געהט מיט איהם מיט אַ לאַכענדע מינע פון איין טישעל צום צווייטען. מאָטקע האָט ווידער דערזעהן קאַמאַשען מיט רויטע אַבצאַסען.

— מאַרי, ווילסט אַזאַ פּאַר קאַמאַשען ?

בעצאָהלט, גענומען. ער האָט זי געפיהרט צו די שטעלען מיט קרעלען. אויפ'ן לאַוויטשער יאָהר־מאַרק פערקויפט מען די שעהנסטע קרעלען, רויטע און בורשטינענע, און ווענעציאַנער גלאָז־קרעלען, וואָס די אָרטיגע מיידלעך טראָגען.

ער האָט בעהאַנגען די דראָטען־געהערין מיט שנירען קרעלען און זי געפיהרט צו די קראָמען מיט פיין־געפּארבטע וואָלל־שטאָפען. פאַר־נאַכט האָט ער אַהיים געפיהרט מאַרי'ן. ער האָט גערויכערט ציגאַ־רען און געהאַלטען די הענד אין די הויזען־קעשענעס און די נייע כאַ־ליאַווקעס פון די לאַקירטע שטיוועלעך האָבען געגלאַנצט, און מאַרי האָט גענאָגט צוקערלעך און געהאַט פּיעלע פּעק מיט נייע איינגעקויפטע זאַכען. די יונגען האָבען איהם אָבגעוואַרט. דערזעהן מאָטקע'ן, האָ־בען זיי איהם אַרומגערינגעלט.

— וועסט שטעלען אַ גלעזעל ביער, נייער קאַטאַרינאַרזש ? — פרעגט וועלוועל כוואַט.

— מען ווייסט דאָך גאָר נישט צו דו ביסט אַ קאַטאַרינאַרזש, צי דו קענסט „אַרבייטען". מען הערט דיר דאָך גאָר נישט. מען זעהט דאָך דיר גאָר נישט — לעגט צו שלמה'לע ממזר.

מאָטקע שמייכעלט גוטמוטהיג.

— אַז איהר ווילט ביער — קומט אין שענקעל אַריין.

— אָט אַזוי איז גערעדט, ביזטו אַ כוואַט ! לאָזט איהם אַראָפּ דער בלינדער ממזר אַ קלאָפּ מיט דער פלאַטשיגער האַנד, ווי מיט אַ שפּאָדעל איבער'ן קאָפּ.

מאָטקע האָט איהם אָנגעקוקט, ער האָט ניט געוואוסט, צי ער מיינט עס ערענסט. נאָר ווען ער האָט געזעהן דאָס געלעכטערעל אויף דעם ממזר'ס ליפּען, האָט ער אויך געשמייכעלט, כאָטש דער קלאַפּ האָט איהם וועה געטהאָן.

— ווערט זיך דיר גאָר דער קאָפּ ניט פערדרעהען פון אַ גלעזעל ביער ? — פרעגט וועלוועל כוואַט.

אונמענשליכער שטימע, אז מען האָט עס דערהערט ווייט אוועק פון דעם שענק.

— פערשטאָפּ איהם דאָס מויל — מענשען ווילען זיך נאָך צו־זאמענלויפען.

זיי האָבען מאָטקע'ן געכאַפּט, און געוואָרפען איהם אין א ווינ־קעל. מאָטקע איז געלעגען ווי א געה'רג'עטער, ער האָט זיך שוין נישט געריהרט, נור שווער געאָטהעמט. שטיקער בלוט זיינען פערגליווערט געלעגען איבער זיין פנים, איבער זיין קאָפּאָטע, איבער דער פּאָדלאָגע, און מען האָט נישט געוואוסט מעהר, וועלכעס איז מענש, אנצוג און וועלכעס איז הילצערנע פּאָדלאָגע.

די יונגען זיינען שוין אָבגעטראָטען פון איהם. נאָר קאַנאַריק איז נאָך געשטאַנען און האָט איהם אראָבגעצויגען די נייע שטיוועל, וואָס מאָטקע האָט זיך געהאַט געקויפט אויפ'ן מארק. ער האָט איהם אויך געוואָלט אויסטהאָן דעם אנצוג. דער אנצוג איז אָבער געווען איינ־געשמירט אין בלוט. ער האָט איהם בעזוכט און געפונען ביי איהם עטליכע און צוואַנציג רובעל פון דאָס געלד, און קאַנאַריק האָט דאָס צו־טהיילט צווישען די חברה. ער האָט גענומען נקמה פאַר זיינע בע־לײדיגטע געפיהלען און געשטילט דעם איבערגעברענטען כעס וואָס עס האָט אזוי לאַנג געקאָכט אין איהם.

— לאָז איהם שוין, — ער וועט שוין געדענקען — האָט וועלוועל כוואַט איהם אוועקגעשלעפּט פון מאָטקע'ן.

אין דרויסען הינטער דער טהיר איז געשטאַנען מארי. זי האָט דערהערט ווי דער יונג שרייט, האָט זי אָנגעהויבען נאָך הע־כער צו שרייען.

— געוואַלד, — ראַטעוועט — געוואַלד ראַטעוועט!

— געהט ארויס נאָך איהר, געהט ארויס — מענשען ווילען זיך נאָך צוזאַמענלויפען.

א פּאָאָר יונגען האָבען זיך ארויסגעריסען דורכ'ן פענסטער און איהר געכאַפּט, דאָס מויל פערשטאָפּט און אריינגעשלעפּט זי אין שענק.

די מויד האָט זיך געריסען, ניט געלאָזען. זיי האָבען אָבגעריסען פון איהר דאָס קלייד — צוריסען דאָס וויסט און מיט אויסגעפּאַטשטע באַקען האָבען זיי איהר אין דעם שענק אריינגעבראַכט.

שלמה ממזר האָט זי אָנגענומען ביי דער האַנד, געקוקט איהר אין

מען האט נעקוקט אויף איהם. מאטקע האט געהייסען מיט א פרעה־ליבער מינע דערלאנגען דריי גלעזער ביער, און זיי האבען זיך אוועק־געזעצט ביי אן אנדער טישעל. קיינער האט קיין ווארט ניט אויס־גערעדט. נאר באלד האט זיך פון יענעם טישעל, ביי וועלכען קאנאריק איז געזעסען, געהערט זיך א שטימע:

— דאס איז דער בחור, וועלכער נעהמט אוועק א מיידעל פון א גוטען ברודער? דאס איז ער?

— יא, דאס איז ער! האבען אנדערע אבגעענטפערט.

מאטקע האט עפעס געזוכט אויפ'ן טיש, וואס צו נעהמען אין האנד אריין. אויפ'ן טיש איז גאר נישט געווען. קיין ביער האט מען נאך נישט דערלאנגט. ער האט געקלעהרט צוצולויפען צום בופעט און כאפען א קופעל אין האנד, אויף יערענפאלס. נאר איידער ער האט זיך אויפגעשטעלט, איז אויסגעוואקסען פאר איהם א הויכער מאן, מיט א געשפרינקעלטען פנים און א פאאר רויטע אויגען, וועלכען ער האט צום ערשטען מאל דערזעהן:

—הער נור, דו, דו קליינער פעמפיק. דו נעהמסט אוועק א מיידעל פון א קאטארינארזש, הע?

— איז וואס ווילסטו? איז וואס נעהמט עס דיר אן? — פרעגט מאטקע נאך געלאסען, כאטש ער איז בלייך געווארען און די פינגער האבען איהם געציטערט פאר וואס ער האט גאר נישט געהאט עפעס אין דער האנד.

— וואס איך וויל? א פרעטענזיע וויל איך!

— א פרעטענזיע? וואס איז עס אזוינס א „פרעטענזיע“?

— אט דאס איז עס! און איידער מאטקע האט נאך צייט געהאט מיט די אויגען צו פינקלען, האט ער געקראגען אזא קלאפ איבער'ן קאפ, אז דאס גאנצע פנים האט זיך איהם בעגאסען מיט בלוט. די אויגען און די אויערען האבען זיך איהם פערקלעפט אין בלוט, און ער האט ניט געקענט זעהען און הערען. אומזיסט האט מאטקע זיך געפרובט זיך נוארפען אויפ'ן הויכען יונג. וויפיעל יונגען עס זיינען געווען אין שענק האבען זיך גענומען צו מאטקע'ן, און ער האט דערפיהלט קלעפ וואו ער האט נאר א שטיקעל לייב געהאט. צוערשט האט ער פערשוויגען, געשעהמט זיך צו שרייען. נאר אז ער האט געזעהען, אז ער קען זיך שוין ניט העלפען, האט ער גענומען שרייען מיט אזא

12

מאָטקע פערלאָזט די קאַטאַרינסטשיקעס.

מען האָט מאָטקע'ן אהיים געטראָגען, אזוי ווי קאַנאַריק האָט געזאָגט, „אין א ליילעך“ און איהם אוועקגעלעגט אויף די לאָנקע פאר'ן געצעלט. דער „אַלטער תרח“ האָט געשאָלטען און איז בייז געוואָרען פאַרוואָס מען האָט דעם יונג דאָס „רעכט“ געטהאָן פאר'ן יאהרמארק, און מען האָט איהם צושטערט א גרוים פערדיענסט, וואָס ער וואָלט געקענט מאַכען מיט'ן יונג. אָבער טהאָן האָט ער גאָר ניט געקענט. דערווייל איז קאַנאַריק געבליבען אויבערהאַנד. און אויך איז איהם ניט זעהר פיעל אָנגעגאַנגען מאָטקע. „דער הונד איז ווערטה געווען דעם שטעקען“ און מען האָט מאָטקע'ן בעדאַרפט לערנען ווי צו עהרען אַן עלטערען קאַטאַרינאַרזש און ניט אויסכאַפּען קיין נקבות.

דערווייל איז מאָטקע געלעגען און האָט זיך ריהרען ניט געקענט. מען האָט נור געהערט פון איהם א שטיל אָטעמען. א פעלדשער רופען צו איהם, האָט מען מורא געהאַט. עס איז ניט געווען די געוואָהנהייט פון די קאַטאַרינשטשיקעס אריינצולאָזען אַן אויסערליכען מענשען אין זייערע געשעפטען, כדי מען זאָל גאָר ניט געוואָהר ווערען וואָס ביי זיי טהוט זיך. האָבען איהם די ווייבער, מיט די „אַלטע מכשפה“ אין דער שפּיץ, אָבגעוואַשען די בלוט, פערקלעבט איהם די לעכער פון קאָפּ מיט אַזאַ מין וואַקס וואָס היילט, און אויסגעשמירט איהם דאָס צוהאַקטע, צובלוטיגטע לייב מיט אַזאַ מין גנב'ישען אויל, וואָס זיי אליין האָבען צוזאַמענגעשטעלט און זיי היילען דערמיט קראַנקע פערד. מאָטקע איז געלעגען א פּאָאר טעג אויף איין אָרט, זיך ניט געריהרט, פערקלעבט די אויגען און שטיל געהעשקעט. די ווייבער האָבען איהם צוגעטראָגען מילך און וואַסער. טיילמאָל האָט ער געטרונקען און טהיילמאָל האָט ער געלאָזט שטעהן, און מען האָט ניט געוואוסט צי ער וועט בלייבען לעבען צי ער וועט שטאַרבען. דער „אַלטער תרח“ האָט

די אויגען אריין און איהר געזאָגט א פּאָאר ווערטער, וואָס מיר קענען דאָ ניט איבערגעבען. דערנאָך האָט ער זי צוגעפיהרט צו מאָטקע'ן וועלכער איז געלעגען אין א ווינקעל, ווי א פערבלוטיגטע שמאַטע און זיך נישט געקענט ריהרען, און געזאָגט צו איהר אזוי:

— זעהסט ווי ער ליגט, ווילסטו אויך אזוי ליגען? — זאָלסטו געהן מיט קאַנאַריק'ען, זאָלסטו איהם אוועקגעבען דאָס געלד וואָס דו פערדיענסט. ער איז דיין חתן (ווייזט שלמה אָן אויף קאַנאַריק'ען) און זיינע ביזטו. און איהם זאָלסטו אוועקגעבען דאָס געלד וואָס דו פערדיענסט, אז דו ווילסט זיך נישט אזא שווארץ יאָהר אויסריכטען, ווי ער דאָ.

נאָר מארי האָט איהם נישט געהערט. קוים האָט ער זי נאָר נאָכגעלאָזט, האָט זי זיך געגעבען א וואָרף אויף מאָטקע'ן. מיט די שטי־ צורי(?)סענע טוך וואָס זי האָט אויף זיך געהאַט, האָט זי אָנגעהויבען אָבצואווישען דאָס בלוט פון מאָטקע'ס פּנים, און געוויינט איף(!) איהם:

— מאָטקע, מיין טהייערער מאָטקע, וואָס האָבען זיי דיר געטהאָן?

— געה אוועק... געה אוועק... א כאָלערע, — האָט דער יונג קוים ארויסגעקריצט פון די צייהן.

נאָר מאָטקע האָט זי ניט געדאַרפט יאָגען. באַלד האָט זי א יונג געגעבען א כאַפּ אָן ביים צאָפּ און א שלעפּ אוועקגעגעבען פון מאָטקע'ן און מיט דער גאַנצער קראַפט האָט ער זי געגעבען א שטופּ צו צו קאַנאַריק'ען — וועלכער איז געזעסען א ברוגז'ער. ער האָט פון זיך די מויד אָבגעוואָרפען. און צוויי פּעטש האָבען אָבגעפייערט הינ־טען־ארום אויף איהרע באַקען.

געהאַט פאר קאַנאַריק'ען, אז ער זאָל איהם ניט שלאָגען, געשוויגען און זיך איינגעקוקט אין זיין פנים.

און ביינאַכט, ווען מארי איז צוגעקראָכען צו מאַטקע'ן, איהם געקושט, געהאַלזט און געוויינט אויף זיין צו'הרג'עטען קאָפּ, האָט דער יונג איהר געשושקעט אין אויער אריין:

— געה אוועק, מארי. געה אוועק — קאַנאַריק וועט זעהן.

— זאָל ער מיך הרג'ענען. איך וויל ניט אוועקגעהן.

— געדענק, מארי, וואָס איך האָב דיר געזאָגט. דו געדענקסט?

— איך געדענק.

— שווייג, און רעד אָן קאַנאַריק'ען, אז ער זאָל אַנטלויפען מיט דיר. רעד איהם אָן, און זאָג איהם, אז דו האָסט איהם ליעב, אז נור איהם אליין האָסטו ליעב, און דו ווילסט אַנטלויפען מיט איהם. ועסטו איהם אָנרעדען?

— יא, מאַטקע.

— און ווען ער וועט זיין פערטיג מיט דיר אוועקצוגעהן, קום און זאָג מיר אָן.

— יא, מאַטקע.

— נור שווייג, מארי, שווייג, אז דו ווילסט מיך און דיך רעטען — שווייג.

— יא, מאַטקע.

— און געה אוועק יעצט, געה; און געדענק וואָס איך זאָג דיר.

— איך געדענק.

דער הערבסט איז אריבערגעגאַנגען, מיט די בויד ארומפאָהרען האָט מען שוין ניט געקענט, צו קאַלט געוועזן. און ווי יעדעס ווינטער האָט דער „אַלטער תרח" פאַרגענומען זיין רייזע אין א קליין שטעדטעל אריין צו א פריינד, א קאַטאַרינאַרזש, וואו מען האָט איבערגעווינטערט. דער גרויסער לאָוויטשער יאָהר־מאַרק איז געוועזן דער לעצטער יאָהר־מאַרק פון זומער־סעזאָן און פון דאָרט איז מען געפאָהרען איבער־ווינטערען. דער היי־יאָהריגער יאָהרמאַרק האָט זיך ביים אַלטען קאַטאַ־רינאַרזש ניט איינגעגעבען — ווייל מאַטקע איז געלעגען א קראַנקער און די מויד האָט אויך שלעכט געאַרבייט. די מויד איז א פּאָאר מאָל

אנגעהויבען סטראשען, אז ער וועט געהן ברענגען פאליציי, אז מען האט איהם דעם יונג אוועקגע׳הרג׳ט צוליעב קאנקורענציע, ווייל ער איז א גוטער „בעל־מלאכה“. קאנאריק האט איהם ניט געהערט און ניט געמאכט זיך אויס זיינע רייד. ווארום נאכדעם ווי ער האט אנגע־לערענט מאטקע׳ן, האט ער ניט בלויז געקראגען די ממשלה איבער דער מויד, נאר ער איז געווארען דער „מאכער“ אין דער טרופע, און דער „אלטער תרח“ האט אין געהיים מורא געקראגען פאר קאנאר׳יק׳ען, אז ער זאל ניט ווערען עלטסטער, און אויף די עלטערע יאהרען וועט דער „אלטער“ מוזען ארבייטען ביי איהם.

אין א פאאר טעג ארום האט זיך מאטקע אליין אויפגעהויבען פון זיין געלעגער און איז אליין אריינגעקראכען אין דער בויד אריין. מאטקע האט זיך געשמירט די וואונדען. נור עז איז געווען שוואך, און געהארכט און געטהאן אלעס וואס קאנאריק האט איהם בעפוילען. ער האט געזעהן ווי קאנאריק רעגיערט איבער דער מויד, און ווי מארי קושט איהם. ער האט געזעהן, ווי קאנאריק שיקט די מויד ע״גנעץ־וואו, וואוהין זי וויל ניט געהן. ער שלאגט זי, אז זי זאל געהן — און זי געהט. מאטקע האט געשוויגען.

נור ער האט זיך אנגעהויבען גוט איינקוקען אין קאנאריק׳ס פנים, ווי ער וואלט עס געוואלט גוט געדענקען ווי אזוי עס זעהט אויס, א לאנגע, לאנגע צייט דערנאך. ער האט זיך אנגעהויבען איינצוקוקען צו קאנאריק׳ס בעוועגונגען, ווי ער וואלט געוואלט זיך אויסלערנען נאכ־צומאכען קאנאריק׳ען, ווען קאנאריק וועט שוין ניט זיין. ער האט איהם געוואלט געדענקען.

דערווייל איז דעם יונג בעסער געווארען. ער האט שוין אנגע־הויבען אליין ארומגעהן און צו שפאצירען פאר דעם הויז. קאנאריק האט געשריען אויף איהם וואס ער דרעהט זיך ארום לעדיג.

— נעהם די בעמבע און געה אין גאס אריין.

די „אלטע מכשפה“ האט זיך אנגעהויבען צו בעטען ביי קאנאריק׳ען אויף מאטקע׳ן:

— לאז איהם אב, זעהסט דאך, קוים ער ריהרט זיך.

— די כאלערא וועט איהם ניט פאקען. בחנם וועט ער דא פרעסען — זאל ער געהן פערדיענען.

מאטקע איז בלייך געווארען, איינגעבויגען זיך ווי ער וואלט מורא

געווען. ער האָט אויסגעפייפט א ליעד און איז צוריקגעגאַנגען צו די קאַטאַרינשטשיקעס — אַן איינגעבויגענער, א טרויעריגער און א שוואַכער. ווי ער וואָלט נאָך געווען געליטען פון די קלעפּ, וואָס ער האָט געקריגען. אַנגעקומען צו די קאַטאַרינשטשיקעס האָט מאַטקע געקראַצט זיך אין קאָפּ און עפּעס געברומט אונטער דער נאָז.

— וואָס איז דיר, ממזר'וק? — פרעגט איהם דער „אַלטער תרח" וועלכער איז געזעסען אויף א קאַסטען פאַר דער בויד און געוואַרעמט זיך אין דער שפּעטער הערבסט־זון.

— איך געה אַוועק פון אייך, — זאָגט מאַטקע שטיל.

— וואָס? וואוהין ווערסטו געהן?

— סיי ווי סיי קען איך שוין ניט ארבייטען. די יונגען האָבען מיר געשפּאָלטען דעם קאָפּ. וואָס וועל איך זיצען ביי אייך אויפּעסען די ביינער? איך וועל מיר געהן.

— וואוהין ווערסטו געהן? ווער וועט דיך צונעהמען, אזא הרוג ווי דו ביזט? זעהט, וואָס זיי האָבען אויס דעם יונג געמאַכט.

— איך וועל מיר געהן אין שטאָדט אריין. איך וועל מיך אויסלערנען א מלאכה. א שוסטער וועל איך ווערען, ווי מיין טאַטע איז. ביי אייך קען איך שוין סיי ווי סיי ניט זיין.

אין א מינוט ארום איז דאָס גאַנצע לאַגער געוואָר געוואָרען, אז מאַטקע געהט אַוועק פון די „טרופּע". די „אַלטע מכשפה" איז ארויסגעקומען פון דער בויד, אַן איינגעריכטע אין סאַזשע פון דער קיך, ביי וועלכע זי האָט געקאָכט. דערהערט, אז דער יונג געהט אַוועק, איז זי ארויס מיט א געוויין, געווישט זיך דאָס פּנים מיט דעם שמוציגען פאַרטוך, מיט וועלכען זי האָט דאָס אויסגעשמירטע פּנים נאָך מעהר פערשמירט, און אַנגעהויבען צו שעלטען קאַנאַריק'ען און די יונגען, וואָס זיי האָבען אויס מאַטקע'ן געמאַכט, און בעוויינט איהם, ווי מאַטקע וואָלט שוין געווען א טויטער.

דער „אַלטער תרח" איז טרויעריג געוואָרען. ער האָט געזעהן זיין סוף, אז קאַנאַריק וועט געוועלטיגען איבער איהם, אָדער ער וועט איהם נאָר לאָזען שטעהן אויף די אַלטע יאָהרען און אַוועקגעהן פון איהם. העלפען האָט ער זיך ניט געקענט. ער האָט זיך ניט געוואָלט צורייסען יעצט מיט קאַנאַריק'ען איבער דעם יונג, און געמיינט, אז ווען מאַטקע

געפאַלען און זי האָט ניט געוואָלט אַרבייטען. דער „אַלטער תרח“ איז בייז געווען, געפּאַקט די זאַכען אויף די בויד און זיך צוגעאיילט אַוועק־צופאָהרען פון יאַהרמאַרק פריהער ווי אַן אַנדערס מאָל, ווייל ער האָט נאָך געוואָלט אַריינכאַפּען אַ פּאָאַר שטעדטלעך איידער דער ווינטער קוממט.

אין אַ קליין שטעדטעל, וואו זיי האָבען זיך אָבגעשטעלט נאָכ'ן יאַהרמאַרק, איז מאָטקע געוואָהר געוואָרען, אַז קאַנאַריק האָט געהייסען מאַרי'ן אַרויס'גנב'ענען איהר קאָרב זאַכען פון בויד און איהם געגעבען אַוועקצוטראָגען. מאָטקע האָט זיך דערפרעהט. די לאַנג־ערוואַרטעטע צייט איז אָנגעקומען. ער האָט געהאָלפען מאַרי'ן אַרויס'גנב'ענען דעם קאָרב, און געהייסען איהר נאָכגעהען זעהן וואו קאַנאַריק שטעלט איהם. קאַנאַריק האָט געטראָגען דעם קאָרב אין אַ נאָהענט דאָרף אַריין, צו אַ גוי, ביי וועמען ער האָט געדונגען אַ פוהרעל מיט אַ פערד, און בעשטעלט זיך מיט מאַרי'ן, אַז ביינאַכט, ווען ער וועט געבען אַ פייף, זאָל זי אַרויסשפּרינגען דורך דעם פענסטעריל פון בויד. ער וועט שוין וואַרטען אויף איהר אויפ'ן שאָסע, און ער וועט זי אַוועקפיהרען אין דאָרף אַריין צו אַ גוי. פון דאָרט וועלען זיי אַרויספאָהרען מיט אַ פוהר צו דער נאָהענטער באַהן־סטאַנציע.

נאָך דעם זעלבען טאָג האָט זיך מאָטקע געמאַכט אַ שפּאַציער צום דאָרף צו, וואוהין קאַנאַריק האָט אַוועקגעטראָגען מאַרי'ס קאָרב. אויס־געקוקט דעם וועג און געפונען, אַז נאָהענט נעבען אַ וואַלד, ניט ווייט פון אַ וועג אַראָב, געפינט זיך אַ קליין שוואַרץ טייכעל, וועלכער גיסט זיך צווישען בעוואַקסענע קוסטען מיט גרינס. ביי דעם טייכעל האָט זיך מאָטקע אָבגעשטעלט און עפּעס געקלערט. ער האָט אויסגעקליבען אַן אָרט, וואו עס איז געווען געדיכט בעוואַקסען מיט גרינס און גרעזער, געמאַכט זיך אַ סימן ביי אַ בוים, נעבען וועלכען עס איז געלעגען אַ קופּע שטיינער. לאַנגווייליג האָט ער בעקוקט דעם בוים, די שטיינער, דעם וועג, און נאָכאַמאָל צוגעגאַנגען צום טייכעל און אַריינגעוואָרפען אַ בליק. דער גרונד פון טייכעל האָט געמוזט זיין בעדעקט מיט גע־מויזעכטס און שלייען, ווייל שטיקער ווילדע וואַסער־גראָז האָבען אַרומ־געשוואומען איבער'ן טייכעל. ער האָט דערזעהן, אַז ביים ברעג פון טייכעל איז דאָס וואַסער בעוואַקסען מיט הויכע גרינסען, קוויטשערס און שטעכערס, און עפּעס געקלעהרט וואָס איז איהם ניט אַנגענעהם

„טויזענד האָב איך געליעבט,
טויזענד האָב איך אויפגעהערט,
נור איין־איינציגען
פערגעסען קען איך ניט“.

מאָטקע איז ארוים פון בויד מיט א פעקעל אויף די פּלייצעס, גע־מאכט זיך שוואך געהען, מיט א טרויעריגען אראָבגעלאָזענעם קאָפּ. די אלטע איז ארוים אויף די טרעפּלעך פון בויד, און איהם נאָכגעקוקט מיט געוויין. דער אלטער האָט אויך אונטערדריקט א טרעהר צווישען זיינע געדיכטע הערלעך אויף די אויגען־הייטלעך, און געזאָגט מיט א כלי־פּענדער שטימע:

— אזוי איז עס, מאָטקע, געה צווישען מענשען, ווער א שוסטער, אפשר וועסטו אויך א מענש ווערען.

קאַנאַריק האָט איהם צוגעוואָרפען א זילבערנעם האלבען רובעל און געזאָגט פון דער הויך:

— נאָ, נעהם צו!

מאָטקע האָט געלאָזט פאלען דעם האלבען רובעל און גוט זיך איינ־געקוקט צום לעצטען מאָל אין קאַנאַריק׳ס פּנים. און אן ערנסטקייט איז געלעגען אין זיין בליק, ווי ער וואָלט ווענען עפּעס געקלעהרט, און ער איז אוועק אויפ׳ן וועג צום שטעדטיל צו.

מאַרי האָט דעם קאָפּ ארויסגעשטעקט פון א פענסטער פון ביידעל, און מאָטקע האָט לאנג געהערט איהר שטימע הינטער זיך:

„נור איין־איינציגען
פערגעסען קען איך ניט“

ער האָט שוין יעצט געוואוסט ווער דער „איין־איינציגער“ איז און האָט געשמייכעלט.

ער האָט זיך פערקירעוועט אָן א זייט און זיך פערנומען אין וואלד אריין.

וועט אוועק, וועט קאנאריק זיך בערוהיגען. די מויד וועט בלייבען ביי איהם, און עס וועט זיין ווי פריהער.

דער „אלטער תרח" האט זיך אנגערופען:

— אז דו ווילסט געהען, וועל איך דיך דאך ניט איינהאלטען. נור קיין פאס פאר דיר האב איך ניט. איך דארף דעם פאס פאר אן אנדע־רען, וואס איך וועל צונעהמען אויף דיין ארט. קיין געלד קען איך דיר אויך ניט געבען. דו האסט מיך אבגעקאסט א סך געלד. איך האב בע־צאהלט פאר דיר פינף־און־אכציג רובעל, וואס די מויד האט פון גוי גע'גנב'עט. נאר א פאר גילדען נא דיר דאך, אז דו זאלסט האבען אויף די ערשטע שלעכטע צייט, און זעה דיר אליין צו העלפען, — האט דער אלטער ארויסגענומען זילבער־געלד און געגעבען מאטקע'ן.

מאטקע האט צוגענומען דאס קליין־געלד, איז אריין אין בויד צו־זאמעננעהמען זיינע זאכען.

— אלטע, גיב איהם א פאר העמדער, — מיינע גיב איהם אוועק!

— שרייט דער „אלטער תרח" דער ווייב אין דער בויד. ער האט רחמנות געהאט אויפ'ן יונג.

קאנאריק האט דערהערט, אז מאטקע געהט אוועק, איז ער נאך מעהר צופריעדען געווען. עס האט זיך איהם אויסגעוויזען, אז פאר זיין פלאן צו אנטלויפען מיט מארי'ן איז עס ווי געוואונשען. ווייל דער „אלטער תרח" וועט ניט וויסען מיט וועמען די מויד איז אנטלאפען, און וועט ניט וויסען וועמען צו זוכען. האט ער מיט א געוויסע רחמנות'דיגע צופריעדענע שטימע אריינגערופען אין דער בויד אריין:

— מיינס א העמד גיט איהם אויך מיט, און א פאאר אלטע הויזען! כאפט איהם דער שווארץ יאהר.

מאטקע האט דערווייל די זאכען זיך איינגעפאקט, וואס די אלטע האט איהם צוגעווארפען, געמאכט זיך א פעקעל, און געוואונקען צו מארי'ן, וועלכע איז געלעגען אין א פאק בעטגעוואנד און געשפינעלט זיך און געקעמט זיך די האאר.

— איך ליעג אין וואלד, הערסט א פייף, טהו גאר ניט — נור לויף אין וואלד אריין. גוט?

— גוט, — האט די מויד צוריק געוואונקען מיט די אויגען — און האט זיך לוסטיגער געקעמט די האאר, און אנגעהויבען צו זינגען מיט א פרעהליכע שטימע, ווי א פויגעל, דאס רוסישע ליעד:

וואָס מען דאַרף טהאָן, איז הרג׳ענען היינט אין אָבענד קאַנאַריק׳ען, ער האָט איהם שוין נישט פיינד געהאַט, נור בעטראַכט א־הם פאַר א זאַך וואָס געהער צו איהם, און דאָס דאַרף מען טהאָן, כדי מאַטקע זאָל האָבען אַ היים, זאָל האָבען וואו אריינצוגעהן און נים דאַרפען בלייבען דאַ אין פייכטען וואַלד.

איז איהם קאַנאַריק געוואָרען גלייכגילטיג, גאַנץ גלייכגילטיג, ער האָט איהם קיינמאָל נישט געזעהן, קיינמאָל נים געקענט, — קיינמאָל זיך נים געשלאָגען מיט איהם. נור קאַנאַריק איז א זאַך וואָס מען בעדאַרף נעהמען און אריינוואַרפען אין וואַסער, און צוּוואַרפען מיט שטיינער, אז עס זאָל קיינער נישט וויסען, אז דאָרט אָדער טרגעץ אנ־דערשוואו ליעגט „אַ קאַנאַריק“, און כדי קאַנאַריק זאָל נישט קענען שרייען, אַז מענשען זאָלען זיך צוזאַמענלויפען — דאַרף מען קאַנאַ־ריק׳ען שטעכען אונטער׳ן אָרים, פּלוצלונג, טיעף אין דער ריפּ אריין, אז ער זאָל גאָר קיין צייט נישט האָבען צו שרייען. און דאָס דאַרף מען אויספיהרען געשיקט, שטיל, כדי קיינער זאָל נישט בעמערקען, קיינער זאָל נישט וויסען, דער אַלטער „קאַטאַרינאַרזש“ און די „אַלטע מכשפה“ זאָלען מיינען, אז קאַנאַריק לעבט און איז ערגעץ וואו אוועק מיט דער מויד, און די „אַלטע מכשפה“ זאָל שילטען קאַנאַריק׳ען, און קאַנאַריק וועט זיך דערווייל ליגען דאָ טיעף אין וואַסער, צווישען די גרעזער פערשטעקט, און מאַטקע וועט פאָהרען מיט דער באַהן קיין וואַרשוי, וועט האָבען די מויד, און וועט האָבען אַ פולע טאַש מיט געלד, און וועט האָבען אַ פּאַס און וועט הייסען „קאַנאַריק“.

ער האָט אַרויסגעצויגען פון דער כאַליאַווע דאָס מעסער, וואָס מאַרי האָט איהם אַמאָל געשאָנקען, צו שטעכען קאַנאַריק׳ען, און וואָס ער האָט עס געהאַט בעהאַלטען די גאַנצע צייט אין כאַמאָנט פון פערד. עס איז געווען אַ קאַווקאַזער קינזשאַל, מיט אַ ביינערנעם הענטעל, און עס איז געלעגען אין אַ שיידעל. דאָס מעסער איז געווען האַלב פער־ראָסטעט. אָהנע צו טראַכטען וועגען עפּעס דערביי, האָט מאַטקע אריינ־געשטעקט דאָס מעסער אין דער ערד און אָנגעהויבען אָבצוּרייבען די פערראָסטעטע שטיקער זאַמד. עס האָט זיך איהם געדאַכט, אַז כל זמן דאָס מעסער וועט נים שיינען אין דעם ליכט פון די שטערן — וועט ער דערמיט נים קענען שטעכען קאַנאַריק׳ען. ער האָט ענערגיש געריבען דאָס מעסער אין די ערדע, ווען עס האָט זיך פּלוצלונג געהערט א

13.

ווי אזוי פון „מאַטקע'ן" ווערט „קאַנאַריק"

מאַטקע איז אריין אין וואלד, אויסגעזוכט דעם בוים, נעבען וועלכען ער האָט זיך געמאכט א צייכען, און אוועקגעלייגט זיך. די זון האָט אָנגעהויבען אונטערצוגעהן, דער וואלד בעגאָלדעט, דאָס וואסער בע־הויכט און מאַטקע האָט זיך געפונען אונהיימיש. פיעל האָט ער דורכ־געקלעהרט, נור אַלץ איבער אזעלכע זאכען, וואָס האָט גאָר נישט קיין שייכות געהאַט מיט דער טהאַט וואָס שטעהט איהם פאָר. ער האָט גע־בענקט נאָך די מוטער און געוואָלט זעהן וואָס זי טהוט. דאָס פרייע פעלד און דער וואלד און דאָס וואסער האָט איהם דערמאָנט אָן די יאָהרען, ווען ער האָט געלעבט אויף'ן פעלד ביי זיך אין שטעדטעל. און ער איז גליקליך געווען, וואָס ער איז פריי, און געהערט נישט מעהר צו די קאַטאַרינאַרזשעס. דאָס וואָס שטעהט איהם פאָר, האָט ער פער־געסען גאָר אין גאַנצען און געפיהלט זיך ווי אמאָל אין די יונגע יאָה־רען. ער האָט געגעסען פון ברויט וואָס די „אַלטע מכשפה" האָט איהם מיטגעגעבען אויפ'ן וועג. און עס האָט איהם גוט געשמעקט. ער האָט זיך געוואָלט מאכען א פייער'ל אין וואלד, נור דערמאָהנט זיך, אז עס איז נישט גוט, אז מען וועט איהם בעמערקען. ער איז צוגעגאַנגען צום וואסעריל, געוואָלט זיך באָדען, נור אריינגעקוקט אויפ'ן גרונד און גע־זעהען דאָס גרינע געמויזעכטס וואָס שווימט ארום אין וואסער, האָט ער זיך אָן עפּעס דערמאָהנט... ער האָט זיך שוין ניט געוואָלט באָדען, איז אוועק און פערשטעקט זיך צווישען די בוימער.

עס איז נאכט געוואָרען, און מאַטקע'ן איז געווען נאָס און אונ־בעקוועם צו ליגען. אין די טונקעלהייט האָט ער מעהר געקלעהרט וועגען „קאַנאַריק'ען", וועגען מארי'ן, וועגען די נאכט וואָס קומט אָן, מאַטקע איז ערענסט געוואָרען. ער האָט אָנגעהויבען צו קלעהרען, אז ער האָט נישט קיין היים, און ער האָט נישט וואו אהין צו געהן. און

האסטיג: „רעד ניט הויך — מען קען הערען“, און עס איז מאַטקען אַ וואונדער געווען וואָס קאַנאַריק קען רעדען. מאַטקע איז געלעגען אונטערן בוים אָהן אָטהעם און די שטימען און די טריט האָבען זיך געהערט וואָס אַמאָל נעהענטער. באַלד איז עפּעס פערביי געפלויגען פאַר איהם ווי אַ שוואַרצער שאָטען און ווי אַ ווינד. מאַטקע האָט לכתחילה פערגעסען וואָס ער האָט צו טהאָן. ער האָט זיך באַלד דערמאָהנט, און געגעבען אַ שטילען פייף. ער האָט שוין געוואָלט געבען אַ העכערען פּי־ף, און ער הערט עפּעס אַ גערודער, און קאַנאַריק'ס שטימע, זעהר קלאָהר, ווי ער וואָלט געשטאַנען פאַר איהם:

— וואוהין געהסטו, מאַרי! ווער פייפט?

און מאַטקע האָט פאַר זיך געזעהן אַ שוואַרצען פלעק, און דער פלעק איז ביי איהם געווען אַ טויטע זאַך. דער שוואַרצער פלעק האָט אויסגעשריען:

— אוי, מאַמע!

מאַטקע איז דערציטערט געוואָרען פאַר דעם וואָרט „מאַמע“, און ער האָט זיך פערוואונדערט וואָס דער שוואַרצער פלעק קען רופען „מאַמע“.. באַלד האָט איהם דער שוואַרצער פלעק געגעבען אַ כאַפּ אָן ביים האַלז, און דאָס האָט איהם געגעבען ענערגיע און מוטה, אַז ער זאָל זיך שלאָגען מיט דעם שוואַרצען פלעק.

באַלד האָט ווער ארומגעוויקעלט דאָס פּנים פון שוואַרצען פלעק, און אַ געשריי איז האַלב דערשטיקט געוואָרען צווישען די בוימער אין וואַלד, און האַלב אין אַ טוך. אַז דער „שוואַרצער פלעק“ האָט שוין נישט געקענט ארויסגעבען פון זיך קיין מענשליכע געשריי־ען „אוי, מאַמאַ“, נור עפּעס ווילדע כאָרכלען — האָט מאַטקע געקענט אריינ־שטעכען אין דעם ווייכען ווארימען פלעק ווי אין אַ טויטע זאַך. ער האָט זיך געוואונדערט, וואָס פון דעם ווייכען ווארימען שטראָמט ארויס עפּעס ווארימעס, פעטעס, און דאָס בעגיסט זיין האַנד, און עס איז אנגענעהם ווען דאָס פעטע ווארימע גיסט זיך אויף דער האַנד. ער האָט קיין צייט נישט געהאַט צו קלעהרען דערפון, נור ס'איז ביי איהם דורכגעלאָפען ווי אין אַ חלום. באַלד האָט דער שוואַרצער פלעק שוין נישט ארויסגעגעבען פון זיך קיינע כאָרכלען, און איז אומ־געפאַלען און איינגעקאָרטשעט זיך, און עס איז געבליבען ליגען אַ טויטע זאַך.

פויגעל רופען אין וואַלד, האָט ער אויפגעהערט צו רייבען דאָס מעסער און איינגעהערט זיך צום פויגעל, געוואָלט דערגעהן וואָס פאַ־ א פויגעל רופט, איז עס א „קוקו“ אָדער א האָלץ פויגעל וואָס קלאַפּט מיט זיין שנאָבעל אין די שאָל פון בוים...

עס איז איהם קאַלט געוואָרען און עס האָט זיך איהם אויסגעדוכט, אז עס איז שוין זעהר שפּעט. די נאַכט איז געווען א פעטע געדיכטע אלול נאַכט, און ער האָט געהאַט דאָס געפיהל, אז דער וואַלד איז אָנגע־שטאָפּט מיט עפּעס אַזעלכע מיני ברואים וואָס שטעהען נור ביינאַכט אין וואַלד. ער האָט ניט מורא געהאַט פאר זיי, און זיי זיינען איהם נישט אָנגעגאַנגען אויך. נור ער האָט פערדרוס געהאַט וואָס עס ציהט זיך אַזוי לאַנג און זיי קומען נישט, איז בייז געוואָרען אויף די מויד. געמיינט אז די מויד איז אַלעס שולדיג וואָס זי פערשפּעטיגט זיך אַזוי. (ווארים אז קאַנאַריק זאָל זיין די סיבה, האָט ער נישט גערעכענט. קאַנאַריק האָט שוין אויפגעהערט צו עקזיסטירען אין זיין מח אַלס א לעבעדיגע זאַך, וואָס קען אפשר ווערען א סיבה, און מען קען דערויף בייז זיין). ער איז איינציגע מאָל ארויסגעגאַנגען אויפ׳ן וועג, דער הימעל איז געווען פערוואָלקענט און טהיילמאָל האָט זיך ענטפּלעקט א שטיק הימעל מיט שטערען, האָט מען געזעהן א שטיק וועג. נור אָפטמאָל איז דער הי־מעל פערשטעלט געווען, און עס האָט זיך געדאַכט אז די גאַנצע לופט איז אָנגעפילט מיט אַזאַ שטאָף וואָס פערשטעלט אַלעס פון די אויגען. אויפ׳ן וועג האָט ער גאָר ניט געזעהן, קיין מענש איז ניט געגאַנגען, קיין פוהר איז ניט געפאָהרען. עס איז געווען א הינטער וועג, א פוי־ערשער, מיט צואַקערטע זאַמד, און מעהר ווי אין דאָרף האָט ער ניט געפיהרט. ארום פאַרנאַכט האָט ער יאָ געהערט א פוהר דורכפאָהרען, א גויה האָט א קוה געטריבען אויפ׳ן וועג — נור ווען די זונן האָט זיך געזעצט האָט ער שוין גאָר ניט מעהר געהערט.

פּלוצים האָט איהם אָנגעהויבען זיין האַרץ צו קלאַפּען — עס האָט זיך איהם געדאַכט, אַז ער דערהערט מענשען רעדען, געהען האַסטיג און רעדען הויך. ער איז אריין אין וואַלד, און אַוועקגעלייגט זיך אונ־טערן בוים, און געוואַרט, פון נעבעל האָט זיך וואָס אַמאָל דייטליכער דערהערט שטימען. באַלד האָט ער דערקענט מאַרי׳ס שטימע. די מויד האָט מיט א כיון הויך גערעדט, כדי מאָטקע זאָל דערהערען, אַז זיי געהען. באַלד האָט ער אויך געהערט קאַנאַריק׳ס קול, ווי ער זאָגט

זאָלסטו מיך רופען שטענדיג, דו הערסט, זאָלסט נישט פערגעסען — האָט מאַטקע געזאָגט צו דער מוויד שטרענג.

— און איך הייס חנה דבורה זילבערשטיין.

— וואָס, פון ווען ?

— קאַנאַריק האָט מיר געקויפט אַ פּאַס פון די קאַטאַרינאַרזשעם און האָט מיר איהם היינט געגעבען, ווען איך בין אוועק מיט איהם. געדענק !

— דאָס איז גוט.

די נאַכט איז געווען אַ קאַלטע און מאַרי האָט גאָר ניט געהאַט אויף זיך נאָר איהר לייכט טיולענעם קאַפּטענדעל און אַ קליידעל אויפ'ן נאַקעטען לייב, מיט דעם טוך האָט זי פערבונדען קאַנאַריק'ס פּנים. זי האָט דערפיהלט מאַטקע'ס וואַרימע לייב וואָס איז צוהיצט ועווען פון אויפרעגונג און פון דעם בלוט וואָס האָט זיך געגאָסען אויף זיינע הענד — האָט זי זיך איינגעקאָרטשעט און איינגעקנאָטען אין מאַטקע'ן. מאַטקע האָט זי צוגענומען מיט איין האַנד און פּעסט זי געדריקט צו זיך. דער פרישער ציטער, וואָס איז דורכגעגאַנגען דורך איהר קערפּער פון די נאַכט־קעלט, האָט איהם געקיהלט, און עס איז איהם גוט געווען. באַלד זיינען זיי ביידע געלעגען איינגעקנעטען איינער אין צווייטען אין פייכטען גראָז הינטער אַ בוים, די נאַכט ראָסע האָט גע־וואשען זייערע האַלב־נאַקעטע לייבער, און דער נאַכט ווינד האָט גע־קיהלט זייער צוואַוואָרימט יונג בלוט, און מאַרי האָט זיך איינגעקאָר־טשעט ווי אַן ערשראָקענער יתומה'דיגער פויגעל הינטער מאַטקע'ס יונגע שטאַרקע ברוסטען, און זי האָט זיך געבעטען :

— מאַטקע, מאַטקע איינציגער, שלאָג מיך, טרעט מיך מיט די פיס, און איך וועל דיינע הענד קושען. טהו מיט מיר וואָס דו ווילסט. איך וועל דיר אַלץ, אַלץ האָרכען.

— ווי הייס איך ? — האָט זי מאַטקע געשלאָגען מיט די פויסט אין פּנים אריין — ווי הייס איך ? האָסט פערגעסען ?

— קאָ—נאַ—ריק ! מיין ליובאָווניק קאָ—נאַ—ריק !

אין וואסער וואָס איז געווען ניט ווייט פון זיי האָט זיך וועך בע־וואוינגען — דאָס וואסער האָט אויפגעציטערט און געפּאַטשט אונרו־היג צווישען דעם גרינס, און די קוויטשערס, ווי עס וואָלט זיך וועך אויפ־

דערנסטממאָל איז מאָטקע געקומען צו זיך. ער האָט אויסגעזוכט דאָס פעקעל, וועלכע קאַנאַריק האָט געטראָגען אויף די פּלייצעס, ווען מאָטקע איז איהם אונטערן אָרים בעפאַלען, געגעבען עס מאַרי'ן צו האַלטען. דערנאָך האָט ער אַנגענומען קאַנאַריק'ען ביי אַ פוס און צוגעשלעפּט איהם צום טייכעל. דאָרט האָט ער איהם בעזוכט, ער האָט גאָר נישט געפונען, ער האָט איהם אָבגעבונדען דאָס טוך פון פּנים — געמאַטערט זיך ניט אריינצוקוקען איהם אין פּנים אַריין, האָט איהם אויפגעריסען ראָס העמד. אויפ'ן לייב אָנגעבונדען האָט קאַנאַריק געהאַט אַ זעקעל, אין וועלכען עס איז געלעגען פּאַפּיער געלד און אַ פּאַס איינגעוויקעלט אין אַ שטיקעל פּאַפּיער, אויפ'ן פּאַס האָט זיך מאָטקע מעהר געפרעהט ווי אויף דאָס געלד, בעהאַלטען עס, האָט ער אויסגעזוכט די שטיינער וואָס ער האָט אָנגעגרייט נאָך פון פאַר־נאַכט, אַרומגעבונדען קאַנאַריק'ען מיט מאַרי'ס טוך און אריינגעשטופּט די שטיינער אין טוך אריין, האָט ער איהם אריינגעקוליעט אין וואַסער אריין צווישען געמויזעכטס און קאַנאַריק איז פערשוואונדען פון דער וועלט.

אָבגעוואַשען זיך ביים וואַסער, האָט ער בעפוילען די מויד, אַז זי זאָל זיך אויך גוט אַרומוואַשען אין וואַסער. דערנאָך האָט ער אויס־געטהאָן זיין צוריסענעם ראָק מיט די שטיוועל, געמאַכט דערויס אַ פּעקעל און אָנגעלייגט מיט שטיינער און אריינגעלאָזט אין וואַסער. אין קאַנאַריק'ס פּאַק האָט ער געפונען זיינע נייע שטיוועל מיט די לאַ־קירטע כאָליאַוועס וואָס קאַנאַריק האָט איהם אויסגעצויגען אין דער שענק, און קאַנאַריק'ס נייעם אַנצוג. ער האָט זיך אויסגעפּוצט אין דעם שפּיעגעל פון דעם שטערען בעלויכטען וואַסער, אין וועלכען קאַ־נאַריק איז יעצט געלעגען. האָט זיך אָנגעטהאָן קאַנאַריק'ס נייעם אַנצוג, די סאַמעט־רויטע אויסגעשניטענע וועסט און אָנגעהאַנגען זיך זיין זייגער מיט די גרויסע זילבערנע זעלנערישע קיים. אַז מאָטקע איז שוין געווען אָנגעטהאָן האָט ער נאָך גענומען אַ פּאָאָר שווערע שטיינער און אריינגעלאָזט אין וואַסער, אויף דעם אָרט אויף וועלכע, קאַנאַריק איז געלעגען, גענומען קאַנאַריק'ס פּאַק אויף די פּלייצעס, די מויד ביי דער האַנד און איז געגאַנגען.

— זאָלסט געדענקען, אַז איך הייס מאיר אהרון קאַנאַריק און אזוי

דריטער טהייל

מאַטקע אין וואַרשאַ

1

די אַלטע שטאָדט.

אין א ווינקעל פון דער גרויסער ווארשא איז נאָך איבערגע־בליבען א רעשט פון דער מיטעל־אלטערישער שטאָדט. די אלטע שטאָדט אין ווארשא בעשטעהט פון הויכע, שמאָלע, אַלטע הייזער, וואָס אונזערע זיידעס פאר הונדערטער יאָהרען האָבען זיי אויפגעשטעלט. איין הויז איז אָנגעמויערט אין צווייטען און קוים ריהרט מען איינס, וועלען זיך די אנדערע צופאלען. זיי האָבען קיין הויף, קיין פענסטער, קיין ליכט, נור יעדעס הויז איז ווי א לאבירינט. לאנגע פינסטערע קאָ־רידאָרען פיהרען דורך געהיימניספאָלע וועגען אין די שטובען פון די הייזער. און די וועגען ווייסען נור די אַלטע איינוואָהנער פון די הייזער, וועלכע זיינען אין זיי געבוירען און ערצויגען געוואָרען. אונזער איינער, אז ער פאלט אריין אין אזא הויז, מיינט ער, אז ער איז פער־בלאָנדזשעט געוואָרען אין אלטען קלויסטער, וואָס פון די ווענט שמעקט די אינקוויזיציע, און א שרעק בעפאלט איהם פון די הויכע רונדיגע באלקענס, וועלכע בויגען זיך ארום זיין קאָפּ, פון די שווארצע ערנסטיגע ווענט וואָס רינגלען איהם ארום, און ער בלייבט שטעהן אין מיטען וועג פאר פינסטערניש און שרעק.

און נישט נור די הייזער — די גאנצע טהייל אַלטע שטאָדט מאַכט אזא איינדרוק. אין מיטען מארק, אין אן אלטען אויסגעטריקענטען

געכאַפּט און אַרויסגעקוקט פון וואַסער ביי דעם נאָמען קאַנאַריק — וואָס האָט זיך געהערט אין וואַלד.

מאָטקע און מאַרי האָבען נישט געהערט דאָס ציטערען אין וואַסער. זיי האָבען זיך ביידע ביי די הענד אָנגענומען און געגאַנגען מיט פלינ־קע טריט צו די נאָהענטסטע סטאַציע, צו פאָהרען נאָך וואַרשוי, אויף'ן דעם אדרעס, וועלכע מאַרי האָט צווישען די ברוסטען געהאַט פער־שטעקט.

װאַרשאַװסקי". די אינגערע און די שעהנערע לױפען אַרום אױף די טראָטואַרען, לאָזען פליהען זײערע צולאָזטע האָר, לאָזען אַרױסװײזען זײערע נאַקעטע הערצער און ברוסטען און זײערע געטאָקטע שטאַרקע קורצע פיס, װאָס הײבען זיך פון די קורצע קלײדלעך, און כאַפּען אָן די דורכגעהערס בײ די אָרימס.

און די גאַס איז רענסטמאָל בעלעבט. פאַר פיעלע אַזעלכע אַלטע ערנסטע הײזער ברענען רױטע לאַמטערנעס און בעלײכטען די אַלטע סימנים פון די פאַרצײטיגע צעכען. פאַר פיעלע טהירען פון אַזעלכע קאַפּעען זיצען אױסגעזועצט מײדלעך אין אַזעלכע מאָדערנע שלאָף־צי־מערדיגע קאָסטיומען, און פיעלע יונגע לײטלעך, און עלטערע מענשען, ציװילנע און רעגיערונגס־לײט אין פערשיעדענע פאָרמען, יונגע און אַלטע, בעלעבען אין די אַבענדרען די טראָטואַרען פון דער אַלטער שטאָדט. אָפּטמאָל שפּיעלט אַ קאַטערינקע פאַר אַ הױז און קינדער טאַנצען נאָך'ן טאַקט פון דער קאַטערינקע, אָפּטמאָל הערט זיך אַ האַר־מאָניקע שפּיעלען. דאָס זיצט דער סטרוזש פאַר'ן הױז מיט אַ שיקסע אין די אָרימס און שפּיעלט זיך פערגעניגענד אַ מעלאַנכאָלישע פּױלישע מאַזורקע און „היט דאָס הױז", אַז קײן גנבים, און קײן אונגעמאָל־דענע מענשען זאָלען אין הױז ניט אַרײנקומען. נור ער לאָזט אַרײן די מײדלעך מיט די געסט װאָס זײ פיהרען פון דער גאַס און װערען פערשװאונדען אין פינסטערען לאַבירינט פון אַזאַ הױז.

דאָס איז אַלעס אין אָבענד. יעצט איז אָבער טאָג. דער מאַרק פון די אַלטע שטאָדט איז פול מיט סוחרים און קונים. אַלעס איז דאָ אַ סחורה, אַלעס פערקױפט מען און מ'קױפט דאָ. עס שטעהט אַ זעלנער מיט ראָזעװאַנע ברױט, אַנאַנדערער מיט קאַזיאָנע לײװאַנד צו פערקױ־פען. אַ איד מיט אַלטע שירמס און אָבגעניצעװעטע קראַגענס, אַ אידענע מיט אַלטע װײבערשע קלײדער. און דער מאַרק איז פול מיט קונים, אין מען קױפט און מען טהוט אָן די געקױפטע זאַכען באַלד אױף'ן אָרט. מהײל מאַכען אַ טױש. לאָזען איבער די אָבגעטראָגענע זאַכען פאַר אַ ברױט, פאַר אַ פּעקעל פּאַפּיראָסען, און אָפּטמאָל געהט אײנער אװעק פון דעם מאַרק אין גאַנצען אָהן אַ'ראָק, פאַר אַ טרונק בראַנפּען, אַזױ װײט װי די פאָרגעשריעבענע אַנשטענדיגקײט לאָזט צו, געהט אָן דער האַנדעל, ד. ה. ביז צו די הױזען. (אָהן הױזען קען מען זיך אין מאַרק ניט אַרומדרעהען לױט פאָרשריפט). און די נימפע, די װאַרשע־

ברונען, וואָס איז אַמאָל געווען דער שטאָלץ פון ווארשא, שטעהט די ווארשעווער וואסער־נימפע, האלב פרוי, האלב פיש, דער סימבאָל פון דער ווארשעווער שטאָדט. ארום איהר, ארום די וואסער־נימפע, וואָס איז גיכער אַ סימבאָל פאר די ווארשעווער פערפיהרערישע פרוי, אייז דער פאר דער שטאָדט, שטעהען אין ענגשאפט די הייזער ווי אַלטע, אַלטע זיידעס, הויכע און שמאָלע ווי סובאָטניקעס. יעדעס איינע אין אַנאַנדער קאָליער אָבגעפארבט מיט די צייכענס פון די אלטע צעכען אויף זיי. אין מארק זיינען אויפגעשטעלט בוידען און שטעלען, און ווי עס פאַסט זיך פאר אַזא אַלטע טהייל שטאָדט, איז דאָ דער מארק פון אַלט־ווארג. איהר קריעגט דאָ צו קויפען פון אַלטע אָבגעניצעווע־טע לעפעל ביז א פּאָאר אַלטע שטיוועל. און נישט איינער קומט דאָ אריין אין אָבגעריסענער און געהט ארויס א בעקליידעטער מיט א פּאָאר שטיוועל וואָס זיינען געניהט געוואָרען פאר פינף יאָהר אין פאריז, מיט א ראָק וואָס איז געמאַכט געוואָרען אין א ניו יאָרקער שאָפּ, און מיט אַ העט וואָס איז געקויפט געוואָרען אין א בערלינער קראָם, און דאס אַלעס האָט ער געקויפט פאר קליין־געלד, פון וועלכע עס איז איהם נאָך איבערגעבליעבען אויף מיטאג.

אין איינע פון די הייזער, וועלכע האָט געטראגען דאָס שטאָל־צען נאָמען „דער שיף אַנקער“ און איז טאַקע געווען בעצייכענט מיט אַ שיף וועלכע איז געווען גרין אָבגעפארבט אויף א רויט פעלד, האָט זיך געפונען דאס טהיי־הויז „קאפע ווארשאווסקי“. ביינאכט איז די „קאפע ווארשאווסקי“ בעלויכטען מיט צוויי רויטע לאַמטערנעס, וועל־כע ברענען זיך אונטער דעם שילד מיט דער גרינער שיף. און אויף דריי פיער שטוהלען וועלכע שטעהען אין דרויסען פון דער „קאפע ווער־שאווסקי“ זיצען אויסגעזעצט מיידלעך, יונגע און עלטערע אין אַ מאָד־נע נעגליזשע, האלב אויסגעטהאָן, האלב אָנגעטהאָן, אין ווייסע קאפּ־טענדלעך און ווייסע ספאדניצעס, אָפט קורצע, און ווייזען ארויס די רויטע, בלויע, שווארצע סטרימפּף און די ווארשעווער געטאָקטע שי־כעלעך. ביי א טהייל פון זיי האָבען זיך די האָר צולאָזט, ביי א טהייל זיינען די האָר ארומגענומען מיט רויטע בענדער, און ביי די עלטערע און דיקע האָבען זיך די קאפטענדלעך אויפגעשפּילעוועט און צופעליג ווייזט זיך ארויס א לייבליכע געהויבענע ברוסט. די עלטערע זיצען נור אַזוי שווער און אונבעוועגליך אויף די שטוהלען פאר דער „קאפע

פרייד אויך גענומען בעטראכטען די פרישע גלאַנצענדיגע טישטיכער און האַנדטיכער. ווי אַ טיכטיגע וואַרשעווער ווירטהין האָט די בעל־הבית׳טע נישט געקענט גלייכגילטיג זיין צו וועש, און מען האָט די טישטיכער אויסגעצויגען אויף די טישען, אויף די בענק, אויפ׳ן בעט וואָס איז דאָרטען געשטאַנען, געמאָסטען זייער לענג און געפּרופּט טרעפען זייער ווערטה.

— וואָס וועסט דו טהאָן מיט אַזוי פיעל וועש, דאַבריש ? — האָט די בעל־הבית׳טע געפרעגט די לאַוויטשערין מיט אַ בעהאַלטען שמייכעלע אין די פעטע פאַלדען פון איהר גרויסע געזיכט און מיט אַ וואונק צו די אַנדערע מיידלעך, וואָס האָט אויסגעדריקט אי שפּאַס אי אַ ביסעל קנאה אויף די וועש. — האָסט דאָך שוין אַזוי פיעל, אַז די וועש פוילט דאָך ביי דיר אין קאַסטען. דו ניצט דאָך זי נישט.

— שאַדט נישט, זאָל זי פוילען. עס וועט קומען אַמאָל אַ צייט, אַז איך וועל זי ניצען אויך.

— הלואי פאַר מיינעט וועגען, — האָט די בעל־הבית׳טע פון „קאַפּע וואַרשאַווסקי“ געזאָגט, וויעדער מיט דעם זעלבען שמייכעל. און געוואָלט אַריינגעהן צוריק אין קיך אַריין. אָבער עס האָט זי אָבגע־שטעלט געגענדיל די זשאַכלינערין׳ס שטימע:

— גיעב נור אַ קוק ווי עס אַרט איהר ווען אונזער איינע קויפט זיך וועש. זיי אַליין מעגען זיך נור קויפען אויסשטייערס, בעל־בתיש׳־קיים. שאַדט נישט, דאַבריש. ניץ זי געזונדערהייט.

די בעל־הבית׳טע פון קאַפּע הויז איז ניט געווען די בעל־הבית׳טע פון „הייזעל“, צו וועלכען די מיידלעך האָבען געקערט. די מיידלעך האָבען געקערט צו אַנדערע בעלי־בתים. אין דעם קאַפּע זיינען זיי נור אַריינגעקומען, ווייל דאָרט איז געווען זייער „בערזע און זיי פלעגען דאָרט פערברייננגען ביי טאָג, ביז מען טהוט זיך אָן פאַר דער דער נאַכט. און פאַר געגענדעל די זשאַכלינערין האָט די בעל־הבית׳טע פון קאַפּע הויז מורא געהאַט. ערשטענס האָט די זשאַכלינערין אַ גרויס מויל, און צווייטענס, האָט זיך אין שכנות׳דיגען הויז אויפגעעפענט אַנאַנדער קאַפּע הויז, אַ קאָנקורענט. און מיידלעך פון אַנדערע הייז־לעך האָבען דאָרטען אָנגעהויבען צו פערקעהרען.

— איך מיין דען עפּעס, פון מיינעט וועגען, וואָס האָט זי זיך אָנ־

ווער וואסער נימפע, וואָס שטעהט אין דעם אויסגעטריקענטען ברו־נען, האָט שוין געזעהן ניט איין נאַקעטען קערפּער. און ווען זי וואָלט נישט געווען געמאַכט· אויס קופּער און מעטאַל, וואָלט זי זיך גערוי־טעלט פאַר שאנדע פון פערשיעדענע סצענעס וואָס עס קומט איהר אויס צוצוזעהן.

אין „קאַפע ווארשאַווסקי" איז יעצט שטיל. איינזאַם זידט דער גרויסער סאַמאָוואר אין א ווינקעל פון קאַפע און די פליעגען עסען זיך רוהיג די קעז און קיכעלעך מיט די אַנדערע געקעכטס, וועלכע ליגען אויסגעלייגט אין שוי־פענסטער. אין קאַפע אליין ווייזט זיך קיינער נישט, נור אין אַ הינטער־שטיבעל וואָס האָט קיין פענסטער נישט, נור א קליינעם לופטשיק, וועלכער געהט ארויס אין אַנאַנדער'ן צימער, (וואָס יענער האָט יאָ פענסטער און בעלייכט גאַנץ מאָט מיט א פאַר־נאַכטליכען שימער דאָס שטיבעל). ביי אַ ווייסען לאַנגען טיש, ביי וועלכען א מיידעל שטעהט און וועלגערט אויף א ברעט אַ טייגעל, זיצען א פּאָר אַנדערע מיידלעך, צו ווייבלעך, און טרינקען טהיי. א טהייל פון זיי זיינען נאָך אין נאַכט קליידער, כאָטש עס איז שוין אַ שטיק נאָך מיטאָג. איינע אין א העמד, די צווייטע אין אַ שלאָפראָק, א טהייל מיט צולאָזטע האָר, וועלכע זיי טרינקענען אין דער לופט, — אין שטוב פיהלט זיך אַ ריח פון פּודער און שלעכטע „פּאַרפיומען". די „לאָוויטשערין" האָט אראָבגעבראַכט פון דער הויף פון איהר צי־מער'ל, וואו זי וואהנט, אַ האַלב טוץ באַטיסטענע העמדער, מיט די זשוראַדאָווער טישטיכער און האַנדטיכער, וואָס זי האָט געזאַמעלט אין איהר קאָרב און האָט געוויזען די שעהנע דעסענס אין וועלכע עס איז געווען איהר נאָמען אויסגעהאָפטען. די מיידלעך האָבען בעטראַכט די ארבייט, געפּרופט טרעפען וויפיעל די לאָוויטשערין האָט בעצאָהלט פאַר די לייליכער מיט די טישטיכער, און די וועש איז ארומגעגאַנ־גען פון איין האנד אין דער צווייטער.

דאָס נייעס, אז די לאָוויטשערין האָט זיך ווידער געקויפט נייע וועש, האָט ארויסגערייצט די בעל־הבית'טע פון די קיך ארויס — וואו זי איז געשטאַנען און האָט געקאָכט מיטאָג פאַר די קינדער וואָס דאַר־פען באַלד פון חדר אהיים קומען. די בעל־הבית'טע איז ארויסגעקומען פון קיך מיט א צופלאַמט פּנים פון פייער, א דיקע, פעטע ווארשע־ווער אידענע מיט אַ פעטען האַלז און פעטע פינגער. זי האָט מיט

טשייניק און אריינגערעדט מיט א הייזעריגע שטימע, וואָס קומט פון א פערשטאָפּט נעזעל מיט א בעלייגטען האַלז, אויף אן עכט ווארשעווער לשון, וואָס האָט געקלונגען ווי געזוננגען:

— פאר א צווייער געזאָטען וואסער!

— חנה׳לע, חנה׳לע, א קונה איז דאָ! — האָט איינע פון די האַלב נאַקעטע מיידלעך אריינגערופען אין קיך אריין, וואו די בעל־הבית׳טע איז געווען.

פון דער קיך איז ארויסגעקומען א מיידעל פון א יאָהר אַכט־צעהן, ניינצעהן, אַנגעטהאָן געוועהנליך ווי יעדער אַנדער לעבעדיגער מענש, נאָר דאָ צווישען די האַלב־נאַקעטע מיידלעך, וועלכע זיינען געזעסען אין זייערע נאַכט־העמדער און שלאָף־רעק, האָט דאָס מיידעל, וועלכעס מען האָט גערופען חנה׳לע, אין איהר רויט־בלויען קאַרטענעם סטאַניקעל מיט די גלאַטע פארקעמטע האאר, מיט די צוגעפּלאַכטענע צעפּ, און מיט דעם פרישען, נאַטירליכען פּנים, אויף וועלכען עס איז נישט געלעגען קיין פערהארטעווער, געבראַכענער פּודער, ווי ביי אַנ־דערע מיידלעך, זיך אויסגענומען ווי אוננאַטירליך און מאָדנע. זי האָט אויסגעזעהען ווי א אַנגעטהאָנענע צווישען נאַקעטע. חנה׳לע איז אריינגעגאַנגען אין קאַפּע הויז, און האָט גענומען פון דעם קינד, וואָס האָט געהאַלטען נאָך א קלענער קינד אין האַנד, דעם בלעכענעם טשיי־ניק און האָט אָנגעגאָסען געזאָטענע וואסער פון זודיגען סאַמאָוואר.

— וואָס מאַכט די מאַמע? — האָט גענענדיל די זשאַכלינערין געפרעגט די קליינע מיידעל.

— איך ווייס נישט. די מאַמעשי ליעגט אין בעט און דער טאַטעשי איז נישטאָ — האָט דאָס מיידעל ווידער געזאָגט אין א קינדערשען געזאַנג מיט א הייזעריגע שטימע.

— גיב איהר, חנה׳לע, א קעז־קיכעל, דאָ האָסטו א פּירער — זאָגט די זשאַכלינערין, ארויסנעהמענדיג א בייטעלע פון איהר זאַק און אוועקלעגענדיג א קופּערנע מטבע אויפ׳ן טיש.

חנה׳לע איז צוגעגאַנגען צום שוי־פענסטער. אין פענסטער איז געוואָרען א רעש פון די אַנטלאָפענע פליעגען. וואָס חנה׳לע האָט דערשראָקען מיט איהר האַנד, ארויסגענומען א קעז־קיכעל און דער־לאַנגט דער מיידעל, און דאָס מיידעל האָט עס צוגענומען אָהן ווערטער.

— און פאר מיר אויך.

געטשעפּעט אַן מיר? לאָז זי זיך דאָס גאנצע געוועלב אויסקויפען. — און די בעל־הבית׳טע איז צוריק אריין אין קיך.

— וואָס וועסט דו טאָקע טהאָן מיט די טישטיכער און סערוועטען, וועסט דו דאָס ניצען? אַך, איך האָב דאָרט ליעב אַ שעהנעם קאַפּעלוש און אַ שעהנע פּאַלערינע, דאָס איז פאר מיר. — אָבער אויסנעהאפטענע טישטיכער, דאָס איז גוט פאר אַ בעל־הבית׳טע וואָס פיהרט אַ היים, נישט פאר אונזער איינע — האָט זיך אָנגערופען יענטע׳לע דער ממזר.

די מיידלעך האָבען אונטערגעשמייכעלט. זיי האָבען געוואוסט פון די לאַוויטשערינס שוואכקייט צו קויפען זיך בעל הבתישקייט, טהייערע וועש פאר דעם אָבגעשפּאָרטען גראָשען וואָס זי גיט ניט אויס אויף קיין קלייד, אויף קיין שיך, און ווי זי קען נור פון אַ גאַסט ציהען אַ גראָשען — גיט זי עס אויס פאר אַ בעל הבתישקייט, כאָטש דאָס בעל הבתישקייט האָט געפוילט ביי איהר אין קאסטען. אפשר האָט זי געהאַט נאָך אַ האָפנונג אמאָל עס צו בענוצען, ווען זי וועט חתונה האָבען און פיהרען אַ אנשטענדיג לעבען, ווי עס איז די האָפנונג פון די מעהרסטע פון אזעלכע מיידלעך, און אפשר האָט זי די האָפנונג שוין אליין אויך ניט געהאַט, נאָר עס איז ביי איהר געווען אַ מין שפּיעל, ווארום, אז קיינער איז נים געוועזן בייטאָג, פלעגט זי ליעב האָבען ארויסנעהמען די אָנגעקויפטע זאכען פון קאסטען און אויפראמען איהר שטיבעל, ווי זי וואָלט געהאַט אַ מאַן און געוועזן געפיהרט אַ בעל הבתיש לעבען. זי האָט אויף איהר קליינעם טיש אויסגעלעגט אַ ריין טישטוך, אויפגעשטעלט דעם נייעם קופּערנעם סאַמאָוואר, אָנגעהאנגען די בילדלאַך אויף די וואנד, אַ אויסגעהאַפטענע זיידענע קאַפּע אויף׳ן בעט. און פארנאכט, ווען מען האָט זיך אָנגעהויבען גרייטען אויף געסט, האָט זי די זאכען צוריק אויפגעפּאַקט און בעהאַלטען אין קאסטען אריין...

נאָר באַלד איז דער שמועס איבערגעהאַקט געוואָרען. אין קאַפּעהויז איז אריינגעקומען אַ מיידעל פון אַ יאָהר אכט, ארומגעהילט אין אַ גרויסען שאַל. וואָס אַ האַלבער האָט זיך איהר נאָכגעשלעפּט אויף דער פּאָדלאָגע און פון דעם אנדערען האַלבען האָט ארויסגעשטאַרט ווי אַ קליין חיה׳לע דאָס קעפּעל פון אַ קינד, וואָס דאָס מיידעל האָט געהאַלטען. אין דער צווייטער האַנד האָט זי געהאַלטען אַ בלעכענעם

— גיב נור א קוק, ווי זי האָט מורא, איך ווער איה! א שטיק אָפּבייסען. — קרימט זיך די זשאַכלינערין און קראַצט זיך אונטער אַ ברוסט.

דאָס אינגעל האָט נאָך מיט בלישצענדע אויגען געקוקט צום צווייער, וואָס די לאָוויטשערין האָט געהאַלטען, און האַלב מיט גע־וואַלד אַוועק פון שטוב.

נאָר אין קאַפּע הויז איז ווידער געוואָרען א בעוועגונג. עס זיינען אריין צוויי פרעמדע מענשען און לויט זייער אנשטענדיגעם אויסזעהן און אנשטענדיגע קליידונג, זיינען זיי, קענטליך, געווען זעהר זעלטענע געסט אין קאַפּע הויז. די מיידלאַך האָבען זיך צוריק געצוי־גען אין א ווינקעל, א טהייל פון זיי האָבען זיך פעררינכט זייערע פריזירע און זייערע קליידער, און געקוקט מיט בלישצענדע אויגען. די בעל־הבית'טע איז אויך אריינגעקומען פון קיך, גלייך געמאַכט זיך די האָאר און איז אנטקעגען געגאַנגען די פרעמדע אונגעוועהנליכע געסט. די בעל־הבית'טע איז בלייך געוואָרען און אביסעל דערשראָ־קען געוואָרען פאר די פרעמדע מענשען. נאָר באַלד האָט זיך צווי־שען זיי געוויזען א בעקאַנט פּנים. ווערלפיל דער רויטער האָט מיט זיין הייזעריגע באס שטימע אריינגערופען אין טונקעלען צימער אריין:

— קאַנאַריק איז נישטאָ?

די מיידלאַך און די בעל הבית'טע האָבען זיך בערוהיגט דער־הערענדיג ווערלפיל דעם רויטענס, דעם בעל הבית פון הייזעל'ס בע־קאַנטע שטימע, און האָבען אָבגעענטפערט:

— יא, דאָ איז ער, ער שלאָפט, — און געוויזען אויף א טונ־קעל ווינקעל פון קאַפּע הויז, וועלכער איז אין גאַנצען געווען איינ־געוויקעלט אין פינסטערניש, און האָבען אויסגערופען:

— קאַנאַריק! קאַנאַריק! מען רופט דיך!

פון א זאָפע איז אראָבגעקראָכען א הויכער יונג, ארויסגעקומען פון דער פינסטערניש. די לאַקירטע חאַליאַוועס פון זיינע שטיוועל האָבען געבלישצעט נאָך אין די טונקעלהייט. זיין שוואַרצע גריווע איז געווען צורודערט, און א פּנים האָט ער געהאַט א זויערס, כאַטש אַן אויסגעשלאָפענס, א חיטרע, מיט צוויי קליינע שוואַרצע וואָנסעלאַך.

— און פאר מיר אויך — האָבען זיך געלאָזט הערען שטימען פון אלע זייטען, וואו די מיידלעך אין די נאכט־העמדער זיינען נור גע־זעסען, און חנה׳לע האָט אָנגעלעגט דעם קינד אין טוך אריין קעז־קיכלאך וויפיעל זי האָט נאָר געקענט דערטראָגען.

— זעה נור, אז דו זאָלסט נים פאלען מיט׳ן קינד, — שרייט איהר נאָך די זשאכלינערין.

— געה פאמעלאך, דו הערסט, — זאָגען אנדערע מיידלאך.

— א רחמנות דעם פאפיראָסניק. דאָס ווייב קרענקט שוין דעם זיבעטען חודש, און א פולע שטוב מיט קינדערלאך. דאָס האָט מען פון חתונה האָבען, זאָגט די זשאכלינערין, און ווישט זיך אָפּ פון פנים מיט א טיכעל דעם נעכטיגען פודער.

— נים אלע מענער זיינען דאָך אזעלכע שלים־מזל׳ניקעס ווי דער פאפיראָסניק, — רופט זיך אָפּ אין א ווינקעל די לאָווימשערין, וועל־כע לייגט צונויף איהר וועש.

באלד האָט זיך די טהיר פון קאפע הויז אויפגעעפענט מיט רעש און א פּאָר אינגלאך, ווי א צווילינג, האָבען געגעבען א שפרונג אריין, געוואָרפען מיט די הענד, מיט די קאפּאָטעס, מיט די קאשקעטלאך, און מיט סידורים וואָס זיי האָבען געהאלטען אין די הענד.

— מאַמע, גיב אונז עסען ! — האָבען די אינגלאך אויסגעשריען, נאָך זייענדיג ביי דער טהיר.

— שלמה׳לע, קום נאָר אהער, — רופט צו א אינגעל די לאָווי־טשערין.

— ניין, שלמה׳לע, קום צו מיר, אָט האָסטו א צווייער, אז דו וועסט אהער געהן — זאָגט די זשאכלינערין, און נעהמט ארויס א צווייער פון זאָק.

— שלמה׳לע, איך וועל דיר קויפען א מעסעריל, אז דו וועסט אהער געהן.

דאָס אינגעל איז געשטאנען אין מיטען, מיט׳ן סידור אין דער האנד, האלב רויט געוואָרען פון ווארימקייט, וואָס ער איז געלאָפען און געקוקט מיט די בלישצענדע אויגעלאך און נים געוואוסט וואו צו געהן — נאָך׳ן צווייער צי נאָך׳ן מעסעריל.

— שלמה׳לע, קום עסען, — האָט איהם פלוצלונג אָנגענומען חנה׳לע ביי דער האנד און האלב מיט געוואלד אין קיך אריינגעשלעפּט.

.2

דער „דירעקטאָר".

קאַנאַריק האָט אָנגעקוקט די ביידע נייע לייט, וואָס וועלפּיל האָט אַריינגעבראַכט אין קאַפע־הויז. איינער פון זיי, דער עלטסטער איז געווען אַ נידעריגער, אַ דינליכער, מיט אַ פּאָר שוואַרצע פינקעלדיגע אויגען, וואָס האָבען געקוקט אויף אַלע און אַלעם מיט פערד־אַכטונג און חשד; ווי איינער וואָס איז זיכער אין זיין וועלט, און האָט אַלעם אין דר'ערד. אַ גראָבען ציגאַר האָט ער געהאַלטען אין די צייהן, וואָס זיינען שוואַרץ געווען פון רויכערען. מיט אַ הייזעריג קול געהוסט יעדען אויגענבליק און געשפּיעגען. נאָר דערפאַר האָט פון איהם אַראָבגעבליצט בריליאַנטען. אַ בריליאַנטענע האַרפּע אין קריוואַט וואָס האָט צו וויסען געגעבען, אַז דער בעטרעפענדער שטעהט נאָהענט צו די קונסט. גרויסע בריליאַנטענע רינגען אויף די קורצע, דינע פינגער. נאָר דעם גרעסטען בריליאַנט אין פּלאַטין איינגעזעצט האָט ער געטראָגען אויפ'ן קליינעם פינגער, וואָס ער האָט געהאַלטען אויס געוואָנהייט אין איין איבעררייבען אין זיין סאַמעטנע רויט־שרייענדע וועסט און איינגעקוקט זיך מיט האַלב־פערמאַכטע אויגע־לאַך אין זיין גלאַנץ.

דער צווייטער איז געווען אַ פיעל אינגערער, אַ שעהנער הויכער יונגערמאַן, אָנגעטהאָן אין אַ עלעגאַנטען אַנצוג, אויך מיט בריליאַנטען בעפּוצט די הענד, נאָר קלענערע. און ער האָט געהאַלטען אין איין קאָקעטירען מיט די שוואַרצע קורצע וואָנסעלאַך, וואָס זיינען געווען אָבגעשניטען ענגליש־דזשענטעלמעניש.

דער אינגערער האָט געקוקט מיט גרויס דרך ארץ אויפ'ן עלטערען, און ער האָט איהם געהאַלטען אין איין טיטולירען: „פּאַן דירעקטאָר".

מאַטקע האָט זיי שווייגזאַם בעטראַכט, געוואָרען אביסעל אונרו־היג, וואָס אַזעלכע וואַזשנע לייט האָבען עפּעס צו איהם אַ געשעפט.

ער האָט זיך גלייכגילטיג די אויגען אויסגעווישט מיט די הענד, און ארומגעקוקט זיך א פערוואונדערטער, ווי ער וואָלט דאָ פלוצלונג אריינגעפאַלען, און געפרעגט מיט א יונגע קלאָהרע שטימע, וועלכע איז געווען פון א שטאַרקע ברוסט::

— ווער רופט מיך?

אין דער שטימע האָט מען איהם דערקענט, עס איז געווען „מאַטקע גנב".

מיידעל. דערנאָך, אז דער דירעקטאָר האָט זיך שוין געהאַט אוועק־געזעצט אביסעל פון דערווייטענס פון טיש, האָט ער זיך אָנגערופען מיט א גוטמוטהיגען שמייכעלע:

— אנו, לאָז זי דערלאנגען א פלאַש שאמפּאניער, נאָר אן עכטע מייסטער מארקע.

— חנה׳לע! האָסט שאמפּאניער? — האָט וועלפּיל געפרעגט מיט א שפּאַסהאַפטען טאָן, ווע‏לענדיג צופריערענצושטעלען דעם „פאַן דירעקטאָר“.

חנה׳לע איז געבליעבען שטעהן אין מיטען שטוב און האָט נישט געוואוסט וואָס מען בעט איהר.

— וואָס זאָל איך געבען? האָט זי געפרעגט בייז און רויט ווערענדיג.

— גיב שוין דאָרט דיין טהעע מיט די קעז־קיכלאך, וואָס דו האָסט, — האָט דער יונגערמאַן, דעם דירעקטאָר׳ס אדיוטאַנט געזאָגט מיט א בעפעהלענדען טאָן.

— ווער איז דאָס? — האָט דער „דירעקטאָר“ געפרעגט, איינ־קוקענדיג זיך מיט די קורצע אויגעלאך אין זיין גרויסען בריליאַנט פון קליינעם פינגער, ווי ער וואָלט ניט געוואָלט געמיינט חנה׳לען, נאָר דעם בריליאַנט.

— זי איז די בעל־הבית׳טעס טאָכטער. די מוטער איהרע האַלט דאָס דאָ די קאפע הויז.

— און זי דרעהט זיך ארום אויף גאָט׳ס וועלט און טהוט גאָר ניט. א שאָד, — האָט דער דירעקטאָר געזאָגט, ווי פאַר זיך.

— יא, זי איז א בעל־הבתיש קינד, די מוטער היט זי ווי דאָס אויג אין קאָפּ, — האָט וועלפּיל ווייטער דערצעהלט.

— נו, לאָז זי איהר היטען. וואָס זיצט מען? — האָט דער „דירעקטאָר“ געפרעגט אונגעדולדיג מיט א קאפּריז.

— קאנאריק, דו ווייסט, ווער דער פאַן איז? — ווייזט וועלפּיל דער רויטער אויפ׳ן „פאַן דירעקטאָר“.

— ניין, איך ווייס נישט, האָט מאָטקע אָפּגעענטפערט בייז און צורודערט. די געזעלשאַפט אין וועלכע ער איז נישט געוועהנט גע־ווען, האָט איהם נערוועז געמאַכט.

דאָך האָט ער זיין פערוואונדערונג ניט ארויסגעוויזען. ער האָט נאָר געקוקט מיט א ברוגז׳דיגען בייזען בליק אויף וועלפיל דעם רויטען, וואָס ער האָט איהם גערופען, און געפרעגט שטום: וואָס איז?

— הער אוים קאַנאַריק: — דאָ איז א געשעפט פאר דיר. אז דו וועסט זיין א קלוגער, קענסט דו א גראָשען כאַפּען, נאָר דו מוזט זיין קלוג און פערשטעהן אן עסק.

— וואָס פאר א געשעפט? לאָמיר הערען! — האָט קאַנאַריק געפרעגט. געמיינט אז ער טהוט דאָס גאַנץ רוהיג, — נור די אונרו־היגקייט און די טשיקאַווינקייט, וואָס האָבען די לייט צו איהם, האָט זיך ארויסגעוויזען פון זיין בעוועגונג.

דער עלטערער מאַן, דער „פאַן דירעקטאָר" האָט קאַנאַריק׳ען בע־טראכט פון א זייט און דורכגענומען מיט זיינע קליינע פינקעלדיגע אויגעלאך, וועלכע ער האָט צוזאמענגעקנייטשט. ווי ער וואָלט גע־וואָלט דערגעהן אין גאַנצען ווער ער איז. דערנאָך האָט ער זיך אויס־געהוסט, אויסגעשפּיגען, ווי עס וואָלט געווען א צייכען, אז ער ווייסט שוין, ווער ער איז און האָט זיך אָנגערופען, ארומקוקענדיג זיך מיט פערראכטונג אויף דעם קאפּע הויז:

— נישטאָ וואו זיך אוועקצוזעצען. וואָס קען מען דאָ קריגען?

— חנה׳לע, חנה׳לע, קום נור ארויס — האָט וועלפיל אריינגע־רופען אין שטוב אריין, דער בעל־הבית׳טעם מיידעל זאָל ארויסקומען.

— חנה׳לע, חנה׳ע! האָט מען געהערט פון אינעווייניג רופען.

באַלד איז ארויסגעקומען חנה׳לע מיט א האַנדטוך אויף׳ן פּלייצע, און געקוקט פערוואונדערט און ערשראָקען אויף די פיינע לייט וואָס האָבען בעזוכט דאָס קאפּע הויז. און די שרעק האָט געראַויטעלט איהרע יונגע, פרישע באַקען און געגלאנצט איהרע שווארצע, יונגע אויגען.

— מאַך אן אָרט וואו זיך אוועקצוזעצען. זעהסט דאָך ווער עס איז דאָ, — האָט וועלפיל געריבען פאר פרייד זיין פּלאַטשיגע נאָז, ווייזענדיג מיט די אויגען אויף די בכבוד׳ע געסט.

חנה׳לע האָט פלינק מיט׳ן האַנדטוך איבערגעריבען דאָס טישעל, אוועקגעשטעלט א פּאָר שטוהלען. אַלע האָבען זיך ארומגעזעצט. דער דירעקטאָר האָט מיט די זעלבע קליינע אויגעלאך, וואָס ער האָט פריהע־ער בעטראכט קאַנאַריק׳ען, יעצט דורכגעלעכערט דאָס בעוועגליכע

בריליאַנטען און סואווענירס און טהיילט ארום די זיצענדע מיט פּאַ־פּיראָסען.

— הער אויס, קאַנאריק, — דער „פּאַן דירעקטאָר“ האָט געהערט פון דיין נקבה, די שפּאַניערין, אז זי קען געהן אויף א דראָט און מאַ־כען אַקראָבאַטישע קונצען. ער וויל זי זעהען.

— דאָס מיידעל, אָט די, דעם בעל־הבית׳טעס טאָכטער געפעלט מיר, — האָט דער דירעקטאָר זיך פּלוצלונג אָבגערופען.

— דער „פּאַן דירעקטאָר“ האָט נאָך נישט געזעהן יענע, די שפּאַ־ניערען, פּאַנע דירעקטאָרשע. זי איז גוט. א שווארץ־בלוטיגע ברו־נעטקע, גאַנץ שפּאַניש, און נאָך גאָר פריש. קוים, קוים, — האָט דער יונגערמאַן, וואָס איז געווען דער מבין אויף די סחורות, גערימהט פאר דעם „דירעקטאָר“ די סחורה.

— איך בין אַן עהרליכער מענש — רופט זיך אָן וועלפיל צו מאָט־קע׳ן, זעהסט, ווען דער „פּאַן“ (ווייזענדיג אויף׳ן יונגען מאַן) איז גע־קומען צו מיר און געמאַכט מיט מיר א שמועס וועגען די שפּאַניערין, האָב איך איהם באַלד געזאָגט: די שפּאַניערין איז קאַנאריק׳ס נקבה. ער האָט זי צו מיר אריינגעבראַכט, ער האָט זיך צוליעב איהר געשלאַ־גען מיט שלמה שלאָסען־העקער. ער האָט צוליעב איהר אין די זייטען געשטאָכען געקראָגען. דאָס איז זיינס. וואָס מיינס איז מיינס, און וואָס זיינס איז זיינס. קיין סקאַנדאַלען און מעסער־שטעך האָב איך נישט ליעב. דיין נקבה, — דאַרף מען מיט דיר רעדען. דער „פּאַן דירעקטאָר“ קען מאַכען פון איהר א לייט. און דו קענסט כאַפּען א שעהנעם גראָשען — ווילסט דו זי אָפּלאָזען דעם „פּאַן דירעקטאָר“?

מאָטקע איז געזעסען די גאַנצע צייט און האָט געשוויגען. עפּעס וואָס טיעף אין זיך געקלעהרט און געצויגען א האַלבע וואָנצע אין גע־קייעט. אויפ׳ן דירעקטאָר האָט ער שוין געטראָגען א כעס, אין בעס־טען פאַל וואָלט ער איהם גאָר געוואָלט גאָר די אויגען אונטערהאַקען. פאַר וואָס ווייסט ער נישט. עס איז איהם נישט געפעלען געוואָרען ווי דער „דירעקטאָר“ האָט געקוקט אויף חנה׳לען. וואָרום כאָטש מאָטקע איז געווען א פּאַטראָן פון נקבות, און א נקבה איז ביי איהם געווען גערעכענט פאר א סחורה, אָבער ער האָט געוואוסט דעם אונטער־שיעד פון א נקבה ביז צו חנה׳לען וועלכע איז אן אונשולדיג מיידעל.

— דאס איז דער „פאן דירעקטאר“ פון קאפע שאנטאן „אקוואר־יום“. דו ווייסט וואס דאס הייסט?

— ניין, איך ווייס נישט, — האט ווידער מאטקע אבגעענט־פערט בייז.

— צו דעם מענשען אין שאנטאן קומען אריין אזעלכע געסט, ווי דער פאליצמייסטער. די העכערע נאטשאלסטווא קומען דארטען אריין, דו ווייסט, וואס דאס הייסט?

— דער פאליצמייסטער אליין? און דער גוברנאטאר נישט? אלע העכערע אפיציערען מיט די פאלקאווניקעס, דער גאנצער וואאינ־סקי שטאב קומען אין „אקוואריום“ טרינקען שאמפאניער און זעהען די שאנסאנעטקעס ארבייטען — האט געזאגט מיט שטאלץ דער שעה־נער יונגערמאן.

דער „פאן דירעקטאר“ וועגען וועלכען עס איז דער געשפרעך גע־גאנגען האט גאנץ גלייכגילטיג אריינגעקוקט אין בריליאנט אריין פון זיין קליינעם פינגער.

— ביי דעם „פאן דירעקטאר“ ארבייטען די גרעסטע אקטריסעס, די גרעסטע טענצערינס פון דער וועלט. פארשטעהסט? אז ביי איהם, אז עס טאנצט א שאנסאנעטקע, קריעגט זי א נאמען איבער דער וועלט, און קען קריגען טויזענדער דערנאך. די גרעסטע שאנסאנעט־קעס קומען צו פאהרען קיין ווארשא און בעטען זיך ביים „פאן דירעקטאר“, אז ער זאל זיי ערלויבען צו טאנצען אין זיין שאנטאן, כדי זיי זאלען קריגען א נאמען.

חנה'לע האט דערווייל אריינגעבראכט אויף א טאץ טהעע מיט קעז־קיכלעך און אוועקגעשטעלט פאר די געסט.

— נו, דער שאמפאניער איז דא? — האט דער „דירעקטאר“ געפרעגט און ווידער גענומען בעטראכטען חנה'לען מיט זיינע צו־זאמענגעקניטשטע אויגעלעך, און דאס מיידעל האט זיך געדרויטעלט אונטער זיין בליק און איהרע הענד האבען געציטערט און איבערגע־גאסען די גלעזער מיט טהעע, וואס זי האט אוועקגעשטעלט.

— דרעהט זיך ארום א מיידעל אויף גאט'ס וועלט און טהוט גאר ניט! א שאד! — זאגט דער דירעקטאר פאר זיך מיט א זיפץ און נעהמט ארויס פון טאש א גאלדענע פאפיראסען־טאש, בעזעצט מיט

מענש געפעלט מיר נישט. אז ער וויל ארויפגעהן זעהען די שפּאַניע־רין, זאָל ער געהן. אויבען איז אָן אָפען הויז, און ווער עס וויל געהן ארויף, קען געהן. נאָר קוים וועט ער וועלען עפּעס דאָ כאַכען מיט חנה׳לען, דו הערסט, — געהט ער פון דאנען קיין לעבעדיגער ניט ארויס.

— וואָס פאלט דיר איין? — ביזט משוגע געוואָרען?

— גענוג, איך האָב שוין געזעהען. יעצט קען ער געהען. איך וועל דאָ וואַרטען.

— אפשר וויל ער נישט, אז איך זאָל ארויפגעהן, וועל איך נישט געהען. „קרומאַשאַטקא“, קום — זאָגט דער „דירעקטאָר“ צום שעה־נעם, הויכען מאַן, וואָס מען האָט איהם אין די אונטער־וועלט גערופען „קרומאַשאַטקא“. דאָס איז געווען א יונג א גבור, וואָס דער דירעק־טאָר האָט איהם מיטגעפיהרט מיט זיך צום בעשיצען.

דער דירעקטאָר, „קרומאַשאַטקא“ און וועלפיל זיינען ארויפגעגאַנ־גען צו די שפּאַניערין. זיי זיינען געגאַנגען איבער א פינסטערען טרעפּ, דער „דירעקטאָר“ האָט זיך בעלויכטען מיט א עלעקטרישען לעמפּעל. אויף די טרעפּ האָבען זיי אָנגעטראָפען קליינע קינדער, וועלכע זיינען געזעסען און געשפּיעלט זיך אין דער פינסטער. פון ערגעץ וואו האָט זיך א טהיר אָפּגעעפענט און א אידענע האָט דעם קאָפּ ארויסגע־שטעקט, און פון שטוב האָט זיך געהערט א קינדיש געוויין.

באלד זיינען זיי אָנגעקומען פאר א טהיר: וועלפיל איז א פריהער אריין. דערנאָך האָט ער דעם קאָפּ ארויסגעשטעקט און אריינגערופען דעם „דירעקטאָר“ מיט „קרומאַשאַטקא׳ן“.

זיי זיינען אריינגעקומען אין א קליין שטיבעל, וועלכע איז גע־ווען פאַרהאַנגען טהיר און פענסטער מיט פערשטויבטע, רויט סאַמעט־נע פאָרהאַנגען. אויף א געבעט סאָפּקעלע איז געזעסען א מיידעל אין א לייכט־באַטיסטען נאַכט־קאָפּטענדעל, גערויכערט א סיגאַרעטעלע און געפּוצט זיך די נעגעל מיט א מעניוקור, עפּעס געפייפט, און געקוקט האַלב־פערוואונדערט אויף די אריינגעקומענע געסט.

דער „דירעקטאָר“ האָט די אויגעלעך פערקנייטשט און דורכגע־עגבערט דאָס שוואַרץ־בעחנ׳עווטע מיידעל מיט זיין בליק, געקנייטשט די אויגעלעך און געקוקט מיט איבערלעגונג, ווי ער קוקט אויף דעם ברילִיאַנט, וואָס ער טראָגט אויף זיין קליינעם פינגער. עס זעהט זיך אוים, אז דאָס מיידעל איז איהם געפעלען צו זיין צוועק, וואָרום ווי

און האָט נישט ליעב געהאַט וואָס דער „דירעקטאָר“ האָט געזאָגט. דורך דעם האָט ער געשוויעגען און גאָר נישט אָבגעענטפערט.

— כאַפּט נישט, לויפט נישט, לאָמיר זי א פריהער זעהען. איך וויים וואָס דאָס איז? — האָט דער דירעקטאָר געזאָגט גלייכגילטיג.

— דער „פאַן דירעקטאָר“ קען זי זעהען. וואו איז זי, קאַנאַריק?

— זי איז אויבען ביי זיך אין שטוב — האָט מאַטקע בייז אָפּ־געענטפערט.

— טאָ וואָס ווע־לען מיר באַלעמוטשען, קומט לאָמיר זעהען די שפּאַניערין פון בערדיטשעוו, — האָט דער „דירעקטאָר“ געזאָגט אונ־געדולדיג.

— חנה'לע, חנה'לע, — האָט וועלפּיל זי גערופען.

דאָס מיידעל איז אריינגעקומען.

דער „דירעקטאָר“ האָט ארויסגענומען א גרויסען דיקען ברוסטען־טאַש, צוערשט דאָרט געזוכט און דוקא געפרעגט, אויב זי האָט נישט פון קיין הונדערטער רעשטע צו געבען.

אַלע האָבען געלאַכט. דערנאָך האָט ער א פרעג געגעבען — פון א פינף און צוואַנציגער? צום סוף האָט ער געפונען א רובעל, וועל־כען ער האָט דער מיידעל אין האַנד אריינגעגעבען מיט א טיעפען בליק פון די צוזאַמענגעקנייטשטע אויגעלעך. קיין רעשטע האָט ער נים געוואָלט נעהמען.

— דרעהט זיך ארום א מיידעל אויף גאַט'ס וועלט און טהוט גאָר נישט, — האָט דער „דירעקטאָר“ נאָך אַמאָל געזאָגט פאַר זיך. איהם איז געפעלען די חכמה, און ווי א מענש, וואָס האָט זיך זעהר ליעב געהאַט, האָט ער ליעב געהאַט אָפט צו דערמאָהנען זיינע חכמות.

אז אַלע האָבען זיך אויפגעהויבען גרייט שוין צו געהן, איז מאַטקע געבליבען זיטצען.

— וואָס זיצט דו קאַנאַריק? דו געהסט נישט מיט?

— קום נור אהער וועלפּיל, — האָט מאַטקע גערופען דעם בעל הבית פון הייזעל אין א ווינקעל אריין.

— ווער איז דער? — פרעגט ער אויפ'ן „דירעקטאָר“.

— דאָס איז דאָך דער „דירעקטאָר“ פון קאַפע שאַנטאַן „אַקוואַר־יום“.

— כ'וויים נישט, יא דירעקטאָר אָדער נישט דירעקטאָר, נאָר דער

מיידעל זיך אָבשטעלען אין מיטען גאַנג, די הענד אויפהויבען אין דער הויך, בעוועגען זיך. דאָס מיידעל האָט נעפאָלגט אויס געוואָהנהייט.

— נו, האָב איך דעם „פאַן דירעקטאָר" געגנאַרט ? האָט „קרומאַ־שאַטקאַ" געזאָגט אין דער שטיל צום „דירעקטאָר".

— זי וועט שוין קענען. מען וועט זי שוין לערנען — האָט דער „דירעקטאָר" אָבגעענטפערט צופריעדען און ווידער גענומען טהיילען פּאַפּיראָסען.

— ווער האָט זי אהער געבראַכט ? — האָט דער „דירעקטאָר" גע־פרעגט אין דער שטיל וועלפיל׳ען, דעם בעל הבית.

— דאָס איז דער יונג, ער רופט זיך קאַנאַריק. ער האָט זי גע־בראַכט פון דער פּראָווינץ. ערגעץ וואו זי דערטאַפּט אין א צירק. א, געננג קלעפּ און מעסער־שטעך האָט ער געקראָגען איידער מען האָט איהם אין די חברה אריינגענומען. מען האָט זי איהם געוואָלט אָפּ־שלאָגען. ער האָט זיך נישט געלאָזט. ער איז א ביטערער יונג. א ליאַרע וואָס שטעכט ער באַלד, און חברה האָבען מורא פאַר איהם יעצט. זי איז זיין נקבה, ער נעהמט פאַר איהר דאָס געלד אָב, מיט איהם דאַרף מען זיך דורכרעדען. מיט איהם איז נישט גוט צו האָבען צו טהאָן. ער איז א בייזער יונג.

— אויב אזוי קומט רעדען מיט׳ן יונג. מיט איהר איז דאָך ניט דאָ וואָס צו רעדען — האָט דער „דירעקטאָר" געזאָגט און איז ארויס.

תמיד, אז דער „פאַן דירעקטאָר“ איז צופריעדען געווען פון עפּעס, האָט ער זיך בעלעקט מיט זיין קליין צינגעל, און די אויגעלעך האָבען זיך איהם געקנייטשט, און ער האָט יעצט אויך ארויסגעכאַפּט ד׳ גאָלדענע פּאַפּיראָסען טאַש און אָנגעהויבען פּאַפּיראָסען צו טהיילען.

— פאַנע דירעקטאָרשע, דאָס איז אונזער שוואַרצע שפּאַניערקע

— ווייזט אויף איהר אָן וועלפיל, דער בעל־הבית, מיט שטאָלץ.

דאָס מיידעל האָט זיך אומגעקוקט און דערזעהן ווי דער „דירעקטאָר“ בעטראַכט זי פון א זייט מיט זיינע איינגעקאָרטשעטע אויגעלעך, האָט זי זיך ווי עפּעס פערשעהמט. געדרויטעלט זיך אביסעל, און אונטערגעכאַפּט די שוואַרצע שווערע לאָקען האָאר, וואָס זיינען איהר איבער׳ן דינעם האַלז געפאַלען און אויפגעהויבען זיי און פערשפּיעלעט מיט האָר נאָדלען.

— איך זעה, איך זעה, — האָט דער „דירעקטאָר“ געזאָגט, און געטהיילט פּאַפּיראָסען.

— קענסט געהן אויף א לאָם, נינאָ? — האָט זי וועלפיל געפרעגט.

— יא, איך האָב געאַרבייט אין א צירק אויף דער פּראָווינץ.

— און טאַנצען שפּאַנישע טענץ קענסטו?

— איך וויים נישט. מען האָט מיר אמאָל געלערענט — האָט דאָס מיידעל געשמייכעלט.

— זי וועט שוין קענען. מען וועט זי שוין אויסלערנען, זאָל זי זיך נאָר אויפהויבען און געהן איבער דער שטוב.

דאָס מיידעל, וועלכעס איז געוואָהנט געווען אז די געסט וואָס קומען צו איהר זאָלען זיך מיט איהר אַנדערש בעגעהן און אַנדערע זאַכען פערלאַנגען, איז יעצט ביי די מאָדנע פראַגעס און ביי דעם אַנ־שטענדיגען האַלטען זיך פון די פרעמדע, דערשראָקען געוואָרען, און זיך געדרויטעלט ווי אַן אונשולדיג מיידעל פאר פרעמדע מענשען. נור אויס געוואָהנהייט צו פאָלגען מאַנספערשוינען, האָט זי יעצט אויך גע־פאָלגט, אויפגעהויבען זיך און געגאַנגען איבער דער שטוב.

דער „דירעקטאָר“ מיט „קרומאַשאַטקאַ׳ן“ האָבען זיך געשטעלט אין א ווינקעל און בעטראַכטביידע דאָס מיידעל׳ס גאַנג, איהר פיגור און דעם ריטם פון איהרע טריט און האָבען וועגען דעם געדעדט צווי־שען זיך אין דער שטיל ווי פערד־סוחרים רעדען צווישען זיך, בעקו־קענדיג א פערד וואָס מען געהט קויפען. זיי האָבען געהייסען דאָס

איינע האָט די אַנדערע מקנא געווען, ווען חנה'לע האָט זיך מיט יענע מעהר אָבגעגעבען און גערעדט מיט איהר.

אָהנע צו וויסען האָבען די יונגען זיך געפּוצט פאַר חנה'לען און געוואָלט איהר געפעלען. מאָטקע האָט דאָס געטהאָן ווי די אַנדערע יונגען, ניט קלעהרענדיג דעריבער. דעם „דירעקטאָר'ס" רייד האָבען איהם ניט נאָר דערצאָרענט וואָס דער „דירעקטאָר" וואגט צו קלעהרען וועגען איהר ווי וועגען א נקבה, נאָר זיי האָבען מאָטקע'ן צורודערט און מאָטקע אליין האָט עפּעס אָנגעהויבען צו קלעהרען וועגען חנה'לען, וואָס ער האָט געהאלטען ביי זיך ווי א וויכטיגע ענדערנג. און ער האָט זיך געוואונדערט, פארוואָס ער האָט ביז איצט וועגען דעם גאָר נישט געטהאָן.

אזוי פערטהאָן אין זיינע געדאנקען, האָט איהם וועלפּיל דער רויטער נעקלאפּט איבער'ן פּלייצע און צוגערופען איהם צום טיש, וואו דער „דירעקטאָר" מיט דעם הויכען, שעהנעם יונגענמאַן, וואָס מען האָט גערופען „קרומאשאטקא", זיינען שוין געזעסען ביים טישעל און געוואַרט אויף איהם.

— הער אוים, מאָטקע, דו קענסט דאָ פערדיענען א שעהנעם גראָשען, אזא, וואָס דו האָסט נאָך אין דיין לעבען ניט אָנגעזעהען. — רופט זיך צו איהם אָפּ וועלפּיל — און אז דו וועסט זיין א קלוגער יונג, קענסטו נאָך געלד פערדיענען.

— פארוואָס און פאר וויפיעל? — פרעגט מאָטקע קורץ.

— דער „פאַן דירעקטאָר" וויל פון דיר די שפּאַנקע אָבקויפען. אָבקויפען אויף איינמאָל, אז דו זאָלסט אויף איהר מעהר קיין פּרע־טענזיעס ניט האָבען — האָט זיך אָנגערופען דער הויכער יונגערמאַן, וואָס מען האָט גערופען „קרומאשאטקא".

מאָטקע האָט געשוויגען און איז געבליעבען זיצען בלאָס. ער האָט געקלעהרט נאָך א מינוט אום זיך אויפצוכאפּען און דעם „דירעקטאָר" מיט דעם שעהנעם יונג מיט וועלפּיל'ען — אלעמען די צייהן און די אויגען אויסצוהאקען. ער האָט שוין געביילט א פּאָר פויסטען אויף זיי. דער „דירעקטאָר" רופט זיך אָן:

— און ביי מיר איז באלד געלד, ביי מיר איז ניט גערעדט. איך האָב ניט קיין מורא, אז דו וועסט מיר דאָס געלד צונעהמען. מיר בע־האַלט מען קיין געלד ניט — זאָגט דער „דירעקטאָר" און נעהמט ארוים

3.

קיינעמס פרנסה קומט נישט אָן גרינג.

מאָטקע איז איבערגעבליעבען אין קאפע־הויז און איז געוועזן צורו־דערט. דעם „דירעקטאָרס“ בליקען אויף חנה׳לען און זיינע רייד אויף איהר האָבען איהם געמאכט אונרוהיג. ביז איצט איז איהם גאָר נים אין זינען אריינגעקומען חנה׳לע, אַנדערהאַלבען יאָהר, צייט מאָטקע איז געקומען קיין ווארשא מיט מארי׳ן און האָט זי אריינגעגעבען אין דעם „הייזעל“ אין „קאפע ווארשאַווסקי“, קען ער חנה׳לען אלס די בעל־הבית׳טעם מיידעל, וואס בעדיענט די געסט.

צוערשט איז איהם אויך א וואונדער געוועזן, וואָס צו חנה׳לען רעדט מען אנדערש, צו חנה׳לען בעציהט מען זיך אַנדערש, און אַלע, סיי די יונגען, וואָס האָבען צו זאָגען איבער די גאסען־מיידלאך און סיי די געסט, וואָס קומען דאָ ביינאכט אריין, ווייסען צו מאכען אַן אונטערשיעד צווישען חנה׳לען און די אנדערע מיידלאך. קיינער וועט נים וואגען זיך צו איהר טשעפּען, צו איהר רעדען אַנדערע ווערטער, ווי צו הייסען איהר דערלאנגען טהע, קאפע, געבעקס און בעצאָהלען איהר. כאָטש חנה׳לע האָט זיך ארומגעדרעהט האַלבע נעכט אין קאפע און צוגעזעהן די אלע ווילדע סצענעס, וואָס די געסט גיבען אָן מיט די מיידלעך, דאָך איז עס עפּעס אזוי געוועזן. דערנאָך איז ער שוין גע־וואָהנט געוואָרען דערצו, ווי אַלע אַנדערע, און געוואוסט, אז חנה׳לע איז אַ בעל־הבית׳יש מיידעל און די אַנדערע — נקבות. און פּונקט אזוי ווי אַלע אַנדערע יונגען, האָט ער עפּעס געהאט אַ געפיהל פון אַ פּליכט אָבצוהיטען חנה׳לען, און ווען וואָלט געוועזן דעם גאסט, וואָס וואָלט זיך געוואגט אָנצוריהרען איהר. נאָך מעהר: אפילו די מיידלאך, וועלכע האָבען געקרעדט צווישען זיך די אויסגעלאַסענסטע רייד, האָ־בען זיך געהאַלטען פיעל אַנשטענדיגער, ווען חנה׳לע איז געוועזן אין קאפע הויז. אַלע האָבען געוואָלט געווינען איהר פריינדשאַפט, און

מאַטקע האָט זיך אויפגעכאַפּט ביי דעם וואָרט ווי א גערייצטער הונד, נור די בעל־הבית׳טע האָט פון דער צווייטער שטוב אָבגעענט־פערט, אז חנה׳לע איז ניטאָ און זי איז אליין ארויסגעקומען אויף דער שוועל. דער „דירעקטאָר“ האָט געהערט, אז חנה׳לע איז נישטאָ, האָט ער פערלאָזט מיט „קרומאשאטקא׳ן“ דאָס קאפּע הויז.

וועלפיל איז צוגעגאנגען צו מאַטקע׳ן איבעררעדען מיט איהם.

אין שכנות מיט די מיידלאך, וואו עס איז געווען די „הייזעל“, האָט געוואָהנט אין דער צווייטער שטוב א איד, א פּאַפּיראָסניק, אַן ארים, מאָגער אידעל, וואָס האָט געהאַט א סך קינדערלאך. דאָס ווייב זיינס האָט נאָר געבוירען צווילינגס. און פון דעם פיעל קינדלען איז זי תמיד געווען אַ קראנקע און איז תמיד געלעגען אין בעט. דער פּאַפּי־ראָסניק פלעגט א גאַנצען טאָג אין די קליינע האָטעלען ארומלויפען פערקויפען זיינע פּאַפּיראָסען. די מאמע איז קראנק געווען און די קינדער פלעגען איבערבלייבען אויף גאָט׳ס בעראָט. נאָר די פּרנסה פון דעם אידען איז ניט געווען די פּאַפּיראָסען, נאָר דאָס ווייב, וועלכע איז אמאָל געווען אַ נייטהערין, האָט נאָך ביז היינטיגען טאָג אויפגע־האַלטען א ווערקשטאַט, דאָס הייסט, קליינע מיידלאך, אויף ז׳ער לעה־רע, זיינען געזעסען און האָבען גענייהט קינדער־קליידלאך. די שוואכע קינדערלדיגע אידענע האָט די קליידלאך צוגעשניטען און די קליינע מייד־לאך האָבען זיי גענייהט. מיט די סחורות פון די קליידלאך פלעגט מען דערווייל די בעטען צודעקען, די טישען גרייטען אָדער די ריידער גו־דעקען ביי נאַכט. צו דער אידענע מיט די קינדערלאך פלעגען די מייד־לאך פון „הייזעל“ אָפט אריינקומען. בייטאָג, ווען זיי האָבען גאָר־נישט געהאַט צו טהאָן, פלעגען זיי פערקעהרען ביי די קראַנקע אידע־נע. איינע פלעגט העלפען די קינדערלאך וואשען, אויסקעמען. אַן אנדערע — דאָס געפעס וואשען; גאָר אנדערע האָבען געהאָלפען די מיידלאך די קליידלאך נייהען. איבערהויפּט האָט עס די מיידלאך פון די „הייזלאך“ געצויגען צו די שכנים. זיי פלעגען ליעב האָבען געפינען פריינד צווישען די איינוואָהנער פון הויז. און די שכנים האָבען קיין בעזונדער געפיהל און בעציהונג ניט געהאַט ניט צו די מיידלאך און ניט צו זייער פּראָפעסיאָן. יעדער איינער האָט זיך זיין פּרנסה ווי זיין

פון זיין ברוסט־קעשענע די ברייטע, גרויסע טאַש, כאַפּט אַרויס אַ פינף־און־צוואַנציגער און לעגט עס אויפ׳ן טיש פאַר מאַטקע׳ן. — דאָ האָסטו דערוויילּ פינף־און־צוואַנציג קערבלאַך האַנד־געלד, און אַז דו וועסט איהר ברענגען אויף דעם אַדרעס, אויף וועלכען מען וועט דיר הייסען, קריגסטו דיינע הונדערט און פופציג קערבלאַך.

מאַטקע׳ן האָט דאָס בלוט געגעבען אַ שלאָג אין פּנים אַריין, דער־זעהענדיג דאָס געלד אויפ׳ן טיש. עפּעס אַ געדאַנק און אַ האָפנונג האָט איהם געגעבען אַ לייכט אויף אין די אויגען אַריין און דער גע־דאַנק האָט עפּעס געהאַט אַ שייכות מיט חנה׳לען. פאַרוואָס, האָט ער ניט געוואוסט. ער איז מילדער געוואָרען. דאָס געלד האָט ער ניט צוגענומען, געלאָזט עס ליעגען, נאָר געזאָגט מיט אַ ציטערנדע שטימע:

— איך׳ל מיר איבערלעגען.

— וואָס וועסטו זיך איבערלעגען, נעהם צו דאָס געלד, נאָר — ווינקט צו איהם וועלפּיל — וואָס? עס פעהלט דיר מוידען? קענסט דיר אָבשלאָגען די לאָוויטשערין און די זשאַכלינערין, וואָס האָסטו מורא פאַר שלמה׳לע שלאָסען־העקער? ווי קומט ער צו זיי? דו ביסט אַזאַ גוטער מחותן צו די נקבות ווי ער.

— מורא האָב איך ניט — זאָגט מאַטקע געלאַסען — נאָר איך וועל זיך איבערלעגען.

— גוט — זאָגט דער „דירעקטאָר" — לעג זיך איבער, און דאָס געלד קענסטו דערוויילּ צוגעהמען. איך האָב ניט מורא וועסט עס מיר בעהאַלטען. און אַז דו וועסט זי וועלען אהין פיהרען וועט דיר וועלפּיל געבען דעם אַדרעס. און אויף געלד וועל איך זיך אויך ניט דינגען; וועסט זי ברייגגען קריגסטו די גאַנצע צוויי הונדערט. נאָר איך מוז זי האָבען ביז זונטאָג פיער אַזייגער, שפּעטער בעדאַרף איך זי ניט. קום, „קרומאַשאַטקאַ", איך מוז שוין געהן — האָט זיך דער „די־רעקטאָר" אויפגעהויבען און איבערגעלאָזט דאָס געלד ליעגען פאַר מאַטקע׳ן.

מאַטקע איז געבליעבען זיצען, געקוקט אויפ׳ן געלד. ער איז רויט געוואָרען, האַלב דערשראָקען, און געשוויגען.

דער „דירעקטאָר" מיט „קרומאַשאַטקאַ׳ן" האָבען נאָך עפּעס גע־רעדט ביי דער טהיר מיט וועלפּל׳ען. פּלוצלונג האָט וועלפּיל אַריינגע־רופען אין שטוב אַריין חנה׳לען.

שילטען, האָט זי זיך געפיהלט, אז זי געהערט צו איהם, אז זי האָט א היים — און א פאָטער.

דורך דעם האָט דער בעזוך פון די געסט, וואָס האָבען זיך אזוי מאָדנע געהאַלטען צו איהר, ארויפגעוואָרפען אויף איהר א שרעק. זי איז ניט געוואָהנט געווען, אז זי זאָל אן אנדערען הערען, ווי מאַטקע׳ן. זי האָט געהאַט א מאָדנעם געפיהל עפּעס, און, ווי תמיד, יוען די מייד־לאך האָבען עפּעס געהאַט אויפ׳ן הארצען, פלעגען זיי ארייינקומען צו די פאפּיראָסניציכע און אוועקזועצען זיך פאר איהר בעט און פאר איהר פערטרויען זייערע הערצער. אזוי האָט דאָס מארי איצט אויך געטהאָן.

— אוי, לאה לעבען, געקומען צו מיר אזעלכע רייכע מענשען און האָבען מיך עפּעס אזוי מאָדנע בעקוקט. נאָר נישט געוואָלט פון מיר נאָר אזוי מיך בעטראכט, ווי זיי וואָלטען מיך געגאַנגען קויפען. אוי, וואו איז קאַנאַריק, דאָס הארץ שרעקט זיך מיר אזוי, וועלפיל האָט זיי ארייינגעפיהרט, — האָט זי דערצעהלט פאר דער אידענע אין בעט אריין.

— געה שוין, נאר איינער, קאַנאַריק וויים אודאי דערפון, אָהן קאַנאַריק׳ען וואָלט זיי וועלפיל ניט געוואגט ארויפצושיקען. און אז דו האָסט קאַנאַריק׳ען האָסטו שוין פאר הייזיִם וואָס מורא צו האָבען — האָט איהר די אידענע געטרויסט.

— פאר קאַנאַריק׳ען האָבען זיי אַלע מורא. ער איז שטאַרקער פאר זיי אַלע, הע — האָט דאָס מיידעל געזאָגט מיט שטאָלץ.

— וואָס דען, ניין? אז דו האָסט קאַנאַריק׳ען, נאַר! — האָט דאָס ווייבעל אָבגעענטפערט. און מארי איז שטאָלץ געווען און רוהיג געוואָרען.

נאר באלד האָט זיך קאַנאַריק געוויזען אין טהיר:

— נינא!

נינאַ האָט זיך אויפגעכאַפּט ווי פון א דונער.

— אָט שוין, קאַנאַריק! — און איז ארויס אין קאָרידאָר.

— געה, טהו דיך אָן, איך האָב ערגעץ מיט דיר צו געהן.

— קאַנאַריק!

— יוָאס שטעהסטו, מאַך עס פלינקער, איך האָב קיין צייט.

לעבען דורכצופיהרען. און קיינעמס פרנסה קומט ניט אָן גרינג. האָבען זיי גיכער די מיידלאַך בעדויערט איידער פעראכטעט. נאָר בעדויערט אָפטמאָל אויך ניט. זיי זיינען שוין צוגעוואָהנט געוואָרען צו זיי און פערטראָגען זיך מיט זיי ווי גלייכע מיט גלייכע, און אָפטמאָל זעהר בעפריינדעט זיך צווישען אנאנדער.

מאַרי די קונצענמאכערין, מאָטקע'ס נקבה, האָט זי אויך ווי די איבעריגע מיידלאַך בעפריינדעט מיט דעם פאפיראָסניק'ס ווייב און פלעגט דאָרטען פערקעהרען, העלפען די קינדער אין בעל הבית'ישקייט און שמועסען מיט די קראַנקע אידענע, וואָס פלעגט זיצען אָפט ביים פענסטער און לופט כאַפּען. דאָס לעבען דאָ אין דעם „הייזעל“, וואו מאָטקע האָט זי אריינגעבראכט, איז איהר גאָר נישט געפעלען. ניט צוליעב די אונאנשטענדיגקייט פון דער פרנסה. נאָר עס איהר פשוט לאַנגווייליג געוואָרען. צוערשט, ווען זיי זיינען נאָר אר־ינגעקומען קיין ווארשא, האָט זי אינטערעסירט ווארשא. יעצט האָט זי שוין אביסעל ווארשא געקענט. געווען שוין אויף די מארשאַלקאָווסקי גאַס, אין זאקסישען גארטען, אין אידיש טהעאטער — און זי האָט געבענקט נאָך דער בויד, וואו זי פלעגט מיט די קונצענמאכערס ארומפאָהרען פון שטאָדט צו שטאָדט. זי וואָלט שוין לאַנג פון דאנען אנטלאָפען, נאָר זי האָט מורא געהאַט פאר מאָטקע'ן. מאָטקע איז געוואָרען ניט בלויז איהר הערשער, נאָר אויך איהר בעשיצער. ווי אלע אנדערע מיידלאַך האָט זי אויך צו מאָטקע'ן געפיהלט דאָס געפיהל פון ליעבע און אונטערטעהניגקייט. מאָטקע איז פאר איהר געוואָרען אין דער גרויסער שטאָדט ווארשא איהר פאָטער, איהר עלטערער ברודער, דער איינציגער מענש, וואָס זי פערמאָגט. און אלעס וואָס ער טהוט איז גוט, און מען בעדאַרף איהם הערען בלינדערהייט און פאָלגען אלעס וואָס ער הייסט. די טהאַט וואָס ער איז בעגאנגען מיט קאנאריק'ען אין וואלד, האָט איהם געשטעלט אין איהרע אויגען ווי א גאָט. און די אימה פאר איהם איז פערוואנדעלט געוואָרען אין ליעבע. זי האָט זיך גאָר ניט געקענט פאָרשטעלען ווי זי וואָלט געקענט א טאָג עקזיסטירען אָהן מאָטקע'ס אויבערהערשאפט איבער איהר. און ווען מאָטקע פלעגט קומען און בייזערען זיך אויף איהר, אוועקנעהמען דאָס געלד, דאָס טרינק געלד, וואָס זי האָט געקראָגען פון די געסט און גוט אויס־

.4

אין דיא-נעבעלדיגע אבענדע.

די אַלטע שטאָדט האָט אַנגעצונדען איהרע לאָמפּען אויף די עקען גאסען צו איהר נאכטליכעס לעבען. באַלד האָבען די שוי־פענסטער אין די ביליגע קינעמאָטאָגראַפען אַנגעהויבען ארויסצוגיסען זייערע געלע און גראָהע גאז ליכט. דאָס ליכט האָט זיך געגליטשט איבער די אַלטע מויערען, און בלאָהליך־שאָטענדיג בעלויכטען די ערנסטע אַלַע ווענד פון די הייזער. אין די טונקעלע לאבריניטשע קאָררידאָרען האָבען זיך אַנגעהויבען צו בעווייזען די מיידלאַך פון די „הייזלאַך“, אַנגעטהאָן אין זייערע פערפיהרערישע צוציהענדע באַטיסט׳נע ווייסע נאכט־קאָפּ־טענס, מיט די רויטע בענדער בעפּוצט. און פון די האַלב־שאָטענדיגע טונקעלהייט האָבען ארויסגעבלישצעט זייערע פינקעלדיגע אויגען און קרענקליך־פערפיהרערישע געזיכטער, געקוקט שטיל, ליידענשאַפּטליך, ווי בעטענדיג אנטהייל צו נעהמען אין דער לאַסט פון זייער קרענק, אין וועלכער זיי שטעקען, און מען האָט עס געטהאָן....

באַלד האָבען זיך אויך בעוויעזען די סטרוזשעס מיט ז״יערע גע־ליעבטע אין די ארימס און געשפּיעלט מיט זייערע האַרמאָניקעס. ווייבער מיט קינדער אויף די הענד האָבען זיך אויסגעזעצט אין די אויס־געטריקענטע רינשטאָקען, געכאַפּט פרישע לופט, און מיט זייערע ענט־בלויזטע, אויסגעדאַרטע ברוסטען געקאָרמעט זייערע קינדער, ווי יע־דעם לעבעדיגע בעשעפעניש מהוט עס און שעהמט זיך ניט. ווארום עס איז געווען א זומער נאכט. לופט האָט געפעהלט אין די ענגע, שמאָלע הייזער פון דער אַלטער שטאָדט, וואָס האָבען קיין הויפען נישט, און די דורשט נאָך לופט האָט דארום ארויסגעוואָרפען די איינוואָהנער פון די אינעווענינגסטע וואָהנונגען אויף דער גאס ארויס.

און דאָס אינטימע מענשליכע לעבען, וואָס שפּיעלט זיך תמיד אָב אין די סודות׳דיגע בעהעלטענישען פון די וואָהנונגען, האָט דאָס מאָל

אז זיי זיינען אריינגעקומען אין שטיבעל אריין האט דאס מיידעל איהם ביי דער האנד אנגענומען:

— קאנאריק, וואוהין ווילסטו מיך פיהרען?

— וועסט שוין זעהן.

זי האט זיך נעהענטער צוגערוקט צו איהם, און מיט שרעק איהם געקוקט אין די אויגען אריין.

— ווער זיינען דאס געווען די פרעמדע לייט?

— וואס איז דיין עסק?!

זי האט איהם אנגענומען בייביידע הענד און צוגעדריקט זיך צו איהם און געקוקט איהם אין די אויגען אריין.

— מאטקע, וואס ווילסטו טהאן מיט מיר?

דער יונג האט פערביסען די ליפען, מיט שרעק זיך אומגעקוקט אויב קיינער האט ניט געהערט זיין נאמען, געביילט א פאר פויסטען:

— וואס האסטו געטהאן, עס האט דאך ווער געקענט הערען. איך וועל דיר די ציינער אויסהאקען.

— שלאג מיך, שלאג מיך וויפיעל דו ווילסט. טהו מיט מיר וואס דו ווילסט. נאר גיב מיר ניט אוועק צו פרעמדע מענשען. פערקויף מיר ניט, פערקויף מיר נישט. מאטקע, מיין איינציגער טהייערער מאטקע! — און דאס מיידעל האט זיך געווארפען צו זיינע פיס, ארומגענומען זיינע פיס און צוגעקלעמט זיך צו איהם. זי האט שוין ניט גערעדט קיין ווארט, נאר געקוקט אויף איהם מיט אזעלכע זשאדנע אויגען, ווי א שטומער הונד קוקט אויף זיין הערר, אז ער זאל איהם ניט אוועקטרייבען.

— טהו דיך אן, איך וויל דיך פיהרען צו א גאסט אין א האטעל אריין — האט מאטקע געזאגט זי צו בערוהיגען.

— אט שוין בין איך באלד פערטיג — איז זי אויפגעשפרונגען, מיט א דאנקבארען בליק א קוק געטהאן אויף מאטקע'ן און געכאפט זיך פלינק אנטהאן...

אָרדנונג. נאָר אָפּטמאָל האָט זיין מענשליכעס גובר געווען זיינע ערנ־סטע פליכטען, און דער „היטער פון געזעץ" איז אליין פערשוואונדען מיט א טולענעם ווייסען פערפיהרערישען פלעק אין די טונקעלהייט פון א לאַבירינטישען קאָררידאָר....

דאָס קאפע הויז „ווארשאווסקי" איז יעצט אַיין אָבענד בעלעבט. אויפ'ן בופעט זיינען אויסגעשטעלט די פערשיעדענע געבעקס, אייער־קיכלעך און אנדערע גוטע זאכען, וואָס מען האָט בייטאָג בעהאַלטען פון די פליעגען, און הינטער'ן בופעט זידט הויך דער גרויסער סאַמאָ־וואר. די טישלאַך אין קאפע הויז זיינען אויך בעזעצט, און א דינער רויך פון פאַפּיראָסען און ציגארען הילט איין ווי א פערשלייערטער וואָלקען די אנוועזענדע. די מעהרסטע געסט אין קאפע הויז זיינען די „פּאַטראָנען" פון די פערשיעדענע „הייזלאַך", וואָס זיינען אין די אומ־געבונג. דאָך געפינט זיך אויך א גרויסע צאָהל גלאַט אַזוי געסט, וואָס קומען אריין אין אבענד קאפע טרינקען און א דאמינא שפּיעלען, אָדער א פּרעמדערע, אָן אראָבגעפאלענער.

אין הינטער גרונד זיטצען אויף א פּאָר מיידלאַך, אָנגעטהאָן אין שטאָפען פון אויפפאלענדע קאָלירען, מיט נאסע פערשאַרטע, פערקאַמ־טע האאר, און א געשמעק פון ביליגען פּערפיום און פּאודער לאָזט זיך הערען פון דאָרטען. דאָס זיינען מעהרסטענס פון די מיידלאַך, וואָס כאַפּען זיך אריין פון דער גאַס אָברוהען זיך אביסעל, צו זעהן א פּאַטראָן אָדער א בעל הבית פון א „הייזעל" און מיט איהם עפּעס איבער־צו־רעדען.

הינטער דעם בופעט שטעהט נישט היינט ווי אַלע מאָל חנה'לע, אָדער די בעל הבית'טע פון קאפע הויז. עס איז היינט פּרייטאג אין אָבענד. און דער בעל הבית פון קאפע הויז, וואָס איז א גאַנצע וואָך פערנומען ביי זיין געשעפט, איז אהיים געקומען, זיצט זיך מיט זיין פאַמיליע אין דער קיך און ריכט אָב שבת.

פון דער קיך רייסט זיך טאַקי ארויס דער געשמאַק פון פיש און א פערשלאָפענער נגון פון זמירות. הינטער דעם בופעט שטעהט א קריס־טין, די סטרוזשקע פון הויז, וואָס מען שטעלט זי אָן איבער שבת, אום געלד פון די געסט אָבצונעהמען, און נעבען איהר אויף דער וואָך שטעהט א אינגעל, איינער פון דעם צווילינג, וואָס זיינען פריהער פון חדר אהיים געקומען, און היט אָב, אז די גוי'ע זאָל דאָס קליין געלד צו זיך

פריי און אָפען זיך אויסגעלייגט אויף דער גאס. צו שעהמען זיך איז ניט געווען וואָס. איינער האָט דעם צווייטען נישט געקענט. און אלע־מען האָט די נויטה געטריעבען צו לעגען זיך אויף דער גאס אויסגעבעט אויף קישענס. און פאר גאָט און פאר'ן שימערענדיגען הימעל האָבען זיי געלאָזט זייער ליעבע־לוסט פריי, ווי זי האָט געוואָלט...

פרייטאג, צי־נאכטס איז עס געווען, און אידישע ווייבער האָבען אָבגעקאָכט עסען אויף דעם גאנצען שבת'דיגען טאָג, און דאָס געשמאַק פון די אָבגעקאָכטע פיש און דער ריח פון די געדעמפּפטע פליישען האָט זיך ארויסגעריסען פון די הייזער אויף דער גאס ארויס און פער־כאָפּט מיט זיין פעפערדיגען געשמאַק די דורכגעהענדע און די ליעגענ־דע פּאָרלאַך....

וואָס אמאָל זיינען די טראָטוארען פון דער „אלטער שטאָדט" געדיכטער געוואָרען מיט שפּאַציערענדע. דאָס זיינען געווען די אראָב־געקומענע „געסט" פון די אנדערע טהיילען שטאָדט צו די מיידלאַך פון די „הייזלאַך". פערשיעדענע יונגע לייט און עלטערע, אין פּשוט'ע מענשליכע קליידונג און אין אָפּיציעלע, זעלנער און אָפיציערען, בע־אמטע און ציווילע, אלע זיינען דאָ געווען גלייך. אלעמען האָט די ליעבע־לוסט געבראַכט צושלעפּען אין דער „אלטער שטאָדט" און באלד האָבען זיך אויסגעמישט די מיידלאַך פון די „הייזלאַך" מיט די געסט. די פערבאָטענע ליעבע אין איינעם מיט די על פּי חופּה וקדושין ערלויבטע.

צווישען זיי האָבען זיך געדרעהט מוטערס מיט זויגענדע קינדער, און סטרוזשעס מיט דיענסטען, און קינדער פון פערשיעדענעם עלטער האָבען זיך געפּלאָנטערט אונטער די פיס, און אלעמען האָט בעלויכטען דאָס האלב־פערפיהרערישע, האלב סודות'דיגע גראָהע גאז־ליכט, וואָס האָט זיך געגאָסען איבער די ערנסטע בלאָהליך־פערשאָטענטע ווענד.

און די גרויסע „קולטורעלע" שטאָדט ווארשא איז מיט אמאָל גע־וואָרען פערוואנדעלט אין א „פּיק־ניק" פון אור־אלטע מענשען אין א אור־אלטען וואלד, ווען די מענשען האָבען זיך ניט געשעהמט צו ליעבען איינער פאר'ן אנדערען...

און אין דעם יאהר־מארק פון ליעבע פלעגען פון צייט־צו־צייט דורכמאַרשירען אויף די טראָטוארען די היטער פון אָרדנונג, א סטראָזשניק אָדער א פּריסטאַוו, און נאָכקוקען אויב אלעס איז אין

און דאָס מאָל איז אויך די „לאָוויטשערין“ און די גאסטענינערין אריינ־געקומען פון גאס אין קאפּע הויז, און דערזעהענדיג קאַנאַריק׳ען מיט די „שפּאַנקע“, זיינען זיי צוגעפּאַלען צום טישעל און זיך געפרעהט מיט זיי.

די לאָוויטשערין און די גאסטענינערין האָבען אָבער געהערט צו שלמה׳לע שלאָסענ־העקער. שלמה׳לע שלאָסענ־העקער איז געווען א יונג, פאר וועלכען ס׳האָט אמאָל דער גאַנצער זשיבאָוו און אייזע־נער טהויער געציטערט. מען האָט דערצעהלט פון איהם גבורות, אז ער שלאָגט זיך מיט צעהן סטראַזשניקעס און ברעכט אויף שלעסער ווי דורך א צוויבער וואָרט. אָבער דאָס איז אַלעס געווען אמאָל, היינט לעבט שלמה׳לע שלאָסענ־העקער מעהר מיט די לאָרבער־קראַנצען פון זיין פערגאַנגענהייט איידער מיט די געגענוואַרט. ער טרינקט צופיעל ביער, און פון דעם האָט ער געקראָגען א גרויסען בויך און איז געוואָרען שווער־פעלטיג, און גלאַט אזוי איז ער שוין אַלט געוואָרען. און זייט דער „נייער שנעק, וואָס איז געקומען פון אַלדע־שווארץ־יאָהר“ (קאַנאַ־ריק) האָט איהם אזוי די באַקען אונטערגעהאַקט, דאַן, ווען שלמה׳לע שלאָסענ־העקער האָט איהם געוואָלט די „שפּאַנקע“ אָבשלאָ־גען, און דער יונג איז אָפּגעלעגען א פּאָר וואָכען אין בעט — האָט שלמה׳לע שלאָסענ־העקער פערלאָרען פון זיין אוישטערליכען רוהם, און דער אויפגעהענדער שטערען איז געוואָרען קאַנאַריק־מאָטקע. נאָר דאָך שרעקט נאָך שלמה׳לע שלאָסענ־העקער מיט זיין פערגאַנגענהייט, און חברה ווילען זיך נישט טשעפּען צו איהם.

יעדער פון די גרויסע שטערען האָבען ארום זיך משרתים׳לאַך, שאַלאַטען שמשים רופט מען זיי, ווי א קעניג זיינע מיניסטאָרען. קאַנאַריק האָט נאָך נישט געהאַט זיינע, ער איז נאָך געווען צו יונג, און נישט פערשטאַנען די בעדייטונג פון די שאַלאַטען־שמשים, האָט ער זיי געיאָגט פון זיך. אָבער שלמה׳לע שלאָסען־העקערס׳ס רעכטע האַנד איז געווען יוסף׳ל מאַלפּע. דאָס איז געווען א קליינער יונג, א הויקער, מיט א גרויסע, קרומע נאָז, וועלכער האָט געדיענט שלמה׳לען אזוי געטריי ווי א הונד, און איז אין גאַנצען געווען פערנומען מיט זיין רבין׳ס לויב און שטאַרקייט. שלמה׳לעס „פּאַטריאָט“ איז אין אָבענד ארומגעגאַנגען איבער דעם טראָטואַר פון די אַלטע שטאָדט און האָט אכטונג געגעבען אויף שלמה׳לע שלאָסען־האַקער׳ס גוט, אויף זיינע

אין מאש ניט אראבלאזען. דאס היטען די גוי׳ע קומט פאר עפענטליך. די גוי׳ע ווייסט דערפון. די געסט ווייסען אויך דערפון, און אלע היטען זי, אז זי זאל דעם פירער, אדער זעקסער, וואס זי נעהמט אב פאר א גלעזעל טהעע גלייך אריינלעגען אין קאסע אריין. און זי טהוט עס.

ביי איינעם פון די טישלאך איז געזעסען קאנאריק מיט זיין „שפאנערין“, די דראטען־געהערין. די דראטען־געהערין איז ניט געגאנגען ווי די אנדערע מיידלאך אויף דער גאס. מאטקע האט זי ניט געלאזט. זי איז נאר געווען פאר בעסערע געסט, אין די האטעלען צו פיהרען, אדער פאר אפיציערען, וואס פלעגען אראבפאלען אין דער „אלטער שטאדט“. דורך דעם איז זי אין אבענד נישט געווען אנגעטהאן אין באטיסט ווי די אנדערע מיידלאך, נאר אין מעהר „אנשטענדיגע“ קליידונג, אין א זיידען ווייסען בלוזקעלע, מיט א טיעף אויסגעשניטענעם האלז און הענד, און מיט א סך שפאנישע קעמעלאך אין די האאר.

קאנאריק האט א חוץ איהר געהאט זיך שוין „ערווארבען“ אנדערע מיידלאך, וואס האבען געארבייט אויף איהם. אבער מעהרסטענס זיינען די אנדערע מיידלאך געווען עלטערע שוין, ביליגע סחורות, וואס זיינען געווען אין גאס, און מיט יענע איז איהם ניט אנגעשטאנען צו געהן, אדער צו זיצען מיט זיי ביי איין טישעל. איבעריגענס האט שוין דאס גאנצע קאפע הויז און די „הייזלאך“ פון די גאנצע אומגעבונג געוואוסט די פראפאזיציע וואס מען האט געמאכט די שפאנקע, און אז דער „דירעקטאר“ פון „אקווריום“ איז זי געקומען אנגאזשירען אין זיין קאפע שאנטאן. די „שפאנקע“ איז מיט אמאל געווארען א גרויסע מיוחס׳טע אין דער אונטערוועלט.

און צו דאס פאאר׳ל, צו קאנאריק מיט די „שפאנקע“ האבען זיך געשארט די מיידלאך פון די „הייזלאך“. אלע האבען זיי מקנא געווען די שפאנקע, און אלע האבען זיי געוואלט קומען אונטער קאנאריק׳ס הערשאפט. ערשטענס, איז קאנאריק געווען א יונגער, געזונטער יונג, וואס אלע צוהאלטערס און וואוילע יונגען האבען מורא געהאט פאר איהם, און צו זיינס א נקבה וואגט זיך קיינער נישט צוטשעפען און, צווייטענס, האט קאנאריק גוט בעהאנדעלט זיינע נקבות. ער האט זיי אפט ארויסגעפיהרט שפאציערען, ער פלעגט זיי נעהמען אין טהעאטער, אין די גארדענס, און פלעגט זיי קויפען שעהנע זאכען צום אנטהאן.

דורך דעם איז שטענדיג ביי זיין טיש געווען פול מיט מיידלאך.

די געסט אין קאפע הויז זיינען נייגעריג געוואָרען וועגען סקאַנ־דאַל, וואָס דאָ וועט ארויסקומען. זיי זיינען געבליעבען זיצען אויף זייערע ערטער און פון דרויסען זיינען אַנדערע געקומען, נייגעריג צו וויסען וואָס דער סוף וועט זיין.

— עסט, טרינקט! — האָט קאַנאַריק בעפוילען די מיידלאַך. די מיידלאַך זיינען אָבער געבליעבען זיצען מיט האַרץ־קלאַפעניש און אָנ־געהויבען זיך בעטען:

— קאַנאַריק לעבען, וואָס ווילסטו האָבען? לאָז אונז געהן, שלמה׳לע וועט דאָך אונז ממית׳ן.

— האָט ניט קיין מורא, איך בין דאָ. לאָמיך זעהן, אז ער זאָל אייך וואַגען אָנריהרען! דעם קאָפּ וועל איך איהם שפּאַלטען!

די מיידלאַך האָבען זיך אינערליך נעפרעהט אויף קאַנאַריק׳ען.

— עסט, טרינקט, איך הייס — האָט קאַנאַריק בעפוילען מיט די אויגען.

די מיידלאַך האָבען דאָס געטהאָן מיט אנגסט און האַרץ־קלאַפּעניש און געשווינגען אין ערוואַרטונג. באַלד איז אריינגעקומען שלמה׳לע שלאָסען־העקער. ער איז שוין געווען אַן עלטערער יונג, די געשטאַלט פון אַ איד אין די פערציגער, אַ ברייט־ביינינגער, מיט אַ בויך, מיט אַ רויטען קאַרק. די גאָלדענע קייט האָט הויך געבאָמבעלט אויף זיין בויך פון זיינע שווערע טריט, נאָר דאָס פּנים, כאָטש שוין פערעלטערט, מיעד און אויסגעלאָשען, דאָך האָט עס נאָך געהאַט אין זיך וואויל אינגלישע שפּורען, קורצע וואָנסעלאַך און גרויסע ברעמען, מיט אַ פּאָר גרויסע אָבגעשטאַנענע אויערען און ער האָט געוואָרפען אַ שרעק פון דערוויי־טענס. שטיל איז געוואָרען אין קאַפע הויז ביי זיין אריינקומען, ווי פאר אַ שטורם. די מיידלאַך, די „לאָוויטשערין" און די „גאַסטעניצע־רין" האָבען זיך איינגעקאָרטשעט און בעהאַלטען די פּנים׳ער אין די גלעזער טהעע, אז זיי זאָלען איהם ניט זעהן. שלמה׳לע שלאָסען־העַ־קער, מיט איין האַנד אין די הויזען־קעשענע און די אַנדערע פערלעגט אויפ׳ן רוקען, האָט גלייך געשפּרייזט צו קאַנאַריק׳ס טישעל, צוערשט זיך שטילשווייגענד ארומגעקוקט, ווי ער וואָלט עפּעס געזוכט, און אז ער האָט ענדליך בעמערקט די צוויי נקבות זיינע, האָט ער געפרעגט מיט פערוואונדערונג:

מוידען, אויב זיי פיהרען אהיים די געסט, אָדער זיי דרעהען זיך אין גאַס. אז די מיידלאך האָבען איהם דערזעהען, האָבען זיי זיך גע־שראָקען פאר איהם ווי פאר א שפּיאָן, און אָנגעהויבען מיט הוצפה צו שלעפּען געסט, ווייזענדיג אז זיי ארבייטען גוט.

ווי קאנאריק איז געזעסען מיט זיין „שפּאנקע" ביי א טישעל אין קאפע הויז, און נעבען זיי איז אויך צוגעקומען די „לאוויטשערין" מיט די „גאַסטענינערין", איז אריינגעקומען יוסף'ל מאלפּע און מיט די כיט־רע אויגעלאך ווי ביי א קאץ האָט ער זיך אומגעקוקט אין קאפע הויז און, דערזעהענדיג אז קאַנאריק זיצט מיט שלמה'לע שלאָסען־העקער'ס נקבות, איז ער פערשוואונדען ווי א ווינד. עס איז אייגענטליך געווען געגען דעם אָנגענומענעם געזעץ פון דער אונטערוועלט, אז א קאדעט א גוטער ברודער זאָל זיצען מיט נקבות פון אן אנדערען. דאָס איז שוין געווען א סימן, אז יענער וויל די נקבות אָבשלאָגען און שאפען זיך „אַ פּראָטענציע". די מיידלאך האָבען אָבער ניט בעמערקט, אז יוסף'ל מאלפּע האָט זיי נאָכגעשפּירט, און זיי זיינען ווייטער געזעסען. באלד זיינען זיי געקומען אָנזאָגען דערפון אנדערע מיידלאך, ווארום איינע האָט די אנדערע אָבגעהיט.

— שרה'לע, געדענק אין גאָט! די מאלפּע איז דאָ געווען און האָט אייך געזעהן זיצען מיט קאנאריק'ען!

— וועה איז מיר! — האָבען די מיידלאך אויסגעשריען ערשראָ־קענע, און געכאפּט די טיכער אויפ'ן קאָפּ און געוואָלט פלינק ארויס.

אין מאָטקע'ן האָט זיך ערוועקט דער ווילען צו הערשען און ווייזען ווער עס איז שטארקער, האָט ער אויסגעשריען:

— זיצען! איך הייס זיצען!

די מיידלאך זיינען בלאס געוואָרען, ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן. געוואָלט האָבען זיי בלייבען און אין הארצען זיך געפרעהט, וואָס קאַ־נאריק געהט זיי איבערנעהמען אונטער זיין רשות, אז זיי זאָלען גע־הערען צו איהם, אָבער זיי האָבען מורא געהאַט פאר שלמה'לע שלאָסענ־העקער און פאר'ן סקאנדאל, וואָס וועט ארויסקומען, נאָר קאנאריק האָט בעפוילען מיט אזא שטרענגען טאָן זיצען, אז זיי זיינען זיצען געבליע־בען בלאס, טוידט און אין שרעק.

— גיט דאָ אהער קאפּע, קעז־קיכלאך! — האָט קאנאריק בעפוי־לען.

צווי געשטאנען איינער נעגען אנדערען און געקוקט אין די אויגען אריין, ווי צווי טיגערס, איידער זיי ווארפען זיך איינער אויפ'ן אנדע־רען.

אין קאפע הויז איז געווען שטיל, אז מען האט געהערט די פליע־גען זשומען ארום די קעז־קיכלאך. די יונגען זיינען אלע געבליעבען זיצען אויף זייערע ערטער, מורא געהאט זיך אריינצומישען, נאר די „לאוויטשערין" האט זיך ארויסגעכאפט פון טישעל און געגעבען א געשריי אויף דער בעל־הבית'טע: „קומט אריין, זעהט וואס דא טהוט זיך!"

דער בעל הבית פון קאפע הויז, א הויכער, שמאלער אידעל, וואס האט ערגעץ־וואו געהאט נאך א געהיים געשעפטעל, די בעל־הבית'טע די ווארשאווער אידישע דיקע ווירטהין און חנה'לע, אלע שבת'דיג אנגעטהאן, זיינען געבליעבען שטעהען אויף דער שוועל פון דער קאפע. זיי האבען געזעהען ווי די צווי יונגען שטעהען איינער נעגען דעם אנדערען און קוקען זיך אין די אויגען, און אן עלעקטרישער שטראם ציהט זיך צווישען זייערע אויגען ווי א פייער. קיינער האט נים גע־וואגט צוצוגעהן צו זיי; יעדער האט זיך אינסטינקטיוו אבעגרוקט און געווארט אויף דעם שטורם, ווען ער וועט אויסברעכען. נאר פלוצלונג האט זיך חנה'לע, די אכצעהן־יעהריגע מיידעל, מיט דעם גלאנציגען, פריש־אבגעוואשענעם שווארצען קאפ האר אויף שבת, אריינגעלאזט זיך צווישען די צווייי, זי איז אויפגעוואקסען ביי מאטקע'ן, אויפגעהויבען די הענד און די אויגען צו איהם און געזאגט מיט איהר מיידעלשער שטימע, בעטענדיג זיך:

— קאנאריק, וואס טהוען זיע? מען וועט אונז דאס געשעפט שליסען. דער פריסטאוו דרעהט זיך אויף דער גאס; קאנאריק, איך בעט איה'ן!

אין איהר שטימע האט זיך געהערט דאס קלאפען פון איהר הארץ. אלע האבען מורא געהאט פאר איהר, אז זי זאל נים פאקען א קלאפ. די מוטער האט געשריען: „חנה'לע, געה אוועק, גערענק אין גאט!" נאר חנה'לע איז אלץ געשטאנען און געבעטען זיך:

— קאנאריק, טהוט דאס נים!

און פלוצלונג האט קאנאריק אוועקגענומען זיינע בליקען פון שלמה'לע שלאפען־העקער, און געווענדעט זיי אויף חנה'לעס געוואשענע

— וואס טהוט איהר דא? וואס געהט איהר ניט אין גאס ארוים?

— אט שוין, נאר געוואלט א גלעזעל טהעע טרינקען — רופט זיך אן די „גאסטעניגערין", און הויבט זיך אויף.

— זיצען בלייבען! — האט קאנאריק נעגעבען מיט'ן פויסט א קלאפ אין טיש, אז די מויד און אפילו שלמה'לע זיינען בלייך צוריקגע־טרעטען אויף א טריט. די מויד האט זיך צוריקגעזעצט.

— וואס איז דאס? בענקארט! — האט זיך שלמה'לע געשטעלט איהם אין די אויגען אריין.

קאנאריק האט אבער ניט געקוקט אויף איהם, נאר געווענדעט זיך צו די מיידלאך:

— די קעפ וועל איך צושפאלטען, ווער עס וועט פון דאנען אוועק געהן! דא זאלט איהר זיצען, ביי מיר, ביים טיש! איך וועל זעהן ווער עס וועט אייך יאגען פון דאנען!

— אזוי? — שרייט אוים שלמה'לע און אין זיינע אויגען איז גע־לעגען א כעס און אן אימה — די מינוט ארוים אויפ'ן גאס! די מינוט אדער איך צושפאלט די קעפ!

די מוידען האבען זיך מיט שרעק ארומגעקוקט, ניט געוואוסט וועמען צו פאלגען; זיי זיינען שוין געשטאנען, נאר קאנאריק'ס א בליק האט זיי צוריק אנידערגעזעצט.

א מינוט האבען אלע געשוויעגען, נור שלמה'לע איז בלייך געווא־רען. די נאז־לעכער האבען זיך איהם געעפענט און ער האט די צייהן פון מויל ארויסגעשטעקט און די אויגען האבען איהם אנגעהויבען אנ־צוצינדען זיך ווי א פייעריל און ער האט געפרואווט כאפען קאנאריק'ס בליק.

אבער קאנאריק האט גאר נישט געקוקט אויף איהם, ווי ער וואלט גאר ניט געשטאנען נעבען איהם.

— וואס טרינקסטו ניט די קאפע? — גיט ער א שאר צו א גלאז צו א מויד.

— דו ממזר איינער, — האט שלמה'לע זיך נעגעבען א רוק אויף קאנאריק'ען.

ווי א שלאנג איז קאנאריק פלוצלונג אויפגעשפרונגען און טיעף אריינגעקוקט שלמה'לען אין די אויגען. אזוי זיינען זיי ביידע א מינוט

5.

ווי מען בעדיענט מאַטקע'ן.

יעדען שבת איז מאַטקע ווי דער מנהג איז געוועזן ארויסגעגאַנגען שפּאַציערען מיט זיינע „נקבות“ איבער'ן שטאָדט, געפיהרט זיי אין זאַקסישען גארטען, אָדער אין אידישען טהעאַטער, ווען דאָס אידישע טהעאַטער האָט געשפּיעלט איינע פון די גוטע שטיקער, וואו קינדער האָבען געזונגען א סך ליעדלאַך, און וואו מען האָט פיעל מאָל קדיש געזאָגט. דעם שבת ווי יעדען אַנדערען, האָבען די מיידלאַך, מאַטקע'ס נקבות, פאָרבערייטעט זיך צום שפּאַציער. וואָרום שבת ביי טאָג איז געוועזן דער פרעהליכסטער אדן פרייעסטער טאָג פון זייער לעבען, ווען זיי געהען אויס אויף דער ליכטיגער וועלט, נים געלד צו פערדיענען, נאָר פאר פערגעניגען, און טהוען זיך אָן נישט צוליעב פרנסה נאָר פאר זיך און גוטע פריינד.

אין רויטען וועלפיל'ס „הייזעל“ איז פון דער פריה אָן שבת געוועזן א גרויסע בעוועגונג. די מיידלאַך האָבען זיך פאָרבערייטעט צום שפּאַציער, זיי האָבען געפּרעסט די בלוזקעס, אויסגעזוכט זיך די שעהנסטע קליידער און בעראַטהען זיך איינע מיט די אַנדערע וואָס אָנצוטהאָן. נאָר מעהרסטענס האָבען די מיידלאַך פאָרבערייט מאַטקע'ן צום שפּאַציער. איינע האָט איהם א העמד אויסגעפּרעסט, די צווייטע האָט איהם די הויזען אויסגעפּרעסט. אַן אַנדערע די סאַמעטענע וועסט גערייניגט, און גאָר אַן אַנדערע די שטיוועל איהם אָפּגעפּוצט, וואָרום וואָס שעהנער און עלעגאַנטנער מאַטקע איז געגאַנגען אָנגעטהאָן ווען ער איז מיט זיי ארויס אויפ'ן שפּאַציער, אַלס בכבוד'ער איז עס געוועזן פיר זיי, אַלס שטאָלצער האָבען זיי זיך געפיהלט.

אז די מיידלאַך זיינען שוין געוועזן אָנגעטהאָן, זיינען זיי אריין צו די קראַנקע פּאַפּיראָסען־מאַכערין, אז זי זאָל זיי בעקוקען און מבינות זאָגען. די פּאַפּיראָסען־מאַכערין איז ווי תמיד געזעסען ביים פענס־

שבת׳דיגע האָר. האָט געזעהן די צוויי שווארצע צעפּ וואָס פלעכטען זיך אראָב איבער איהר רוקען און די שרעק און די ריינקייט אין איהרע אויגען. לאַנג קוקען אויף איהר האָט ער ניט געקענט. ער האָט דעם בליק געבויגען צו דר׳ערד, א גוטער שמייכעל האָט זיך צוגאָסען איבער זיין מויל און וואָנצעס, געקראַצט זיך מיט א האנד אונטער אן אויער און זיך אָנגערופען צו די „דראָטען־געהערין“:

— קום, נינא.

גענומען די דראָטען־געהערין און געוואָרפען א פערטראכטענדען בליק אויף שלמה׳לען און געברומט אונטער׳ן נאָז:

— כאַפּט איהם די שווארצע יאָהר. און איז ארויס פון קאפע־הויז. אלע האָבען זיך פערוואונדערט פארוואָס קאַנאַריק האָט דאָס גע־מאַכט.

קיים, האָבען זיי אונטערגעהאַלטען זיין האַנדעל מיט די געהיימע פּאַ־פּיראָסען און פערקויפט צו די געסט וואָס זיינען געקומען צו זיי. די טובות האָבען געפיהרט צו פריינדשאַפט, נישט קוקענדיג אויף די פּראָ־פעסיע וואָס זיי פערנעהמען. איבריגענס ביים פּאַפּיראָסניק אין שטוב האָט מען גאָר געהאַט פערגעסען מיט וואָס די מיידלאַך פערנעהמען זיך. זיי האָבען זיך אויפגעפיהרט ווי גוטע שכנ׳טעס און ווי אַנדערע גע־וועהנליכע מענשען. און דער פּאַפּיראָסניק איז מיט דער צייט דערצו אַזוי געוואָהנט געוואָרען, אַז ער האָט אויך פערגעסען, אַז די מיידלאַך זיינען „טמאות“. אָפטמאָל האָט ער בעשטימט צו וועקסלען די וואָה־נונג, כדי פּטור צו ווערען פון די שכנות׳שאַפט. נאָר קיין געלד איז נישט געווען אויף איבערצוציהען זיך. קיין אַנדער וואָהנונג האָט זיך נישט געמאַכט, און מען איז שוין פּשוט געווען צוגעוועהנט צו די טובות....

נאָר שבת האָט עס איהם פערדראָסען מעהר ווי אין אַנדערש מאָל, ווען ער זאָגט פּרק, קומען זיי, די „טמאות“, אריין. האָט ער זיך פער־דרעהט, און איינגעטונקט זיך אין סדור און געזאָגט מיט אַ זינגענדיגען נגון.

„על שלשה דברים העולם עומד“, אויף דריי זאַכען שטעהט די וועלט....

און די מיידלאַך האָבען זיך צוגעהערט צו דעם בעקאַנטען היימי־שען נגון און האָבען זיך גוט געפיהלט ווי אין דער היים.

אַם מעהרסטען האָט די „לאָוויטשערין“ שבת נאָכמיטאָג ליעב גע־האַט צו פערברענגען ביים פּאַפּיראָסניק. זי איז געווען אַ פרומע טאָכ־טער פון דער היים. איהר פאָטער איז נאָך ביז היינט אַ מלמד אין לאָוויטש. זי האָט זיך געהאַט פערליעבט אין אַ פריזירער, דער פאָטער האָט זי דוקא געוואָלט חתונה מאַכען עפּעס דאָרט פאַר אַ אויסגעווייק־טען אָרים בחור פון בית־המדרש. פערדיענט האָט זי געלד פאַר זיך, אַ זאָקען־מאַכערין געווען. האָט זי דער פריזירער געהאַט אַנגערעדט און זי איז אַנטלאָפען מיט איהם קיין לאָדז. דאָרטען האָט ער זי ער־געץ וואו אריינגעגעבען, פון וואַנען זי איז דאָ אהער געקומען אין „היי־זעל“. היינט בעדויערט זי שוין נישט און נישט זי פרעהט זיך. יעדער האָט זיין אונגליק, און קיינעם קומט נישט אָן די פּרנסה גרינג. נאָר זי האָט געהאָפט אַמאָל נאָך פון דאַנען ארויסצוקומען און חתונה האָבען

טער און דאָס האַרץ זיך דערכאַפּט מיט שאָלעכץ פון א פּאָמעראַנץ. די קינדערלאַך פערשמוצט די פּנים׳לאַך און די נעזלאַך מיט דעם שבת׳דיגען עסען אין די נייע שבת׳דיגע קאַשקעטלאַך זיינען געזעסען אויף דער ערד און האָבען זיך געשפּיעלט אין ביינדרעלאַך, און מלך פּאַפּיראָסניק, וועלכער איז אליין געווען אמאָל א חסיד׳ישער יונגערמאַן, נאָר היינט פאַריאָגט א גאַנצע וואָך אין פּרנסה, האָט שבת זיך אָבגערוהט, געזעסען אין די גאַטקעס און האָט געזאָגט פּרק.

די מיידלאַך זיינען אריינגעקומען אָנגעטהאָן אין בלויע קאַרטען־קליידלאַך מיט אַטלעסנע אונטערפאַלדען, און געוויזען דאָס קראַנקע ווייבעל די העמט מיט די פּיעלע פעדערען און בלומען, די נייע קאַמאַשען, און געבעטען אויף זיך מבינות זאָגען. דאָס קראַנקע ווייבעל האָט דערפון הנאה געהאַט. אליין גאָר נישט געהאַט וואָס אָנצוטהאָן און איז שוין ניט געווען אין דרויסען זייט יאָהרען, האָט זי גרויס הנאה געהאַט צו רעדען פון מאָדעס, אין וועלכע זי איז אמאָל מיידעלוויז געווען א גרויסע בריה׳טע, מבינות געזאָגט, אז דאָס שטעהט ניט גוט, און די קאָלירען פּאַסען נישט און אליין זיך נישט געשעהמט אָנצופּרובירען די העמט אויף איהר שבת׳דיגען שייטעל און געל פּנים און געטראַכט ביי זיך מיט קנאה: ווען זי האָט אזוינס אָנצוטהאָן, וואָלט זי נאָך היינט געווען א שעהן ווייבעל און וואָלט אין גאַס ארוים שפּאַצירען כאָטש קראַנקערהייד.

— די פאַלדען זיינען דאָך צו ברייט, רייזעלע, זאָגט זי צו א מיידעל, וועלענדיג כאָטש א שטאָך געבען יענע וואָס זי איז צו דין.

— אָ, היינט טראָגט מען אזוי. אלע פּאַניעס אויף די מאַרשאַל־קאָווסקי גאַס טראָגען אזעלכע.

דער איד, מלך פּאַפּיראָסניק איז בייז געווען וואָס די „טמאות“, די מיידלאַך פון די הייזלעך פערקעהרען ביי איהם אין שטוב און זיין ווייב האַלט זיך אונטער מיט זיי. אָבער ער האָט זיך גאָר נישט גע־קענעט העלפען. ער האָט געוואָהנט מיט זיי אין שכנות, הויז ביי הויז, און די מיידלאַך האָט עס געצויגען צו איהם אין שטוב אריין וואו זיי קענען אריינקומען אלס שכנות און פריינד. עס איז נישט געווען פאַר זיי די טהיר צו פערמאַכען. און אָפּט מאָל האָט מען פון זיי א טובה געהאַט. א חוץ וואָס זיי האָבען די קינדער געטהיילט צווייערס אָדער געקויפט געבעקס און פּלעגען דאָס ווייבעל העלפען אין בעלי־הבתיש־

געזידט. מאַטקע האָט אַריינגעקוקט אין פינסטערן אַלקעריל און האָט בעמערקט חנה'לע איז געזעסען ביים פענסטער און האָט געלעזען אַ ביכעל. זי האָט זיך שטאַרק פערוואונדערט וואָס קאַנאַריק טהוט יעצט, אין אַזאַ צייט, אין קאַפּע הויז, ווען קיינער איז ניטאָ, נאָר זי האָט זיך ניט געמאַכט זעהען קאַנאַריק'ען און ווייטער געלעזען אין איהר ביכעל.

מאַטקע האָט זיך גערדערהט אין אַלקעריל, אַריינגעקוקט אין קאַפּע הויז, ווי ער וואָלט וועמען געזוכט. דאָס מיידעל האָט איהם ניט גע־פרעגט וואָס ער וויל. ער איז געווען אַ היימשיער. און ער האָט געקענט אַריינקומען ווען ער האָט געוואָלט.

מאַטקע האָט זיך אומגעקוקט: די בעל הבית'טע איז ניטאָ. די בעל הבית'טע מיט דעם בעל הבית זיינען געשלאָפען אין דעם שטיבעל, די ברידערלאַך זיינען אויך ניט געווען, נור חנה'לע אליין איז געזעסען און געלעזען.

דער יונג האָט זיך געמאַכט האַרץ, אויסגעהוסט זיך און געמאַכט אַ טריט צום מיידעל, אוועקגעשטעלט זיך פון דערווייטענס און גע־זאָגט מיט אַ פערשעהמטע מינע:

— וואָס לעזען זי, חנה'לע? אַ ביכעל?

דאָס מיידעל איז נישט געוועהנט געווען, אַז ווער פון די יונגען זאָל זיך ווענדען צו איהר מיט אַנדערע זאכען אַ חוץ צו דערלאַנגען טהעע אָדער נעהמען בעצאָהלט. און געוואָהנט איז זי געווען, אַז אַלע, סיי די יונגען, און סיי די מיידלאַך, זאָלען זיך פערהאַלטען צו איהר אַנשטענדיג. אין די בעל הבית'טעס געגענוואַרט האָבען זיי זיך ניט געשעהמט צו רעדען די אויסגעלאַסענסטע רייד, אָבער ווען הנה'לע איז אַריינגעקומען און די מיידלאַך האָבען גערעדט די מיאוס'טע רייד, האָבען זיי באַלד איבערגעהאַקט און געזאָגט איינע צו די אַנדערע: „שאַ, אַ מיידעל איז דאָ...“ זי האָט געוואוסט די פּרנסה, מיט וועלכע די מיידלאַך פאַרנעהמען זיך, נאָר זי איז שוין אַזוי צוגעוועהנט געוואָ־רען דערצו אַז עס האָט אויף איהר קיין בעזונדער איינדרוק ניט גע־מאַכט. עס האָט ניט געוועקט איהר מיידעלשע פאַנטאַזיע, און ניט געבראַכט, אַז זי זאָל וועגען עפּעס נאָכקלעהרען. זי האָט געהאַלטען די מיידלאַך פון די „הייזלאַך“, ווי אַלע שכנים, פאַר „אונגליקליכע“, נאָר וואָס זאָל מען טהאָן? קיינעמס פּרנסה קומט ניט אָהן גרינג. און זי האָט זיך בעצוינגען צו זיי איינפאַך ווי צו אַלע אַנדערע מענשען.

מיט אַן אָרענטליכען מענשען, און זי האָט געהאַלטען אין איין זאָמ־לען וועש אויף א אויסשטייער. זי האָט דאָס געהאַט א בעזונדערע ליע־בע צו דעם פּאַפּיראָסניק, צו זיין פאַמיליע, און אַז עס איז געקומען שבת, האָט זי ליעב געהאַט צו הערען ווי ער לייענט פּרק, עס האָט זי דער־מאָהנט אַן פּאָטער אין דער היים, און אפשר אַן איהר אייגענעם לעבען, וואָס האָט איהר טהיילמאָל אויפגעשיינט פאַר די אויגען ווי א חלום....

דערווייל האָבען זיך אַלע מאָטקע'ס נקבות פערזאַמעלט אַנגע־טאָנענערהייד ביי דער „שפּאַנערין" און געוואַרט אויף מאָטקע'ן.

עס זיינען געווען פיער מיידלאך: די שפּאַנערין און נאָך דריי וואָס מאָטקע האָט זיך „ערוואָרבען" און געהאַלטען זיי אין פערשיע־דענע הייזלאך אין דער שכנה'שאַפט אַרום. זיי זיינען אַלע אריינגע־קומען צו די „שפּאַנערין", ווייל זיי האָבען געוואוסט, אַז מאָטקע האַלט די „שפּאַנערין" פאַר זיין הויפּט נקבה, און זי איז מעהר מיוחסת פאַר זיי אַלעמען, ווייל זי געהט נישט אויף דער גאַס, נאָר אין האָטעלען, און מאָטקע קויפט איהר שעהנערע אַנצוגען ווי אַלע אַנדערע.

עס איז שוין געווען שפּעט און מאָטקע איז נאָך נישט געווען. שלמה'לע שלאָסער־העקער איז שוין דאָ געווען, און האָט צוזאַמענגע־נומען זיינע מיידלאך: די גאָסטעגינגערין, די „יאַטילע" און די „בלאָנ־דע ראָזע". (די „לאָוויטשערין" האָט נישט געוואָלט געהן. זי איז איי־בערגעבליעבען ביים פּאַפּיראָסניק און איינגעהערט זיך ווי ער זאָגט פּרק מיט דעם גמרא נגון). די מיידלאך, מאָטקעס כלות האָבען אונגע־דולדיג ארויף און אראָב געדרעהט זיך, געקוקט פון די פענסטער, פון די שטיגען און אָנגעגרייט איהם די העמד, דעם אנצוג, די שטיוועל, דעם קראוואַט, אָבער מאָטקע געהט נים. די „שפּאַנערין" האָט אויס־געטהאָן דעם הוט מיט די רויטע רויזען, און האָט זיך געשוואָרען אפילו אז ער זאָל צוזעצט ווערען, וועט זי אויך שוין נים געהן מיט איהם שפּאַציערען.

— וועסט דיך לאָזען איבערבעטען. אז ער וועט דיך בעטען, וועסט געהן — האָבען די אַנדערע מיידלאך געזאָגט, נים אָהן קנאה, וואָס זי איז די „געליעבטסטע".

דערווייל איז מאָטקע אריינגעקומען אין קאַפּע הויז. אין קאַפּע הויז איז קיינער איצט נישט געווען, און איינמאָל פאַר א גאַנצע וואָך האָט דער סאַמאָוואַר וואָס איז געווען איינגעמויערט אין א קעסעל נישט

מיט אלע מיידלאך שפאציערען. עס איז ניט שעהן, זאגט ער, מיט פיער, נור מיט צוויי און צוויי. אז ער האט זיך שוין געהאט אנגעטהאן, האט ער איבערגעקוקט די מיידלאך, און צום ערשטען מאל עפעס איז איהם ניט געפעלען ווי זיי געהען אנגעטהאן, געהייסען אראפרייסען די גרויסע פעדערען פון די קאפעליושען. די מיידלאך האבען איהם אנגעקוקט ווי משוגע. נור פערפאלען. ער האט געהייסען. ער האט זיי געפיהרט, ניט ווי תמיד, פיער אין איין שערענגע, נאר צוויי און צוויי, ווי געגנז, אין זאקסישען גארטען אריין. די „אוויצאווע אלעע" אין גארטען איז פול געווען מיט שפאציערענדע. יונגען און מוידען פיעל אויף אלע בענק, צווישען די בוימער און אויפ'ן ברייטען וועג. מאטקע איז פארביי מיט זיינע כלות. די מיידלאך זיינען געווען שטאלץ, גרויס ביי זיך וואס מאטקע פיהרט זיי.

מאטקע האט געהאלטען די הענד אין די הויזען קעשענעס, דעם הוט פערוואָרפען אן א זייט און געבויגען דעם בליק צו דר'ערד. פון דער אפענער וועסט האט זיך ארויסגעריסען דאס ווייסע געפרעסטע העמד, וואס די מוידען האבען עס אזוי שטייף אויסגעפרעסט ווי א ברעטעל. קיין קראגען האט ער ניט געטראגען, דערפאר א רויטען, שמאלען, לאנגען קראוואט, וואס א מויד האט איהם אויסגענעהט פון א רויטען באנד, און זיינע גלענצענדיגע חאליאוועס האבען געפינקעלט פון דערווייטענס.

דער עולם האט איהם געקענט און איין יונג האט געשטופט דעם צווייטען: „זעהט, זעהט, קאנאריק געהט מיט זיינע כלות!"

די מיידלאך האבען געוואוסט, אז מען קוקט זיי נאך און זיי זיינען שטאלץ געווען דארויף.

אויפ'ן שפאציער האט ער זיך אנגעטראפען מיט שלמה'לע שלאסען־העקער. יענער איז אויך געגאנגען מיט זיינע כלות, נאר קאנאריק'ס כלות זיינען געגאנגען שעהנער אנגעטהאן און זיינען געווען שטאלצער, און יענע מיידלאך האבען זיי מקנא געווען, ווייל זיי האבען געוואוסט, אז קאנאריק פיהרט זיינע נקבות אין טהעאטער און שלמה'לע שלאסען־העקער זשאלעוועט א גראשען, זאמעלט זיך א פערמעגענס חתונה צו האבען.

די יונגען האבען זיך אנגעקוקט. מאטקע האט אויפגעהויבען די אויגען און געקוקט אויף שלמה'לען מיט א שפאטישען געלעכטעריל, און

דורך דעם איז איהר אזא וואונדער געווען, וואָס מאַטקע האָט זיך פּלוצ־לונג אָבגעשטעלט און אריינגעקוקט זיך אין איהר לעזען, וואָס ער האָט עס קיינמאָל ניט געטהאָן.

דאָס מיידעל האָט איהם אָנגעקוקט, אָבגעענטפערט:

— א ביכעל. — און האָט ווייטער געלעזען.

מאַטקע איז ווייטער געשטאַנען און געפרעגט:

— וואָס פאר א ביכעל, א מעשה?

— יא, א מעשה, דאָ האָבען זי, זעהען זי — האָט איהם דאָס מיידעל געשטעקט דאָס ביכעל אין האַנד אריין.

מאַטקע האָט געהאַלטען דאָס ביכעל אין האַנד קאַפּויער, רויט געוואָרען, ווי א חתן־בחור און געזאָגט מיט א פארשעהמטען שמייכעל:

— איך קען נישט לעזען. עפּעס א שעהנע מעשה?

— יא, א שעהנע מעשה, יאָסעלע — הייסט זי.

— וואָס פאר א מעשה?

— א מעשה מיט א יתום, ווי ער האָט ניט געהאַט קיין טאַטען, קיין מאַמען און זיך ארומגעוואַלגערט ביי פרעמדע מענשען און מען האָט איהם געשלאָגען אויך, — האָט דאָס מיידעל געזאָגט און א טרעהר האָט געגעבען א בליץ אין איהר אויג אויף דעם העלד פון דער מעשה וואָס זי האָט געלעזען.

מאַטקע האָט זיך א מינוט פערקלעהרט. דאָס פּנים זיינס איז גע־וואָרען אונשולדיג ווי ביי א קינד און די אויגען ריין, און ער האָט אָב־געענטפערט מיט א פערלעגנען שמייכעלע:

— אוי, איז עס דאָך א שעהנע מעשה, איך וואָלט זי געוואָלט הערען.

— איך וועל זי איהן אמאָל פערצעהלען.

— זי וועלען זי מיר פערצעהלען?

— יא — שאָקעלט דאָס מיידעל מיט׳ן קאָפּ.

— גוט.

— חנה׳לע, חנה׳לע! קום נאָר אריין! — האָט די מאַמע גערופען פון די וואָהן־שטוב, מורא האָבענדיג פאר מאַטקע׳ן.

מאַטקע איז אוועק צו די מיידלאך. ער איז ניט גוט געווען דעם היינטיגען שבת צו זיי. עס איז איהם ניט געפעלען דאָס העמד וואָס זיי האָבען איהם אויסגעפרעסט, און דערנאָך האָט ער ניט געוואָלט געהן

.6

מאָטקע ווייל זיך אַנוואַרימען.

מאָטקע האָט ניט געוואוסט וואָס מיט זיך צו טהאָן. וואָס א טאָג איז איהם חנה'לע מעהר געפעלען און ער האָט זיך איינגעליעבט אין איהר, און ער האָט ניט געוואוסט ווי אזוי צו רעדען צו איהר. דער יונג וועלכער האָט געהערשט איבער פיער לעבענס אין ווארשא, וואָס איז געוואָהנט געווען צו בעפעהלען און מען זאָל איהם פאָלגען, און וואָס גאָרנישט האָט עקזעסטירט זיין ווילען צוריקצוהאלטען, נישט קיין גאָט, נישט קיין געזעץ און נישט קיין געוויסען — דער יונג איז הילפלאָז געוואָרען און ווי א קינד זיך בענומען, ווען ער האָט זיך בע־געגענט מיט דער קליין חן־עוודיגער מיידעל, וואָס האָט צוויי לאנגע שווארצע צעפּ און אויגען וואָס קוקען דרייסט אָהן שרעק אין יענעמס פּנים אריין, און וואָס האלט זיך פון דערווייטענס פון אלע „געסט“ פון דעם קאפע־הויז, טהוט איהר ארבייט ווי א פליכט, און „געהט זיך איהר וועגס“. און נאָך איינס. דער יונג איז פערשעהמט געוואָרען אין איהר געגענוואַרט. צייט ער האָט גערעדט מיט איהר שבת ביים ביכעל לעזען, קען ער איהר גלייך אין פּנים נישט קוקען, אז ער זאָל זיך נים שעהמען... ער האָט זיך פיעל מאָל פאָרווירפע געמאכט, אז ער איז א „פּרייער“ וואָס ווערט פערכאַפּט פון א ליאדע מיידעל און עס פּאַסט נישט פאר א יונג א „קאדעט“, ער זאָל זיך לאָזען פיהרען פון א נארישע „קאַפּע־מיידעל“, פון א „פּריטש“, א גאָר נישט, און כדי זיך אליין איינמאָל פאר אלע מאָל צו ווייזען ווער מאָטקע איז. און מיט מאָטקען שפּיעלט מען זיך נישט, האָט ער בעשטימט, זיך אריינצו'גנב'־ענען צו איהר ביינאכט אין שטוב און „פערטיג“ זי מאכען... פאר גאָר נישט, נור גלאט אזוי, ווייל ער וויל אזוי, און לאָז איהם ווער פּרואווען עפּעס טהאָן.

ער האָט שוין גאַנץ גוט אויסגעשפּירט דאָס אָרט וואו זי שלאָפט.

שלמה׳לע האט אויסגעמידען זיין בליק און איהם ניט געוואָלט זעהן.

מאַטקע האָט ניט לאַנג פערבראַכט אין גארטען. ער האָט גע־פיהרט זיינע כלות אין אידישען טהעאַטער אויף קאראַוואַ גאַס. דער יונג וואָס פערקויפט בילעטען אין דער קאַסע האָט קאַנאַריק׳ען גוט געקענט. איבערהויפּט איז מאַטקע געווען אַן אַנגעלעגטער גאַסט אין אידישען טהעאַטער. ער האָט בעצאָהלט מיט רובעלס פאר בילעטען פאר זיך מיט זיינע כלות, וואָס מען איז עס גאַרניט געוואָהנט געווען אין אידישען טהעאַטער. דער וויצע־דירעקטאָר, א דיקער יונג, מיט א פּאָאר שווארצע צייהן און א גאָלדענע הארפע אין דעם לאַץ פון זיין ראָק איז איהם אנטקעגנען געלאָפען און אלע אַנגעשטעלטע זיינען איהם אנטקעגנען געלאָפען און אַנגעוויזען איהם די פּלעצער און גערעדט צו איהם פויליש „פּראָשע פּאַנאַ“. אין אידישען טהעאַטער האָט מען גע־שפּיעלט א שטיק, וואָס מען האָט א סך געזונגען און אינגלאך האָבען קדיש געזאָגט. מאַטקע׳ס כלות האָבען דערביי געוויינט און געווישט זיך די טרעהרען מיט די זיידענע טיכלאך פון די אַנגעפּוידערטע באַ־קען. מאַטקע איז ארויס אין בופעט און געקויפט זיינע כלות טשאָקאָ־לאַדס, און געהייסען געבען א יונג פון טהעאַטער, אן אַקטיאָר, אָדער א וויצע־דירעקטאָר, א טרונק בראַנפען ביים בופעט, אוועקגעזעצט זיך ערנסט און צוגעהערט זיך צו די ליעדלאך וואָס זיינען איהם זעהר געפעלען.

נור אם מעהרסטען איז איהם געפעלען דער קאָמיקער און די אינגלאך וואָס האָבען קדיש געזאָגט. ער האָט זיי געהייסען ארויפשיקען אויף דער ביהנע טשאָקאָלאַד.

און די מיידלאך זיינען גליקליך געווען. אלעס איז זיי געפעלען און האָבען איינגעליבט זיך אין אלע אקטיאָרען. א גאַנצע וואָך האָבען זיי געזונגען די ליעדלאך וואָס זיי האָבען געהערט אין טהעאַטער, דער־צעהלט צו אנדערע מיידלאך און דעם קראַנקען פּאַפּיראָסניק׳ס וויב, און חנה׳לען, ווי די אינגלאך האָבען קדיש געזאָגט נאָך זייער געשטאָר־בענע מוטער, און ווי דאָס קינד האָט די הענטלאך אויסגעשטרעקט, און זיי האָבען געוואַרט מיט אונגעדולד אויפ׳ן צווייטען שבת, ווען מאַטקע וועט זיי נאָך אמאָל פיהרען אין טהעאַטער.

אָבער מאַטקע איז עפּעס וואָס מיט זיך ניט צופריעד׳ען געווען, ציים ער האָט זיך שבת בעגעגענט מיט חנה׳לען.

האַנד און אריינקריכען צו איהר אין בעט אריין. אַז ער איז אין שטיבעל אריינגעקומען האָט איהם אַ ווארימקייט און אַ דומפּיגקייט ארומגענומען פון די שלאָפענדיגע אָטעמס וואָס האָבען זיך געהערט אין שטיבעל. דאָס הארץ האָט איהם אָנגעהויבען צו קלאַפּען, און ביי דעם קאַרגען שיין פון לעמפּעל האָט ער געזוכט חנה׳לעס בעט. עס איז געווען אַ שלאָף־באַנק. אַ קאַסטען וועלכער דיענט בייטאָג פאַר אַ באַנק, ביינאַכט פאַר אַ בעט. דער קאַסטען איז געווען אויסגעבעט מיט קישענס, אַלע פעדערען פאַר חנה׳לעס אויסשטייער, געשליסענע און נישט געשליסענע, זיינען אויסגעלעגען אין קאַסטען. צווישען די קישענס איז געלעגען חנה׳לע, נעבען איהר, איהר יונגער פינף יעהריגער ברודעריל, וועלכער האָט זיך ווי אַ קינד צוגעפּיעשטשעט צו די שוועסטער׳ס נאַקעטע יונגע ברוסט. מאָטקע איז פערכאַפּט געוואָרען פון בילד. ער האָט נישט אויסגעלאָשען דאָס לעמפּעל, נור קניענדיג פאַר׳ן בעט האָט ער זיך איינגעקוקט אין חנה׳עס שלאָפענדע געזיכט. ער האָט געהערט איהר אָטעהעמען וואָס האָט זיך געטראָגען פון איהרע נאָזלעכער און אָפּענעם מויל, און געפיהלט די ווארימקייט וואָס האָט געשלאָגען פון איהר צו־ווארימטען קערפּער. די שווארצע קודלעס האָאָר וועלכע האָבען זיך איצט צופלאַשעט און געווען בעזיים מיט פעדערען, זיינען געלעגען ארום איהר פנים, פערשפּרייט איבער איהרע נאַקעטע אריִמס און נאַקעטע הענד, און זיי האָבען זיך בעוואויגען און געהויבען אין איינעם מיט דעם שלאָגען פון איהר ברוסט. די ברוסטען צוזאמענגעקנייטשט, ווי זי וואָלט ווערמען ארומהאַלזען, איז זי געלעגען מיט איהרע יונגע הענד ארומגענומען איהר קליין ברודעריל. די אויגען האָט זי געהאַט פערמאַכטע, נור אונטער די פערמאַכטע הייטלעך האָט זיך ארויסגעזעהען בולט דאָס אויג, און די שווארצע שטייפע הערלעך פון די הייטלעך האָבען זיך פערשלאָסען, ווי פערמאַכטע פליעגעלעך פון פייגעלעך, און אָבגעהיט דאָס אויג, און ארום איהרע ליפּען איז געלעגען אויסגעגאָסען יענער חן־עוודיגער שמייכעלע וואָס האָט מאָטקע׳ן „דרך ארץ“ געלעהרענט, וואָס האָט מאָטקע׳ן געמאַכט הילפלאָז, און ווי אַ קינד איהם געמאַכט יעדעס מאָל ווען ער האָט געוואָגט צוצוגעהן צו איהר און צו רעדען מיט איהר. מאָטקע האָט געקניעט פאַר׳ן בעט, האָט בעטראַכט חנה׳לען, געהערט און געפיהלט איהר ווארימקייט און איהר אָטהעם און געזונדקייט וואָס האָט געשלאָגען פון איהר בעט

הינטער דער אלקער זיינען געווען צוויי פינסטערע שטובען, איינס פון זיי האט נישט געהאט קיין פענסטער נור אן אפענע טהיר אין א צוויי־טע שטוב וואס האט יא געהאט פענסטער. מאטקע האט געוואוסט, אז אין יענע שטוב אהן פענסטער שלאפט חנה'לע און צו איהר זיך אריינ־צו'גנב'ענען מוז ער אדורך די ערשטע שטוב מיט'ן פענסטער, אין וועלכען עס שלאפט דער „קאפע־מאכער", דאס הייסט דער בעל־הבית פון קאפע־הויז מיט די אידענע. נור ער האט זיך פאר דעם אויך נישט געשראקען. ער האט זיך פערלאזט אויף זיין געשיקטקייט און פראקטיק.

א גאנצען טאג און א גאנצען אבענד און נאכט, אין וועלכע ער האט בעשטימט דאס זייניגע אויסצופיהרען, האט ער זיך נישט גע־וואלט בעגעגענען מיט חנה'לען און ניט קוקען איהר אין די אויגען אריין. שפעט אין דער נאכט, ווען די „מיידלאך" זיינען שוין פערשוואונדען פון דער גאס, און נור אין דעם קאפע־הויז האלטען זיך אויף די לעצטע געסט — האט ער זיך געוויזען. אין „קאפע ווארשאווסקי" איז שוין טונקעל געווען. די בעל־הבית'טע איז א שאד געווען נייע צוואנציג קאפעקען אריינצוזאוואָרפען אין דעם גאז־אויטאמאט, און די לאמפען האבען זיך טאקע געברענט מיט דעם אויסגעהענדען ליכט, פון די לעצטע כחות. אין א ווינקעל זיינען געזעסען א פאר מיידלאך וואס עס האט זיי ניט געלונגען צו קריגען קיין געסט „אויף א גאנצע נאכט" — און אויסגערעדט זיך די הערצער. אין הויז זיינען שוין אלע געשלא־פען. מאטקע איז אריין אין קיך. זי איז פערשפארט געווען מיט א ברעט. ער האט קונציג דאס ברעט אונטערגעהויבען, עס זאל ניט פא־לען און אנמאכען א גערודער. אויף אלע פיער, בעלויכטען נור מיט דעם קארגען נאכט־לעמפעל וואס האט זיך געברענט אין חנה'לעס צי־מער, איז ער אדורך געקראכען די שטוב אין וועלכער דער בעל־הבית מיט די אידענע זיינען געשלאפען. פון דער טונקעלהייט האט זיך פערנומען א הויך שנארכען פון פערשיעדענע ווינקלען, און שאטענס זיינען נאכגעקראכען נאך מאטקען, וועלכער האט זיך ווי א קאטץ גע־גליטשט אין חנה'לעס שטוב אריין. אין חנה'לעס שטוב האט א לעמ־פעל געברענט. די ערשטע זאך האט ער געקלעהרט אויסצוגעפינען, אין וועלכען בעט חנה'לע ליעגט. דערנאך דאס לעמפעל אויסצולעשען, צוצוקריכען צו חנה'לעס בעט, דאס מויל איהר פערשטעלען מיט די

.7

מאָטקע וויל א חתן ווערען.

מאָטקע האָט זיך אָנגעהויבען נאָר אַנדערש צו פיהרען, צו דער פער־וואונדערונג פון אלע זיינע פריינד און בעקאַנטע. ווי שלמה'לע שלאָ־סען־העקער האָט ער אָנגעהויבען צו בעהאַנדלען זיינע נקבות. ער האָט זיי אָנגעהויבען צו בעטראַכטען ווי א סחורה און קיינע פאמיליערע בע־ציהונגען מיט זיי מעהר ניט געהאַט. ער איז שוין מיט זיי ניט גע־זעסען ביי איין טישעל אין קאַפע־הויז „ווארשאוסקי", ער האָט זיי שוין ניט אַזוי אָפט ארויסגעפיהרט אויף א שפאַציער שבת נאָך מיטאָג. מאָטקע האָט אָנגעהויבען צו שפּאָרען א גראָשען און ניט ווי זיין גע־וואָנהייט האָט ער זיך נאָר גענומען דינגען מיט זיי איבער די קלייד־לאַך, שיך און העמט וואָס זיי האָבען פערלאַנגט פון איהם. און ווי שלמה'לע שלאָסען־העקער פלעגט ער טענה'ן צו זיי, אז זיי זיינען גע־קומען צו מאַכען געלד.

— גיב נאָר א קוק, יעדען מאָנטאַג און דאָנערשטאַג א נייעם העמט. דו קענסט געהן אין דעם.

קיינער האָט ניט געוואוסט וואָס איז געוואָרען מיט מאָטקע'ן. ער פלעגט שוין א גאַנצע נאַכט אָבזיצען אין קאַפע־הויז, אָדער ארומ־דרעהען זיך אין דער גאַס און אַכטונג געבען אויף זיין סחורה. און קוים פלעגט א מויד ארויסקומען פון א גאַסט, האָט ער זי בעזוכט, אויב זי האָט ניט פערשטעקט קיין קליין־געלד אין זאָק אריין... ער איז געוואָ־רען א ביטערער יונג. ..זען גוטע ברידער האָבען צוגעזעהן ווי ער רייסט א וועלט איין, שפּאָרט א גראָשען — און וואַרפט שוין ניט רובעלס, האָבען זיי הינטער איהם דאָס געלעכטער געמאַכט, און חיים'ל ממזר האָט אפילו געוואַגט איהם אין די אויגען צו זאָגען :

— וואָס איז, קאַנאַריק — געהסט חתונה האָבען, וואָס דו זשאַ־לעוועסט אזוי א גראָשען ?

ארויס, און זיך פארגעשטעלט ווי ער וואלט איהר מאן געווען. ער איז אהיים געקומען שפעט ביינאכט פון א יריד. א דערפרוירענער, פון דער פייכטער, קאלטער נאכט אין וועג, און קריכט אריין צו איהר, צו זיין ווייבעל אין בעט אריין, און זי דערוואַרימט איהם מיט איהר יונגע גע־זונטע לייב, דא אין בעט צווישען די קישענס און פעדערען. א גוט שמייכעלע איז איהם אדורך געגאנגען איבער די ליפען. עס איז איהם גוט געווען אזוי צו קלעהרען און ער האט גאר אין גאנצען פערגעסען צו וואס ער איז דא אריינגעקומען. ער האט שוין יעצט קיין חשק ניט געהאט אויסצופיהרען זיין ווילען. עס איז איהם גוט געווען צו קניען פאר איהר בעט, צו קוקען אין איהר שלאָפענדע איינגעשלומערטע ברוסט, צו פיהלען איהר אטהעם און ווארימקייט און צו פאנטאזירען וועגען דעם, אז זי זאל זיין ווייב ווערען, זיין אמת איינציג ווייב.

מיט מעהר פארזיכטיגקייט ווי ער איז אריינגעקראכען, איז ער פון איהר שטיבעל ארויסגעקראכען. נישט זי און נישט איהר פאטער אויפ־צואוועקען, כדי זיי נישט צו דערשרעקען. די נאכט איז מאטקע שוין נישט געשלאפען רוהיג. ניט די נאכט און ניט די אנדערע נעכט. ער האט געקלעהרט וועגען דעם, ווי אזוי זיין פאנטאזיע וואהר צו מאכען, אז חנה'לע זאל זיין ווייב ווערען. ניט איינע פון די מיידלאך, וועלכע זיינען איהם שוין יעצט גאר ניט אנגענגאנגען, נור זיין אמת ווייב, צו וועלכע ער זאל אין בעט אריינקריכען, אנצואווארימען זיך פון דעם קאלטען, נאסען נאכט־וועג, ווען ער קומט פון יריד אהיים....

— דאָס איז דער קליינער גנב, מאָטקע, וועלכער האָט פון די קינ־דער די זעמעל און די בייגעל פון די הענד ארויסגעכאַפּט?

— דאָס איז ער, דער גנב, צוליעב וועלכען מען האָט קיין קינד אין גאס ניט געקענט ארויסשיקען, דאָס איז ער דער רויטער זלאָטקע'ס זוהן. — גיט נאָר א קוק, וואָס פאר א יונג עס איז אויסגעוואקסען, אוי מאַמעלע קרוין, וואָס א גרויסע שטאָדט מאכט פון א מענשען!

— און ווי שעהן איז דאָס, א יונג האָט זיך אָן דער מאַמען דער־מאָהנט, שעהנע מתנות איהר געבראַכט.

— לאָז אן אָרימאַן אויך אַמאָל נחת האָבען. זי האָט עס, נעבעך, כשר פערדיענט. וויפיעל צרות מען שטעהט אויס איידער מען ערציהט אזא יונג.

אזוי וועלען די ווייבער רעדען, זיצענדיג פאר דער טהיר שבת פארנאכט, ווען ער וועט מיט דער כלה שפּאַצירען. און ער וועט זיך גאָר נישט מאַכען דערפון. ער וועט נאָר אויפהויבען דעם ראָק און ציינען די גאָלדענע קייט וואָס ער טראָגט אין דער וועסט און חנה'לע וועט טראָגען א הוט „פּאָ־וואַרשאַווסקי". פּופּצעהן קערבלאַך וועט ער פאר א הוט בעצאהלען. אין דער גאַנצער שטאָדט איז נאָך ניטאָ אזא שעהן מיידעל ווי חנה'לע, און זאָל געהן אזוי אָנגעטהאָן ווי זי, און דאָס איז זיין כלה, מאָטקע גנב'ס כלה, און זאָלען זיי צופּלאַצט ווערען.

דער יונג האָט זיך געבאָדען אין דעם נחת וואָס ער האָט זיך אויס־געפאנטאַזירט וועגען חנה'לען. נור ווי אזוי קומט מען צו צו איהר? זאָל ער צוגעהן צו איהר און איהר זאָגען, אז ער וויל פאר איהר א חתן ווערען? האָט ער מורא, אז זי זאָל זיך ניט דערשרעקען פאר איהם און אנטלויפען. ער וואָלט איהר דאָס וועלען זאָגען איידעל, זעהר איידעל, אז זי זאָל פערשטעהן אז ער מיינט עס טאַקע ערנסט, מיט דעם גאַנצען רעכטען אמת, פאר איהר א חתן צו ווערען.

קיין פריינד, קיין מענש האָט ער ניט געהאַט צו פערטרויען זיין הארץ, און איז ארומגעגאַנגען מיט זיך. ער האָט גאָר בעשטימט צו שיקען צו איהר א שדכן, וועלכער זאָל קומען צו ר' מלך ליכטענשטיין (חנה'לעס פאָטער). (עס איז איהם מיט אַמאָל געפעלען גאָר דאָס וואָרט ר' מלך, ווי ער האָט איהם אַמאָל געהערט רופען פון שמש פון שוהל־כעל, ווען ער איז געקומען מאָהנען געלד פאר אן עליה.) צו איהם וועט ער שיקען א שדכן, וועלכער זאָל איהם ריידען דעם שידוך.

— לאָז דיר דעם קאָפּ ניט דארען פאר מיינעט וועגען. אז דו וועסט לעבען, וועסטו זעהן, אז די לייז וועלען דיר פריהער ניט אויפ־עסען, — איז געווען דער אנטוואָרט.

און ווירקליך איז מאַטקע'ן נישט געווען צו פערשטעהן. מאַטקע האָט זיך געמאַכט א פיינעם אנשטענדיגען אנצוג, שבת זיך אָנגעטהאָן ווי א געוועהנליכער מענש, און דרעהט זיך פאר דער קאפע „ווארשאווער־סקי". קיינער ווייסט ניט וואָס איז מיט מאַטקע'ן, און מאַטקע קלעהרט ווי אזוי צוצוקומען צו חנה'לען, ווי אזוי צו רעדען מיט איהר.

ווארום אז מאַטקע האָט זיך עפּעס אונטערגענומען, איז ער גע־וואָהנט געווען עס גלייך אויספיהרען. און ער האָט ניט געהאַט קיין צייט צו ווארטען און געמיינט האָט ער אויך, אז אָט באַלד וועט חנה'לע פאר איהם א כלה ווערען. וואָרום מאַטקע האָט זיך גאָר ניט גע־קענט פאָרשטעלען, אז מען זאָל איהם אָבזאָגען. פאר וואָס? „איז ער ניט אזא שעהנער ווי אן אנדערער, און א גראָשען קען ער אויך פער־דיענען." נור ווי אזוי קומט מען צו איהר?

ער האָט איהר שוין געקויפט א זייגעריל, און א גאָלדען פינגעריל אויך מיט א בריליאנט, פינף און פערציג רובעל אָבגעצאָהלט דערפאר און האַלט עס אויפ'ן הארצען, איינגעבונדען אין א שמאַטקע. נאָר ווי אזוי גיט מען איהר דאָס, אז עס זאָל אויסזעהן פיין, או זי זאָל וויסען אז ער מיינט מיט איהר אויף אן אמת א חתן צו ווערען?

ער האָט שוין אפילו גאָר געקלעהרט ווי אויף יום טובים וועט ער מיט חנה'לען גאָר אהיים פאָהרען צו דער מאמען. ער האָט זיך מיט אמאָל דערמאָהנט אָן דער מאמען, און געוואָלט איהר פערגניגען אָנ־טהאָן. דעם טאַטען נישט, נאָר דער מאמען. איהר וועט ער א שעה־נע מתנה קויפען. א שייטעל איהר קויפען, א מאַנטעל מיט ברעגען און א פאַטשיילע, און אויף יום טוב וועט מאַטקע קומען מיט דער כלה אהיים. מאַטקע וועט ארויסגעהן מיט חנה'לען שפּאַציערען איבער די גאַסען פון שטעדטעל, עס וועט זיין א געיעג צו די פענסטער, ווייבער וועלען זיך סוד'ן אין די אויערן, און פרעגען איינע די צווייטע:

— ווער איז דאָס?

— דו דערקענסט איהם ניט, דאָס איז דאָך מאַטקע, דער רויטער זלאָטקע'ס זוהן, געקומען מיט דער כלה צו דער מאמען צו גאַסט.

וועל איך בעצאָהלען ווי א רייכער וואָס קומט צו איך, — כאַפּט ער די האַנד צו דער קעשענע.

— איהר זעהט, דאָ האַנדעלט זיך, איך מיין. גלאַט אַזוי אַריבער־געהן... האָט איהר שוין מיט'ן מיידעל געשמועסט? — איז ד'ער איד געפאַלען אויף א המצאה, קלעהרענדיג ווי אַזוי אַרויסצומאַכען זיך פון דעם עסק.

— מיט'ן מיידעל האָב איך נאָך נישט גערעדט, נור איך מיין, אַז זי וועט וועלען, איבריגענס איז עם נישט אייער עסק — רעדט מיט ר' מלך'ן, און זאָגט איהם, אַז איך האָב אייך געשיקט.

— פערשטעהט איהר מיך אַזוי, א חתן פון דער היינטיגער וועלט, איהר זיינט דאָך א יונגער־מאַן פון דער היינטיגער וועלט — האָט ר' ברכיה דערווייל זיך אָבגעקויפט מיט א קאָמפּלימענט — רעדט צו־ערשט מיט דער כלה, דערנאָך שיקט מען א שדכן. איהר פערשטעהט דאָך אליין.

מאַטקע האָט איינגעזעהען, אַז דער איד האָט רעכט, איבוייגענס האָט איהם דער קאָמפּלימענט „א חתן פון דער היינטיגער וועלט" זעהר פערשמעקט — האָט ער זיך געלאָזט איבערלייגען, און מאַקע איינגע־זעהען, אַז ער בעדאַרף צוערשט רעדען מיט חנה'לען.

— אַז דאָס מיידעל וויל איז שוין גאָר אַן אַנדער זאַך. זעהט איהר, דענסטמאָל קען מען שוין דעם טאַטען איבעררעדען, די מאַמען איבעררעדען.

מאַטקע האָט איינגעזעהען, אַז דער איד האָט רעכט, איז ער אוועק און אָבגעמאַכט ביי זיך צוערשט איבערצורעדען מיט חנה'לען.

ער האָט אָבגעלייגט אויף שבת. שבת נאָכמיטאָג, ווען דער בעל־הבית מיט דער בעל־הבית'טע שלאָפען און חנה'לע זיצט און לעזט דאָס מעשה ביכעל, וועט ער מיט איהר רעדען. ער האָט מיט האַרץ קלאַ־פּונג געוואַרט אויף שבת. אָבגעגאָלט זיך, אָנגעטהאָן זיך א קראַגען מיט א קראַוואַט און דעם נייען שבת'דיגען אַנצוג וואָס ער האָט זיך געקויפט פאַר צוואַנציג רובעל, מיט די שעהנע גלענצענדיגע שטיוועל. האָט זיך מאַטקע אַרומגעדרעהט פאַר דעם טראָטואַר פון הייזעל. בחינם האָ־בען שוין די מיידלאַך געוואַרט אויף איהם, מאַטקע איז שוין מיט זיי שבת נישט געגאַנגען שפּאַציערען. (מאַטקע האָט שוין אפילו געהאַט די שפּאַנערין געמאַכט פאַר אוים געליעבטע. זי איז שוין געוואָרען

אין שכנות האט געוואהנט א איד וואס האט געהאט א לעדער קרעמעל. נור מאטקע האט געוואוסט אז נישט דאס איז דעם איד'ס פרנסה. דער איד איז געווען א חזן אין שוהל'עכיל פון קרעטשמער'ס הויף, א מוהל, און אז עס איז געקומען פאר סכות זיינען די לעדער פערשוואונדען פון דעם קראם, און אויף זייער ארט האבען זיך געוויזען אתרוגים און לולבים. און גלאט איז דאס געווען א שעהנער איד, מיט א שעהנער בארד, און אלע איינוואוינער פון דער אלטער שטאדט האבען אין זיין קראם אריינגעזאגט „גוט מארגען". דעם אידען האט מאטקע אויסגעקליבען פאר'ן שרכן, ער האט געוואוסט אז ער איז א בכבוד'ער איד און פאר אזא בכבוד'ע זאך בעדארף מען א בכבוד'ען מענש. מאטקע האט געהערט, אז דער איד פיהרט אוים שרוכים אין די פיינע הייזער, און ער האט געוואלט צו חנה'לען שיקען א פיינעם שרכן, ניט קוקענדיג וויפיעל געלד עס זאל איהם קאסטען. ער האט איהר גע־וואלט אימפאנירען מיט'ן שרכן.

אז מאטקע האט זיך געוויזען צו דעם אידען אין געוועלבעל, איז דארט געווארען א בהלה ווי א שרפה וואלט געווארען. דער איד איז בלייך געווארען דערזעהנדיג מאטקע'ן אריינקומען אין געוועלבעל, און די אידענע מיט די קינדער האבען זיך געוויזען אויף דער שוועל פון דער טהיר, מורא'האבענדיג פאר'ן פאטערס לעבען... מאטקע האט נישט פערשטאנען, פאר וואס זיין ערשיינונג האט ארויסגערופען אזא בהלה, האט ער זיך פערוואונדערט אומגעקוקט. און אז ער האט נאך געזאגט, אז ער בעדארף מיט ר' ברכיה (דער איד ווי יעדער בכבוד'ער איד האט געהייסען ר' ברכיה) צו רעדען אליין אונטער פיער אויגען, האט דאס נאך מעהר שרעק ארויסגערופען. און די אידענע האט געזאגט „זי וועט זיך דאס לעבען איינשטעלען" און ניט אוועקגעהן. נור מאטקע האט זי באלד בערוהיגט. ער האט זיך אומגעקוקט, און געזאגט גאנץ נאאיוו:

— איך וויל, ר' ברכיה, איהר זאלט אריבערגעהן צו ר' מלך'ן פון „קאפע־הויז" און רעדען מיר א שידוך מיט חנה'לען.

אז דער איד האט דערהערט וועגען וואס דא האנדעלט זיך, איז איהם אנגעגאנגען א געלעכטער, נור ער האט מורא געהאט צו שמייכ־לען, ווארום עס האט געשמעקט מיט'ן לעבען. דער איד האט זיך ערענסט פערקלעהרט, און געשוויגען.

— וואס קלעהרט איהר? אויף געלד וועל איך נישט קוקען, איך

פאפירעל, געקנייטשט דאס אין זיין גרויסע שטארקע האנד, און אנגע־הויבן צו שטאמלען, בלייך־ווערענדיג:

— חנה'לע, איך'ל איהנען עפעס זאגען.

דאס מיידעל איז דערשראקען געווארען פאר די ערנסטקייט און בלייכקייט פון דעם יונג. צום ערשטען מאל האט זי איהם געזעהען אזעלכען; מאטקע שטאמעלט, מאטקע ווערט בלייך, זי האט זיך דער־שראקען און אויפגעהויבען זיך פון ארט.

— איך האב שוין לאנג געוואלט זאגען, נור ניט געקענט. יעצט וועל איך זאגען.

דאס מיידעל האט געזוכט מיט די אויגען א טהיר. זי האט ניט געוואוסט וואס צו טהאן. זי איז רויט געווארען און דערשראקען.

מאטקע האט אויפגעוויקעלט פון פאפיער דאס גאלדענע זייגעריל, וואס ער האט געטראגען אין א טעשעל אויפ'ן הארץ און געזאגט מיט א האלב־פערשטיקטע שטימע:

— איך וויל מיט איהן א חתן ווערען.

דאס מיידעל איז אין איין סעקונדע בלייך און רויט געווארען, זי האט געעפענט דאס מויל צו שרייען מאמא, און דאס ווארט איז פער־שטיקט געווארען פון איהר שרעק. זי האט מיט רחמנות־בעטענדיגע אויגען געקוקט אויף מאטקע'ן, און מאטקע האט געמיינט, אז ער דישעט א יונגע טויב, פון דעם בליק וואס זי האט געשיקט אויף איהם. ער האט געוואלט עפעס זאגען און ניט געוואוסט וואס, האט ער געזאגט:

— חנה'לע, איך מיין נישט אזוי... איך וויל א חתן ווערען, מיט איהן א חתן, זי זאלען מיין כלה זיין.

דאס מיידעל האט זיך צוריק געפונען. דאס לעצטע ווארט האט ארויסגערופען ווי א שמייכעל אויף איהרע ליפען, וואס מאטקע האט עס גאנץ גוט בעמערקט.

— וואס דארפען זי מיך, זי האבען שוין אזוי פיעל כלות?

און חנה'לע איז אריין אין דער צווייטער שטוב.

מאטקע איז געשטאנען מיט'ן גאלדענעם זייגעריל אין דער האנד, און ניט געוואוסט וואס צו טהאן....

א נקבה ווי אלע אנדערע), זיי האבען שוין געוואוסט דערפון, און ארויס־געקוקט ווי געפאנגענע שבת פון די פענסטערלאך פון די הייזלעך, אדער זיי זיינען געזעסען ביים קראנקען פאפיראסניק׳ס ווייב, מאטקע איז שוין בעוועזן פערנומען מיט אנדערע זאכען.

ער האט אבגעווארט, אז עס זאל קיינער נים זעהן, און איז אריין אין קאפע הויז, אין אלקעריל האט ער געטראפען חנה׳לען. זי איז גע־זעסען ביים ווארימען אויוועז און געלעזען דאס ביכעל, בעלויכטען פון דעם ליכט וואס האט אריינגעדרונגען אין די געפרוירענע שויבען פון קאפע געוועלב. מאטקע האט זיך אויסגעהוסט, געשמייכעלט, און גע־דרעהט זיך אויף די פאדקאוועס פון די שטיוועל. חנה׳לע האט נים אוועקגענומען דעם בליק פון ביכעל ארויס. זי האט געזעהען מאט־קע׳ן, גאר נים געמאכט זיך דערווים און ווייטער געלעזען.

— געפעהלט איהן מיין נייער אנצוג, חנה׳לע? האט מאטקע גע־פרעגט מיט א שמייכעל, און געוויזען זיין ראק.

חנה׳לע האט ארויסגענומען איהרע אויגען פון ביכעל, געווארפען א בליק אויף מאטקע׳ן, און גענלעט מיט איהר בליק אויף זיין אנצוג, און געזאגט מיט א שמייכעל „גוט" און ווייטער געלעזען.

דאס שמייכעלע האט מאטקע׳ן דרייסט געמאכט, און חשק גע־געבען. — רופט ער זיך אן:

— וואס לעזען זי, ווידער די מעשה מיט׳ן יתום?

— ניין, אן אנדערע מעשה.

— אויך א שעהנע?

— יא, א שעהנע.

— און די מעשה מיט׳ן יתום, זי האבען מיר געזאלט דערצעהלען, זי וועלען מיר דערצעהלען?

— געהען זי שוין, וואס דארפען זי אזעלכע מעשות.

אויף איהרע ליפען האט אבגעשיינט יענער שמייכעלע, וואס מאט־קע האט געקענט פון איהר שלאף, און ווידער האבען זיך די הערלעך פון איהרע אויגען צוגעשלאסען, ווען דאס מיידעל האט אראבגעבויגען איהר בליק אין ביכעל אריין, און מאטקע׳ן איז דאס אלעס אזוי בעקאנט פארגעקומען, ווי עס וואלט שוין זיינס געוועזן. ער האט עפעס גע־זוכט ביי זיך אין טאש, ארויסגענומען עפעס, איינגעוויקעלט אין א

פרעמדער, שטרענגער נאָך געוואָרען צו זיי, ווי שלמה׳לע שלאָסען־הע־סער, און געוויזען די אידענע פון קאפע הויז, אז ער האָט מיט זיי קיין פאמיליארנע בעציהונג נישט, נאָר אז „דאָס איז זיין פרנסה“. אז די אידענע איז געווען האָט זיך קיין מויד אין קאפע הויז נישט געטאָרט בעווייזען. ער האָט באלד גענומען שרייען:

— וואָס טהוסטו דאָ? פארוואָס געהסטו נישט אויף דער גאס ארויס?

אָבער זיין „פלייסינקייט“ זי צו בערוהיגען האָט איהם גאָר נישט געהאָלפען. די אידענע האָט איהם געזעהן אויסצומיידען און דאָס גאַנ־צע הויז פון „קאפע־מאכער“ האָבען געציטערט פאר איהם.

מאָטקע האָט געבענקט נאָך חנה׳לען. ער איז ארומגעגאנגען א צומישטער פאר בענקשאפט, און כאָטש געוואָלט מיט איהרע ברידער־לאך רעדען. ער האָט ליעב געקראָגען איהרע ברידערלאך, די צוויי אינגלאך, דעם צווילינג, און ווען זיי זיינען פון חדר אהיים געקומען האָט זיך מאָטקע מיט זיי געשפיעלט, געטהיילט זיי געלד און געפיהרט זיי אין געוועלבעל אריין, וואו מען קריגט צו קויפען צוקערלאך. ער האָט זיך ביי די קינדער געפיהלט ווי אין איהר נאָהענטקייט. דאָס פנים׳ל פון אינגעל, וועלכער איז געשלאָפען מיט חנה׳לען, האָט איהם דערמאָנט אָן יענע סצענע ביינאכט, און ער האָט דורך דעם קינד זיך געפיהלט נאָהענט צו חנה׳לען. אָבער חנה׳לעס מוטער האָט מורא געהאַט פאר די קינדער אויף, און אז מאָטקע פלעגט זיך נור בעווייזען אין קאפע הויז, איז ווי פון א שלעכטען גייסט האָט זי באלד די קינדער אין דער שטוב אריינגעטריבען: „משה׳לע, אריין!“ „חיים׳ל, אריין!“ האָט זי גע־שריען אויף די קינדער. מאָטקע האָט שוין לאנג געוואָלט רעדען מיט די אידענע און איהר פרעגען, וואָס זי יאָגט איהם אזוי פון זיך. ער האָט זי נים געוואָלט אָבער דערצערנען. ער האָט געוואלט מיט איהר גוט אומגעהן. האָט ער גאָר נישט זיך וויסענדיג געמאכט.

איינמאָל איז ער אין קאפע הויז אריינגעקומען. עס איז געווען אין אבענד, די ליכט האָט זיך ערשט אָנגעהויבען אָנצינדען, און די „געסט“ האָבען זיך אָנגעהויבען צוזאמענצוקומען. פון דרויסען האָט מען דערהערט דעם רעש פון די געסט און מ׳האָט געזעהן דאָס ליכט פון די לאָמפען. ביי מאָטקע׳ס אריינקומען אין קאפע הויז איז שאָ־שטיל געוואָרען. עס זעהט זיך אויס, מען האָט געהאלטען אין עפּעס

8.

מאָטקע שרייבט א בריוועל צו דער מאַמען.

באַלד זיינען אַלע, וועלפּיל דעם רויטענס „הייזעל“, דאָס קאפע הויז „ווארשאַווסקי“ און דאָס גאַנצע געסעל פון דער אַלטער שטאָדט געוואָהר געוואָרען אז מאָטקע שדכנ'ט זיך צו חנה'לען און וויל מיט איהר א חתן ווערען. איז וואו מאָטקע איז נישט געגאַנגען האָט ער גע־הערט הינטער זיך א געלעכטער: „דער חתן געהט“. איהם האָט זיך געדאַכט, אַז מען שטעקט הינטער איהם א צונג אַרויס, און אויף יע־דענס פּנים האָט ער בעמערקט א שמייכלען. ער האָט נים פערשטאַ־נען פאַרוואָס מען לאַכט איהם אויס, דאָס האָט איהם צונערווירט, און ער האָט זיך שוין צו איינינע יונגען געטשעפּעט, די פּנים'ער אויסגע־שלאָגען און געשריען: „די כאָלערא וועט אייך פאַקען. וואָס איז, איהר מעגט חתנים ווערען און איך נישט?“ מען האָט מורא געהאַט פאַר איהם, און מען האָט איהם אויסגעמיעדען. אָבער מאָטקע איז גע־וואָרען דאָס געשפּרעך פון גאַנצען געסעל, און אַלע האָבען געהאַט ווע־גען וואָס צו לאַכען.

חנה'לע איז פערשוואונדען. די בעל־הבית'טע פון קאפע הויז האָט זי מורא געהאַט צו האַלטען אין קאפע ווארשאַווסקי פאַר מאָטקע'ן, האָט זי די מאַמע אוועקגעשיקט אויף א פּאָר וואָכען צו א מוהמע אויף די פּאַוויא־גאַס. דאָס האָט מאָטקע'ן געקרענקט מעהר פאַר אַלעס. ער האָט געפיהלט די גאַנצע פעראַכטונג און אימה וואָס מען האָט צו איהם. מען האָט זי בעהאַלטען, כדי ער זאָל איהר קיין שלעכטעס נישט טהאָן. ער האָט אין אָנהויב געגלויבט, אז מען האָט זי בעהאַלטען, ווייל מען גלויבט איהם נישט, אז ער מיינט ערנסט מיט איהר א חתן צו ווערען, נאָר ער וויל זי ארייננאַרען און מאַכען אויס איהר איינע פון די „מייד־לאַך“. ער האָט געקלעהרט עצות ווי אזוי ער זאָל ערוועקען צו זיך צו־טרויען. ער האָט שוין בעהאַנדעלט אַלע זיינע כלות ווי סחורה, ווי א

מאַטקע איז געשטאַנען. ער האָט נישט געוואוסט וואָס צו טהאָן און וואָס צו זאָגען. עס האָט איהם געקרענקט פאר די אידענע'ס רייד, און ער האָט זי נישט געוואָלט דערצערנען. פאר די אויגען האָט ער שטענדיג געזעהען חנה'לען מיט די שווארצע צעפּ; אין הארצען האָט ער געפיהלט א בענקשאפט נאָך איהר. ער האָט אָבער פּלוצלונג רחמנות געקראָגען אויף זיך, אויף זיין מוטער, וואָס מען האָט זי בעליידיגט, האָט ער געגעבען א קלאַפּ אין בופעט מיט די האנד, אז אלעס האָט גע־ציטערט, און געשריען.

— וואָס מיינען זי, איך בין א ממזר? איך האָב אויך א מאַמע!

די אידענע האָט זיך דערשראָקען פאר זיין צאָרן, האָט זי זיך אָנ־געהויבען צו בעטען:

— ווער זאָגט דען עפּעס אויף איהנס מאמא, חלילה, געווים האָבען זי א מאַמא, ווער־לכער איד האָט דאָס נים קיין מאמא, זאָל זי לעבען ביז הונדערט און צוואַנציג יאָהר.

— איך האָב געמיינט... עס וואָלט נישט גוט געוועזען, ווען וואָל־טען געוועזען עפּעס געוועדט אויף מיין מאמא. עס וואָלט נישט גוט גע־וועזן... — האָט מאַטקע איהר געוויזען א פּאָר פויסטען, אז די אידענע האָט זיך איינגעקאָרטשעט.

מאַטקע האָט זיך אוועקגעדרעהט פון דער אידענע, א מינוט עפּעס געקלעהרט, ער האָט געוואָלט עפּעס טהאָן, אז אלע דאָ אין קאפּע הויז זאָלען וויסען אז מאַטקע האָט א מאַמע. און שוין אויפ'ן שטעל האָט ער גערופען פון דער גאס אריין די „לאָוויטשערין".

— גנענדיל, קום נור אריין.

דאָס מיידעל איז אריינגעקומען פון גאס, אין נאכט־קאפּטען, מיט די אָבגעפארבטע ליפּען און באקען, און געפרעגט דערשראָקען:

— וואָס איז?

— זעץ דיך אוועק, אָט דאָ, — האָט מאַטקע אָנגעוויזען אויף א טישעל, — זעץ דיך אוועק, נעהם א פּעדער, פּאַפּיער, און שרייב מיר א בריעף צו מיין מאַמען.

די „לאָוויטשערין" האָט געקענט שרייבען אידיש, און זי איז געוועזען די בריעפען־שרייבערין אין „הייזעל". צו איהר האָבען זיך אלע געווענ־דעט וואָס האָבען געטראָגען עפּעס אויפ'ן הארצען, און זי האָט פאר אלע די בריעף געשריבען.

רעדען, דער עולם האט איהם נאכגעקוקט, און מאטקע איז אריינגע־גאנגען אין אלקעריל און האט ארויסגערופען חיים׳לען, דאס פינף יאה־ריגע אינגעלע, וואס האט, איבעריגענס, אויך מאטקע׳ן זעהר ליעב גע־האט. ער איז צו מאטקע׳ן ארויסגעלאפען מיט פרייד. מאטקע האט איהם עפעס געפרעגט. באלד האט א יונג געגעבען א וואונק צו דער אידענע, חנה׳לעס מוטער, וואס איז יעצט געשטאנען הינטער׳ן בופעט אנשטאט חנה׳לען. די מוטער האט באלד געגעבען א רוף חיים׳לען:

— חיים׳ל, וואס טהוסטו דא? געה אין שטוב אריין.

דאס אינגעל איז אוועקגעגאנגען. מאטקע׳ן האט עס פערדראסען, איז ער צוגעגאנגען צו דער אידענע, געזאגט מיט א׳ן איינגעהאלטענעם כעס, אויף וויפיעל ער איז נור בכח געווען זיין כעס איינצוהאלטען:

— וואס יאגט איהר איהם אזוי, וואס, איך׳ל איהם אויפעסען?,

— ניין, קאנאריק, ווער זאגט דען עפעס? נאר עס איז דאך א אינגעל, ער מוז דאך אין שטוב זיין, — האט די אידענע אבגעענט־פערט, בלייך ווערענדיג פאר שרעק.

מאטקע האט א מינוט געשוויגען, דאן האט ער זיך פלוצלונג אב־גערופען:

— וואו איז חנה׳לע?

די אידענע איז בלייך געווארען ווי א לייליאך. מורא האט זי געהאט פאר מאטקע׳ן, דאך האט זי ניט געקענט זיך איינהאלטען, אז זי זאל ניט מאטקע׳ן איינמאל פאר אלע מאל ארויסווייזען די גאנצע פעראכטונג וואס זי פיהלט צו איהם. זאל איהר דאס קאסטען, וואס עס זאל ניט זיין, אבי דער יונג זאל זיך חנה׳לען פון קאפ ארויסשלאגען.

— וואס האבען זי זיך עפעס צו פרעגען אויף חנה׳לען? — האט די אידענע געפרעגט מיט געבייזער.

מאטקע האט שטיל געשוויגען און האט די אידענע אנגעקוקט.

— זי האבען זיך נישט וואס צו פרעגען אויף מיין קינד. מיינען זי נישט דערפאר וואס איך האב אזא פינסטערע פרנסה, מעג שוין יעדער איינער מיט מיין קינד האבען צו טהאן, מיינען זי נישט. מיין קינד איז נישט פון אזעלכע מענשען ווי זי זיינען, און ווי דא קומען אריין. — מיין פינסטערע פרנסה, נעבאך. נאר וואס וועט מיר העל־פען — האט די אידענע אנגעהויבען צו וויינען, און געווישט איהרע טרעהרען מיט׳ן פארטוך.

אין שוהל אריין, וועלען זיי צוזעצט ווערען..."

— „די רויטע זלאטקע"? דו הערסט ווי זי הייסט?—זי איז פון די ריכטיגע — האָבען די יונגען געלאכט אין די פויסטען מיט א פערשטיקטען געלעכטער.

נאָר מאָטקע האָט שוין געקוקט אויף א טיש, ארום וועלכען עס איז ליידיג געווען, און ווי ער האָט דיקטירט די ווערטער, „זאָלסט אָנגרייטען א שעהנעם יום טוב פאר אונז", האָט ער געכאַפּט דעם טיש ביי צוויי פיס, אראָבגעגליטשט אלעם וואָס איז געשטאַנען אויף איהם און אריבערגעוואָרפען דעם טיש איבער די יונגען'ס קעפּ.

— ווער האָט געלאכט אויס די רויטע זלאטקע?

אין א מינוט ארום האָט ער שוין געהאַלטען אין דער האנד יוסף'ל מאַלפּע א צו'הרג'עטען און א צובלוטיגטען, וואָס האָט געציטערט אין זיין האנד, ווי א פיש.

— דאָס האָסטו געלאכט אויס די רויטע זלאטקע, יא? — האָט ער דעם יונג געשלאָגען אין פּנים, — בויג דיך אראָפּ אויף דער ערד, אָט אזוי, — האָט ער אונטערגעקאָפּיעט דעם יונג אין די קניען, ביז דער יונג האָט זיך אראָפּגעלאָזט אויף דער ערד. „דא", האָט ער אָנגעוויזען אויף די שמוציגע פּאָדלאָגע „איז די רויטע זלאטקע'ס פוס. איז די רויטע זלאטקעס... קוש די רויטע זלאטקע'ס..." האָט ער געשלאָגען דעם יונג אין קאָפּ, ביז יוסף'ל מאלפע האָט אויסגעשטעקט די נאָז און די ליפּען און אָנגעהויבען צו וואלגערען זיין פּנים אין די שמוציגע פּאָדלאָגע.

— אויס די רויטע זלאטקע לאכט מען נישט, און ווער עס לאכט אויס איהר, קושט איהר אזוי די פיס!...

און געבענדיג נאָך א טראסק דעם יונג, איז ער צוריקגעגאַנגען און האָט ווייטער דיקטירט דעם בריעף צו דער מאַמען:

„—און איך וועל דיר מיטברענגען א געבראָטענע גאנז און לעבערדינע פיש, און זאָלסט אונז אָנגרייטען א יום טוב.... פאר מיר, מיט מיין כלה...."

באַלד האָט א יונג אריינגעבראכט א בויגענדיל בריעף־פּאַפּיער, פון געוועלבעל געגענאיבער, וואו מאָטקע האָט אריבערגעשיקט. חיים'ל האָט פון שטוב אריינגעטראָגען א טינטער און פעדער, און די לאַווי־טשערין האָט געטונקט די פעדער און געפרעגט:

— וואָס זאָל איך שרייבען?

— שרייב אזוי, — האָט מאָטקע הויך דיקטירט, אז אלע זאָלען הערען, און ארויף און אראָפּ געדרעהט זיך איבער'ן קאָפּע־הויז — שרייב אזוי: „צו מיין טהייערע, ליעבע מאַמע". האָסט שוין אָנגעשריעבען? יא! שרייב ווייטער: „איך שיק דיר פינף און צוואַנציג רובעל", און מאָטקע האָט ארויסגעכאַפּט פון דער קעשענע א פינף און צוואַנצי־גער און אוועקגעלעגט איהם אויפ'ן טיש מיט א קלאַפּ. „פינף און צוואַנ־ציג רובעל, און קויף דיר א שייטעל, א פּאָר שיך, און א טוך. דעם טאַ־טען זאָלסטו נאָר נישט קויפען, ווייל ער האָט מיך געשלאָגען, ווען איך בין געווען א קליינער יונג. נאָר דאָס גאַנצע געלד פאַר דיר. איך בין אין ווארשא, א בעל מלאכה, א קאַמאַשען שטעפּער, און פערדיען א סך געלד, און גער א חתן ווערען. איך נעהם א שעהן מיידעל, פון א פיין הויז ארויס, און, אז איך וועל מיט איהר א חתן ווערען, וועל איך מיט איהר אהיים קומען צו גאַסט, און וועל דיר מיטברענגען מתנות...

— אוי וועה מיר, — קרעכצט די אידענע הינטער'ן בופעט, כאַ־פּענדיג זיך פאַר'ן פּנים — הערענדיג ווי מאָטקע דיקטירט דעם בריעף צו דער מאַמע.

ביי אן אנדער טישעל זיינען געזעסען שלמה'לע שלאָסען־העקערס שאַלאָטען־שמשים, יוסף'ל מאַלפּע, דער ממזר און נאָך חברה. זיי האָבען שוין לענגסט אָבגעשאָטעוועט מאָטקע'ן און געלאכט אויס איהם. זיי האָבען אויסגעהערט דעם בריעף, וואָס מאָטקע דיקטירט, און האָ־בען זיך געקנייפּט איינס דאָס צווייטע פאַר געלעכטער. די יונגען זיינען געזעסען מיט די פּנים'ער איינגעקופּיעט ארום טישעל און האָבען וויצען געמאַכט איבער מאָטקע'ס מאַמא. מאָטקע האָט דיקטירט דעם בריעף, אָבער הינטער'ן קאָפּ האָט ער גוט פערנומען דאָס לאכען און חוזק מאַכען אויס זיין מאַמען. ער האָט גאַנץ גוט געהערט, וואָס די יונגען זאָגען, נאָר ער האָט זיך איינגעהאַלטען און ווייטער דיקטירט די „לאַווימשערין":

„—און אז מענשען וועלען זעהן ווי די רויטע זלאָטקע געהט שבת

טיג ווי משוגע. זי האָט געהאַט דעם געפיהל, אַז מאַטקע האָט זי אָב־גענאַרט. ער איז נעגאַנגען מיט איהר אַ שטיק וועג צוזאַמען, יעצט לאָזט ער זי שטעהן אין מיטען און געהט אַליין ווייטער. און געשוואָרען האָט זי ביי זיך אין הארצען מאַטקע׳ן ניט צו לאָזען ווייטער געהן... אַלעס צו טהאָן, און איהם מיטשלעפּען אין דעם גרוב, אין וועלכען ער האָט זי אריינגעבראַכט.

דערווייל האָט ער זי יעדעס מאָל ערניעדריגט און דערצו נאָך אין די אויגען פון די אַנדערע מיידלעך. ער האָט זי געיאָגט אויף דער גאַס מיט די אַנדערע מיידלעך צוגלייך, און אָבגענומען דאָס געלד. און אַמאָל ווען זי איז געזעסען מיט יוספ׳ל מאַלפּע אין קאַפע־הויז, האָט מען עס איהם דערצעהלט, האָט ער זי פאַר אַלעמען אין די אויגען געפּאַטשט. די מיידלעך, קרעכצענדיג אונטער מאַטקע׳ס יאָך, האָבען זיך כאָטש געטרייסט מיט דעם, וואָס מאַטקע בעהאַנדעלט זי די הישפּאַ־נערין אויך ניט בעסער, און זיי האָבען פון איהר געלעכטער געמאַכט:

— ער איז אַ קלוגער, קאַנאַריק, וואָס טויג איהם אַ „יאַטישע“, אַז ער קען קריגען אַ בעל־הבתיש קינד פון אַ מאַמעס אַ היים, — האָבען די מיידלעך געזאָגט, איבערווינקענדיג זיך אויף די הישפּאַ־נערין.

און די הישפּאַנערין האָט אַלעס אַראָבעשלונגען און געשוויגען. זי האָט אויסגעהאַלטען די קלעפּ וואָס מאַטקע האָט איהר געגעבען, און זי האָט זיך ניט־וויסענדיג געמאַכט. נור זי האָט זיך זעהר גע־פּוצט און געוואָלט געסט געפעלען. זי האָט זיך געקויפט הישפּאַנישע קעמעלעך און גאָר ניי־מאָדנע פערקעמט די האָאר, מיט דריי געקריי־זעלטע לאָקען אויף׳ן ניעדעריגען שטערען, וועלכע האָבען איהר דער־גרייכט ביז צו די אויגען, און אַ דרייבייגעל צאָפּ, אַלט־מאָדיש מיט אַ גרויסע שפּאַנישע קאַם. שטענדיג איז איהר דער שטאַניק ניט צוגעגאַנגען און מען האָט אַרויסגעזעהן איהר נאַקעטען רוקען. די הישפּאַנערין האָט געקראָגען אַ שם אויף דער אַלטער שטאָדט, און וועלפּיל׳ס הייזעל האָט פּלוצים בעקומען גאַנץ פיינע, אָנגעזעהענע געסט. צו וועלכע דער רויטער וועלפּיל איז גאָר ניט צוגעוועהנט געווען. נאָר מאַטקע האָט דאָס אַלעס ניט געזעהן. מאַטקע איז געווען פערנו־מען מיט חנה׳לען, און בעהאַנדעלט די הישפּאַנערין ווי איינע פון זיינע „כלות“.

.9

דער פאָלקאָווניק קאָמיסאַר כוואָסטאָוו.

די מיידלעך, וועלכע האָבען געהערט צו מאָטקע'ן, האָבען גע־קרעכצט אונטער דעם יאָך פון זיין שווערע האַנד, זייט ער האָט זיך גע'שדכנ'ט צו חנה'לען. ער האָט זיי בעהאַנדעלט ווי טויטע סחורה, וואָס געהערט אויסשליסליך צו איהם, און האָט ניט געפיהלט אַז ער טהוט אַן עולה. קיין גוט וואָרט האָט ער זיי ניט געגעבען. ער האָט פון זיי אַרויסגעצויגען יעדען גראָשען, וואָס זיי האָבען פיז אַ גאַסט געקראָגען, און געיאָגט זיי צו דער „אַרבייט", ווי מען יאָגט שקלאַפען...
די מיידלעך האָבען ניט געוואוסט וואָס ס'איז געוואָרען מיט איהם, און זיי האָבען געבענקט נאָך אַן אויסלעזער, וואָס זאָל קומען און בע־פרייען זיי פון מאָטקע'ן און זאָל זיי פון זיין רשות צונעהמען. זיי האָבען שוין אפילו מקנא געווען שלמה'לע שלאָסען־העקער'ס כלות. דאָך פיהרט ער זיי אַמאָל שבת אויפ'ן שפּאַציער אַרויס; דאָך רופט ער צו אַ מויד און רעדט מיט איהר. מאָטקע אָבער, זייט ער האָט אָנגעהויבען קלעהרען וועגען חתונה האָבען מיט חנה'לען האָט קיינעם ניט געזעהן, נור זיך. קאַרג געוואָרען, געזאַמעלט אַ גראָשען צו אַ גראָ־שען און גיט זיי קיין גוט וואָרט ניט. שרייט און בעפעהלט, ווי זיי וואָלטען זיינע דיענסטען געווען.
נו, זיינען שוין די מיידלעך צוגעוועהנט געוואָרען צו אונטער־וואַרפען זיך אונטער דער לוינע און געמיטה פון זייער הערשער, אָבער מארי, די קונצענמאַכערין האָט זיך צו דעם ניט געקענט צוגעוועהנען, איהר האָט אַם מעהרסטען געקרענקט מאָטקע'ס בעהאַנדלונג. זי האָט זיך נאָר געהאַט פריוויליג אונטערגעוואָרפען אונטער מאָטקע'ס הער־שאַפט, ווייל זי האָט איהם ליעב געהאַט און פאַר־ליעב גענומען אַלעס פון איהם. נור זייט מאָטקע האָט זיך אָנגעהויבען שדכנ'ען צו חנה־לען, האָט זי איהם פיינד געקראָגען. עס האָט זי געמאַכט אויפערזיכ־

טען — שמעקט עס איהם אָן. געהט ער אריין אין געשעפט, און אלע, דער סוחר, זיין ווייב מיט זיין שעהנע טאָכטער קומען ארוים צו בע־דיענען דעם „פּאָלקאָווניק“. און ער לאָזט זיך ווייזען פון פרישען קאַ־וויאַר, פון די פיש און די פרוכטען און בעפעלט עס איהם אהיים צושיקען. דער סוחר, מיט זיין ווייב מיט זיין שעהנע טאָכטער שטעהען פאַר איהם מיט אונטערטהעניגקייט, בויגען זיך פאַר איהם, און מיט דעם אנגסטיגען שמייכעלע אויף די ליפּען ערפילען זיי דעם וואונש פון „פּאָלקאָווניק“. און באלד טראָגט אַ גאָראָדאָוואָי איהם שוין נאָך פון פרישען קאַוויאַר, פון די גערויכערטע פיש און פון די שעהנע פרוכטען.

דערזעהט ער אין אַ שוי־פענסטער שעהנע פוטערוואַ־נ ארוים־געשטעלט, שמעקט עס איהם אָן און באלד טראָגט אַ צווייטער גאָראָ־דאָוואָי אַן אנדער פּעקעל נאָכ׳ן „פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר“.

אזוי שפּאַציערט יעדען פריהמאָרגען דער זעלבסט־הערשער איבער זיין קעניגרייך. און ביז דער „פּאָלקאָווניק“ קומט אָן צו זיין היים, זיינען די הענד פון גאָראָדאָוואָיעס שוין בעלעגט מיט פּעקלעך פון אלעם שעהנסטען און בעסטען, וואָס ער האָט נור געזעהן אויף זיין וועג.

מיט די הייזלאָך וואָס ער האָט געהאַט אין זיין צירקעל. האָט ער געפונען ניעדריגער פון זיין כבוד צו בעשעפטיגען זיך. די „הייזלאָך“ האָט ער איבערגעלאָזט פאַר די קלענערע טשינאָווניקעס, וואָס זיינען געשטאַנען אונטער זיין רשות — פאַר די גאָראָדאָוואָיעס און פּרי־סטאַווס. ער האָט זיך נאָר אָבגעגעבען מיט דעם קאַפע־שאַנטאַן „אקוואַריאום“ און מיט אנדערע אריסטאָקראַטישע פּרעהליכע הייזער, וואָס האָבען זיך געפונען אין זיין קעניגרייך. נאָר דאָך האָט יעדער פּריסטאַוו און גאָראָדאָוואָי געהאַלטען פאַר זיין פפליכט דעם „פּאָל־קאָווניק“ מיטצוטהיילען פון יעדער אויסערגעוועהנליכער נקבה, וועל־כע האָט אַמאָל, דורך אַ צופאַל, זיך בעוויזען אין די „הייזלעך“. דענסטמאָל איז דער „פּאָלקאָווניק“ אליין אראָבגעקומען אין „הייזעל“ אריין, בעקוקען די אויסערגעוועהנליכע סחורה און זעהן אוּב זי איז ווערטה אז ער זאָל זיך מיט איהר אָבגעבען.

און יעדעס מאָל ווען דער קאָמיסאַר האָט זיך בעוויזען אין אַזאַ „הייזעל“, איז עס געווען אַן אונגעוועהנליכער פאַל. דער בעל־הבית פון „הייזעל“ האָט דערמיט שטאָלצירט און געריהמט זיך מיט דעם שם

נור פּלוצים איז די הישפּאַנערין אויפגעהויבען געוואָרען צו אַזאַ גדולה, אויף וועלכער מ'האָט געמוזט אויפמערקזאַם ווערען, און ער האָט אָנגעהויבען צו ווערען אייפערזיכטיג. צו דער הישפּאַנערין אין היי־זעל אַריין האָט אָנגעהויבען צו קומען ניט קיין אַנדערער ווי דער קאָ־מיסאַר פון ניינטען צירקעל, דער אַליין־הערשער איבער דער אַלטער שטאָדט וואַרשוי, דער גרויזאַמער וואַסיל ניקאָלאַיעוויטש כוואָסטאָוו.

דער קאָמיסאַר כוואָסטאָוו האָט געהאַט זיין איינגענטהום דאָס גאַנצע פערטעל פון די אַלטע שטאָדט וואַרשוי. אַלע נעשעפטען האָבען געהערט צו איהם — אַלע וויין־קראָמען, שניט־לאָדענס און טראַקטירען, די עפענטליכע הייזער און די קאַפּע שאַנטאַנען. אַז ער איז אין דער פריה אַרוים שפּאַציערען איבער זיין צירקעל, האָבען די קרעמער און די בעלי־הבתים פון די הייזער געציטערט פאַר שרעק: „וואו וועט ער אַריינפאַלען? אויף וועמען וועט ער וואַרפען זיין אויג?" ער איז געווען אָנגעטהאָן אין יום־טוב'דיגען פּאַראַד, מיט גלאַנצענדיגע שטיוועל, וועלכע האָבען געסוויסטשעט צעהן איילען פאַר איהם; די קנעפּ האָבען געבליסטשעט אויף זיין מאַנטעל. זיין קאַרק איז געווען דיק און רויט, זיין געזיכט — רויה. די באָרד פערשפּרייט אין צוויי שפּיצען איבער זיין ברוסט, פון וועלכער עס האָט אַראָבגעגלאַנצט אַ לאַנגע שערענגע מיט אָרדענס. ער איז געגאַנגען געלאַסען, רוהיג אי־בער די גאַסען פון זיין קעניגרייך און אומגעקוקט זיך מיט זיינע פינ־קעלדיגע אויגען פון אַלע זייטען אויב אַלע סטראַזשניקעס גיבען איהם אָב „טשעסט", צו אַלע בעלי־הבתים נייגען זיך פאַר איהם און נעהמען אַראָב דאָס היטעל. און קוים געהט איינער דורך, וואָס נייגט זיך ניט פאַר איהם, נעהמט ניט אַראָב דאָס היטעל מיט אַ נייג, קומט ער איהם פאָר פערדעכטיג און ער גיט אַ וואונק צו די צוויי סטראַזשניקעס וואָס געהן איהם נאָך פון הינטען, דעם „בונטאָווניק" אָבצושטעלען און פרע־גען איהם אויף אַ פּאַס. נור זעהר זעלטען טרעפט זיך אַזאַ סקאַנדאַל, אַז עס זאָל ווער דורכגעהן און דערזעהן דעם „פּאָלקאָווניק" (ווי ער האָט ליעב געהאַט זיך צו טיטולירען) און ניט אַראָבכאַפּען דאָס היטעל פאַר איהם. אַלע זיינען געטרייע אונטערטהאַנען, אַלע דיענען געטריי דעם קייסער און דעם „פּאָלקאָווניק קאָמיסאַר". געהט ער דורך פאַר אַ דעליקאַטעסען געשעפט, וואו עס שטעהען אין פענסטער אַרויסגע־שטעלט דער פרישער קאַוויאַר, די גערויכערטע פיש, די שעהנע פרוכ־

צו דערמאָהנען די נעכט אין די וועלדער, ווי זי האָט זיך ארויסגע'גנב'ט צו איהם פון דער בויד, און פאר די אויגען איז איהם שטעהן געבליבען דאָס בילד פון יענער נאכט אין וואלד, ווי ביידע, ער און די קונצענמאכערין שלעפען קאנאריק'ען א נאסען און א שווייגענדיגען אין טייכעל אריין...

מאָטקע האָט ניט געוואָלט זיך דערמאָהנען אן דער סצענע. ער האָט זיך געפיהלט פריקרע יעדעס מאָל ווען ער האָט געקלערט דערפון. כאָטש ער האָט ניט פערשטאנען און ניט געפיהלט די שולד און די שרעקליכקייט פון דער טהאט. עס איז ביי איהם געווען אן אונאנגענעהמע עראינערונג פון א חוב, וואָס ער האָט געמוזט טהאָן. נור יעדעס מאָהל, ווען ער האָט געקלערט דערפון, איז איהם די קונצענמאכערין פאָרגעקומען אזא נאָהענטע, ווי ער וואָלט מיט איהר אין יענער נאכט חתונה געהאט און זי איז געוואָרען זיין ווייב אייף שטענדיג, אָדער ווי ער וואָלט מיט איהר צוזאמען דאן געבוירען געוואָרען און זי איז זיין שוועסטער; און ער האָט זיך געפיהלט מיט איהר אזוי פערבונדען, אז ער האָט געפיהלט, אז וואָס עס זאָל ניט געשעהן, אָבער מיט איהר מוז ער שטענדיג זיין. נור ציים חנה'לע איז איהם געפעלען און ער האָט זיך אין קאָפּ אריינגענומען, אז ער מוז חתונה האָבען מיט חנה'לען, איז איהם די קונצענמאכערין געוואָרען גלייכגילטיג. אָבער קוים איז איהם הנה'לע פערשוואונדען פון אונטער דער האנד און ער האָט נעכאפּט פון איהר מוטער דעם פסק, האָט ער זיך געוואָלט ארויסשלאָגען פון קאָפּ די גאנצע געשיכטע מיט חתונה האָבען און זיך דערמאָנט אָן די הישפּאנערין. נאָך מעהר האָט איהם צו דעם אייפגערייצט דער „פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר". זיינע אָפטע בעזוכען, די גאנצע נעכט וואָס ער האָט פערבראכט איינגעשלאָסען מיט דער הישפּאנערין און די מתנות, וואָס זי האָט געקראגען פון איהם, האָט איהם אזוי אייפערזיכטיג געמאכט אויף דער ערשטער געליעבטער זיינער, אז ער האָט זיך מיט אמאָל דעם גאנצען חתן־ווערען פון קאָפּ ארויסגעשלאָגען און אנגעהויבען זיך ווידער צו דערנעהענטערען צו דער קונצענמאכערין.

שווער איז עס איהם אויך ניט אָנגעקומען. ביי די ערשטע ווערטער זיינע, ביי זיין פערלעגען שמייכעלע און ביי דעם אָנגעהמען זי ביי דער האנד, האָט זי איהם אלעס מוחל געווען. זי האָט ווידער געהערט

פון זיינע סחורות, און די מיידלאַך פון די „הייזלאַך“ האָבען זיך גע־פיהלט נעעהרט און געהאַלטען זיך פאַר עפּעס בעסער פון ר׳ חבר׳טעס פון די אַנדערע „הייזלאַך“.

דאָס זעלבע גליק האָט אויך געטראָפּען די הישפּאַנערין. און קוים האָט דער „פּאָלקאָווניק“ דערזעהן די קונצענמאַכערין, האָט ער זיך אַזוי איינגעליעבט אין איהר, אַז ער האָט זי יעדע נאַכט בעזוכט. ער איז געקומען צו איהר, דוקא אין דעם בלינדען וועלפּיל׳ס „הייזעל“. און דוקא אין אָבענד, ווען די מיידלעך זיינען ארויס אין גאַס. דאָרט אהין, צו וועלפּילין אין „הייזעל“ האָט דער „פּאָלקאָווניק“ געהייסען אריינשיקען פון די געשעפטען וויין, גערויכערטעס עסענוואַרג און פרוכטען. די אָרימע קינדער פון דער גאַנצער שכנ׳שאַפט האָבען אָנגעהויבען בעסער אויסצוזעהן פון די עסענוואַרגס וואָס זיי האָבען געקראָגען צוטהיילט פון די מיידלעך, און אַלע שכנים האָבען גענאַסען דערפון. אין אָבענד פלעגט ער אהין קומען און איינשליסען זיך מיט דער הישפּאַנערין ביי איהר אין צימער׳ל, אָנ׳שכור׳ען זיך און מאַכען אָרגיעס. ער פלעגט אַלעם צוהאַקען, וואָס האָט זיך געפונען אין שטי־בעל, און כאַטש דער רויטער וועלפּיל האָט פון „פּאָלקאָווניק׳ס“ קומען אין „הייזעל“ נור היזקות און שאָדען געהאַט, דאָך איז ער זעהר שטאָלץ געווען דאַרויף, געפיהלט זיך געעהרט, און די איינוואָהנער פון געסעל האָבען שוין אָנגעהויבען צו קומען צום רויטען וועלפּיל בעטען ביי איהם טובות, „אַ גוט וואָרט“ ביים קאָמיסאַר, ביי וועלכען דער רויטער וועל־פּיל איז פּלוצים געוואָרען אַ גאַנצער „מאַכער“...

צוערשט איז מאָטקע׳ן די מעשה מיט׳ן קאָמיסאַר אויף אַזוי פיעל אָנגעגאַנגען אויף וויפיעל דער קאָמיסאַר האָט איהם קאַליע געמאַכט די פּרנסה, וואָס ער האָט געצויגען פון דער הישפּאַנערין. די הישפּאַ־נערין איז גאַנצע נעכט געווען פערנומען מיט׳ן „פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר“ און מאָטקע האָט פון איהר וועניג־וואָס געהאַט. אָבער שפּעטער האָט עס איהם שוין אָנגעהויבען צו פערדריסען. און איינמאָל, ווען דער „פּאָלקאָווניק“ איז געווען איינגעשלאָסען מיט דער הישפּאַנערין אין איהר צימער׳ל, און דורך דער פערמאַכטער טהיר האָט זיך פער־נומען דער קלאַנג פון גלעזער, פון דעם ווייָן וואָס זיי האָבען געטרונ־קען דאָרט, איז מאָטקע געוואָרען אייפערזיכטיג. ער האָט זיך אָנגעהוי־בען צו פערבענקען נאָך דער הישפּאַנערין. ער האָט זיך אָנגעהויבען

.10
מאטקע בענקט.

ביי דעם רויטען וועלפעל אין „הייזעל“, אין דעם קליינעם שטיבעל ביי דער קונצענמאכערין, איז היינט געווען א באל. דאס האט זיך מאטקע א באל געמאכט פאר זיך און פאר זיינע כלות, די מיידלאך, פרוכטען, וויין און ו עליקאטעסען זיינען געווען פיעל, כיד המלך. דאס האט דער פאלקאווניק־קאמיסאר צוגעשטעלט, אריינגעשיקט יעדען טאג פון די געשעפטען וואס ער האט אונטער זיין קעניגרייך. און די זאפאַ־סען זיינען געווען אזוי פיעל, אז צייט דער פאלקאווניק האט אנגע־הויבען פערקעהרען צו די הישפאנערין האבען די פאפיראסען־מאכע־רין'ס קינדערלאך, וואס האבען געוואוינט אין שכנות, נאר אנדערש, גע־זינטער און פרישער אויסגעזעהן. די גאנצע שכנה'שאפט האט געלעבט פון די עסענווארג און מאטקע האט זיך יעדען טאג געקענט מאכען א באל. נור היינט איז געווען א גרויסער באל. היינט איז חנה'לע צו־ריקגעקומען אהיים צו דער מאמע אין קאפע־הויז אריין, און מאטקע האט געוואלט איהר מיט דער מאמע ווייזען, אז ער האט זיי אין דר'ערד ; אז ער איז געווען א יאלד וואס ער איז זיך געגאנגען שרכנ'ען צו א נאריש מיידעל, און זי האט געוואגט קאנאריק'ען אבצושלאגען. ער האט געוואלט ווייזען, אז קאנאריק בעדארף קיינעם נים, אז קאנא־ריק האט פאר קיינעם קיין מורא נים, אפילו פאר'ן קאמיסאר־פאלקאוו־ניק. ער טרינקט אוים זיין וויין, וואס ער שיקט אריין פאר זיך, ער וועט איהם אוועקנעהמען די הישפאנערין און זי ערגעץ־וואו אוועקפיה־רען. און מיט איהם וועט זי געהן. פאר איהם וועט זי אפילו אוועק־ווארפען א פאלקאווניק־קאמיסאר.

מאטקע, האלב־אויסגעטהאן, איז געלעגען אויסגעשפרייט ווי א קעניג איבער'ן בעט, פאר איהם אויפ'ן טיש זיינען געשטאנען אויסגע־שטעלט די וויינען, ליקערען, קאניאקס, און ביי איהם צו רעכטען איז

צו איהם מיט לייב און לעבען. זי האט זיך נעפיהלט, אז מאטקע איז איהר בעשערטער, איהר מאן, איהר ברודער און איהר הערשער, וואס קען טהאן מיט איהר אלעס וואס ער וויל און פיהרען זיך ווי אזוי עס געפעלט איהם.

נור יעצט איז געשטאנען דער „פאלקאווניק־קאמיסאר“ אין וועג און זיי האבעןביידע געקלערט ווי אזוי פון איהם פטור צו ווער־ען.

אז אזוי טהוט זי אויף פאר'ן פּאַלקאָווניק, איז מאַטקע איפּערזיכטיג געוואָרען און מיט כעס שוין אויסגעשריען :

—און ווי טיטולירט מען א פּאַלקאָווניק־קאָמיסאר ?

— יעווא פרעוואָסכאַדיטעלסטווא פּאַלקאָווניק־קאָמיסאר וואַסיל ניקאַלאַיעוויטש כוואָסטאָוו !

— מאַטקע קאַנאַריק ! — האָט מאַטקע געגעבען א שריי אויס.

— מאַטקע ! — האָט דאָס מיידעל אויסגעשריען מיט שרעק, דערהערענדיג זיין גאַנצען נאָמען און דעם נאָמען פון טויטען. עס האָט איהר פאר די אויגען געגעבען א שיין יענע נאכט, און עס איז איהר געוועזען ווי ווען א ווייבעל דערמאָהנט זיך די נאכט פון חתונה.

— און דו האָסט ליעב א קאָמיסאר א גוי ! א כאָלערע ! א כוואָסטאָוו, א טשאָרט. און אזוי מאכסטו פאר איהם יעדען טאָג... געה ! — האָט ער איהר געגעבען א שטופּ אָב פון זיך מיט פעראכטונג.

— מאַטקע לעבען, איך האָב איהם דען ליעב ? עס עקעלט דאָך מיך. וואָס זאָל איך טהאָן ? ער האָט זיך צוגעטשעפּעט צו מיר און קריכט צו מיר. נעהם מיך ארויס פון דאנען. פיהר מיך אוועק, זאָל ער מיך ניט געפינען.

— דיך אוועקפיהרען ? אזוי לאַנג קרענקט ער. מאַטקע אַנטלויפט ניט, פאר מאַטקע'ן אַנטלויפט מען. איך וועל שוין מאַכען אזוי, אז ער וועט מעהר ניט קומען, דיין פּאַלקאָווניק־קאָמיסאר.

— ווי מיט קאַנאַריק'ען, הע ? קאַנאַריק איז אויך געווען א פּאַלקאָווניק־קאָמיסאר, — לאַכט די הישפּאַנערין.

— מאַטקע איז בלייך געוואָרען און פערהאַלטען איהר מיט'ן האַנד דאָס מויל.

— קאַנאַריק'ען לאַז אָב, שוויינ ! ער האָט דאָס זייניגע געקראָגען. ער איז טויט, און פון קיין טויטען זאָלסטו ניט לאַכען, דו הערסט, וואָרים איך וועל זיך אָננעהמען פאר איהם. איך היים נאָך איהם.... קאַנאַריק.

דאָס מיידעל האָט איהם אָנגעקוקט און ניט פערשטאַנען. מאַטקע איז מיט אמאָל ערנסט געוואָרען און זיך פערטראַכט.

— וואָס איז דיר, מאַטקע לעבען ? — האָט זי זיך צוגעפּיעשטשעט צו איהם מיט ליעבע.

— האָרך מיך אויס, מאַרי. דו ווייסט, אז דאָרט אין טייכעל

געזעסען די הישפאנערין. זי איז געווען אנגעטהאן אין דעם שעהנ־סטען זיידענעם קלייד, מיט די שפיצען בעפוצט, אין ווייטען טיעפען דעקאלטע, מיט די נאקעטע הענד און מיט די נאקעטע ברוסט, און געטראגען די גרויסע רויטע רובינען־אויערינגלאך מיט בריליאנ־טען בעזעצט, וואס דער פאלקאווניק האט איהר געשאנקען, ווי אלע שאנסאנעטקעס געהען אנגעטהאן. און מאטקע האט איהר אליין אנגע־טהאן דאס גאלדענע רינגעל מיט בריליאנטען, וואס ער האט געקויפט פאר חנה׳לען. שכור׳לעך איז מאטקע געווען פון טהייערען וויין און ליקער, האט ער אוועקגעיאגט פון זיך אלע מיידלאך, וואס ער האט זיי פריהער אריינגערופען צו ווייזען זיי אז די הישפאנערין איז וויערער די קעניגין, אז זיי זאלען צוזעצט ווערען פון קנאה (אזוי האט די היש־פאנערין געוואלט), דערנאך האט ער זיי ארויסגעטריבען און איז גע־בליעבען מיט איהר אליין. זי האט שוין געטאנצט פאר איהם, זי האט זיך שוין אויסגעטהאן נאקעט פאר איהם, און זי האט אלעם גע־מוזט מאכען פאר איהם, ווי זי טהוט פאר׳ן פאלקאווניק־קאמיסאר... זי האט זיך אויסגעטהאן נאקעט, נאר אין די שווארצע שטרימף און רויטע רובינען אין די אויערען מיט די הישפאנישע קאמען אין די האאר — האט זי איהר נאקעט לייב געבראכען פאר איהם און געוויזען יעדע גליעד בעזונדער... מאטקע איז געלעגען ווי א קעניג און געזופט דעם ליקער און בעטראכט זיין אייגענטהום. זי האט איהם געמוזט רופען פאלקאווניק. ער האט זיך איינגערעדט, אז ער איז דער פאלקאווניק־קאמיסאר, און אלעס וואס מארי די הישפאנערין האט געטהאן פאר׳ן פאלקאווניק־קאמיסאר, האט זי געמוזט טהאן אויך פאר איהם.

— ווער בין איך? — האט מאטקע געפרעגט.

— פאלקאווניק־קאמיסאר פון 9טען צירקעל אין „נאראד" ווארשא.

— און ווי אזוי גיט מען אב משעסט (עהרע) א פאלקאווניק־קא־מיסאר? — האט מאטקע נאכגעמאכט דעם קאמיסאר.

— אט אזוי, — האט זיך די הישפאנערין אוועקגעשטעלט א נא־קעטע פאר איהם מיט דער האנד הינטער דעם שטערן.

איהר שטאלצער שווארץ־חנ׳עוודיגער קערפער, אין די שווארצע זיידענע שטרימף מיט די רויטע רובינען אין די אויערען, שטעהענדיג ווי א זעלנער פאר איהם האט איהם גערייצט און דערמאהנענדיג זיך,

און ער האָט זי אויף זיינע קניען גענומען און זיי האָבען אָנגעהויבען געלעכטער צו מאכען פון דעם „פּאָלקאָווניק־קאָמיסאו“, און פון דער גאַס מיט מענשען וואָס האָבען אַזוי מורא פאר איהם. און האָבען אויסגעארביים פּלענער ווי אַזוי דעם פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר שפּיצלעך אָבצוטהאָן און דערנאָך צו אַנטלויפען.

— קום, מאַטקע לעבען, לאָמיר גאָר אוועק פון ווארשא. ברענען זאָל זי. מיר וועלען צוריק ווערען קונצען־מאכער ווי געוועז... עס בענקט זיך נאָך די שטריק... געדענקסט ווי אלע פּריצים זיינען מיר נאָכגעפאָהרען אין די שטעדטלעך און די מערק ארום, ווען איך בין אויף דער שנור געגאַנגען, א קונצענמאַכערין געוועז? וואָס האָסטו געמאַכט פון מיר, מאַטקע? ! — האָט דאָס מיידעל אָנגעהויבען צו וויינען.

— שוויינ, נאַר, איכ׳ל דיך אריינגעבען אין א קאַבאַ־עט. אין א גרויסען צירק, אָדער דאָ ערגעץ־וואו. דו וועסט ארבייטען פאר רייכע מענשען. וועסט א סך געלד פארדינען; איכ׳ל דיך אָנטהאָן, וועסט זעהן, מאַרי.

— מאַטקע הארצינער, מאַטקע געטרייער....

נאָר פּלוצים האָט זיך געהערט א שטימע פון א מיידעל אין קאָרידאָר רופען: „חיים׳ל, משה־לעבען, קומט׳ס אראָב עסען, מ׳־איף דאָך באַלד אין חדר געהען“. מאַטקע איז בלייך געוואָרען. ער האָט זי דערקענט. עס איז געוועזען חנה׳לעס שטימע. (מען האָט שוין געהאַט חנה׳לען צוריקגעבראכט. קאָנאריק האָט זיך בערוהיגט. האָט עס געהייסען און ארויסגעשלאָגען זיך דעם „חתן“ פון קאָפּ ארוים). מאַטקע האָט זי נאָך ניט געהאַט געזעהען, נאָר צום ערשטען מאָל האָט ער דערהערט איהר שטימע, און די שטימע האָט אין איהם ערוועקט א קוואַל פון געפיהלען און עראינערונגען. דעם יונג האָט מיט אמאָל אָנגעהויבען באַנג צו טהאָן פאר עפּעס. ער האָט זיך געפיהלט שמוציג, און עס איז איהם אַן עקעל אָנגעגאַנגען פאר׳ן וויין מיט דעם קאָניאַק, מיט די נאַקעטע הישפּאַנערין, פאר זיך, און פאר זיין גאַנצעס לעבען... נור ער האָט געלאַכט, און געארביים מיט זיך ניט צו קלערען דערפון. ער האָט אויסגעטרונקען א גלעזעל קאָניאַק און געקושט די הישפּאַנערין אויף די בריסטען. נאָר עס האָט איהם שוין נעעקעלט דאָס לייב וואָס יעדע נאַכט ריהרט עס אָן אַן אנדערער... ער האָט מיט אַ מאָל דערזעהען דעם דיקען פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר א נאַקעטען, מיט א געשוואָלע־

ליעגט קאנאריק. מיר האבען איהם ארייגעוואָרפען און מיר זיינען אוועקגעגאנגען. ער האט געוואָלט אוועקגעהן מיט דיר, בין איך מיט דיר אוועקגעגאנגען. ער האט געהייסען קאנאריק; איך הייס קאנאריק. דא אויף דער ברוסט טראג איך זיין פאס. און איך בין ער. איך האב קיין מאמע ניט, קיין טאטען ניט, נור איך בין קאנאריק. פונקט אזוי ווי ער. קאנאריק איז מיט דיר אוועקגעגאנגען און האלט זיך מיט דיר. מיר מוזען זיך האלטען אינאיינעם, צוזאמען אט אזוי — קלאפט ער מיט ביידע הענד צו — פונקט אזוי ווי מיר וואלטען דענסטמאל חתונה געהאט. וואס עס זאל ניט זיין.... אז ניט, איז ניט גוט. אז איך וועל אויפהערען צו זיין קאנאריק, האב איך מורא וועט ער צוריק־קומען, אויפהויבען זיך פון טייכעל און צוריקקומען אהער, פון מיר נקמה נעהמען, און דיך צונעהמען אויך. דורך דעם האלט דיך, מארי, וואס עס זאל ניט זיין צווישען אונז, האלט דיך. איך בין קאנאריק און דו א דראטען־נעהערין. טויזענדער זאל מען מיר געבען, וועל איך דיך ניט פערקויפען; מען האט מיר שוין געוואלט געבען א סך געלד פאר דיר.... דיך ניט פערקויפען — ניט פערקויפען. מיט דיר חתונה געהאט אויף שטענדיג.

און זיי האבען זיך ביידע צוגערוקט איינס צום צווייטען, געקוקט זיך אין די אויגען אריין. אין זייער בליק איז געלעגען די שרעק פאר'ן טויט, וואס זיי האבען ביידע דורכגעלעבט, דער סוד פון ד' זינד וואס זיי זיינען ביידע בעגאנגען, און עס איז געווען ווי די זינד וואלט זיי פערבונדען אינאיינעם. קיין ווארט האבען זיי ניט גערעדט, נור לאנג און טיעף זיך געקוקט אין די אויגען אריין און נאכאמאל איבערגעלעבט דאס וואס זיי האבען אמאל, אין וואלד, ווען קאנאריק איז געלעגען אין טייכעל, איבערגעלעבט, און ער האט געהערט זיין נאמען רופען....

— מאטקע לעבען, פיהר מיך אוועק פון דאנען, געדענק אין גאט, איך וויל איהם ניט אנקוקען, דעם פאלקאווניק־קאמיסאר.

— נאר איינער, איך וועל שוין מאכען אזוי, אז ער וועט שוין אוועקגעהן. איכ'ל מיך ארייג'גנב'ענען ווען ער איז דא, פערשטעלט דאס פנים, צונעהמען איהם דעם רעוואלווער, און ארויס־אגען איהם אויף דער גאס אין די גאטקעס. וועסט שוין זעהען וואס איכ'ל מאכען.

— ווי דעם פאלאק דענסטמאל, געדענקסט, ווען דו ביזט נאך געווען אזא קליינער יאט, — האט די קונצען־מאכערין געלאכט.

איין די פּאָדלאָגע. נאָר די מאַמע וואָס וואָהנט מיט זיי אינאיינעם קומט ארויס, דערלאַנגט איהם א בעקען מיט היים וואסער אָבצואוואַשען זיך.... ער האָט דערפיהלט דעם טעם פון פיש, וואָס קאָכען זיך אין דער קיך; דעם ריח פון חלה וואָס שמעקט אין שטיבעל, און זיך געזעהען דעם בעל־הבית... ער, מאָטקע, געהט מיט א סידור אין שוהל אריין דאווגען.... ער שמייכעלט אויף זיך אליין....

און ווידער האָט איהם די פּאסטיע נעכאַפּט. ווער לאָזט ניט, ווער שטעהט און לאָזט ניט? פאַרוואָס האָט מען דאָס געמאַכט אויס איהם וואָס ער איז? און ווער האָט עס געמאַכט? אלע האָבען עס געמאַכט: אלע מענשען האָבען געוואָלט אז מאָטקע זאָל זיין א גנב; מאָטקע זאָל קאַנאַריק'ען הרג'ענען און מאָטקע זאָל זיך ארומשלעפּען מיט נקבות אויף דאָס גאַנצע לעבען און ניט טאָרען האָבען קיין ווייב פאַר זיך, ניט קיין מאַמע פאַר זיך, נור א „הייזעל“ פאַר א היים און א „נקבה“, צו וועלכער עס קומט יעדע נאַכט א פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר, פאַר א כלה. ער האָט מיט אמאָל דערפיהלט אן עולה, וואָס די גאַנצע וועלט, אלע, די זונן, דער הימעל, די ערד און די מענשען זיינען בעגאַנגען געגען איהם, וואָס זיי האָבען איהם געגנוים צו זיין דאָס וואָס ער איז.... אלעמען האָט ער בעשולדיגט, נור ניט זיך. זיך האָט ער געזעהען ריין, ער איז ניט שולדיג. און איינגעשפּאַרט האָט ער זיך דערפאַר טאַקע, וואָס זיי ווי־לען אז מאָטקע זאָל ווייטער אזוי זיין, ארומשלעפּען זיך אין „הייזלעך“ און ניט טאָרען האָבען קיין ווייב חנה'לען, וואָס זאָל שבת מאַכען, וועט ער ווייזען, אז ער האָט אלעמען אין דר'ערד, אז ער וויל — קען ער אלעם אויספיהרען... ניט פאַר זיי וויל ער ווערען אן אנשטענדיגער מענש! אלע זיינען זיי גנבים! נור פאַר זיך. ער וויל האָבען אן איי־גען ווייב, אן אייגענע מאַמע און אן אייגענע היים און זאָלען זיי צו־פּלאַצט ווערען... און „קאַנאַריק“ זאָל ליעגען און פוילען אין וואסער, אז עס געפעלט איהם ניט.

ער האָט מיט אמאָל דערפיהלט, אזוי ווי קאַנאַריק וואָלט געווען א לעבעדיג נפש, וועלכער ראַנגעלט זיך מיט איהם. מאָטקע האָט גע־כאַפּט שטיינער, גרויסע שטיינער און געוואָרפען אין דער ווייכסעל אריין, ווי ער וואָלט וואַרפען אויף קאַנאַריק'ס קערפּער, וועלכער ליעגט אין וואסער ביי א שטיין אָנגעבונדען. די דראָטהען־געהערין פערקויפט ער נאָך היינט, און די איבריגע מיידלעך לאָזט ער אָב שלמה'לע שלאָ־

נעם ליב, וואָס וואַלגערט זיך דאָ אויף דער זאָפע אַרום מיט די הישר־פּאַנערין. און מאָטקע האָט שוין מעהר ניט געקענט זיצען אויף דער זאָפע... ער האָט זיך מיט אַ מאָל דערמאָהנט אָן חנה'לעס שוואַרצען קאָפּ האָאר און די ריינקייט וואָס ליעגט אויף איהר, און ער האָט גע־בענקט נאָך דעם שוואַרצען קאָפּ איהרען...

ער האָט שוין מעהר ניט געקענט זיין אין שטיבעל. ער האָט זיך אָנגעטהאָן און איז אַראָבגעגאַנגען. אין קאַפּע־הויז האָט ער זיך גע־שעהמט אַריינצוקומען. ער האָט זיך געשעהמט צו קוקען חנה'לען אין די אויגען אַריין. ער האָט נור אַריינגעוואָרפען אַ בליק דורך דער שפּאַ־רע פון אַ פענסטערל פון דער קיך און דערזעהען חנה'לען. זי איז געשטאַנען און האָט דערלאַנגט איהרע ברידערלאַך עסען, און האָט עפּעס גערעדט צו זיי. ער האָט געזעהן איהר שוואַרצען קאָפּ האָאר, ווי זי פערקעמט זיך אין אַ שרינט ביים שייטעל. ער האָט געזעהן איהרע הענד, ווי זי רוקט צו דעם טעלער איהר ברודער'ל, און זי רעדט עפּעס צו איהם מיט אַ חנ'עוודיג שמייכעלע. מעהר האָט ער ניט געקענט זעהן און ניט געוואָלט. דאָס האַרץ האָט איהם פערקלעמט — איז ער אוועק. לאַנג איז ער געגאַנגען איבער די גאַסען, ביז ער איז אָנגע־קומען צו דער אייזערנער בריק צו, האָט ער זיך אַרונטערגעלאָזט און אוועקגעזעצט זיך אויף די שטיינער ביי דער ווייכסעל און געקוקט אין וואַסער אַריין. לאַנג האָט ער געשווינגען, דערנאָך האָט איהם אַ כעס אַרומגענומען. ער איז בייז געוואָרען אויף וועמען, און מיט אַמאָל האָט זיך איהם געדאַכט אַז ער איז בייז אויף קאַנאַריק'ען וואָס ליעגט אַ טויטער דאָרט אין טייך אין וואַלד. ער האָט גענומען שטיינער און אַריינגעוואָרפען אין וואַסער אַריין, ווי ער וואָלט געוואָרפען שטיינער אויף קאַנאַריק'ען: „אַלעס איז ער שולדיג, וואָס איך האָב איהם גע'הרג'עט! אַלעס ער!“

ער האָט פּלוצים אָנגעהויבען צו שמייכלען. ער האָט געזעהען ווי חנה'לע גרייט צום טיש שבת פאַרנאַכט. ער, מאָטקע, איהר מאַן, איז נאָר וואָס אהיים געקומען פון וועג — אַ פוהרמאַן איז ער — און ער ברענגט פּאַסאַזשירען שפּעט אין פרייטאַג אין שטאָדט אַריין, איז ער אַריינגעקראָכען מיט די שמוציגע שטיוועל אין שטוב אַריין, און דאָס שטיבעל איז שוין צוגעראַמט, אויסגעקעהרט, אויסגעשיט מיט זאַמד אויף שבת, און חנה'לע בייזערט זיך אויף איהם, פאַרוואָס ער שמוצט

.11

דער מענשען־מאַרק.

אין שכנות מיט וועלפיל'ס „הייזעל" אויף די אלטע שטאָדט האָט געוואָהנט א פעלדשער „יענקעלע שעהרער". צו איהם אין „רעזורע", אזוי ווי אין „קאַפע וואַרשאַוסקי" זיינען זיך צונויפגעקומען די וואוי־לע יונגען — די האלטערס און די קאדעטען מיט די אלע בעלי הבתים פון די „הייזלעך", וואָס האָבען זיך געפונען אויף דער אלטער שטאָדט. נור ווען אין „קאַפע וואַרשאַוסקי" איז מען זיך צונויפגעקומען צו פער־ברענגען, איז ביי „יאַנקעלע שעהרער" אין „רעזורע" געווען די „בירזע" פון די „הייזלאך". דאָרט האָט מען געהאַנדעלט, דאָרט האָט איין פאַט־ראָן פערקויפט א צווייטען, אָדער אָבגעלאָזט, אָדער אויסגעטוישט — א לעבעדיגען מענשען. דאָרט האָבען די בעלי הבתים געקויפט און די יונגען האָבען פערקויפט זייערע „סחורות". און ניט איינמאָל האָט א קאַדעט אריינגעפיהרט א „סוחר" אין „קליינעם שטיבעל" אריין, וואָס דער שעהרער האָט געהאַט גאַנץ בעזונדער, אויף אנדערע טרעפלאך ארויפצוגעהן, צו ווייזען איהם א לעבעדיגען מענשען, נאַקעט, בעקוקען איהם, אויב ער איז ווערטה דעם פרייז, וואָס מען בעט פאַר איהם...

נאָר היינט איז ביי יענקלע'ן אין דער „רעזורע" דער גרויסער יאַריד. סוחרים זיינען געקומען, די גרויסע סוחרים מיט די פיעלע בריליאַנטען, וואָס קויפען אויף די סחורות פאַר ווייט־ווייט... און בעצאָהלען מיט הונדערטערס. אויף דעם יאַריד וואַרטען אלע, סאַי די יונגען, און סיי די מיידלאך פון די „הייזלאך", דאַמאָלס ווערען פיעלע פון זיי ערלייזט פון די „אלטע שטאָדט" און געהען אין די גרויסע יועלט, ווייט איבער ימים „רייך" צו ווערען... נור שטיל זיינען אלע היינט, מען זעהט קיין מיידעל ניט אין גאַס. די יונגען דרעהען זיך וואָס ווע־ניגער איבער דעם טראָטואַר. אלע היטען דאָס „געשעפט". אלע האָבען

פען־העקער, ביליג וועט ער מאכען: וויפיעל ער וועט נעבען, וועט ער נעהמען. צונויפנעהמען די פאר הונדערט רובעל, און ארומקוקען זיך וועגען א געשעפט: ער וועט אפשר קויפען א פערד און וואגען, און אפשר וועט ער אנהויבען צו האנדלען מיט שטיוועל — ער וועט שוין זעהן מיט וואס ער וועט האנדלען. נור אלעם וועט ער מאכען, אז מאטקע זאל האבען אן איינען ווייב, א היים און א מאמע, ווייל „זיי" ווילען נים.

און מיט דעם אימפעט, וואס ער איז געוועזען געוועהנט צו טהאן זאכען, וואס זיינען איהם אויסגעקומען רעכט, איז ער געגאנגען אויספיהרען זיין בעשלוס: אן אנשטענדיגער מענש צו ווערען — להכעיס דער וועלט.

און מיט די יונגען, מעהרסטענס רעדען זיי נור צווישען זיך, און די ער־שטע זאַך אויף וואָס זיי פרעגען זיך, אז מען גיט זיי אַן סחורות, איז, אויב דאָס בעטרעפענדע מיידעל, וועלכע מען וויל זיי פערקויפען, איז אַ בלאָנדע. קוים איז זי אַ בלאָנדע, דינגען זיי זיך ניט און בעצאָהלען וויפיעל מען הייסט זיך געבען. פאַר זיי אויפ'ן טישעל ליעגט אָנגעלעגט אַ גאנצער הויפען מיט פאָטאָגראַפיען פון מיידלאַך, אַראָפּגענומען אין פערשיעדענע פּאָזעס, טהייל אין אנשטענדיגע, ווי אַנשטענדיגע אידישע כלה־מיידלאַך, טהייל אין אויסגעלאַסענע נאַקעטע פּאָזעס... די מאַמע מיט'ן זוהן בעקוקען די פאָטאָגראַפיען גלייכגילטיג, לאָזען זיך אויס־ריהמען פון די פערקויפער די מעלות פון די מיידלאַך, שאָקלען צו מיט'ן קאָפּ. די מאַמע מיט'ן זוהן קוקען זיך איבער, וואַרפען צווישען זיך אַ וואָרט אין אַ אונפערשטענדליכע שפראַך, אין אַ שפּאַניש אָדער טער־קיש, און דאָס געשעפט ווערט אָפּגעמאַכט.

דער הויפּט מעקלער פון די סחורה איז „יענקעלע שעהרער“, אַ ברייטביינערדיגער איד, אָבגעשאָרען ווי אַ קאַטאַרינאַרזש, מיט אַ גרויסען בויך מיט צוויי אויסגעקושטע פעטע חן־גריבעלאַך אין די באַ־קען. ער רופט די סוחר'טע „מוהמע“ און דעם יונגען מאַן „קאָזין“. מיט איהם בעראַטהען זיך די סוחרים, אויף זיין וואָרט טרויען זיי, איהם גלויבען זיי, און צו איהם האָבען זיי צוטרויען, ווייל ער איז אַ משפּחה. און יעדעם מאָל קומט די אידענע אַרויף מיט אַ כאַץ איינ־געמאַכטס, אַ פלעשעל שנאַפּס אָדער אַ פּאַאַר פּאָמעראַנצען, און זאָגט מיט אַ גוט שמייכעלע:

— לאָז די „מוהמע“ עפּעס נעהמען אין מויל אריין. לאָז זיך דער „קאָזין“ דאָס האַרץ דערכאַפּען.

און אַז יענקעלע יאָגט זיי אַראָפּ, ענטפערט די אידענע:

— וואָס ווילסטו? פון דער פריה אָן ריידען זיי, האַנרלען. דאָס האַרץ ווערט דאָך זיי אָפּגעשוואַכט.

די סוחר'טע גיט אַ גענאָדיגען שמייכעלע צו דער אידענע און פערזוכט פון איינגעמאַכטס און רוקט עס צו צום זוהן, זאָגענדיג עפּעס צו איהם אויף טערקיש.

נור מעהרסטענס האָט מען ניט קיין צייט צו אזעלכע קלייניגקיי־טען, ווען דער מאַרק געהט אָן. מען איז פערטהאָן אין געשעפט. אַ טהייל „סחורות“, אויף וועלכע מען קען ייד ניט אויסגלייכען אין פּרייז,

מורא, אז די גרויסע „סוחרים“ זאָלען חלילה ניט אריינפאלען. און דאָס גאַנצע געשעפט זאָל ניט אונטערגעהן.

נאָר זיי האָבען זיך ניט וואָס צום שרעקען. פּאָליציי אליין היט די „סוחרים“. פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר כוואָסטאָוו, וואָס ווייסט גאַנץ גוט ווען די „טערקישע“ סוחרים קומען, שיקט צוויי פון זיינע געטרייסטע גאָראָדאָוויעס צו היטען די געסעל, ווען דער יאריד געהט אָן. די גאָראָדאָוויעס דרעהען זיך איבער דעם טראָטואר פון דער אלטער שטאָדט, וואו יענקעלע׳ס „רעזורע“ איז, און היטען אָפּ אז דאָס „געשעפט“ זאָל חלילה ניט געשטערט ווערען.

און ביי יענקעלע׳ן אין „רעזורע“ איז היינט לעבעדיג. די אידינע האָט זיך געפעדערט גאַנץ פריה אין מארק און אויפגעקויפט די בעסטע פיש און פעטסטע גענזלאַך. אין קיך ברענט עס, און דער ריח פון געבראָטענס טראָגט זיך איבער׳ן מארק. דאָס בראָט מען גענזלאַך פאר די „סוחרים“.

אין א קליין שטיבעל, נאָך דער „רעזורע“, פון וועלכען מען קען אראָפּגעהן מיט הינטער־טרעפּען און די פענסטער געהען ארויס אויף א גרויע וואנד, זיצען די „סוחרים“ אויף די צוויי פול מיט בעטגעוואנד בעלייגטע בעטען. די „סוחרים“ זיינען: א דיקע עלטערע פרוי אין די פּופּצינער יאָהרען, זעהר רייך אָנגעטהאָן, אין זיידענס, מיט ברילִיאַנטען און פּעריל בעלייגט אויף די פעטע דיקע פינגער, און אויף דעם גראָבען, פעטען בעלייגטען האלז וואָס לאָזט זיך שווער אראָפּ איבער איהר הויכע, גרויסע ברוסט. נעבען איהר זיצט א יונגער מאַן, אויך רייך אָנגעטהאָן, אויך מיט ברילִיאַנטען בעפּוצט, זעהט אויס א קראַנקער צו זיין, ווי א סוכאָטיטשנער, מיט געשפּיצטע פינגער, קוקט זיך נערוועז אום יעדעס מאָל, רויכערט ציגארען און האלט זיך אין דרעהען די קליינע וואָנצעלאַך נערוועז, קראַנקהאפט. דאָס איז די „סוחר׳טעס“ א זוהן. צווישען זיך רעדען זיי א שפּאַנישען זשארגאָן געמישט מיט טערקישע ווערטער און אויך מיט ווערטער פון אלערליי שפּראַכען וואָס ווערען נור גערעדט אויפ׳ן גאַנצען קאָנטינענט, כדי די ארומיגע זאָלען ניט פערשטעהען, און מיט די פערקויפער רעדען זיי אויף אידיש, כאָטש די פרוי מיט׳ן יונגען מאַן זעהען שוין ניט אויס ווי קיין אידען, נאָר זעהר אָריענטאליש, מיט ברוינע געזיכטער און מיט שווארצע רויטע אויגען. זיי רעדען זעהר ווייניג מיט די בעלי הבתים פון די „הייזלאַך“

זילמערען, און מאכען חתונה זייערע שוועסטער. זיי האבען גאלדענע ציינער און פוצען שטענדיג זייערע צייהן מיט גאלדענע שטעקעלאך... לעגענדען געהען ארום אין די „הייזלאך“ וועגען מיידלאך וואס זיינען אוועק קיין בוענאס איירעס, און עס האבען זיך פערליעבט אין זיי שווארצע פירסטען, שווארצע סולטאנען, און זיי לעבען איצט ווי קע־ניגינס.

צוליעב דעם גארען אלע מיידלאך פון די „הייזלאך“ פערקויפט צו ווערען קיין בוענאס איירעס. און ווען די סוחרים קומען פון ארגענ־טיניען אויפקויפען „סחורה“, ווערט יום טוב אין דער אלטער שטאדט, אלע מיידלאך פארבען זיך אפ אויף בלאנדע, טהוען זיך אן העלע קליי־דער, ווייל די סוחרים קויפען גיכער בלאנדע, ווארום די שווארצע נע־גערס אין בוענאס איירעס האבען נור ליעב בלאנדע...

נור אם מעהרסטען איז געווען פרעהלאך אין רויטען וועלפיל׳ס „הייזעל“ צווישען קאנאריק׳ס כלות. „קאנאריק פערקויפט אלע זיינע מיידלאך“, האט מען גערעדט אין דער אונטערוועלט. און טאקע זיינען אלע קאנאריק׳ס כלות געווען אבגעפארבט אויף בלאנד, און מאטקע האט זיי אלע פערקויפט מיט א לייכט הארץ. איהם האט מען נישט צוגעלאזט אין דער „רעזורע“ צו „יענקעלע שעהרער“, וואו דער מארק איז געווען. ער איז נאך נים געווען קיין סטאטיק, קיין אנגענומענער סוחר, אז מען זאל איהם צולאזען צו די „ארגענטיניער“ סוחרים אדער צו „גדליה גלעזער“, ווי מען האט זיי גערופען אין געהיים. ער האט אפילו נישט געוואוסט, וואו דער מארק איז, דאס געשעפט איז געמאכט געווארען דורך וועלפיל דעם רויטען. סיי ווי סיי, ווי עס זאל נים זיין, האט מאטקע געקראגען א „טאש מיט הונדערטער“, ווי מען האט גע־רעדט אין די „אונטערוועלט“. א יונג האט א בייז מזל, פונקט ווען ער וויל פערקויפען זיין סחורה קומען אן די ארגענטיניער סוחרים, „גדליה גלעזער“ איז ... אפגעפאלען אויף קאנאריק׳ס בייז מזל. דאס גאנצע „אלטע שטאדט“ האט גערעדט דערפון, אז קאנאריק איז ר״יך געווא־רען, געכאפט א גרויסע אפותיקא, און מען האט איהם מקנא געווען.

— אבער וואס וועט ער טהאן אהן סחורה?

— זארג דיך פאר איהם נים. ער וועט שוין קריגען אנדערע סחורה.

ווייל מען וויל צו א הויכען — הייסט מען זיך עס פּאָרווייזען. דענסט־מאָל פערשווינדען אַלע, אום קיינער זאָל גאָר נישט בעמערקען, וואָס דאָ געהט פאָר. די „מאַמע" מיט'ן „זוהן" בלייבען. פּלוצלונג עפענט זיך די טהיר און עס ווייזט זיך א מיידעל.

— דאָ וואָהנט נישט גדליה גלעזער? — פרעגט די מיידעל.

— יאָ, דאָ וואָהנט גדליה גלעזער. קום נור אריין, מיין קינד.

די „מאַמע" מיט'ן „זוהן" בעקוקען די מיידעל, ווינקען זיך דורך מיט די אויגען אַלעס וועגען „גדליה גלעזער".

כאָטש דאָס מיידעל ווייס גאַנץ גוט וועגען וואָס דאָ האַנדעלט זיך, און כאָטש דאָס מיידעל אַליין וויל זעהר פערקויפט ווערען צו די סוחר'טע, דאָך רעדט מען אַלעס וועגען „גדליה גלעזער".

און פאַר מעהר פאָרזיכטיגקייט ליעגט א טאָס קאָרטען אויפ'ן טיש. טאָמער בעפאַלט פּאָליציי, הייסט עס, מען האָט געשפּיעלט אין קאָרטען...

נור זעהר זעלטען פרעגט מען זיך אויף „גדליה גלעזער". מעהר־סטען פערלאָזט מען זיך אויפ'ן וואָרט. קיין געשעפט ווערט ניט גע־פיהרט אויף אַזוי פיעל צוטרויען צווישען די סוחרים מיט די קונים, ווי דאָס געשעפט פון „לעבעדיגע סחורות". דאָ וועט קיינער נישט אָפּנאַ־רען. מען האַנדעלט אויפ'ן וואָרט, און אַלע היטען דאָס געשעפט, ווי דאָס אויג אין קאָפּ, און ניט נור די סוחרים, נאָר אפילו די סחורה. מעהר פון אַלע פרעהען זיך מיט דעם געשעפט די מיידלאַך אַליין.

דאָס לעבען פון די מיידלאַך אין די הייזלאַך וואָס איז איינטאָ־ניג, ווערט זיי אַזוי לאַנגווייליג, אַזוי דערעסען, אַז זיי בענקען נאָך עפּעס; נאָך א געשעהניש, וואָס זאָל ארויסנעהמען פון די ענגע שטיבלאַך און ברענגען זיי אין די גרויסע וועלט. און בוענאָס איירעס, אַרגענטיניען, געהט ארום ווי א ליכטיגע לעגענדע צווישען די מיידלאַך אין די „הייזלאַך". דאָרטען, אין בוענאָס איירעס, זיינען די מיידלאַך פריי, פּערדיענען פיעל געלד ביי די שוואַרצע, קריגען דערנאָך זעהר לייכט חתנים און ווערען אַליין בעל הבית'טעס פון „הייזלאַך". אָט די אַלע רייכע סוחר'טעס וואָס קומען פון בוענאָס איירעס זיינען אַליין געוועזענע מיידלאַך פון די „הייזלאַך". פיעלע פון די מיידלאַך, וועלכע זיינען אַוועק, שרייבען צו זייערע חבר'טעס בריעף, און עס הייסט אַז זיי ווערען אַזוי רייך, אַז זיי שיקען געלד אַהיים, מאַכען גליקליך זייערע

32

מאטקע ווערט א סטאטיק.

עס איז געקומען די צייט ווען די „סחורה" האט בעראַפּט עקס־פּעדירט צו ווערען איבער'ן ים — האט זיך די „סחורה" צואווײנט און אנגעהויבען זיך צו געזעגענען מיט די פריינד און בעקאנטע וואס זי האט געהאט אין דער גאנצער שכנה'שאפט. ביי דעם פּאפּיראָסניק אין הויז איז געווען יום־כפור. די מיידלאך זיינען ארויסגעקומען געזעגע־נען זיך מיט'ן קראנקען ווייבעל. די מיידלאך האבען געוויינט, און מען האט איינער דעם אנדערען אנגעוואונשען אל־דאס גוטס:

— עטיץ זאלט מיך ניט פערגעסען אויף יענער זייט ים. אז עטץ וועט בשלום אהין קומען זאל עטץ גערענקען מיך דא מיט מיינע קינדער.

— אייך פערגעסען, גנענדעלע.... איהר זיינט דאך אונז בעסער געווען ווי א לייבליכע מאמע, ווי אן איינענע שוועסטער. — האט זיך די „סחורה" פונאנדערגעוויינט. קיינמאל ניט אייך פערגעסען.

— גנענדעל, לעבען, בעהאלט דאס פאר די קינדערלאך, — האָ־בען די מיידלאך איהר אריינגעטראגען זייערע וועש און קליידער, און אוועקגעגעבען אלעם וואס זיי האבען ניט מיטגענומען.

נור איינע האט גאר ניט אוועקגעגעבען. דאס איז די „לאָווי־טשערין", וואס האט זיך געזאמעלט איהר אויסשטייער און געהאלטען איהר קאסטען וועש.

— וואו וועסטו מיטנעהמען אזא קאסטען וועש איבער דער גרע־נעץ? וואס טויג די וועש איבער דער גרענעץ? וואס דארט, אויף יע־נער זייט, קריעגט מען וועש שפּאט ביליג, — האבען איהר די מיידלאך אויסגערעדט.

זי האט אבער ניט געוואלט הערען. „וועש קומט איבעראל צוניץ". ניט געוואלט פערקויפען, ניט געוואלט אוועקגעבען. עס האט זיך איהר

— גנה. ער גיט דאָך אויף דאָס געשעפט. ער גנהט דאָך א חתן ווערען מיט חנה׳לען.

— זי וויל דאָך איהם ניט.

— יעצט וועט זי איהם שוין וועלען, אז דער יונג האָט נאָר געלד געקראָגען, וועט זי איהם שוין וועלען.

— און וואָס האָט ער געמאכט מיט די הישפאניערין ?

— ער האָט זי אויך געוואָלט פערקויפען, נאָר דער רויטער וועל־פיל האָט נישט צוגעלאָזט. ער האָט מורא פאר׳ן פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר — האָט אנאנדערער פערזיכערט. — ער האָט זי ניט געוואָלט פער־קויפען. מ׳האָט איהם אָנגעבאָטען א סך געלד. ער האָט נישט געוואָלט.

אזוי האָט מען גערעדט אין „קאפע װארשאווסקי“ און אויף דער גאנצער אַלטער שטאָדט וועגען מאָטקע׳ן און וועגען זיינע כלות. און אלע זיינען גליקליך געווען. אלעמען האָבען די ארגענטיניער סוחרים, „גדליה דער גלעזער“, גליקליך געמאכט. מאָטקע האָט געלד געקראָגען. דער רויטער וועלפיל האָט שעהן פערדיענט, נאָר אָם מעהרסטען איז גליקליך געווען די לעבעדיגע סחורה אליין וואָס מען האָט זיי פערקויפט, די מיידלאך פון די „הייזלאך“. אלע זיינען זיי בלאָנד געװען אָבגע־פארבט און העל אָנגעטהאָן, און זיינען שוין מעהר ניט ארוים אויף דער גאָס געלד פערדיענען. זיי האָבען זיך געגרייט אין א ווייטען וועג אריין, וואו עס װארטען אויף זיי שווארצע פירסטען, וועלכע האָבען זעהר ליעב בלאָנדע אידישע מיידלאך. זיי וועלען זיך אין די מיידלאך פערליעבען, און יעדע האָט גע׳חלום׳ט א פרינצעסין, א פירסטין צו ווע־רען פון „א שווארץ קעניגרייך“...

איז די „אלטע שטאָדט“ געוואָהר געוואָרען, אז מאָטקע האָט געלד, אז מאָטקע האָט געכאַפּט די „שעהנע אפּותיקא“ פון די בוענאָס איירעסער סוחרים פאר די פערקויפטע מיידלאך, אז מאָטקע איז געוואָרען א „מענש מיט מענשען גלייך“, האָבען אלע אויפגעהערט זיך פאר איהם צו שרעקען, מורא צו האָבען פאר איהם. געשעמט האָט מען זיך נאָך מיט איהם. עס וואָלט קיינער פון די שעהנע בעלי הבתים איהם ניט אָבגעשטעלט און גערעדט מיט איהם. נאָר עס איז אראָב פון איהם יענע נעהיימנים, וואָס האָט איהם געהאָט איינגעהילט, ווען ער איז געווען דער בעל הבית איבער די מיידלאך, ווען יעדער מענש אין געסעל האָט געציטערט פאר קאָנאָריק׳ען, און אז מען האָט איהם געזעהן אויף איין זייט טראָטואר איז מען אריבער אויף דער צווייטער זייט. יעצט האָט מען איהם שוין ניט אויסגעמיעדען. אז ער איז אריינגעקומען אין א נעשעפט קויפען, איז מען שוין ניט אנטלאָפען פון איהם. מאָטקע איז געוואָרען אן איינוואָהנער פון דער „אלטער שטאָדט“, און מענשען האָבען איהם געהאַלטען גלייך מיט זיך.

אין „קאַפּע וואַרשאַווסקי“ איז מאָטקע ניט אריינגעקומען צייט ער האָט זיך געשניטען אויף אן אָרענטליכען מענשען. דאָך האָט ער חנה׳לען ניט אָבגעלאָזט פון אויג. ער האָט זי אָבגעוואַרט אין די אָבענדען, ווען זי האָט די ברידערלאך געגעבען צו עסען אין קיך, און אריינגע׳גנב׳עט זיך אין הויף אריין, און אריינגעקוקט דורך׳ן פענסטער. האָט ער נור דערזעהען דעם שוואַרצען קאָפּ איהרען, מיט די לאַנגע שוואַרצע האָאר, וואָס לאָזען זיך אראָב איבער איהר אַקסעל, האָט איהם ארומגענומען א ריינקייט און עס איז איהם געווען א פערגילטונג פאר אַלעס וואָס ער טהוט פאר איהר. ער האָט אין דעם שוואַרצען קאָפּ האָאר איהרען געזעהן זיין גאַנץ לעבען, וואָס ער האָט זיך אויסגע׳חלום׳ט ווי עס וועט אויסזעהען אין דער צוקונפט — און דער קאָפּ איז געוואָרען פערבונדען מיט נאָך עפּעס, וואָס איז איהם זעהר טהייער געווען פון זיין פערגאַנגענעם לעבען. חנה׳לעס קאָפּ האָאר האָט איהם דערמאָהנט אין זיין מאַמעס פּנים. ער האָט איבערהויפּט זיך ניט געקענט פאָרשטעלען חנה׳לען אָהן דער מאַמען. די צוויי נפשות — חנה׳לע און זיין מוטער — זיינען ביי איהם געוואָרען איינס. און ער האָט זיי ליעב געהאַט ווי איין פערזאָן.

און א וואונדערליכע זאך — מאָטקע׳ן האָט פערדראָסען וואָס

נעדאַכט, ווען זי וואָלט אָוועקגעגעבן דעם אויסשטויער־וועש — וואָלט זי אָוועקגעגעבן די האָפנונג אַמאָל אַנדערש צו לעבן, אַמאָל חתונה צו האָבן און צו פיהרען אַן אַנשטענדיגען לעבן. דער קאַס־טען ריינע וועש, די לייליכער, האַנדטיכער, טישטיכער און איבערציערס איז געוואָרען ביי דער מיידעל דער סימבאָל פון איהר ריינקייט... פון איהר האָפנונג.... און זי האָט דעם קאָרב וועש געהיט און מיטגעפיהרט די אונבעפלעקטע וועש דאָרט אַהין, אין דעם שווארצען קעניגרייך, וואו זי האָט זיך געקליבען ווערען אַ קעניגין, אַ פירשטין פון אַ שוואַר־צען פרינץ.

— אַז איהר וועט נור בשלום אַריבערקומען די גרענעץ, למען השם אַ קאַרטעל, מיר און די קינדערלאַך, — האָט זיי די קראַנקע פּאַפּיראָסען־מאַכערין צום לעצטען מאָל נאָכגעשריען.

און די קינדערלאַך זיינען געפאַלען אויף זייערע העלזער, אַרומ־געכאַפּט זיי, און בעוויינט מיט אמת'ע קינדישע טרעהרען די גוטע „מוהמעס“.

און דאָס גאַנצע געסעל, אין וועלכען ס'האָט זיך געפונען דאָס „היי־זעל“, האָט בעגלייט מיט רחמנות'דיגע בליקען די אָבפאָהרענדע מייד־לאַך. אַלע האָבען געוואוסט וואוהין מען פיהרט זיי. און פיעל האָבען זיי בעדויערט, ניט איבער דעם שרעקליכען גורל, וועלכער איז זיי בע־שערט אין דער ווייטער מדינה, נאָר איבער די לאַנגע רייזע איבער'ן גרויסען ים, פאַר וועלכע אַלע האָבען מורא געהאַט. פיעל האָבען זיי מקנא געווען, און געוואונשען זיך צו זיין אויף דעם אָרט פון די מייד־לאַך, וואָס פאָהרען אָב אין אַ לאַנד וואו „מען שאַרט גאָלד אין די גאַסען“, און געוואָלט פאָהרען, אַז זיי וואָלטען נור אויף הוצאות גע־האַט... און אַלע האָבען געוואונשען, אַז זיי זאָלען בשלום דערגריי־כען דאָס לאַנד פון די שוואַרצע הערשאַפט...

מאַטקע איז דערווייל אויס „קאַדעט“ געוואָרען, און איז דער „אַנשטענדיגער מענש“. ער קליידעט זיך שוין „ציווילנע“, נישט „פּאַ קאַדעטסקו“. ווי יעדער יונגער מענש: אין אַ נייעם אַנצוג, אַ קראַגען מיט אַ שניפּס און אַ גאָלדענעם זייגער, און שפּאַצירט איבער די געס־לאַך פון דער „אַלטער שטאָדט“. און אַ וואונדערליכע זאַך — קוים

— יא, — האט מאטקע געענטפערט.

— פארוואס?

— איך ווייס ניט. איך מוז. איך וויל. איך קען ניט אנדערש.

דאס מיידעל האט איהם אנגעקוקט. דער פערלאנג נאך חנה׳לען איז געלעגען אין זיינע אויגען. זיינע אויגען זיינען איהם בעטרערט געווארען, דאס מויל אויסגעקרימט און די נאז בלייך. דאס מיידעל האט איהם ליעב געהאט. זי האט זיך ניט געקענט איינהאלטען און האט זיך געווארפען אויף איהם און ארייננעביסען זיך אין זיינע ליפען מיט איהרע קרומע, שארפע צייהנדלעך:

— מאטקע, לעבען, איך וועל דיך ליעב האבען — וואס דו זאלסט ניט טהאן.

— האב מיך יא ליעב, האב מיך ניט ליעב. איך ווייס, מיין לעבען איז ביי דיר אין די הענד. דו קענסט מיך ארויסגעבען צום פאלקאווניק־קאמיסאר, אז איך האב קאנאריק׳ען גע׳הרג׳עט, און איך הייס אן אנדער נאמען, און איך האב א פאלשען פאספארט. גיב מיך ארויס, אז דו ווילסט. נאר חתונה האבען וועל איך מיט חנה׳לען, אפילו אז איך זאל וויסען יונגערהייד אין דר׳ערד צו פוילען. איך וועל חתונה האבען מיט איהר, דערנאך קענסטו מיך קיין סיביר אויף קאטארשנע ראבאטע שיקען, אז דו ווילסט. נאר חתונה האבען מיט חנה׳לען וועל איך.

עס האט זי ארומגענומען אן אייפערזוכט אויף מאטקע׳ס ליעבע. די אייפערזוכט אויף חנה׳לען האט יעצט געברענט אין איהר הארץ. אין איהר אינערליכעס, ווי אן עלעקטרישער שטראם וואלט זיך אין איהר אנגעצונדען. זי האט געביסען מיט איהרע קליינע צייהנדלאך אויף איהרע דינע ליפען, געביילט די הענד און אנגעלעגט זיך פאר שוואכקייט אויף מאטקע׳ן:

— פארוואס קענסטו מיך ניט האבען מיט חנה׳לען? גנב׳ע זי אוועק. די נאכט גנב׳ע זי, און גיב זי אין א הייזעל אריין. מיר וועלען אינאיינעם זיין אין איין „הייזעל“ — מען וועט דיר א סך געלד געבען פאר איהר. מיר וועלען דיך ביידע ליעב האבען; ביידע... ארבייטען פאר דיר....

מאטקע איז בלייך געווארען. דאס הארץ האט איהם אנגעהויבען

חנה'לע זיצט אין „קאפעווארשאווסקי" און בעריענט אזעלכע מענ־שען, וואס קומען דארט אהין אריין. מאטקע האט מיט אמאל דער־פיהלט דעם גאנצען עקעל פון געסעל און פון „קאפע וואר־שאווסקי", און ער האט געוואלט אז חנה'לע, זיין חנה'לע, זאל זיין פון דערוויי־טענס פון דארט. ער האט געוואלט, אז די מוטער זאל זי בעהאלטען ביים פעטער, ווי מען האט זי געהאט בעהאלטען פאר איהם... און קיי־נער זאל ניט קענען צוקומען צו איהר. קיינער זאל ניט וויסען וואו זי איז. אפילו ער זאל ניט וויסען וואו זי איז.

א שרכן צו חיים קאפע־מאכער, צו חנה'לעס פאטער, האט ער נאך ניט געוואלט שיקען. עס איז איהם נאך געשטאנען אין וועג די הישפאניערין. די שווארץ־חנ'עוודיגע דראטען־געהעריין האט זיך נאך געפונען אין דעם „הייזעל", אין וועלכען אלע אבענד איז געקומען דער פאלקאווניק־קאמיסאר. מאטקעס הארץ איז צוריסען געווארען צווי־שען דיביידע מיידלאך — צווישען חנה'לען און די הישפאנערין. ער האט זי ניט געקענט פערקויפען אזוי לייכט ווי די אנדערע מיידלאך. יענע מיידלאך זיינען ביי איהם געווען סחורה. די דראטען־געהעריין איז געווען משפחה. א לעבעדיגער מענש — זיינס א מענש. ער האט עס געפיהלט, און גערעכענט זיך מיט דעם געפיהל, אבער ער האט געוואוסט, אז חנה'לען וועט ער ניט קענען האבען סיידען נור ער וועט פטור ווערען פון די הישפאנערין, אויסרייסען זי פון זיין לעבען. און חנה'לען האט ער געוואלט האבען מעהר פון זיין לעבען. דאס איז יעצט געווען זיין אמביציע, זיין שטאלץ, צו האבען א ווייב, אן אייגען ווייב, און אן אייגענע מוטער, ווי יעדער מענש האט — דערפאר וואס אלע האבען זיך פערנומען אויף איהם. און צו חנה'לען האט ער געוואלט קומען מיט א ריין הארץ און ריינע הענד.

לאנג האט ער געקעמפפט מיט זיך, ביז איינמאל איז ער געקומען צו דער הישפאנערין און איהר אלץ פערטרויט. ער האט גערעדט צו איהר ווי א ברודער צו א שוועסטער, ווי א מענש צו א מענש. ער האט צו איהר אזוי געזאגט:

— מארי, מיר מוזען זיך צושיידען. איך גיה אוועק פון דאנען.

— וואס רעדסטו, מאטקע! — האט דאס מיידעל איהם אנגעקוקט און געזאגט מיט שרעק — דו געהסט חתונה האבען? יע?

שוין פיהרען. אין „אקוואריום״. אין קאפע שאנטאן אקוואריום. א שאנסאנעטקע וועסטו ווערען. וועסטו כאטש האבען עפעס פאר דיין ארבייט. ניט פאר מיר, ניט פאר מיר. איך דארף ניט דיין געלד. נאר פאר דיר, דו הערסט, זאלסט צו עפעס קומען, נישט זיך ארומוואלגע־רען אין הייזלעך.

ער האט פלינק איינגעפאקט איהרע זאכען אין קאסטען אריין. אריינגעווארפען די זיידענע וועש, די געוואשענע און ניט געוואשענע, די זיידענע קאפטאנעס, די זאקען, העטס און קאמאשען, און געשלעפט זי נאך דעם זעלבען אבענד אין קאפע שאנטאן אקוואריום, וואו ער האט זי פערקויפט דעם „דירעקטאר״, ווי מען פערקויפט א טהייערען הונד אדער א לייב־פערד — צוויי הונדערט און אכטציג רובעל האט ער אבגענומען פאר איהר.

פאר׳ן אוועקגעהען האט ער זי אנגענומען ביי דער האנד און גע־קוקט איהר אין די אויגען אריין, און דאן איהר געגעבען דאס אבגענו־מענע געלד:

— נא, נעהם עס צו. איך וויל דערפון גאר ניט האבען. פאר דיר, קויף דיר קאפעליושען.

די מויד האט דאס מעהר פערדראסען, ווי ווען ער וואלט זי גע־שלאגען. זי האט איהם צוריקגעווארפען דאס געלד אין פנים אריין:

— איך בין דיין נקבה, דו האסט מיך פערקויפט — עס איז דיין געלד. וואס גיסטו עס מיר?

מאטקע האט בעהאלטען דאס געלד אין טאש אריין, און געזאגט צו איהר אין דער שטיל.

— מיין לעבען איז אין דיין האנד: אז דו ווילסט, גיב מיך ארויס. האב איך זארג — וועל איך געהן נאך סיביר, אויף קאטארזשנע.

די מויד האט געשוויגען, נאר פערביסען מיט איהרע אויסגעטאק־טע שארפע צייהן אויף איהרע רויטע פערפיהרערישע ליפען...

צו שלאָגנען. אָפּטמאָל האָט ער געקלערט דערפון אַזוי צו טהאָן. געקלערט און ניט געוואגט צו קלערען. טיעף אין זיך האָט ער דאָס געטראַכט, און יעצט זאָגט זי איהם די געדאַנקען אַרויס. ער האָט געשוויגען, אין זיין הארץ האָט געקעמפפט דער יצר־טוב און דער יצר־הרע.

— איך וועל זי אָנרעדען, איך ווייס שוין ווי אַזוי מיט איהר צו רעדען; איך וועל שוין אַזוי מאַכען, אַז זי וועט בעשטעהען. דו וועסט זעהן זי וועט בעשטעהען... — האָט די הישפּאַנערין פאָרט'נגעזעצט.

ער האָט מיט אַמאָל דערזעהען זיין מאַמע, די רויטע זלאַטע, ווי זי זיצט און פעררייכט איהם די הויזען. און ער ליעגט אַ נאַקעטער אין ווינקעל פון קעלער. מען האָט איהם געשלאָגען, צובייטלט. ליעגט ער און וויינט, און קוקט אויף דער מאַמע, ווי זי נעהמט איהם די הויזען. ער האָט יעצט געזעהען איהר פּנים ווי דאַמאָלס, ווי עס רינען טרערען פון איהרע אויגען אויף איהר איינגעשרומפּען, אויסגעהאַקט ווי אַ זויל געזיכט, און ווי די ליפּען זיינען פערטריקענט און די אָדערען פון איהר הויטיגען האַלז ציהען זיך און ציהען זיך, ווי ביי אַ הוהן. און זי פערגלייזט די אויגען פּונקט אַזוי ווי אַ הוהן, וואָס דער שוחט האָט אַריינגענומען אין זיינע קניען, איינגעבויגען דעם האַלז און גענומען עס שחט'ען... און ער ווייסט ניט ווי אַזוי דאָס איז געוואָרען — חנה'לע איז געוואָרען זיין מאַמע, און זיין מאַמע — חנה'לע. ביידע עפּעס איין נפש, איין מענש. און וועט ער חנה'לען שלעכטס טהאָן — וועט עס פּונקט אַזוי זיין, ווי ער וואָלט דער מוטער שלעכטס געטהאָן. זיין מוטער שלעכטס טהאָן... דיעזער געדאַנק האָט איהם אַזוי אויפגעקאָכט, אַז ער האָט אָן אַלעס פערגעסען. ער האָט געוואוסט, אַז זיין לעבען איז אין מארי'ס הענד — נור ער האָט ניט געקוקט דאַרויף, און מיט אַ געשריי האָט ער געגעבען אַ טאָפּיע מיט'ן פוס:

— שווייג! — וואָס מיינסטו, חנה'לע איז דו? ! די מינוט קום... קום... קום! — האָט ער בעפוילען.

— וואוהין? — האָט דאָס מיידעל געזאָגט מיט אימה.

— וואָס איז דיין עסק? וואָס האָסטו צו פרעגען? וואָס מיינסטו, כ'וועל דיך דאָ לאָזען מיט אַ פּאָלקאָווניק־קאַמיסאַר, וואָס זאָל פון דיר דאָס גאַנצע געלד אוועקנעהמען. קום, די מינוט קום. איך וועל דיך

— א יונג מיט א פּאָר הונדערט רובעל, ווער דאַרף דען וויסען, וואָס ער איז געוועזן, — וואָס איז ער, א מיידעל איז ער? א שלעכטען נאָמען קריגען? א מיידעל טאָר ניט — א יונג מעג אַלעס.

— קיין קינד אין די שירץ האָט ער ניט אהיים געבראַכט — לענגט די אידענע צו — און אזא איינער, אז ער ווערט א אנשטענ־דיגער מענש, איז ער א פיינערער מענש. ער קען נאָך ווערען א שעה־נער בעל הבית. און חנה'לען האָט ער ליעב ווי דאָס לעבען, די אויגען וואָלט ער זיך געלאָזט ארויסנעהמען פאַר איהר.

— און, דער עיקר, פאַרגעס ניט, אז ער האָט זיינע אייגענע די שעהנע פּאָר הונדערטער, און אזא יונג נעהמט זיך צו עפּעס. ווער דאַרף וויסען פון וואַנען ער האָט זיין געלד? — אין פּאַס שטעהט עס נים פאַרשריבען, — און געלד שטינקט ניט, מיין ווייב.

נאָר דער איד האָט מיט מאָטקע'ן ניט גערעדט דאַריבער, חלילה, ער האָט זיך אפילו מיט איהם ניט געזעהן, אז קיינער זאָל גאָר ניט וויסען, אז קיינער זאָל גאָר ניט מערקען צי וואָס מאָטקע ציעלט. ער האָט אָבער שוין געהאַט זיינע מענשען, בעקאַנטע און פריינד וואָס האָבען מאָטקע'ן געפיהרט, געלערענט וואָס ער זאָל טהאָן. געוועזן איז עס טאַקע ברכיה דער קרעמער, דער חזן פון דער אַלטער שוהל, צו וועלכען מאָטקע איז געגאַנגען בעטען רעדען איהם א שידוך מיט חנה'לען.

— אזא יונג ווי דו, האָסט א פּאָאר שעהנע הונדערט רובעל, וואָס דרעהסטו זיך ארום אין גאַס און טהוסט גאָר ניט — מען קען זיי פער־לעבען, פער'שכור'ען מיט גוטע ברידער, גוטע ברידער פעהלען ניט. האָט איהם ר' ברכיה איינמאָל מוסר געזאָגט, ווען מאָטקע איז ווידער אין קרעמעל אריינגעקומען צו איהם, אז ער זאָל נאָך אַמאָל אהין געהן ריידען איהם דעם שידוך מיט חנה'לען, נאָך דעם ווי מאָטקע איז אויס קאַדעט געוואָרען.

— האָט ניט קיין מורא, איך וועל נישט טרינקען. חנה'לע זאָל אזוי לעבען. איך'ל נישט טרינקען, גוט היטען דעם גראָשען.

— ווילסט דאָך א חתן ווערען — דאַרפסטו זיך צו עפּעס נעה־מען. נעהט מען אויפ'ן גרשיבאָוו, מען זוכט א שותף, מען קויפט זיך א פערד, א וואָגען — וואָס טהוסטו דאָ? — דו דאַרפסט אוועק פון

.13
מאַטקע ווערט א התן.

מאַטקע איז אוועק אין גאַנצען פון דער „אַלטער שטאָדט“ און זיך אויפגעטראָגט אויפ׳ן גרשיבאָוו ביים אייזערנעם טויער צווישען די פי־שערס, וואָס ברענגען געפרוירענע פיש פון טיעף ראָסיי. אויף׳ן גרשיבאָוו האָט מאַטקע געהאַט בשותפות מיט נאָך א יונג א וואָגען מיט פערדה, וואָס האָבען איבערגעפיהרט די פיש פון די סטאַנציע אין דער שטאָדט אריין. צווישען די פוהרמאַן־יונגען איז גוט בעקאַנט געוועזען מאַטקע׳ס נאָמען פון די „אַלטע שטאָדט“, און מען האָט מורא געהאַט פאַר איהם. דורך דעם האָט מען איהם באַלד אין די חברה „פי־שערס“ אריינגענומען, צוגעלאָזט איהם צום וואָגען. נאָר געשעהמט האָט מען זיך שוין ניט מיט איהם. מען האָט באַלד פערגעסען זיין פראָפעסיע, א חוץ דאָרט ביי א קריעג האָט מען איהם אויפגעמישט זיין „יחוס“. נאָר מיט „יחוס“ האָט זיך ניט געהאַט וואָס צו שעהמען קיינער פון די פישער־יונגען, און מאַטקע איז באַלד געוואָרען אזא אנגעזעהנער מענש אויפ׳ן „גרשיבאָוו“ ווי ער איז געוועזען אין דער „אַלטער שטאָדט“. מאַטקע האָט שוין געהאַט זיינע פּאָאר הונדערט רובעל שטעהן ביי פישער בעלי הבתים, און עס האָט געהאַלטען איהם צו נעהמען אין שותפות אריין צו די פיש.

דאָס אַלעס האָט מאַטקע געטהאָן אויפ׳ן וואונק פון מלך קאפּע מאכער, חנה׳לעס פאָטער. צייט מאַטקע האָט געקראָגען די פּאָאר הונדערט רובעל פון די מיידלאַך וואָס ער האָט פערקויפט קיין בוע־נאָס איירעס, האָט איהם שוין דער איד ניט אָפּגעלאָזט פון אויג. גע־זעהן, אַז מאַטקע סטאַטיקט זיך און וויל ווערען אַן אָרענטליכער מענש — האָט זיך דער איד איבערגעלייגט דאָס מיט די אידענע, אַז מאַטקע וואָלט גאָר ניט געווען אזא שלעכטער חתן פאר חנה׳לען:

זיך בעקענט מיט׳ן חתן. דער מחותן האָט געוואָלט וויסען, מיט וועמען ער איז זיך משדך, ווער זיין מחותן איז, — אויב דער חתן האָט נאָך א פאָטער, א מוטער.

— איך האָב א מאַמע, א טהייערע מאַמע, אזא גוטע מאַמע! ווען איך בין א קליין איננגעל געוועזן — אָט אזא קליינער יאָט — האָ־בען זיי מיך געוואָלט שלאָגען — האָט מיך די מאַמע נישט געלאָזט שלאָגען... און זי האָט מיר....

— און א טאַטען האָט ער אויך? האָט דער מחותן פלינק איבער־געהאַקט מאַטקעס רייד, וואָס זיינען ניט שעהן געוועזן פאַר די געסט ביים טיש.

— א טאַטען האָב איך אויך, נאָר איהם האָב איך ניט ליעב.

— וואו וואָהנען זיי?

— זיי וואָהנען אין א קליין שטעדטעל, אין וואַרשעווער גובער־ניע, אין זשאַכלין.

— און ווי רופט מען דעם חתן מיט׳ן אידישען נאָמען? איך מיין, ווי הייסט ער? פרעגט דער שדכן.

— איך הייס מאַטקע.

— מאַטקע? — איך הער עס צום ערשטען מאָל.

— ניין. ווען איך בין געוועזן א קליין איננגעל האָט מען מיך גע־

רופען מאַטקע — האָט זיך מאַטקע פלינק צוריקגעכאַפּט. איך הייס — אהרון ליב קאַנאַריק. איך האָב א פּאַס, אָט דאָ האָב איך איהם. און מאַטקע האָט ארויסגענומען דעם פּאַס.

— אהרון ליב, א גאַנץ אידישער נאָמען — האָט ר׳ ברכיה שדכן געזאָגט צום מחותן.

נור מאַטקע׳ן האָט עס עפּעס געגעבען א ריס אין הארצען. דאָס ערשטע מאָל האָט ער דערפיהלט אז ער טראָגט א פרעמדען נאָמען פון א פרעמדען מענשען, און זיינעם האָט ער בעגראָבען... און דעם ער־שטען מאָל האָט ער אָנגעהויבען צוריק צו בענקען נאָך זיין נאָמען — קיינמאָל נאָך האָט ער נישט געפיהלט דאָס בעדערפעניש נאָך זיין נאָמען ווי יעצט, ווען ער געהט א חתן ווערען...

דאַנען, אַז קיינער זאָל נישט וויסען ווער דו ביסט געווען, ווען און וואָס. — פערשטעהסט, האָט איהם ר' ברכיה גע'עצה'ט אויף מלך קאַפּע־מאַכער'ס וואונק. און מאָטקע האָט געפאָלגט.

ערשט נאָכדעם ווי מאָטקע איז שוין געווען א שטיקעל צייט אוועק פון „אַלטען מאַרק" און אַלע האָבען געהאַט פערגעסען אין איהם — און מאָטקע איז געוואָרען דער פישער יונג אויפ'ן גרשיבאָוו — דענסמאָל ערשט האָט מען מאָטקע'ן צוזאַמענגעפיהרט מיט חנה'לען, אַז חתן כלה זאָלען זיך בעקענען. אָנגעפיהרט דעם שידוך האָט טאַקע ר' ברכיה, און יעצט האָט מאָטקע געהייסען „א פישער פון גרשיבאָוו, א געזונדער יונג, פריי פון מיליטער, מיט א פּאָאר הונדערט רובעל זיין אייגענס — האָט א וואָגען מיט א פּאָאר פערד". מלך קאַפּע־מאַכער מיט זיין ווייב האָבען זיך געלאָזט רעדען דעם שידוך, און אויס־געפּרעגט זיך וועגען חתן, ווי ער וואָלט געווען א פרעמדער. וואָס זיי האָבען איהם קיינמאָל נאָך נישט געזעהן... מען האָט אָבגערעדט דאָס „זעהעניש" אויף שבת. און שבת נאָך מיטאָג זיינען זיך חתן־כלה מיט די מחותנים צונויפגעקומען אויף די פּאָוויאַ גאַס צו דער כלה'ס פעטער, ביי וועלכען מען האָט טאַקע חנה'לען געהאַט בעהאַלטען פאַר מאָטקע'ן. מאָטקע איז געזעסען א בלייכער, א דערשראָקענער, אין א נייעם קאָר־טענעם אָנצוג, ווי א חתן בחור און מורא געהאַט צו ריהרען מיט א אבר, מיט א האַנד, אַז ער זאָל נישט עפּעס צוברעכען אויפ'ן טיש. נעגען איבער איהם איז געזעסען חנה'לע, אויך א בלייכע און דערשראָ־קענע, אין א נייע קליידעל אָנגעטהאָן. פערפלאָכטען די האָר אין צוויי צעפּ, און א רחמנות, און א חן האָט גערוהט אויף איהר קאָפּ... מאָטקע האָט געקוקט אויף איהר און זיין האַרץ איז איהם אויסגעגאַנגען פאַר רחמנות אויף איהר.... עס האָט זיך איהם געדאַכט, אַז זי איז א קליין, קליין פייגעלע, וואָס האָט נאָך נישט קיין פעדערען, ווי ער פלעגט אַראָבנעהמען פון די נעסטען פון די בוימער, ווען ער איז נאָך א קליינער יאַט געווען... און דאָס קליינע פויגעלע ציטערט אין זיינע הענד פאַר קעלט... און קלאַפּט מיט די קליינע פליגעלעך... און ער נעהמט עס און לעגט עס אריין צו זיך אין בוזים, אַז עס זאָל זיך אָנ־וואַרימען... אזוי האָט ער אויך געוואָלט זי אריינגעהמען צו זיך אין נאַקעטען בוזים אריין...

דאָס געשפּרעך איז אָנגעגאַנגען וועגען היימישע זאַכען. מען האָט

(די מוטער האָט עס איהר געהייסען אַזוי זאָגען, כדי מאָטקע'ן בעסער צו מאַכען. נור דאָס מיידעל האָט ווירקליך מורא געהאַט פאַר מאָטקע'ן — און טרעהרען האָבען זיך איהר געוויזען אין די אויגען).

מאָטקע האָט גאָר נישט געקענט ענטפערען. געוואָלט האָט ער זיך דאָ אַנידערלעגען צו איהרע פיס און איהר אַלעס דערצעהלען. דערצעהלען ווי מען דערצעהלט פאַר גאָט, פאַר אַ גרויסען רב, פון זיין יוגענד — און אַלעס וואָס ער האָט בעהאַלטען אין זיין הארץ, אַז ער הייסט ניט קאַנאַריק נור מאָטקע, און אַז ער האָט אַ מענשען געה'רג'עט וועמענס נאָמען ער טראָגט. ער האָט געפיהלט, אַז ער בעדאַרף איהר אַלעס דערצעהלען — נור עס האָט איהם געשטערט, וואָס אין די צווייטע שטוב זיינען מענשען. האָט ער געביסען די ליפּען, די הענד האָבען זיך ביי איהם געטרייסעלט, און געשטאַמעלט אונפערשטענדליכע ווערטער...

— חנה'לע... איך'ל שטאַרבען פריהער... אַ טויט זיך אָנמאַכען... אין וואַסער זיך וואַרפען איידער דיר שלעכטס טהאָן... אויף אַזוי פיעל שלעכטס טהאָן... איך'ל דיר זיין אַ געטרייער מאַן, חנה'לע, וועסט זעהען... און דער יונג האָט זיך צו־וויינט.

דאָס מיידעל האָט אויף איהם רחמנות געקריגען:

— וויינען זי נישט, איך גלויב איהן, אַז איך וואָלט איהן נישט נעגלויבט וואָלט איך דאָך מיט איהן נישט קיין כלה געוואָרען...

מאָטקע האָט פלינק די אויגען אויסגעווישט און בעהאַלטען די טרעהרען, ווייל פון דער צווייטער שטוב האָבען זיך טריט געהערט.

— געפעלען זיך?

חתן כלה האָבען געשוויגען.

אין אָבענד זיינען געווען די תנאים, די תנאים האָט מען גע־מאַכט אין דער שטיל, נור מיט אַ מנין געבעטענע אידען, דער מחותן האָט נים געוואָלט האָבען, אַז מען זאָל שוין וויסען אויף דער „אַלטער שטאָדט" אַז חנה'לע איז אַ כלה געוואָרען פאַר קאַנאַריק'ען. און אייגעטליך האָט ער געוואָלט נאָך די תנאים אָבלייגען, נאָר דער חתן האָט זיך זעהר געבעטען, אַז מען זאָל באַלד די תנאים שרייבען. אַז ס'איז געקומען צום אונטערשרייבען, האָט דער שדכן פאַר'ן חתן אונטערגעשריעבען:

מאָטקע האָט געקלעהרט וועגען דעם און איז טרויעריג און שטיל געוואָרען.

— לאָז מען זיי אליין לאָזען, — ווינקט דער שדכן צום מחותן מיט די מחותנת'טע.

— יונגע־לייט, אפשר ווילען זיי זיך עפּעס זאָגען וואָס מיר טהאָרען ניט הערען. — קומטס, קומטס — האָט די מוהמע גערופען די געסט אין אן אנדער שטוב אריין, פערשטעהענדיג פון מאָטקעס שווייגען, אז מאָטקע וויל מיט דער כלה אליין זיין.

אז מאָטקע איז מיט דער כלה אליין געבליבען, איז ער נאָך שטילער, בלייכער און דערשראָקענער געוואָרען. דער יונג וואָס האָט צודריקט מיט זיינע פיס מענשען־לעבענס, איז הילפלאָז געוואָרען בלייבענדיג מיט דער מיידעל אליין, און ניט געוואוסט קיין וואָרט אויסצורעדען. חנה'לע איז אויך דערשראָקען געוואָרען. ער האָט געהערט ווי איהר האַרץ קלאַפּט הויך. נור דאָך האָט זי פריהער געפונען ווערטער ווי ער. זי האָט זיך אָנגערופען:

— מן הסתם איז דאָך מיר שוין בעשערט אזוי, אז איך זאָל פאַר איהן א כלה ווערען. מען זעהט דאָך, עס איז א גאָט'ס זאַך.

— און זי ווילען פאַר מיר א כלה ווערען? פרעגט מאָטקע בע־שיידען.

— איך וועל אלעס טהאָן וואָס דער טאַטעשי און די מאַמעשי הייסען מיר. זיי ווייסען בעסער וואָס איז גוט פאַר מיר, — זאָגט חנה'לע מיט די אויגען צו דר'ערד.

— און זי ווילען פאַר מיר א כלה ווערען? — פרעגט מאָטקע נאָך אמאָל איבער.

— איך'ל איהן זאָגען דעם ריינעם אמת. איך האָב זעהר מורא, מיין האַרץ שרעקט מיר זעהר.

— פאַר וואָס האָבען זי מורא? — פרעגט מאָטקע דערשראָקען.

— זי ווייסען שוין פאַר וואָס איך האָב מורא. איך האָב מורא, אז זי זאָלען נישט געהן אויף דעם זעלבען וועג וואָס זי זיינען געגאַנ־גען. וואָס טויג מיר שוין אזא לעבען. איז דאָך גלייכער אז פון אונזער שידוך וועט גאָר נישט, איידער מיר געהן זיך פאַרבינדען פאַר גאָט און פאַר לייט.

.14

מאַטקע איז זיך מתודה פאַר זיין כלה.

א גאַנצע וואָך האָבען זיך חתן־כלה ניט געזעהען. דערפאַר זייי־נען זיי שבת א גאַנצען טאָג געוועזען צוזאַמען. שבת האָט מאַטקע גע־געסען ביי חנה׳לעס פעטער און חנה׳לע איז דאָרט געוועזען א גאַנצען טאָג שבת. זיי זיינען אינאיינעם אויסגעגאַנגען שפּאַציערען, ניט אין זאַקסישען גאָרטען, וואו אַלע האָבען געקענט מאַטקע׳ן, נור הינטער־רעם אידישען האָספּיטאַל צום ציטאַדעל צו, וואו עס שטעהען די טאָ־פּאָלען, און וואו עס געהען די איינזאַמע פּאַארלאַך אין וואַרשא, וואָס האָבען עמוואָס צו רעדען צווייטען זיך און ווילען ניט אַנדערע זאָלען זיי שטערען... אין זאַקסישען גאָרטען און אין אידישען טהעאַטער האָט חנה׳לע נאָך ניט געוואָלט געהן מיט איהם. זי האָט מורא געהאַט, מען זאָל דאָרט מאַטקע׳ן ניט דערקענען.

דורך די פּאָאר וואָכען, וואָס זיי זיינען געוועזען חתן־כלה, זיינען זיי אַזוי נאָהענט געוואָרען איינער צום אַנדערען, אז די כלה האָט מאַטקע׳ן געלערענט, ווי מען לערענט א קליין קינד, ווי ער זאָל זיך פיהרען, און מאַטקע האָט זי אין אַלץ געהאָרכט, אבי ער זאָל ווערען אַן אַנשטענ־דיגער מענש. זי האָט שוין אַזוי ווייט געבראַכט, אז מאַטקע איז יעדען שבת געגאַנגען מיט חנה׳לעס פעטער אין די חברה אריין דאַווענען. מאַטקע האָט זיך אָנגעהויבען צו קליידען ווי א חתן־בחור — לענגליך. חנה׳לעס א פּאָרטרעט, איינגעפאַסט אין מעדאַליאָן, האָט מאַטקע גע־טראָגען אין לאַטץ, און נאָך א פּאָרטרעט האָט ער געטראָגען אַנגע־קניפּט אין די גאָלדענע קייט צום זייגער, וואָס חנה׳לע האָט איהם געגעבען א מתנה. און פון די בעל־עגלה־יונגען, וואָס האָבען גע־האַלטען די פערד אויף גרזשיבאָוו, האָט ער זיך געהאַלטען פון דער־ווייטענס. ניט געגאַנגען מיט זיין אין שענק אריין ביער טרינקען.

אהרון ליב קאַנאַריק.

— מזל־טוב, אהרון־ליב, מזל־טוב! — האָט מען מאָטקע׳ן צו־געוואונשען פון אלע זייטען.

נור א וואונדערליכע זאך. צום ערשטען מאָל איז איהם דער נאָ־מען אזוי פרעמד פאָרגעקומען, און ער האָט געהאט דאָס געפיהל, אז ניט ער, נאָר קאַנאַריק איז א חתן געוואָרען פאר חנה׳לען, ווייל מען האָט זיין נאָמען אונטערגעשריעבען אונטער די תנאים...

איז מאַטקע אויסגעגאַנגען מיט זיין כלה שפּאַציערען. חנה'לע האָט דענסמאָל געהאַט געמאַכט אויף יום טוב אַ נייע קליידעל מיט אַ ווײס־טעלע ווי אַ אינגעל, און אַ ווייכען ווייבערשען קראַגען — וואָס איז דענסמאָל זעהר אין מאָדע געווען. האָט זי מאַטקע געזעהן אין נייעם קליידעל מיט דעם אינגעלשען וועסטעל און מיט דעם ווייבערשען קראַ־גען, האָט ער געמיינט אַז ער ווערט פערכאַפּט; אַזוי שעהן און טהייער האָט זי אויסגעזעהן אין דעם נייעם קליידעל. און מאַטקע איז אויך געווען אין אַ נייעם אַנצוג, וואָרום עס האָט שוין געהאַלטען נאָהענט פאַר דער חתונה, און מען האָט געהאַלטען אין איין איינקויפען אויס־שטייער. זיינען זיי ביידע אַרויס פאַרנאַכט שפּאַציערען, ווי געוועהנ־ליך, צום ציטאַדעל צו. אַ שבועות־טאָג איז דענסמאָל געווען. אַ גן־עדן. די ביימער בעקליידעט מיט בעז — עס האָט פּשוט פער־כאַפּט דעם אטהעם. אַרונטערגעקומען צום ציטאַדעל צו, ביי די גרינע טאַפּאָלען, האָט זיך פאַר זיי געעפענט אַ גרויסער הימעל איבער'ן גרינעם פעלד. איין האַלבער הימעל איז געווען נאָך אין ד'ער זון און דער אַנדער האַלבער הימעל האָט זיך שוין געבאָדען אין בלויען. און אָט איז דאָס בלויעכטס אַריינגעשוואומען אין די זון און אָט איז די זון אַריינגעשוואומען אין דאָס בלויעכטס. און ביים עק אויף יענער זייט ווייכסעל איז גאָר געווען אַ רויטער קאָכענדיגער טייך — אַ גיהנום. און אַזוי ליכטיג און פריי איז געווען איבער דער וועלט, אַז די פיס זיינען געוואָרען פליגעל, און עס האָט זיך געגלוסט צו טאַנצען. זיי־נען זיי אַנגעקומען צו לויפען צו זייער בעליעבט אָרט — צו דער גרינער לאָנקע, וואָס איז אויפ'ן בערגעל הינטער די טאַפּאָלען, האָבען זיך דאָרט אוועקגעזעצט און אָפּגעשפּיעגעלט זיך אין'ם בלאָטיגען טאָרף־זומפּעל, וואָס איז האַרט צווישען די טאַפּאָלען; האָבען גע־רעדט וועגען זייער חתונה, וועגען זייער צוקונפטיגען לעבען; האָבען געלאַכט און געפרעהט זיך, ווי יונגע חתן־כלה. פּלוצים האָט זיך חנה'לע אָנגערופען אַזוי:

— אהרון ליב, פאַרוואָס שיקסטו ניט נאָך דער מאַמען? איך וואָלט געוואָלט זעהען ווי די מחותנת'טע זעהט אויס.

האָט זיך מאַטקע אָנגערופען מיט האַרצקלאַפּען:

— האָסט ליעב מיין מאַמען, חנה'לע?

— געוויס האָב איך זי ליעב, וואָס פאַר אַ פראַגע איז דאָס?

און מעהר זיך גע׳חבר׳ט מיט די בעל־הבתים פישערס, וואס דאס איז מעהר כבוד און יחוס געווען. ווארום אזוי האט חנה׳לע געוואלט. און וואס חנה׳לע האט געוואלט האט מאטקע געטהאן. ווארום זי האט עס געמאכט אין דער שטיל, כלה־ארטיג, ציערליך־מאניערליך, און האט אזוי געזאגט צו איהם:

— זעהען זי, אהרון ליב, זי זיינען דאך שוין א חתן, עס פאסט דאך ניט.

— „זי" זאגסטו מיר גאר, חנה׳לע... — האט זי מאטקע אנגענו־מען ביי דער האנד.

— נו, זאל שוין זיין „דו", — האט דאס מיידעל געזאגט קאקע־טיש, ארא בגעלאזט די אויגען און געראיטעלט זיך.

און אט פאר די „אראבגעלאזענע אויגען" און דאס רויטלען זיך פון חנה׳לען, און פאר דעם „דו" וואס איז ארויסגעגאנגען פון איהר קליין מיילכעל און נאך קלענערע צייהנדלעך — פאר דעם אלעס איז מאטקע געווען אזוי ענטציקט, אז ער וואלט אלעס, אלעס פאר איהר געטהאן.

נור הייסען הייסט ער נאך ביי איהר „אהרון ליב קאנאריק" און ניט מאטקע. און ווען זיי געהען שפאציערען איינזאם צווישען די טאפאלען ביי דער ווארשאווער ציטאדעל צו דער ווייכסעל צו, פאר־נאכט, ווען די זון געהט אונטער, רופט זי איהם „אהרון ליב לעבען". קרענקט עס איהם, און עס דאכט זיך איהם, אז ניט איהם מיינט זי, נור קאנאריק׳ען, און ער איז נור קאנאריק׳ס שטעלפערטרעטער, און באלד וועט זיך קאנאריק אויפהויבען פון טונקלען טייכעל, וואו ער האט איהם אריינגעווארפען, און קומען אהער, און אננעהמען חנה׳לען ביי דער האנד — און ער וועט ווערען דער חתן. און זעצען זיי זיך אוועק אויף דער גרינער לאנקע, וואס איז אויפ׳ן בערגעל הינטער׳ן ציטאדעל, נעהמט זי זיין קאפ צווישען איהרע קאלטע הענדלאך און לעגט איהם אוועק אויף איהר שויס, און קושט מיט איהרע קאלטע ליפען און קאלט נעזעל, און זאגט „טהייערער אהרון ליב", „הארציגער אהרון ליב — מיינער, מיינער". מאכט מאטקע צו די אויגען און זאגט אין דער שטיל, פאר זיך, קוים, קוים מיט די ליפען: „מאטקע"... „מאטקע"... „מאטקע"...

איינמאל, אין א שבועות פארנאכט, דעם ערשטען טאג יום טוב,

פיהלט, אז מאַטקע געהט איהר פערטרויען עפּעס זעהר וויכטיגעס פון זיין לעבען. זי האָט זיך געשראָקען דערפאר. נור זי האָט געוואָלט וויסען דעם גורל, מיט וועלכען זי פערבינדעט זיך.

— חנה'לע, זעהסט, אז דו האָסט פריהער אזוי נערעדט וועגען מיין מאַמען, האָב איך געזעהן, אז איך און דו זיינען משפחה, איך קען דיר אלעס פערטרויען. האָרך אויס, חנה'לע. איך טראָג א פרעמדען נאָמען. פון א מענשען, וואָס איז שוין ניטאָ. וואָס לעבט שוין ניט. דער מענש האָט מיר שלעכטס געטהאָן, זעהר פיעל שלעכטס געטהאָן, און דער מענש האָט געהאט א נאָמען און איך האָב ניט געהאט קיין נאָמען. איך בין אנטלאָפען פון דער היים, ווען איך בין א קליינער אינגעל געווען, אָהן א נאָמען בין איך אנטלאָפען. זי האָבען מיך געשלאָגען. האָב איך צוריק געשלאָגען, האָט מען מיך געזוכט, געוואָלט מיך איינזעצען, בין איך אנטלאָפען. קיין פּאַס האָב איך ניט געהאט, און אָהן א פּאַס איז אָהן א נאָמען. דו קענסט זיך אין דער וועלט ניט ווייזען — און דער מענש האָט יאָ געהאט א נאָמען, און א פּאַס, איך האָב איהם מקנא געווען און געקלעהרט, ווי אזוי פון איהם דעם נאָמען מיט דעם פּאַס צוצונעהמען — — — נעקלעהרט, געקלעהרט, ביז איך האָב עס געטהאָן...

חנה'לע איז געזעסען, איהר הארץ האָט הויך געשלאָגען. זי האָט ניט געפיהלט דעם נאַסען הויך, וואָס פאלט אויף איהר, זי האָט נור געפיהלט מאַטקע'ס גרויסע אויגען, וואָס האָבען אָנגעצויגען איהרע אויגען און איהר פּנים ווי אן עלעקטרישע שוואם, און זי האָט געפיהלט מאַטקע'ס ווארימע האנד און אָטהעם.

— ...און אמאָל, אז ער האָט מיר זעהר, זעהר שלעכטס געטהאָן — ער מיט זיינע חברים האָבען מיך געשלאָגען, ביז איך בין קראנק געוואָרען, האָב איך געוואוסט, אז ער נעהט אנטלויפען מיט נאָך אימיצען, האָב איך זיך מיט יענעם אָבגערעדט, אָבגעוואָרט איהם אין מיטען וועג ביינאכט, און געמאַכט אזוי — אז ער זאָל פערשווינדען, פערשווינדען פון דער ערד, און איך טראָג יעצט זיין פּאַס אויף מיין הארץ, און איך רוף מיך מיט זיין נאָמען. האָב ניט קיין מורא, ער וועט שוין קיינמאָל ניט צוריקקומען. ער איז גוט בעהאַלטען אין א טייך מיט א שטיין אָנגעבונדען... קיינער ווייסט ניט. נור זיין נאָמען וויל איך מעהר ניט טראָגען. איך וועל פאָהרען אין מיין שטעדטעל אריין, וואו

ווען דען זאָל איך ליעב האָבען? זי איז דאָך דיין מאַמע, איז זי דאָך מיין מאַמע אויך.

האָט מאָטקע פערקרימט די ליפּען פאר וועהטאָג און האָט אזוי געזאָגט:

— מאָרגען שרייב איך אהיים א בריעף און שיק געלד, אז די מאַמע זאָל קומען.

— איך וויל דורכאויס, אז די מחותנת'טע מיט מיין מאַמען זאָלען מיך פיהרען אונטער דער חופּה, אז ניט וועל איך האָבען א געשטערטע חתונה.

האָט מאָטקע שוין געפיהלט, אז ער איז מיט איהר משפּחה. אז חנה'לע איז געבוירען געוואָרען מיט איהם, און אז זי איז ניט זיין כלה, נור זיין משפּחה, זיין נאָהענטע משפּחה — ווי זיין מאַמע.

און אז חנה'לע האָט זיך אָנגערופען:

— אהרון ליב, איך האָב פאר דיין מאַמען אָנגעגרייט א שעהנע מתנה, א שייטעל מיט א שוואַרצען קאַרעקאָווען טוך — האָט זיך מאָטקע אוועקגעזעצט און אָנגענומען חנה'לעס האנד און געזאָגט אין דער שטיל:

— חנה'לע, איך הייס ניט אהרון ליב, איך הייס מאָטקע. רוף מיך מאָטקע, איך בעט דיך.

— מאָטקע! — לאַכט דאָס מיידעל פרעהליך — נעה שוין, נעה שוין, דו לאַכסט אויס מיר. וואָס פאר א נאָמען איז מאָטקע? מאָטקע פּאַסט פאר א גנב.

— איך לאַך ניט, חנה'לע. איך טראָג א פרעמדען נאָמען.

— ווי הייסט דו טראָגסט א פרעמדען נאָמען? וועלכער מענש טראָגט דאָס א פרעמדען נאָמען? דו טרייבסט שפּאַס.

— איך טרייב ניט קיין שפּאַס, הערך אויס, חנה'לע, איך האָב דיר שוין לענגסט געוואָלט זאָגען, חנה'לע, דיר בעדאַרף איך אַלץ זאָגען. איידער איך געה מיט דיר חתונה האָבען, וויל איך אז דו זאָלסט אַלץ וויסען, פּונקט אזוי ווי מיין מאַמע. איך וויל דו זאָלסט זיין מיין מוטער פון היינט מאָל אָן. אַלעס זאָלסטו וויסען.

דאָס מיידעל איז שטיל געוואָרען און דערשראָקען. זי האָט דער־

איך מורא האָבען? איך האָב זיך נאָר געהאַט דערשראָקען.

— חנה'לע, חנה'לע, וואָס רעדסטו? — האָט זיך מאָטקע אראָב־געלאָזט אויף דר'ערד און אָנגעהויבען איינגראָבען זיין פּנים אין איהר.

— קום, קום, — האָט חנה'לע געזאָגט — עס איז שוין נאַכט, די מאַמע וועט אונרוהיג זיין. זי וועט ניט וויסען וואו מיר זיינען.

שווארץ און פעט איז געלעגען די פריהלינגס־נאַכט אין דער לופט און איבער'ן הימעל און אויף דער ערד. אין די נאַכט איז אָנגעקומען צו פליסען די שטילע ריחות פון די פערבאָרגענסטע בליהעכטסען, וואָס האָבען אויפגעעפענט זייערע יוגענד־קוואַלען, און מען האָט געהאַט דאָס געפיהל ווי הונדערט נאַקעטע כלות זיינען איינגעשלאָסען אין א פער־מאַכטען גאָרטען און זיי בע'שכור'ען די לופט מיט דעם יונפרוי־גע־שמאַק, וואָס יאָגט פון זייערע יונגע לייבער ארויס... און אין דער לופט פון דער נאַכט האָבען זיך געטראָגען פערבאָרגענע שווארצע פלעקען אין דער לופטען, ווי שאָטענס פון ניט געזעהענע געשטאַלטען וואָלטען פארביי שפּאַציערט פאר זייערע טריט. אין דער נאַכט און אין דעם דופט זיינען חתן־כלה צוריק אין שטאָדט אריין און האָבען צווישען זיך קיין וואָרט ניט אויסגערעדט...

איך בין נעבוירען, איך וועל געבען די סטראזשניקעס א סך געלד און וועל ארויסנעהמען א פּאַס אויף מיין אייגענעם נאָמען. איך וויל מיך רופען ווי מיין מאמע האָט מיך גערופען: מאַטקע! איך וויל הייסען מאַטקע...

דער יונג האָט אָבגעהאַקט אין מיטען און חנה'לע איז געזעסען ווי איינגעטונקט אין א וואָלקען. איהר הארץ און איהרע געפיהלען זיינען געווען פער'חלש'ט. און עס האָט זיך איהר געדאכט, אז זי שלאָפט, אז זי חלום'ט...

— שוין. יעצט ווייסטו אלעס, אלעס — האָט מאַטקע אָבגעזיפצט — זאָג, זאָג, ווילסטו נאָך מיין כלה זיין? זאָג. א כלה מיט מאַטקע'ן, ניט מיט קאנאריק'ען. קאנאריק איז געשטאָרבען, ער איז טויט... בעגראָבען... איך האָב איהם גע'הרג'עט, מיט מיינע הענד צודושעט... איך בין מאַטקע... מאַטקע... זאָג, ווילסטו מיט מאַטקע'ן א כלה זיין? האָב ניט קיין מורא, אז ניט, בין איך נישטאָ, גאָה איך אוועק, זעהסט מיך מעהר ניט.

דאָס מיידעל האָט זיך פּלוצים אויפגעכאַפּט פון די לעצטע ווערטער. זי האָט זיך ארומגעקוקט. די נאכט איז שוין געלעגען איבער'ן ברייטען פעלד. פון דערווייטענס האָט זיך געלויכטען דאָס ליכט פון דער שטאָדט, און פּלוצים איז איהר בעפאלען אן אימה צו זיין מיט איהר חתן איינע אליין אין פעלד ביינאכט. האָט זי אָנגעהויבען צו שרייען מיט אן אונמענשליכע שטימע:

— מאמע! מאמע! מאמע!...

מאַטקע האָט זיך דערשראָקען פאר איהר קול. ער האָט זיך אויפגעכאַפּט און געזעהען וואָס ער האָט געטהאָן, אז ער האָט זיך ארויסגעגעבען. עס האָט איהם ניט באנג געטהאָן דערפאר, פערקעהרט, ער איז צופריעדען געווען, וואָס יעצט האָט ער שוין גאָר ניט אויפ'ן געוויסען.

— וואָס שרייסטו? מענשען וועלען זיך צוזאמענלויפען. קום, איך וועל דיך צוריקפיהרען אין שטאָדט אריין. האָב ניט קיין מורא, איך וועל דיר גאָר ניט טהאָן.

— פארוואָס זאָל איך מורא האָבען? — האָט דאָס מיידעל זיך שוין געהאַט געפונען, און איבערלעגט זיך, אז עס איז בעסער ווייטער צו שפּיעלען די כלה — דו ביזט דען ניט מיין חתן? פאר מיין חתן זאָל

— מלך, וואָס רעדסטו!

— וואָס דו הערסט. וואָס ווילסטו, אז דער פּאָלקאָווניק־קאָ־מיסאר זאָל עס געוואָהר ווערען אָהן דיר און דערנאָך זאָל ער דיך און די כלה אויך ארייננציהען מיט׳ן חתן? — און גאָט ווייסט וואָס עס קען זיך אויסלאָזען.

—וואָס שרעקסטו מיך איבער? וואָס זיינען מיר שולדיג? מיר האָבען געוואוסט?

— זעהסטו שוין, דורך דעם איז גלייכער אז מיר זאָלען ארויפ־געהן צו איהם, צום קאָמיסאר חוואָסטאָוו און איהם אלעם דערצעהלען: פּאָני, אזוי און אזוי איז געווען. מיר האָבען ניט געוואוסט, די טאָכטער אונזערע איז א כלה געוואָרען פאר איהם. ווען מיר זיינען געוואָהר גע־וואָרען אזא זאך, זיינען מיר די ערשטע צו דיר געקומען צולויפען דער־צעהלען, מיר זיינען ניט שולדיג.

— איך וויל נישט זיין דערביי, נישט פון אונזערע הענד זאָל ער פאלען — בעט זיך דאָס ווייב.

— און אז דו וועסט עס איהם ניט זאָגען, מיינסטו, וועט ער עס ניט געוואָהר ווערען? ער וועט עס געוואָהר ווערען אָהן דיר. עס וועלען זיך שוין געפינען אזעלכע וואָס וועלען איהם דערצעהלען, אז זי ווייסט, ווייסען עס אנדערע אויך. דער שטריק קומט פאר יעדען גנב. און אז עס וועט ניט זיין היינט, וועט עס זיין אין א יאָהר, אין צוויי, ווען דו וועסט שוין זיין משפּחה מיט איהם און מען וועט דיך אויך ארייננשלעפּען און חנה׳לען אודאי, זיין ווייב געווען — געוואוסט און ניט דערצעהלט. איך וועל ניט לאָזען אונגליקליך מאכען מיין טאָכ־טער. איך וועל אויף גאָר ניט קוקען, איך געה שוין אריבער צו איהם, אָט יעצט, און דערצעהל עס איהם גלייך, איך וויל דערמיט ניט האָבען צו טהאָן, זיי זאָלען גאָר נישט קענען האָבען געגען אונזער קינד.

די לעצטע ווערטער האָבען די אידענע איבערציינגט אז עס איז נויטווענדיג ארויסצוגעבען מאָטקע׳ן, כדי צו ראטעווען זייער קינד. זי האָט שוין גאָר נישט געזאָגט נור שטיל געוויינט.

מען האָט אריינגערופען חנה׳לען, זי איז געווען בלייך און דער־שראָקען און האָט ניט געוואוסט וואָס עס איז געשעהן און וואָס עס טהוט זיך מיט איהר.

— טאָכטער, וויין נישט — דאנק גאָט וואָס עס האָט זיך אזוי

.15
אױם מחותנים׳שאַפט מיט מאָטקע׳ן.

אז חנה׳לע איז געקומען אהײם, האָט זי א דערשראָקענע, א צו־טראָגענע ארײנגערופען פאָטער און מוטער אין א צװײטע שטוב ארײן און מיט א ציטערענדיג הארץ און אן ערשראָקענעם לשון דערצעהלט דעם סוד װאָס מאָטקע האָט איהר פערטרױעט: אז ער טראָגט אַן אנדערען׳ס נאָמען, פון א מענשען װעלכען ער האָט גע׳הרג׳עט. מלך קאפע־מאכער, דערהערענדיג אזא שרעקליכע זאך, מיט װעמען זײן טאָכטער איז א כלה געװאָרען, איז ער אױך פערציטערט געװאָרען. די ערשטע פאָר מינוט האָט ער גאָר נישט געקענט רעדען, דאָס װײב האָט זיך געבראָכען די הענד און איז ארום מיט א געװײן.

— שװײג, געדענק אין גאָט, מען װעט הערען! — האָט ער איהר געזאָגט.

אז די ערשטע איבערראשונג איז אריבער, האָט מען אָנגעהױבען צו איבערקלעהרען װאָס צו טהאָן.

א לאַנגע צײט האָט זיך טאטע־מאמע אָנגעקוקט שטום מיט בליקען, ביז חנה׳לע איז פּלוצלונג ארױס מיט א גרױס געװײן.

— װאָס װײנסטו, מײן קינד? דאנק גאָט, אז ער האָט עס דיר יעצט געזאָגט — !װאָס װאָלסטו געטהאָן חלילה נאָך דער חתונה?

מען האָט געטרײסט חנה׳לען און מען האָט זי ארײנגעפיהרט אין א צװײטע שטוב ארײן.

— די ערשטע זאך װאָס מיר דארפען טהאָן איז בעהאלטען חנה׳־לען פון איהם — האָט די מוטער געזאָגט, װען זײ זײנען אלײן גע־בליבען.

— די ערשטע זאך דארפען מיר ארױפגעהן צום פּאָלקאָװניק־קאָמיסאר און איהם אלעס דערצעהלען, איהם אלעס זאָגען, האָט זיך דער פאָטער אָנגערופען.

— וואָס זאָל איך דיר זאָגען, מאַמע־לעבען? איך האָב דיר שוין אַלעס געזאָגט.

— האָט ער דיר נישט געטהאָן קיין שלעכטס?

— ווער, מאַמע?

— מאָטקע.

— ניין, מאַמע־לעבען, ער איז אומגעגאַנגען מיט מיר ווי א חתן, ווי א פיין לערן־קינד, ער האָט מיר בלויז געגלעט איבער'ן קאָפּ און מיר געזאָגט אז ער האָט מיך ליעב, זעהר ליעב. אַלעס וואָס איך האָב געוואָלט האָט ער געטהאָן. ער איז געגאַנגען מיט'ן פעטער אין בית המדרש אריין דאַווגען יעדען שבת. ער האָט זיך שוין נישט גע־חבר'ט מיט יונגען. אַלעס האָט ער געטהאָן פאַר מיר, ווייל ער האָט געוואָלט ווערען אַן אָרענטליכער מענש, אז איך זאָל איהם ליעב האָבען און דאָס האָט ער מיר אויך דערצעהלט, אז איך זאָל שוין פון אַלעס וויסען, אום ער זאָל שוין גאָר ניט האָבען צו בעהאַלטען אין זיין הארצען פאַר מיר. דערפאַר האָט ער עס מיר געזאָגט.

— און ווייטער האָט ער דיר גאָר נישט געטהאָן? זעהסטו, מיין קינד, איז ער שוין מיט דיר אזוי נאָהענט אז אַלעס איז שוין פאַר־פאַלען, וועלען מיר זיך מוזען קנייפּען אין די באַקען און שווייגען, איז עס שוין אונזער שאַנדע, מוז מען שטעלען א חופּה...

— ניין, מאַמעלע, איך האָב דיר שוין געזאָגט, אז ער איז זיך בעגאַנגען מיט מיר אזוי איידעל, אזוי שעהן ווי ער וואָלט נישט געוועזן דאָס, נור א לערן־קינד. ער האָט געזאָגט אַז גאָט וועט איהם העלפען און ער וועט שוין האָבען די זכיה צו שטעהען מיט מיר אונטער דער חופּה, וועט ער זיין דער גליקליכסטער מענש.

— ער וועט שוין די זכיה האָבען, ער וועט שוין... גליקליך ביזטו מיין קינד וואָס דו האָסט זיך ניט געלאָזט פערפיהרען פון איהם. מלך — רופט זי אריין דעם מאַן — וואָס האָסטו געפּלאַפּעלט, וואָס האָסטו געוואָלט פון דער מיידעל? — ווי א לערן־קינד איז ער זיך בעגאַנגען מיט איהר. ער האָט זי איידעל בעהאַנדעלט.

— אויב אזוי, זאָל דאָס אַלעס אויסגעהען צו זיין קאָפּ! — זייי־נען מיר ריין דערפון. קום מיין קינד — די מינוט קום מיט מיר.

— וואוהין, טאַטע?

אויסגעלאָזט. דו ביזט גאָר ניט זיינע און ער איז ניט דיינער, תנאים איז נאָך ניט חתונה, ער איז א פרעמדער מענש.

חנה׳לע האָט פון דעם אלעם געוואוסט, אָבער עס האָט איהר שוין געהאט געצוינגען צו מאָטקע׳ן. מאָטקע איז געווען דער ערשטער מאַנס־פּארשוין וואָס האָט זי געקושט.

— מיר מוזען, טאָכטער, פון זיך דאָס פּעקעל אראָבווארפען אום מיר אליין זאָלען נישט אריינפאלען, מיר מוזען ארויסקומען פון דעם, מיר האָבען דערמיט גאָר ניט צו טהאָן.

אז חנה׳לע האָט דערהערט דאָס דער פאָטער פערלאַנגט פון איהר אז זי זאָל מיטגעהען מיט איהם צום פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר און איהם אלעס דערצעהלען וואָס מאָטקע האָט איהר פערטרויעט, איז זי ארויס אין אזא געוויין, אז פאָטער און מוטער האָבען זיך דערשראָקען, אויב חנה׳לע קעהר מאָטקע׳ן ניט אָן מעהר ווי א כלה... דאָס מיידעל האָט איינגענאָרעט איהר פנים אין איהרע הענד און זיך איינגעגראָבען אין גאַנצען אין קישען — און ניט געוואָלט קיינעם זעהען און קיינעם הערען.

— הינדעל, איך האָב מורא, איך האָב מורא אז מיר זיינען דער־אינען! דער יונג האָט אונז אונגליקליך געמאכט.

— וואָס פאלט דיר איין אויף מיינע שונאים׳ס קעפּ? א אונ־שולדיג קינד און דער יונג איז געווען צו איהר ווי א לערן בחור, ווי א רב׳ס א קינד, אזוי איז ער זיך בעגאַנגען מיט איהר.

— איך האָב מורא אז מיר מוזען שוין שווייגען, עס איז שוין אונזער אונגליק. זעה, ווי די מויד וויינט, זעה.

— מלך בענקארט, געה אוועק פון מיר! לאָז מיך מיט׳ן קינד אליין.

— ווער געוואוהר, הינדעל, ווער געוואָהר וואו מיר האַלטען. איז עס שוין נאָך אלעמען, מוזען מיר שווייגען, איז אונזער בראָך, ווער געוואָהר — האָט דער איד געזאָגט, ארויסגעהענדיג אין א צווייטע שטוב אריין.

— טאָכטער לעבען, זאָג מיר, קינד, שעהם זיך נישט, איך בין דאָך דיר א מאמע, קינד מיינס — האָט די מוטער גענומען דער טאָכ־טער׳ס קאָפּ אויף איהר שויס.

.16

מאַטקע האָט א גוטען שוסטער־מלאך...

מלך קאפע־מאכער האָט די טאָכטער געשלעפּט מיט געוואלד צום פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר און שוין, ביינאכט. „ניט איבערנעכטיגען זאָל עס ביי מיר!" האָט ער געשריען, אומזיסט האָט חנה'לע געוויינט זיך געבעטען ביים פאָטער — דער איד האָט זי געשלעפּט. און חנה'לע איז נעגאנגען.

זיי האָבען אָבער דעם פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר ניט געטראָפען, ניט אין צירקעל און ניט אין דער היים. דער פּאָלקאָווניק האָט פערבראכט די אָבענדען אין קאפע־שאנטאן „אקוואריום". וואו עס איז אויפגע־טרעטען די בעריהמטע שפּאנישע דראָמען־טענצערין „דראָראָטהעא", וועגען וועלכער די ווארשאווער ציימונגען און די גאנצע ווארשאווער „קאוואלעריע" האָבען געשריעבען און גערעדט, אז זי האָט די שעהנסטע פיס אויף דער וועלט...און פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר כוואסטאוו איז גע־ווען מיט דער שפּאנערין א גאנצער מחותן. ניט איינער פון די אָפּי־ציערען־וועלט האָט איהם מקנא געווען די שלאנג־בויגענדע שפּאנערין מיט איהרע בלייכע דינע פינגער און אויסגעאיידעלטע פיס, וועלכע גיסען זיך אין איהרע זיידענע זאָקען, ווי אן אויסגעטאָקטער בעכער מיט וויין... און מען האָט זיך געהאלטען אין איין סוד'ען פון וואנען די שפּאנערין קומט, און פון וואנען פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר כוואסטאוו איז מיט איהר אזא מחותן... דאָס סוד'ען זיך אָבער און דאָס אָרט, וואָס מען האָט אָנגערופען פון וואנען „די שעהנסטע פיס" קומען, האָט דער שפּאנישער דראָמען־טענצערין נאָך מעהר רייטץ געגעבען. אלע האָבען דעם קאָמיסאר מקנא געווען און איהם בעגליקוואינשט מיט „אזא נומער". און פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר כוואסטאוו איז אויף זיין „נומער" זעהר שטאָלץ געווען.

— צום פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר כוואסטאָוו — אלעס זאָלסטו איהם דערצעהלען, אזוי ווי דו האָסט מיר דערצעהלט. אלעס!

— מאטע!...

— מיט געוואלד וועל איך דיך שלעפּען, מוזט דיך ו׳אטעווען, מיין קינד. וואָס קעהר ער זיך אָן מיט דיר? ער האָט דען חתונה געהאט מיט דיר? אוים מחותנים׳שאפט!... א פרעמדער איז ער. וואָס געהט ער אונז אָן? קום!

וועלט. די ביהנע איז געווען פון הינטען אויס בעלויכטען רויטליך, און דאָס קליידעל עקסטרא שווארץ, כדי די העלקייט פון די פיס זאָל זיך בולט'ער אָנזעהן. און די דראָט איז געווען אין דער הויך, כדי אלע זאָלען קענען זעהן די פיס. די דאמען און די אָפיציערען — אלע זיי־נען געווען פערכאַפּט פון די ווייכע סאַמעטענע מוזיק־ליניע, פון דעם ערדעלען געבוי פון די פיס וואָס האָבען זיך געגאָסען ווי וויין אויס א בעכער. דורך די ווייסקייט פון די פיס האָבען זיך ארויסגעצויגען די בלויע אָדערען, וועלכע האָבען אין דער בלוט־רויטער בעלויכטינג אָנ־גענומען א רויטליכען קאָליר, און די אָדערען זיינען געווען ווי שנירלאַך בלוט, וואָס ציהען זיך איבער די ווייכע ווייבערשע ווייסקייט פון פוס... אלע זיינען געווען ענטציקט פון די רויטליכע אָדערען; די דאמען נאָך מעהר פון די הערען, און אלע האָבען מיט א פריידענס־קרעכץ אויסגעשריען, ווען די דראָטען־טענצערין האָט פלוצלונג געגעבען א שפרונג אויף פון דער דראָט אין דער לופט און עס האָבען זיך איהרע פיס געשלענגעלט ווי צוויי ווייכע לאַבענדזש־העלזער. אין א סעקונדע איז זי ווידער שטעהן געבליבען אויף דער דראָט. אלע האָבען גע־כאַפּט די שאַמפּאַניער גלעזער אין די הענד און געבויגען צו איהר און נעקרעכצט פאר פרייד, און זי האָט אָבגעענטפערט מיט א בויג פון איהר נאַקעטען שעהנעם פוס...

דענסטמאָל האָט מען דעם פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר, וועלכער איז געשטאַנען נעבען דער ביהנע און געגעסען די דראָטען־געהערין מיט די אויגען, אָנגעזאָגט, אז עפּעס א איד מיט א טאָכטער ווילען איהם זעהען. ער האָט זיי געשיקט צום „טייוועל“, און ווייטער געווען פער־נומען מיט די קונצען־מאַכערין.

אָבער מלך קאַפּע־מאַכער איז נים אָבגעטראָטען.

— א גאַנצע נאַכט וועל איך דאָ ווארטען, — האָט ער געזאָגט. ער האָט מורא געהאַט, אז טאָמער חעט ער אהיים געהן און אָבלעגען אויף מאָרגען, וועט דער יונג שוין פערשווינדען און וועט נור טראָגען א האַס אויף איהם. און עפּעס אן אונפערשטענדליכע נקמה האָט דעם אידען ארומגענומען, דוקא מאָטקע'ן צו פּאַקען נאָך היינט ביינאַכט, ווען ער שלאָפט און ריכט זיך גאָרנים דערויף. עס איז שוין ביי מלך דעם קאַפּע־מאַכער געוואָרען אן אַמביציע, א נקמה־געפיהל און ער האָט עס געוואָלט גלייך אויספיהרען.

מלך קאַפּע־מאַכער, ניט געפינענדיג דעם קאָמיסאַר ניט אין דער היים און ניט אין צירקעל, האָט געשלעפּט די טאָכטער אין שאַנטאַן „אקוואריום“ און אַז דאָס ווייב האָט געפּרואווט אָבּרעדען, אַז מען זאָל עס אָבלעגען אויף מאָרגען, האָט דער איד גע'טענה'ט:

— נאָר איינער, וואָס פריהער איז בעסער פאַר אונז. ביז מאָרגען ווער ווייס וואָס עס קען זיך מאַכען. אפשר וועט ער זיך איבערלעגען, חרטה האָבען וואָס ער האָט זיך מודה געווען, אַנטלויפען, אָדער אונז נאָך שלעכטס טהאָן — אונז אויך אריינשלעפּען... אויף די הייסע שעה, אַז ער ריכט זיך גאָר ניט דאַרויף, דאַרף מען איהם פּאַקען.

און אַז חנה'לע האָט געוויינט, האָט דער איד דער אידענע איינגערוימט אין אויער:

— מען קען נאָך כאַפּען פאַר אַזאַ מעשה געלד אויף. קאָזנאַ־טשייסטוואָ בעלוינט פאַר אַזאַ זאַך, מיט א הונדערטער און אמאָל מיט א פּאָאַר. זי קען קריגען גרן דערפאַר.

געגען דעם לעצטען ארגומענט האָט די אידענע ניט געקענט ביי־שטעהען, און האָט זיך אָנגעהויבען בייזערען אויף דער טאָכטער:

— חנה'לע, וואָס ווילסטו אונז אונגליקליך מאַכען? דיך און אונז אויך — מיר מוזען ווי אם שנעלסטען דאָס פּעקעל פון זיך אראָב־ווארפען.

אָבער אין שאַנטאַן „אקוואַריום“ האָט מען זיי ניט אריינגעלאָזט. דער פּאָלקאָווניק־קאָמיסאַר איז געווען פערנומען. עס האָט פּונקט אויפ־געטרעטען אויף דער ביהנע „דאָראָטהעא“. זי איז געגאַנגען אָנגעטהאָן אין א שווארץ זיידען קורץ שאַנטאַן־קלייד מיט קליינע בלישצענדע פּעריל בעזעצט. מיט נאַקעטע פיס, מיט צופּלאָשעטע שווארצע האָאר האָט זי געטאַנצט אויף א ווייכע דראָט, וואָס איז געווען געצויגען איבער דער ביהנע. די מוזיק האָט אויפגעהערט צו שפּיעלען. אין זאאַל איז האַלב טונקעל געווען, און דער עולם האָט זיך אויפגעשטעלט פון די פּלעצער, און די דאַמען מיט די אָפיציערען פון זייערע לאָדזשען. און אלעמענס בליקען זיינען געווען צוגעצויגען צו דער ביהנע, וועלכע איז געווען רויט בעלויכטען ווי מיט א בלוט־בעלויכטונג. די דראָטען־טענצערין האָט זיך געגליטשט מיט איהר קליין שווארץ שירעמעל איבער דער דראָט און געבויגען אַזוי איהר בויגזאַמען שלאַנגענדיגען קערפּער, אַז זי האָט געקענט ארויסווייזען די „שעהנסטע פיס“ אין דער

דאָך, אז דו ביזט א פרויען־פּראָפעסער און דו האָסט ליעב שעהנע מיידלאך, נאָך דערצו אידישע.

דעם פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר האָט זעהר אָנגעשמעקט דער קאָמפּלי־מענט. ער האָט זיך אָנגערופען מיט א פערגניגענדען שמייכעלע:

— עפּעס א שעהנע טאָכטער האָט ער, דער איד?

— זעהר א שעהנע מיידעלע, א זשידאָווקעלע, א געשמאַקע.

— אויב אזוי, פיהר זיי דאָ אריין.

— ניין, ניין! ניט דאָ. גנעה דו ארויס צו זיי. דאָ איז א דאמע דאָ, — האָט זיך דער ריכטער אָבגערופען, ווייזענדיג אויף דער טענ־צערין — אפשר איז עס פאר איהר אונאנגענעהם.

— איך האָב מורא אייך צו לאָזען דאָ אליין מיט מיין שעהן פוי־געלע — האָט זיך דער פּאָלקאָווניק אָבגערופען — איהר קענט דאָ אויף מיר פאר איהר שלעכטס אָנרעדען. פאר דיר האָב איך שוין ניט קיין מורא אלטער תרח, — האָט דער פּאָלקאָווניק געזאָגט צום ריכטער — נור אָט פאר דעם יונגען שנעק — ווייזט ער אויפ׳ן יונגען אָפיציער — זיי נעהמען ביי אונז אלע פויגעלעך אוועק, די יונגע שנעקעס.

— אויב אזוי, פּאַני פּאָלקאָווניקו, קענט איהר זיי דאָ עמפּפאַנגען — ווייזט דער דירעקטאָר אויף א צווייטען צימער מיט גלעזערנע שויבען, וואָס האָט זיך אָנגעשלאָסען ביים קאָבינעט — אי דער קאָ־מיסאר וועט זיין נאָהענט צו זיין פויגעלע, און אי ער וועט קענען די אידען עמפּפאַנגען.

— פיהר זיי דאָרט אריין אהין! — האָט דער פּאָלקאָווניק בע־פוילען דעם בעדיענטען.

דער פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר איז אריין אין דער צווייטער שטוב צו די אידען, וואָס מען האָט איהם אריינגעבראכט, און דער עולם איז גע־ווען פערנומען מיט טרינקען. דער דירעקטאָר איז געגאַנגען ברענגען עפּעס א נייע מאַרקע שאַמפּאַניער, און „קרומאַשאַטקאַ“ איז גע־גאַנגען האַנדלען אין די אַנדערע קאָבינעטען. די דראָטען־טענצערין, וועלכע איז איצט געווען די קעניגין פון די צוויי הערען, וואָס זיינען איבערגעבליבען מיט איהר, האָט מיט ביידע קאָקעטירט, און האָט ביי־דע געצייצט, ניט פאר לוסט, נור אויס געוואָהנהייט און צו ערגערען

באלד האט זיך דער פּאַלקאַווניק־קאָמיסאר מיט זיינע פריינד, א שטאבס־אָפיציער און א ריכטער און נאָך עפּעס א ציווילנער, געפונען אין זייער קאבינעט, וואו זיי האָבען מיט בלומען און שאמפּאניער אין די הענד אָבגעוואַרט די דראָטען־געהעריך. באלד האט „קרומאשאטקא“, דער שעהנער יונג, וואָס האָט פערקויפט ציהרונג צו ז׳י שאַנסאָנעטקעס, זי ארייננגעטראָגען אויף די הענד און דער פאן „דירעקטאָר“ איז נאָכגעלאָפען שווער אָטהעמענדיג. די געזעלשאפט האט זי עמפּפאנגען מיט א הורדא. דער פּאַלקאַווניק־קאָמיסאר האט אנידערגעקניעט פאר איהר און זי האט א לייכטען שפּרונג געגעבען, געשטעלט זיך מיט איהרע נאקעטע פיס אויף זיין פּליך און א שפּרונג געטהאָן אויף די ווייכע זאָפא ארויף.

— נו, קרומאשאטקא, ווייז וואָס דו האסט! — האָט זיך דער פּאַלקאַווניק־קאָמיסאר אָנגערופען.

— צוויי טהייערע רינגען מיט רויטע שמאראַגדען, אויסגעקויפט פון פּעטערבורגער לאָמבארד, וואָס די „קעניגין פון די פּעריל“ האָט פערזעצט.

— ווייז אהער.

און דער פּאַלקאַווניק־קאָמיסאר האט מכבד געווען מיט די רינגען דעם שעהנעם יונגען שטאבס־אָפיציער, וועלכער האט אנידערגעקניעט און אָנגעטהאָן די רינגען אויף די צוויי דיקע פינגער פון דער דראָטהען־טענצערינס פיס.

דענסטמאָל האָט דער דיענער ווידער געמעלדעט דעם פּאַלקאַווניק־קאָמיסאר:

— פאני פּאַלקאַווניקו, דער איד וויל ניט אוועקגעהן. ער איז דאָ מיט זיין ווייב און זיין טאָכטער. זיי זאָגען, אז זיי האָבען אייך מיטצוטהיילען זעהר א וויכטיגע זאך.

— וואָס ווילען די אידען האָבען פון מיר? איך האָב דאָך זיי געזאָגט, אז זיי זאָלען קומען מאָרגען אין צירקעל.

— זיי זאָגען, אז עס איז א זאך, וואָס איהר דאַרפט היינט, שוין, וויסען, — האָט אָבגעענטפערט דער דיענער, וועמען מלך קאפּע־מאַכער האט געגעבען טרינק־געלד.

— אפשר ווילען זיי דיר די טאָכטער פערקויפען. זיי ווייסען

אויף דעם יונגען אַפּיציערס שויס. זי האָט איהם געגלעט מיט איהרע פיס, און דער יונגער אַפּיציער האָט זי געקושט אין די פיס.

באַלד איז אריינגעקומען דער פּאָלקאָווניק־קאָמיסאר א רויטער, אַן אָבגעקאָכטער, געדרעהט זיך די וואָנצעס און גערעדט ווי צו זיך:

— זעהר א וויכטיגע זאַך, אינטערעסאנט... אינטערעסאנט... מען דארף באַלד אָנהייבען צו טהאָן...

מארי האָט איהם ניט געהערט. זי האָט מיט איהרע נאַקעטע פיס ארומגענומען דעם יונגען אַפּיציער ווי מיט צוויי לייכטע הענד.

— וואָס געהסטו טהאָן? זעהסט, דאָ האלט עס מיט דיר אין סכנה — ווייזט דער ריכטער אויף מארי'ס פיס...

— ברודער, די פּפליכט רופט... אַלערערשטענס דאָס געזעץ, דער־נאָך דאָס פערגעניגען. זעהר אינטערעסאנט, אַ־וואָ, א וואוילער חתן, — זאָגט דער קאָמיסאר פאר זיך און קלינגט נאָכ'ן דיענער.

— וואָס, ביזט משוגע געוואָרען? וואוהין געהסטו? און דו לאָזט זי איבער דאָ מיט דעם? איך, ברודער, בין דאָ אַן איבריגער. אז זיי זיינען ביידע, זעהען זיי מיך גאָר ניט, — זאָגט דער ריכטער.

— זאָל ער געהן, זאָל ער נעהן, און איך וועל פאר אייך, מיינע העררען, דאָ אויספיהרען דעם שלאַנגען־טאַנץ, וואָס דער רעזשיסער האָט מיך אויסגעלערענט. ווארט אביסעל, זאָל ער פריהער אוועקגעהן, — רופט זיך אָן מארי. געכאַפּט דעם יונגען אַפּיציער'ס גלאָז, גע־טרונקען פון זיין גלאָז און דערנאָך עס איהם געגעבען אין מויל אריין.

— שעהן זעהסטו אויס, כוואָסטאָוו! הפנים מיר זיינען ביידע אַלט. מיר ביידע טויגען שוין אויף טויזענד כפּרות, — האָט געלאַכט דער ריכטער, וועלכער איז שוין האלב־שכור'לעך געוועזן.

— אויב אזוי, געה איך ניט ביז דו וועסט ניט אויספיהרען דעם שלאַנגען־טאַנץ. פאר מיר האָסטו איהם נאָך ניט געטאַנצט; פאר זיי געהסטו איהם שוין טאַנצען!

— און איך וועל ניט פריהער טאַנצען, ביז דו וועסט ניט אוועק־געהן, געה, געה!...

— אָ, שעהן, שעהן, כוואָסטאָוו, א בראָך נאָך דיינע יאָהרען! — האלט אלץ אין איין לאַכען דער אַלטער ריכטער.

דעם פאַלקאָווניק־קאָמיסאַר. זי האָט געלאַכט און געוויזן איהרע קליי־נע שאַרפע ווייסע ציינהנדלאך, פון וועלכע דער ריכטער איז שיער נים פון זינען אראָב.

פלוצים האָט זי דערהערט פון דעם צווייטען צימער, וואוהין דער פאַלקאָווניק איז אריין, א געוויין פון א יונג מיידעל. די דראָטען־טענצערין, וועמען עס איז בעקאַנט פאָרגעקומען אי די שטימע, אי דער געוויין, איז געבליבען זיצען ווי פערגאפט. זי האָט זיך אויפגע־הויבען, לייכט אונטערגעשפרונגען צו דער טהיר, פאמעלאך זי אויפ־געעפענט און אריינגעקוקט. זי האָט געזעהן ווי חנה'לע שטעהט א ווײנענדיגע פאר'ן פאַלקאָווניק־קאָמיסאַר און פערהילט זיך מיט א טי־כעל די אויגען. און דער פאָטער שטעהט איבער איהר און שרייט:

— דערצעהל אַלעס דעם פאַלקאָווניק־קאָמיסאַר, ווי פאר א פאָ־טער דערצעהל איהם אלעס, וואָס דער חתן דיינער האָט דיר געזאָגט. אזוי ווי דו האָסט מיר דערצעהלט אין דער היים.

די דראָטען־געהערין האָט שוין פון אלעס געוואוסט. זי איז בלייך געוואָרען, דערשראָקען. באלד האָט זי צוגעקלאַפט די טהיר און איז צוריק אוועק צו די געסט.

— ווי א פרוי איז נייגעריג! דערהערט א פרוי א שטימע, איז זי שוין דאָ.

— דאָס איז זי אויפערזיכטיג אויפ'ן פאַלקאָווניק, ער זאָל זיך קיין אַנדערע נים נעהמען, נים וואהר? — האָט דער ריכטער זי אָנ־גענומען ביי דער האַנד.

— וואָס דען, אויף דיר זאָל איך זיין אויפערזיכטיג, מיט דיין פליך אויפ'ן קאָפּ? — האָט זי געפאטשט מיט איהר האַנד אויפ'ן ריכטער'ס קאָפּ און געלאַכט.

זי האָט געוואוסט, אז דרינען האַנדעלט זיך וועגען מאָטקע'ן. און איין זאך איז איהר מיט אמאָל קלאָר געוואָרען — זי מוז מאָטקע'ס לעבען ראַטעווען. די ערשטע זאך אויפהאַלטען דעם קאָמיסאַר ביז טאָג, ביז מאָטקע וועט פון דער היים אוועק, אז מען זאָל איהם שוין נים געפינען.

זי האָט געכאַפּט א פלאַש שאַמפּאַניער, אָנגעגאָסען די גלעזער, און געשריען צו די הערען: טרינקען! און כדי דעם פאַלקאָווניק אייפערזיכטיג צו מאַכען, האָט זי איהרע נאַקעטע פיס אוועקגעלעגט

— דאָס איז גוט. איך וועל איהם שוין דאָרט ביי דיר אָבוואַר־טען מיט מיינע לייט. אי לייכט וועט עס זיין, אי אָהן סקאַנדאַלען. פערשטאַנען?

— פערשטאַנען, — האָט דער איד געענטפערט.

— געה אהיים, און דערצעהל קיינעם קיין וואָרט ניט, און דו וועסט פון מיר בעלוינט ווערען דערפאַר.

מאַרי האָט גוט אויסגעשפּיצט די אויערען, אז קיין וואָרט זאָל איהר ניט פערלוירען געהן פון דעם וואָס דער קאָמיסאַר רעדט מיט מלך קאָפּע־מאַכער. זי האָט שוין אַלעס געהערט און פון אַלעס געוואוסט.

— אַ וויכטיגע זאַך, אַ אינטערעסאַנטע זאַך, — האָט דער קאָ־מיסאַר געזאָגט צו זיינע געסט — בעדאַרף געהן, דאָס געזעץ רופט, נור דאָס האַרץ לאָזט ניט, — ווייזט ער אויף מאַרי׳ן — געמאַכט אַזוי, אז אי דאָס האַרץ איז רוהיג און אי דאָס געזעץ וועט ניט ליידען. קאָפּ דאַרף מען נור האָבען, דאָס איז אַלעס. נו, יעצט, מיין קעצעלע, דאָס טאַנץ. מיר קומט...

— יאָ, ער האָט רעכט, איהם קומט, — האָבען אַלע מיטגעשטימט.

— ער האָט נאָך צייט, זאָל ער טרינקען. מיר אַלע האָבען גע־טרונקען, ווען ער האָט געהאַט צו טהאָן מיט עסקים.

— דאָס איז וואהר, כוואָסטאָוו; דו האָסט מזל, זעהסט ווי זי זאָרגט וועגען דיר.

— דאָס איז אַלץ מיין האַרץ שולדיג. אַ גוטע האַרץ — זאָגט ער אַליין אויף זיך.

אין אַ שטורנדע אַרום זיינען זיי שוין אַלע געוועזען שכור. דאָס „געזעץ“ און די „גערעכטיגקייט“ אין די געשטאַלטען פון קאָמיסאַר כוואָסטאָוו און פון דעם ריכטער האָבען געקניעט פאַר דער דראָטען־געהערין, און זי האָט געגאָסען ווין אויף זייערעביידענס פּליכען, פאַר וואָס דאָס „געזעץ“ און די „גערעכטיגקייט“ האָבען איהר די הענד גע־קושט.

דערנאָך האָט זי אויסגעפיהרט דעם שלאַנגען־טאַנץ, וועלכער איז בעשטאַנען אין דעם, וואָס דאָס מיידעל האָט זיך געשטעלט אויף די הענד מיט די נאַקעטע פיס אין דער הויך, און איהרע פיס, ווי צוויי

— און איך וועל ניט פריהער געהן, ביז דו וועסט ניט טאנצען — שפּארט זיך כוואסטאוו — און — געה צום טייוועל! — שרייט ער צום דיענער, וועלכער איז אריינגעקומען אויף זיין רוף.

— און איך וועל ניט טאנצען אז דו וועסט דא זיין, — רייצט זיך אליץ מיט איהם די דראַטען־געהערין. — כוואַסטאוו, געה דערלאנג מיר א קישעלע! — בעפעהלט זי איהם מיט א געביעטערישען טאן.
כוואַסטאוו האט איהר דערלאנגט א קישעלע און געבליבען שטעהן.

— און יעצט געה ארוים, געה צו דיינע פליכטען.

— איך וועל ניט געהן, איך וועל דא זיין, — האט ער זיך איינגעשפּארט.

— אויב אזוי, שיק דיינע אידען צום טייוועל און זעץ זיך אוועק ווי א מענש. האסט געסט פערבעטען, און יעצט לאזטו מיך אליין מיט זיי. א שעהנער קאוואליער ביזטו, — נעהמט זי איהר זיידען געשטיקט טיכעל צו די אויגען.

— דאס איז רעכט, זי האט רעכט, כוואסטאוו, — האט דער ריכטער און דער אפיציער צוגעשטימט — געה בעט זי איבער.

— איך וויל ניט, איך וויל ניט! — האט מארי געשריען.

— זעהסט וואס דו האסט אנגעמאכט, כוואסטאוו, מיט דיינע אידען? זי האסטו בעליידיגט און אונז האסטו דעם אבענד פערשטערט.

— שולדיג! — האט זיך כוואסטאוו געקלאפּט אין הארץ — דאס געזעץ פערלאנגט, און די פליכט רופט. זאל זי צוזאגען, אז זי וועט טאנצען דעם שלאנגען־טאנץ, שיק איך די אידען צום טייוועל און איך בלייב.

אין א פּאאר מינוט ארום איז כוואסטאוו געשטאנען ביי דער טהיר און גערעדט מיט מלך קאפּע־מאכער. ער האט גערעדט הויך, כדי דער ריכטער און דער אפיציער זאלען הערען, אז עס איז א וויכטיגע זאך:

— דו געה אהיים, און זאג קיינעם, קיינעם קיין ווארט ניט דערפון. מארגען. ווען קומט ער צו דיר, צו דיין טאכטער?

— ער קומט יעדען פארנאכט נאך דער ארבייט. אזוי ארום זעקס א זייגער.

17.

חנה׳לע פאר וואָס?...

מאָטקע האָט זיך אויפגעכאַפּט דעם מאָרגען א פרישער און א געזונטער. דאָס וואָס ער האָט נעכטען געעפענט זיין הארץ פאר חנה׳לען, און זי ווייס שוין אלעס, אז ער איז ניט קאנאריק, נאָר מאָטקע — דאָס האָט איהם געמאַכט ווי ניי געבאָרען. אפילו עס זאָל איהם אלעס קאָסטען, האָט ער זיך געטראַכט, אפילו אז זי זאָל ניט מעהר מיט איהם וועלען א כלה זיין און אָפּלאָזען דעם שידוך, נאָר דאָס וואָס זי ווייסט שוין פון אלעס — דאָס האָט איהם גליקליך געמאַכט. עס האָט זיך איהם געדאַכט, אז ערשט צייט נעכטען, צייט ער האָט זיך פאר איהר מתודה געווען, איז ער מיט חנה׳לען א חתן געוואָרען. צוערשט איז קאנאריק א חתן געווען, קאנאריק איז מיט חנה׳לען שפּאַציערען געגאַנגען. פון נעכטען אָן האָט ער קאנאריק׳ען צוריק אריינגעוואָרפען אין טייכעל, וואו ער איז געלעגען און מאָטקע איז מיט חנה׳לען א חתן. מאָטקע וועט מיט חנה׳לען חתונה האָבען און דאָס איז ער, מאָטקע.

מיט דעם געזונטען ווילען פון א מענשען וואָס מאַכט זיך זיין צוקונפט מיט זיינע אייגענע הענד האָט זיך מאָטקע פריהער אויפגעכאַפּט היינט ווי אָן אַנדערס מאָל צו דער ארבייט. ער האָט איינגעשפּאַנט זיינע פערד און אראָפּגעלאָזט זיך צו דער באהן אָפּנעהמען א וואַגאָן געפרוירענע פיש, וואָס זיינען געקומען פון רוסלאַנד פאר א סוחר. עס האָט איהם היינט געשמעקט די ארבייט און ער האָט געקלעהרט וועגען דעם ווי ער וועט פארנאַכט געהן צו חנה׳לען און זי בעטען, אז זי זאָל שרייבען א בריעף צו זיין מאַמען, אז זי זאָל קומען קיין ווארשא. אָבער ניין, „אפשר איז בעסער איך זאָל אליין אין קליינעם שטעדטעל פאָהרען און ארויסקריגען א פּאַס פון נאַטשאַלסטוואָ פאר געלד“, האָט ער געטראַכט. ער האָט זיך געוואָלט וועגען דעם אלעס

בלייכע העלזער פון לאבענדזשעס, האבען זיך געשלענגעלט איינער אין אנדערען. די פיס האבען געהאלזט, געליעבט, נעגלעט און געקושט ווי הענד... אזוי האט זי זיי אבגעהאלטען א גאנצע נאכט, ביז אין גרויסען טאג אריין, און האט זיי אבגעלאזט שכור פון ווייז, ליעבע און רייץ.

קוים האט זי נור כוואסטאוו'ן ארויסגעלאזט פון איהרע ארעמס, אין וועלכע זי האט איהם געהאלטען איינגעוויעגט ביז'ן שפעטען מארגען אריין, איז זי ארויס אויף דער גאס, געכאפט א דראשקע און געלאפען זוכען מאטקע'ן.

אין דער פיס אויף זיין וואהנונג האט זי איהם שוין ניט געפונען...

פאר דיר ניט גוט? — האָסט דאָך אזעלכע טהייערע אויערינגען אין די אויערען, און אונטער די אויגען...

— מאָטקע, געדענק אין גאָט, עס איז ניטאָ קיין צייט צו רעדען.

— איך וויל דיר ניט אוועקנארען. איך וויל, אז דו זאָלסט זיך ראטע־ווען און זאָלסט מיך ראטעווען — כוואסטאָוו ווייסט פון אלעם — חנה'לע האָט איהם אלעם דערצעהלט.

— שווייג, זאָג איך דיר, וואָרים איך פּאטש דיך אויס אין מיטען דער גאס. — איך געה שוין ארויף צו חנה'לען, איך וועל זי אלעם פרע־גען. פרעגנען אויב זי האָט דערצעהלט.

— וואָס טהוסטו? — ביי חנה'לען וואָרט דאָך אויף דיר די פּאָליציי.

— שאדט ניט, אז חנה'לע וויל, אז איך זאָל זיך איבערגעבען דער פּאָליציי, וועל איך זיך איבערגעבען דער פּאָליציי. איך האָב קיין מורא. אז דו האָסט מיך נאָר ניט ארויסגעגעבען, האָט מיך קיינער נישט ארויסגעגעבען און חנה'לען לאָז אָב, איך בעט דיך, וואָרים די חאָלערע וועט דיך כאפּען אויפ'ן אָרט. העי, דראָזשקארזש! — האָט ער צו־גערופען א דראָזשקע.

— וואוהין ווילסטו פאָהרען?

— דאָס איז ניט דיין עסק. דו פאָהר צו כוואָסטאָוו'ען. גיב מיך ארויס, אז דו ווילסט — אויף וואָס פאר א שטיקעל זי איז געפאלען! מיט וואָס פאר א סטראָשונקעס זי האָט מיך געוואָלט אָפּשלאָגען פון חנה'לען!

— העי, דראָשקארזש, אויף די פּאווויא גאס!

עס האָט ניט געהאָלפען, וואָס די קונצען מאכערין האָט איהם פערשטעלט דעם וועג, געוואָרפען זיך צו זיינע פיס אין קאָררידאָר אויף פּאווויע גאס און געבעטען זיך ביי איהם, אז ער זאָל זיך ראטעווען דאָס לעבען, זיינס און איהר'ס און זאָל אנטלויפען מיט איהר שוין גלייך. אָבער וואוהין וועט ער אנטלויפען אָהן חנה'לען? — וואָס איז די וועלט און דאָס לעבען אָהן חנה'ען? — ער האָט זי אָפּגעשטויסען פון זיך, געשלאָגען זי, און געשריען:

— איך געה ארויף צו איהר, איך האָב ניט קיין מורא. אז זי וויל מיך איבערגעבען אין דער פּאָליציי, לאָז זי מיך איבערגעבען.

ביי'ם פעטער, וואו חנה'לע האָט זיך אויפגעהאלטען, האָט מען

איבערלייגען און איבערעדען מיט חנה׳לען. און ווי אזוי זי וועט איהם עצה׳נען, אזוי וועט ער טהאָן.

נאָר אזוי ווי מאָטקע איז אָנגעקומען מיט זיינע פערד אויפ׳ן גרזשיבאָוו צום סוחר, האָבען איהם זיינע חברים, די פוהר־יונגען, דער־צעהלט, אז עפּעס א נקבה, פון די „ריכטיגע נקבות“ אין א דראָזשקע, האָט זיך געפרעגט אויף איהם און זוכט איהם ארום. מאָטקע׳ן איז געווען א וואונדער, ווארים צייט ער האָט אריינגעגעבען די דראָטען־געהערין אין שאנטאן „אקוואריום“ האָט ער זי ניט געזעהן. און דאָס קען דאָך ניט זיין קיין אנדערע ווי מארי, ער האָט אויסגעשפּיגען און געזאָגט „א בייזער חלום אויף איהר קאָפּ“ און ווייטער זיך גענומען צו דער ארבייט, אויסלאָדענען די פיש. ערשט א דראָזשקע איז צוגע־פאָהרען צום וואָגען, ביי וועלכען ער איז געשטאנען, און מאָטקע האָט בעמערקט א בעקאַנט פּנים שטארט ארויס פון די דראָזשקע און ווינקט צו איהם.

— א בייזער חלום אויף דיין קאָפּ! — האָט ער זיך געטראַכט, דערקענענדיג מארי׳ן — וואָס וויל זי פון מיר? און ער איז צוגעגאנגען צו דער דראָזשקע געוואָהר ווערען, וואָס זי האָט צו איהם.

ראַטעווע דיר דאָס לעבען ווי אם שנעלסטען! — פּאָליציי זוכט דיך, כוואָסטאָוו ווייסט פון אלעם.

מאָטקע איז בלייך געוואָרען, פערביסען מיט די ליפּען און גע־פרעגט רוהיג:

— וואָס, דו האָסט מיך ארויסגעגעבען?

— איך נישט, דיין כלה, חנה׳לע, איז געווען נעכטען מיט איהר פאָטער ביי כוואָסטאָוו׳ן און איהם אלעס דערצעהלט.

— ווען דערצעהלסטו מעשיות? — לאָז דיר א פייער אין דיינע אויגען אריין! חנה׳לע האָט געזאָגט? אז דו האָסט גאָר ניט געזאָגט, האָט קיינער ניט געזאָגט.

— אָבער געדענק אין גאָט, פּאָליציי זוכט דיר! כאַפּ א דראָזשקע און פאָר נאָך מיר, איך האָב ביי מיר געלד, מיר מוזען ארויס ווי אם געשווינדסטען פון דער שטאָדט.

— אהא, אזוי מיינסטו? איך פערשטעה דיינע שטיק, ווילסט מיך אוועקנארען פון חנה׳לען? אנטלויפען מיט דיר? יעצט דארפסטו שוין מעהר ניט זאָגען, יעצט ווייס איך שוין אלעס. וואָס, כוואָסטאָוו איז

— גאָט מיינער, האָסט מיך אַזוי דערשראָקען וואָס דו ביזט גע־קומען אַזוי פריה היינט... אומגעריכט... וואָס איז עפּעס געשעהען?

— חנה׳לע, עס איז גאָר ניט געשעהען — האָט מאָטקע אָנגע־הויבען צו שמייכלען פאַר נחת, זעהענדיג חנה׳לען. — וואָס האָסטו זיך אַזוי דערשראָקען?

אַז חנה׳לע האָט בעמערקט, אַז מאָטקע ווייסט נאָך פון גאָר ניט, האָט זי צוריקגעקראָגען איהר רוה און געזאָגט:

— גאָר ניט, אַז מען ריכט זיך ניט, און מען קומט פּלוצלונג — יאָ, וואָס איז געשעהען? — עס האָט דאָך יאָ עפּעס געמוזט גע־שעהען — — —

מאָטקע האָט אויסגעטייטשט איהר אונרוהיגקייט פון דעם וואָס ער האָט איהר נעכטען אַלעס דערצעהלט, און זיך פעראַנטוואָרטליך געמאַכט פאַר דער שרעק וואָס ער האָט אויף איהר געוואָרפען. ער האָט זי אָנגענומען ביי דער האַנד, זי האָט זיך געלאָזט קאַלט און שרעק־קענדיג, ער האָט זי געגלעט מיט זיין האַנד איבער די האָר און געפרעגט:

— חנה׳לע, דו שרעקסט זיך נאָך פון נעכטען? — חנה׳לע, זאָג מיר, איך וויל פון אַלעס וויסען, עס געפעלט דיר שוין ניט דער שידוך מיט מיר? זאָג מיר. איך וועל גאָר ניט טהאָן. איך וועל אַזוי לאַנג וואַרטען ביז דו וועסט וועלען, ביז דו וועסט זיך אויפהערען צו שרעקען פאַר מיר.

— איך שרעק זיך ניט פאַר דיר, — פאַר וואָס זאָל איך זיך שרע־קען פאַר דיר? און פּלוצלונג האָט דאָס מיידעל פאַרשטעלט איהר פּנים אין איהרע בייגע הענד און איז אַרויס אין אַ געוויין: גאָט, איז דאָס אַלעס וואהר?

מאָטקע׳ן האָט עס געשניטען ביים האַרצען, ער האָט זיך געוואָלט אַוועקלעגען אַ טוידטער צו איהרע פיס, ער האָט ניט געוואוסט וואָס צו זאָגען. פּלוצלונג האָט ער זיך אויפגעכאַפּט און אויסגעשריען:

— חנה׳לע, איכ׳ל אַלעס דערצעהלען דער פּאָליציי. אַז דו ווילסט, וועל איך זיך אַליין אַרויסגעבען, אַליין אַלעס דערצעהלען דער פּאָ־ליציי. ווילסטו?

נאָר חנה׳לע האָט זיך נור געהאַט פערלאָרען אויף איין מינוט. — זי האָט זיך באַלד געפונען, און געזאָגט:

זיך אזוי פריה אויף מאַטקע'ן נישט געריכט. דער פעטער וועלכער האָט פון אַלעם געוואוסט, האָט צוזאַמען מיט חנה'לעם פּאַטער צוגעגרייט מאַטקע'ס פאנגען ערשט אויף שפּעטער, ווען מאַטקע קומט, ווי תמיד, פארנאכט, און חנה'לע האָט געזאָלט פון הויז אוועקגעהן פריהער, און פּאָליציי האָט בעדארפט דאָרט וואַרטען. דער פעטער איז צומישט געוואָרען, דערזעהענדיג מאַטקע'ן. אָבער ער האָט זיך באַלד געפונען און פערשטעלט זיך פאר מורא און פאר כיטרעקייט ווי ווייט ער האָט געקענט.

— וואָס איז די מעשה עפּעס אזוי פריה היינט?

— איך האָב עפּעס איבערצורעדען מיט חנה'לען. חנה'לע איז דאָ?

— וואו דען זאָל זי זיין? — האָט דער פעטער געשמייכעלט און גערופען אין צווייטען צימער אריין.

— חנה'לע, חנה'לע, זעה נאָר וואָס פאר א אונגעריכטען גאסט דו האָסט.

חנה'לע האָט געהאַלטען אין מיטען אָנטהאָן זיך, און געהערט אז מאַטקע איז דאָ, האָט זי ניט געוואָלט ארויסגעהן.

— זי טהוט זיך אָן דאָרטען, זי קומט באַלד ארויס — וואַרט נור א מינוט, איך קום באַלד ארויף — האָט דער פעטער זיך אָפּגערופען.

— לאָה, לאָה, גיב אריין א גלעזעלע טהע, זעה וואָס פאר א גאסט מיר האָבען — האָט ער גערופען צו דער ווייב, בעפאָר ער האָט די שטוב פערלאָזען.

מאַטקע איז אליין איבערגעבליעבען אין דער עס־שטוב, ער איז געווען אונרוהיג, דערשראָקען. ער האָט אריינגערופען אין דער טהיר פון דער שטוב, אין וועלכע חנה'לע האָט זיך אָנגעטהאָן:

— חנה'לע, חנה'לע, ביזט באַלד פארטיג?

— אָט שוין, האָט חנה'לע זיך אָפּגערופען פון דער צווייטער שטוב, און פערצוינגען דאָס ארויסקומען:

— וואָס איז די מעשה עפּעס אזוי פריה היינט? עס איז עפּעס געשעהען? — האָט זי געפרעגט פון דער צווייטער שטוב.

— ניין, עס איז גאָר ניט געשעהען, איך וויל דיר עפּעס זאָגען.

לאַנג פערווייַלען האָט זי ניט געקענט. צום סוף האָט זי געמוזט ארויסגעהן. זי איז געווען דערשראָקען. דאָס פּנים בלייך, און איהרע הענד האָבען געציטערט:

ביכער

קאַטאַלאָג
פון
„פאָרווערטס“
אויסגאַבען:

„די געשיכטע פון דער אידישער ארבייטער בעוועגונג“, ארויסגע־געבען פון די פעראייניגטע אידישע געווערקשאַפטען. פרייז — 1 דאָלאַר, פּאָרטאָ 30 סענט.

ז. ליבין. „געוועהלטע ווערק“. 1טע און 2 טע בענדער. פרייז — 1 דאָלאַר, פּאָרטאָ 30 סענט.

ז. ליבין. „געוועהלטע ווערק“. (3טע און 4טע בענדער). פרייז — 1 דאָלאַר, פּאָרטאָ 30 סענט.

אב. קאַהאַן. „היסטאָריע פון די פעראייניגטע שטאַאַטען“. 1טער באַנד. פרייז—1 דאָל., פּאָרטאָ 30 ס.

אב. קאַהאַן. „היסטאָריע פון די פעראייניגטע שטאַאַטען“. 2טער באַנד. פרייז—1 דאָל., פּאָרטאָ 30 ס.

מאָררים ראָזענפעלד. „געוועהלטע ווערק“. 3 בענדער. פרייז — 1 דאָלאַר, פּאָרטאָ 30 סענט.

אב. קאַהאַן. „נשמה יתירה“ און „פעני'ס חתנים“ פרייז 75 סענט. פּאָרטאָ 15 סענט.

אויגוסט בעבעל. „די פרוי און דער סאָציאַליזמוס“, איבערזעצט פון ב. פייגענבוים. פרייז — 60 סענט, פּאָרטאָ 15 סענט.

שלום אש. „מאָטקע גנב“. פרייז— 75 סענט, פּאָרטאָ 15 סענט.

גיו דע מאָפּאַסאַן. „געזאַמעלטע ערצעהלונגען“, איבערזעצט פון לעאָן קאָברין. 1טער באַנד. פרייז— 65 סענט, פּאָרטאָ 15 סענט.

גיו דע מאָפּאַסאַן. „געזאַמעלטע ערצעהלונגען“, איבערזעצט פון לעאָן קאָברין. 2טער באַנד. פרייז— 65 סענט, פּאָרטאָ 15 סענט.

גיו דע מאָפּאַסאַן. „געזאַמעלטע ערצעהלונגען“, איבערזעצט פון לעאָן קאָברין. 3טער באַנד. פרייז— 65 סענט, פּאָרטאָ 15 סענט.

גיו דע מאָפּאַסאַן. „געזאַמעלטע ערצעהלונגען“, איבערזעצט פון לעאָן קאָברין. 4טער באַנד. פרייז— 65 סענט, פּאָרטאָ 15 סענט.

גיו דע מאָפּאַסאַן'ס בעריהמטער ראָמאַן „דער שעהנער פריינד“, איבערזעצט פון לעאָן קאָברין. (5טער באַנד). פרייז — 65 סענט, פּאָרטאָ 15 סענט.

עמיל זאָלא. „די צוויי פיסיגע חיה“. ראָמאַן. איבערזעצט פון מ. זאַמעטקין. פרייז—50 ס., פּאָרטאָ 15 ס.

א ליטווין. „יודישע נשמות“, (ליטא) 1טער באַנד. פרייז — 75 סענט, פּאָרטאָ 15 סענט.

א ליטווין. „יודישע נשמות“, (ליטאַ). 2טער באַנד. פרייז—75 סענט, פּאָרטאָ 15 סענט.

א. ליטווין. „יודישע נשמות“. (גאַליציען). 3טער באַנד. פרייז—75 ס., פּאָרטאָ 15 סענט.

שלום אש'ס בעריהמטער ראָמאַן „מערי“. פרייז — 75 סענט, פּאָרטאָ 15 סענט.

שלום אש'ס בעריהמטער ראָמאַן „דער וועג צו זיך“. פרייז—75 ס., פּאָרטאָ 15 סענט.

שלום אש. „ערצעהלונגען“. (3 בענדער, צווישען זיי „א שטעדטעל“, „קיין אמעריקא“, א. ז. וו.). פרייז — 1 דאָלאַר, פּאָרטאָ 30 סענט.

דר. א נינזבורג. „די ענטשטעהונג פון קריסטענטהום“. פרייז — 75 סענט, פּאָרטאָ 15 סענט.

הלל ראַגאָף. „סיוויקס“. ווי אזוי אמעריקא ווערט רעגיערט. פרייז — 1 דאָלאַר, פּאָרטאָ 30 סענט.

מיר האָבען אויך פיעלע אַנדערע ביכער און בראָשורען. שרייבט און מיר וועלען אייך שיקען אַ ליסט.

צו שיקען אַ בוך אָדער ביכער דורך פּאָסט פערגעסט ניט צו שיקען די פּאָרטאָ, ווי אָנגעדייטעט אין דיעזען קאַטאַלאָג. שיקט היינט נאָך די ביכער וואָס איהר ווילט. אדרעסירט:

Forward Publishing Dep't, 173-175 East Broadway, New York.

— פאר וואס ? — ניין, גיב זיך ניט ארויס, ווער דארף דען וויסען דערפון ?

— אוי, חנה׳לע ! — האט עס געגעבען א שפראַץ ארויס פון זיינע אויגען, און דער יונג האט זיך געגעבען א וואָרף צו חנה׳לעס פיס און אנגעהויבען איהרע פיס צו קושען.

חנה׳לע האט ניט געוואוסט וואס צו טהאָן. זי האט איהם גע־גלעט מיט איהרע הענד איבער זיין קאפ. און דער יונג האט געכאפט איהר האנד, געקושט און געקוקט מיט אזעלכע בעטענדיגע אויגען ווי א הונד:

— חנה׳לע, וועסט מיט מיר חתונה האבען ?

— געווים וועל איך מיט דיר חתונה האבען. מיר זיינען דאך חתן־כלה.

— און וועסט אלעס פערגעסען, אלעס ?

— געווים וועל איך פערגעסען. דיין מזל איז דאך שוין מיין מזל.

— חנה׳לע !... דער יונג האט שוין גאר ניט מעהר געקענט רעדען, נאר איינגעגראבען זיין פנים אין איהר קלייד און געוויינט, ווי אמאל, ווען ער איז געלעגען א נאקעטער אין א ווינקעל קעלער און געזעהן ווי די מאמע נייהט איהם די הויזען...

זי האט איהם געגלעט מיט איהרע קאלטע הענד איבער זיינע האאר.

נאר פלוצלונג האט זיך די טהיר אויפגעעפענט, און עס זיינען אריין צוויי סטראזשניקעס מיט פיסטאלעטען אין די הענד. זיי זיי־נען געגאנגען פאמעלאך, אז מאטקע זאל זיי ניט בעמערקען, און פלוצ־לונג זיך געגעבען א וואָרף אויף מאטקע׳ן און איהם אויפגעוועקט פון זיין ליעבעם חלום.

מאטקע האט זיינע קלאהרע קינדישע אויגען אויפגעריסען, ארומ־געקוקט זיך מיט פערוואונדערונג אויף די סטראזשניקעס, זיך מאכט־לאָז איבערגעגעבען אין זייערע הענד און געפרעגט מעהר מיט די אויגען, ווי מיט די ליפען:

— חנה׳לע פאר וואס ?...

ע נ ד ע .